STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07616

ETIKETE

Y. Y. Zevin

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

עטיקעטע

א וועג ווייזער פון לייטישע אויפפיהרונג, העפליכקייט און שעהנע מאניערען פאר מענער און פרויען.

צוזאמענגעשטעלט לויט די בעסטע אויטאריטעטען

— פון —

תשר״ק.

מיט די מיטווירקונג פון

א. טאננענבוים, ד. מ. הערמאלין און אנדערע.

ניו יארק:

היברו פאבלישינג קאמפאני

83-85 קאנאל סטריט

1912.

ETIQUETTE

Compiled by TASHRAK.

Copyright 1912 by the Hebrew Publishing Co., New York.

אינהאלט פערצייכניס:

ערשטער טהייל

א מענש צווישען לייטען.

דער אומגאנג מיט מענשען. וואס איז עטיקעטע און וואס לערנט זי אונז ....5—8

העפליכקייט ביי די אלטע פעלקער. העפליכקייט די עלטעסטע טאכטער פון רעליגיאן. — העפליכקייטס צערעמאניען ביי די ווילדע שבטים אין אפריקא, ביי די אינדיאנער א. ז. וו. — בעגריסונגס צערעמאניען אין אלטע צייטען............8—14

די עטיקעטע פון תלמוד. עטהיק און עטיקעטע, דער אונטערשיעד צווישען דיעזע ביידע לעהרען, וועלכע שטאמען פון איין קוואל. — די אויסערליכע פארמען פון מענשליכע אויפ־פיהרונג און די פרינציפען פון מאראל. — א קצור פון מסכת דרך ארץ רבה און מסכת דרך ארץ זוטא..............14—26

דזשארדזש וואשינגטאנס רעגעלן פון העפליכען אומגאנג מיט מענשען. קלוגע און פראקטישע רעגעלן, געשריעבען פון דעם „פאטער פון זיין לאנד“, וועלכע גילטען נאך היינט......26—30

וואס איז א דזשענטלמאן און וואס איז א ליידי. א אידישער לארד טשעסטערפיעלד. — ליעבע און רעספעקט פאר מענ־שען. — א משל מיט א ברענענדער ליכט. — „קליידער מאכען

ליטט צום נאַרען“. — די קאַראַקטער שטריכען פון אַ דזשענטל־מאַן. — „די בעסערע העלפט“. — וויכטיגע רעגעלן וועגען רײנליכקייט .... 36—30

דער חצוף און דער שעהמעדיגער. אַ קאַראַקטעריסטיק פון דעם חצוף וואָס וויל שפּיעלען די ראָלע פון חכם. — די מעלות און די חסרונות פון דעם שעמעדיגען. — איבערטריבענע בושה און פון וואַנען דאָס נעהמט זיך. — ווי אַזוי דער שעמעדיגער קען ברעכען זיין שוואַכקייט.................... 41—36

די עטיקעטע פון קליידונג. קליידונג פאַר פרויען — האַרמאָניע פון קאָלירען. — דיימאַנדס און דזשולערי. — דער איבערטרי־בענער פּוץ. — די היסטאָריע פון קליידער. — קליידונג פאַר יונגע מיידלעך. — קליידונג פאַר עלטערע פרויען. — עקאָ־נאָמיע אין קליידער. — קליידונג פאַר מענער. — דער געזעץ־געבער פון דער מענער מאָדע און די יעצטיגע „רעוואָלוציאָן“ 64—41

שלום עליכם און זייט געזונד. ווי און ווען מען דאַרף פאָר־שטעלען. — צופעליגע בעקאַנטשאַפט און צודרינגליכע פריינד־שאַפט. — דריקען די האַנד, בעגריסען בעקאַנטע. — דער העפליכער האַנדדרוק. — אַ גוט וואָרט פון דזשאָרדזש וואַ־שינגטאָן .... 68—64

די קונסט פון ריידען. שווייגען איז די מאַסקע פון נאַראָנים. — ווי צו מאַכען אַ שווייגענדיגען מענשען רעדעוודיג. — קאָנ־ווערזאַציאָן איז אַ שעהנע קונסט. — די פפליכט פון צוהערען זיך מיט אַ סבר פנים יפות. — וואָס מען דאַרף אויסמיידען אין אַ געזעלשאַפטליכען געשפּרעך. — אַלגעמיינע רעגלען.... 76—68

ביים טיש. ווי צו גרייטען צום טיש און ווי צו סערווירען די געסט. — פפליכטען פון ווירטה, ווירטהין און דיענסט. — אַוועקזעצען די דאַמען. — אויסמישען פּאָרלאַך. — קינדער ביים טיש. — פפליכטען פון יעדען גאַסט צו די אַנדערע

געסט. — הלכות גאַפּעל, לעפעל און מעסער. — די נעפּקין און די „פינגער באול" (מים אחרונים). — רעגעלן וועגען פרוכט עסען און אַנדערע טיש רעגעלן............... 76—87

אין אָפּערא און אין טהעאַטער. אַ ביסעלע האַרטע רייד. — וואָרום פערגלייכט מען אַ אידישען טהעאַטער מיט אַ אידישע חתונה? — די פליכט פון קומען פריה. — אַרויסגעהן צווישען די אַקטען. — עסען אין טהעאַטער. — אַלגעמיינע אָרדנונג. — אַפּלאָדירען אין מיטען אַקט............... 87—89

אויף אַ באַל. זאָל אַ מיידעל געהן אַליין צו אַ באַל? — די מאָדערנע פרויען. — אַ בעגלייטער און אַ שאַפּעראָן. — רעגעלן וועגען אננעהמען אַ פּאַרטנער צום טאַנץ. — די אויפפיהרונג פון מיידלעך אויף אַ באַל........................ 89..93

די עטיקעטע פון רויכערען. מעגען פרויען רויכערען? — עטיקעטע פון רויכערען אין פערשיעדענע לענדער. — איז רויכערען געזונד אָדער אונגעזונד? — אַלגעמיינע רעגעלן וועגען רויכערען .... 93—98

די עטיקעטע פון טרינקען. זאָלען פרויען טרינקען? — ווען און וואָס עס איז פּאַסענד צו טרינקען. — די שטראָף פון אַ שכור. — „משקה" און „כיבוד"..................... 98—103

ביים קאַרטען שפּיעל. די שפּיעל פון טייפעל. — אידען זיינען לויידענשאַפטליכע קאַרטען שפּיעלער. — מיט וועמען מען דאַרף ניט שפּיעלען און מיט וועמען מען קען יא. — דער מענש זעהט זיך אַרויס פון זיין שפּיעלען. — איינגעהאַלטענקייט און העפליכקייט ביים קאַרטען טיש.................. 103—107

אויף מיטינגען און פערזאַמלונגען. אַ פעראיין אָדער אַ לאָדזש אַלס ערציהונגס אַנשטאַלט. — די פליכט זיך צוהערען צו אַנ־

דערע. — לאנגע רעדען זיינען אַ לאַסט פאַר מענשען. — עהרע און עמטער. — פפליכטען פון אַ פרעזידענט.............114—107

אין שוהלען און בתי מדרשים. אַ ביסעלע שטראָף רייד צו אונזערע ליעבע אידען. — די אידישע שוהל אַ מאָל. — די שעהנע אָרדנונג ביי די רעפאָרמער. — וואו עס פעהלט דיסציפּלין. — ווען אַ פריידענקער קומט אין שוהל. — ריינליכקייט און געטליכקייט .... 118—114

ערהאָלונג און פערגניגען אין זומער צייט. אַ וועקיישאָן איז אַ נויטהווענדיגקייט. — געהן אויף אַ פאַרם. — באָרדינג הייזער געזעלשאַפט. — די פרוי וואָס איהר מאַן איז פערבליעבען אין שטאָדט. — טיש עטיקעטע אין אַ זומער האָטעל. — צופעליגע בעקאַנטשאַפט מיט פרעמדע מענשען................124—118

אויף דער רייזע. די דאַמע וואָס רייזט אַליין. — די רייזע עטיקעטע פון אַמעריקאַ און אייראָפּאַ און אין וואָס זיי אונטערשיידען זיך. — עטיקעטע אין וואַגאָן. — עטיקעטע אויף קאַרס א. ד. ג. — ליעבע צו מענשען איז העכער פון אַלעס......131—124

עטיקעטע אין גאַס. העפליכקייט אין גאַס. — שטעהן, שמועסען, און פארשטעלען דעם וועג. — בירגערליכע פעראַנטוואָרטליכקייט. — געהט אימער רעכטס. — די געוואוינהייט פון טראָגען אַ רעגענשירם. — נודניקעס אין גאַס. — בעגעגענען בעקאַנטע אין גאַס. — העפליכקייט צו אונבעקאַנטע........136—131

עטיקעטע אין פאַרק. פון וואַנען נעהמט זיך דער צערשטערונגס גייסט. — אַ פּסיכאָלאָגישע ערקלעהרונג. — דער איד וואָס האָט אויסגעריסען זיין „חלק“ פאַרק. — „טרעט ניט אויף דעם גראָז“. — רעספּעקט פאַר קהל׳שען אייגענטהום. — פּיקניקס אין פאַרק. — אנשטענדיגקייט צווישען יונגע פּאָרלעך....141—136

צווייטער טהייל

ליעבע, הייראטה און פאמיליען לעבען.

ליעבע. וואס מיר ווייסען און וואס מיר ווייסען ניט פון ליעבע. — די נאטור אלס שדכן. — „א מאנ'ס הארץ דערגרייכט מען דורכ'ן מאגען". — ווי אזוי אנצוהאלטען די געגענזייטיגע ליעבע. — צוויי קערפערס מיט איין נשמה............145—151

די בליק־ליעבע. ליעבע ביים ערשטען אנבליק. — א פילאזאפישע ערקלעהרונג, וועלכע ערקלעהרט ניט. — בליק־ליעבע ביי על־טערע מענשען. — געפאהרען פון דער בליק־ליעבע ווי עס איז בעוויזען אין ביכער און אין לעבען...............151—155

די מעלות וואס א פרוי זוכט אין א מאן. מענער וואס קענען זיך פערשטעלען. — די מייסטע פרויען זוכען שטארקע מענער, גבורים. — געזונדע, שטארקע פרויען זוכען גייסטיגע מעלות. — דעם מאנ'ס קליידונג איז די ערשטע זאך וואס א פרוי בע־מערקט. — בענעהמונג און מאניערען די וויכטיגסטע מעלות וואס א פרוי קען שעטצען. — די פפליכט פון מענער צו פיה־רען א ריינעם לעבען..........................155—162

די מעלות וואס א מאן דארף זוכען אין א פרוי. זויבערקייט און בריה'שאפט די הויפט מעלות, נעקסט קומט געזונדהייט. — פרויען וואס „פיעסצען" זיך. — קאקעטעריי איז א שלעכטער וואפען. — א היים זיצערין אלס דער אידעאל פון מאן....162—168

די ריכטיגע צייט חתונה צו האבען. די פיזיאלאגישע זייט פון דער פראגע און די מאטעריעלע. — ווען פאנגען מיר אן צו ליעבען ? — די ערשטע ליעבע. — די „צובראכענע" הארץ..168—172

אורזאכען וואס פיהרען צו „פערזיטצען". שעהמעדיגקייט א

גרויסע שטערונג. — די שפּראַך פון ליעבע. — אַנדערע אור־
זאַכען. — גרויסע ליַיט וואָס האָבען קיינמאָל געהייראַט.... 172—176

זיך שפּיעלען מיט ליעבע. די קאָקעטקע און דער פּוסטער פראַנט.
— קאָקעטע דאַמען פון אַלטע צייטען. — דאָס רעכט אויף
„פלוירטען" און מיט ווען. — ריינע פריינדשאַפט צווישען
מענער און פרויען. — האַלטען אויף'ן שטריקעל........ 176—181

די שווייגענדע ליעבע. ווען די ליפּען קענען ניט זאָגען וואָס
דאָס האַרץ פיהלט. — שעהמעדיגע פערליעבטע. — פערשיע־
דענע פאָרמען פון ליעבעס ערקלעהרונגען דורך בריעף...... 181—187

די פפליכטען פון א פרויענצימער און דאָס רעכט פון עלטערן.
ווי אנצונעהמען אַ הייראַטס אנטראג און ווי צו ענטזאגען. —
פאָרמען פון אננעהמען און ענטזאגען אַ פאָרשלאג. — די
פפליכט פון קינדער צו בעראטהען זיך מיט עלטערן...... 187—192

די אויפפיהרונג פון אזעלכע וואָס קענען זיך ניט פעראייניגען.
די אויפיהרונג פון דעם „ענטזאַגטען". — ווי זאָל די דאַמע
בעהאַנדלען דעם אונגעווינשטען פערליעבטען ? — טרייסט פאר
דעם וואָס קען די ליעבע ניט געווינען................ 192—196

די פערלאָבונג. די וויכטיגקייט פון צערעמאָניע. — דער רינג. —
ווי די אָרימע זוכען צו איבערשטייגען די רייכע. — דער
פערלאָבונגס „דינער" אָדער רעספּשאָן. — די אונאָפיציעלע
פערלאָבונג .... 196—201

די אויפלעזונג פון אַ פערלאָבונג. די „תנאים צייט" אַלס אַ
„טרויעל מעררידזש", אָדער פּראָבע הייראטה. — צוליעב וועל־
כע זאַכען אַ שידוך דאַרף אויפגעלעזט ווערען. — ווען איז
פריהער בעסער ווי שפּעטער. — אבשיקען פּרעזענטען..... 201—206

די געגענזייטיגע בענעהמונג פון חתן כלה. די פפליכט פון זיין

אויפריכטיג איינער מיט'ן אנדערען. — סודות פון דער פער־
גאנגענהייט — זאכען וואס מען דארף דערצעהלען און זאכען
וואס מען דארף פערשווייגען. — רעליגיעזע געזינונגען.... 206—211

צווישען תנאים און חתונה. א העררליכע פעריאדע אין מענשענ'ס
לעבען. — זאלא'ס עצה צו א חתן. — אויפפיהרונג פון חתן־
כלה אין געגענווארט פון פרעמדע און אין דרויסען. — ווי
אפט דארף א חתן בעזוכען זיין כלה ? — די עטיקעטע פון
פרעזענטען. — וויפיעל צייט דארף זיך ציהען פון די תנאים
ביז צו דער חתונה ?........................ 211—218

די צערעמאניע פון דער חתונה. ווי די ארימע זוכען צו איבער־
שטייגען די רייכע אין פוץ. — פערשיעדענע צערעמאניעס און
שמחות. — פראקטישע פלענער פאר שעהנע און פראקטישע
חתונות .... 218—222

פפליכטען פון מחותנים און האנדלונגען פון פריידענקער. די
אפיציעלע פערטרעטער פון א חתונה. — א פעראייניגונג פון א
פריידענקער מיט א רעליגיעזען. — ווי זאל מען האנדלען ? —
פערשיעדענע „וועדדינג אניווערזארים"............. 222—228

מאן און פרוי. וואס א מאן דארף זיין צו זיין פרוי און וואס זי
דארף זיין צו איהם. — זייערע רעכטע און פריווילעגיען. —
פארשריפטען צו פערהיטען דעם שלום בית. — זאכען אין
וועלכע דער מאן דארף פאלגען זיין פרוי............ 228—238

אייפערזוכט. אייפערזוכט א רעזולטאט פון ליעבע. — פערשיע־
דענע זארטען אייפערזוכט. — פון וואנען שטאמען א בעזונ־
דערע מאראל פאר מענער און א בעזונדערע מאראל פאר
פרויען ? — די גרעסטע פעראנטווארטליכקייט ליעגט אויף
דער פרוי .... 238—245

שוואנגערשאפט. דער נאטירליכער געפיהל פון בושה. — דאס

רעכט פון א שוואנגערע פרוי אין געזעלשאפט. — כבודה בת מלך פנימה. — קליידונג פאר א שוואנגערע פרוי........245—249

קינדער ערציהונג. ריינליכקייט. — קינדער שפיעלע. — עטיקעטע צווישען עלטערען און קינדער. — לערנען זאגען דעם אמת. — זאל מען געבען געלד צו קליינע קינדער ?............249—259

דריטער טהייל

פערשיעדענע ארטיקלען.

די שיידונג. צוליעב וואס מען האט איינגעפיהרט די שיידונג. — אורזאכען וואס פיהרען צו שיידונג און צוליעב וועלכע עס איז א פפליכט זיך צו שיידען. — די פרייע שיידונג......263—271

טרויער. טרויער ביי ווילדע — דער שטילער טרויער פון ציוויליזירטע מענשען. — די פיקניקס אויף אידישע לויות. — עטיקעטע פון נחום אבלים. — קליידונג אין צייט פון טרויער. — ווי לאנג דויערט די צייט פון טרויער..............271—277

טעלעפאן העפליכקייט. צוויי מענשליכע קאנטראסטען. — די צרות פון „סענטראל“. — „נאמבער פליעז !“ — פריינדליכקייט און העפליכקייט דער גרונד פרינציפ. — אנדערע כללים פון טעלעפאן עטיקעטע.........................277—279

אויף וויזיטען. מאכען אן אפאינטמענט. — קומען פינקטליך צו דער צייט. — עטיקעטע פאר א פערשפעטיגטען. — ווי אפט דארף מען בעזוכען א פריינד ? — א פירוש אויף אן איינלאדונג. — ווי לאנג דארף מען א גאסט פערבלייבען. — מיט וואס איז מען מכבד ?..........................279—284

לשון הרע. וואס יונגע לייט ריידען צווישען זיך און וואס זיי דארפען ניט ריידען .... 287—284

זאכען וואס איהר דארפט געדענקען. קורצע כללים וועגען עטי־קעטע. — גרויסע קלייניגקייטען וואס יעדער מענש וואס קומט צווישען לייטען דארף זיך איינשטודירען און זיי אבהיטען.. 294—287

בילדונג די שעהנסטע ציערונג אין געזעלשאפט. וואס איז ביל־דונג? ווארום עלטערען ווערען ענטוישט פון געבילדעטע קינדער. — צעהן כללים. — קאראקטער בילדונג איז די הויפטזאך. .... 298—294

העפליכקייט צווישען פריינד. פאמיליארימעט ברענגט צו פער־אכטונג. — צו פיעל „גוט ברודערשאפט" ברענגט צו שנאה. — גראבע רייד „בדרך חיבה"........................ 301—298

נבול פה. דער אונשולדיגער צווישען די וואוילע יונגען. — רוצחים וואס מערדערען די אונשולד................ 303—301

זאל זיך א פרוי פוצען? פארב און פוידער. — די קארסעטען פראגע. — די ערקלעהרונגען פון א פרוי וואס איז ניט שעהן. — פרויען וואס האבען פיינד פוטץ. — די ערצעהלונג פון א פערהייראטהעטען מאן. — זאל א פרוי זיך פוצען?.... 307—303

„מעשען" אדער „פלוירטען". דריי זיידענע יונגע לייט. — ששעפען זיך צו פרעמדע פרויען אלס א „ספארט".. די שטראף פון א „מעשער" .... 310—307

ערשטער טהייל

א מענש צווישען לייטען

דער אומגאנג מיט מענשען

וואס איז עטיקעט און וואס לערנט זי אונז?

עטיקעטע איז די לעהרע פון העפליכקייט, די לעהרע פון דעם אומגאנג מיט מענשען, פון העפליכקייט, שעהנע מאניערען און גוטע זיטען, דרך ארץ, ווי די אלטע אידישע קלוגע מענער האבען עס גערופען. דאס איז א וויכטיגער טהייל פון וויסען און קענען, וועלכער איז נאטהווענדיג פאר יעדען, וועלכער לעבט אין א ציוויליזירטער מענשליכער געזעלשאפט. גרויס אדער קליין, רייך אדער ארים, יעדער, ווער עס לעבט צווישען מענשען, יעדער, ווער עס דארף זיך צונויפקומען מיט מענשען, יעדער, ווער עס דארף רעדען און זיך אונטערהאלטען מיט מענשען, מוז וויסען, ווי אזוי אומצוגעהן מיט מענשען, ווי אזוי זיך צו מאכען בעליעבט און ווי אזוי זיך צו מאכען אנגענעהם ביי מענשען.

עטיקעטע אדער דער אומגאנג מיט מענשען איז א פילאזאפיע און א וויסענשאפט. עס איז א פילאזאפיע, ווייל זי לערנט, ווי עלטערן זאלען זיך בענעהמען מיט זייערע קינדער, ווי אזוי זיי זאלען ערציעהען און ארומגעהן ארום זייערע קינדער און ווי אזוי זיי זאלען מאכען פון זייערע קינדער גוטע, העפליכע, אנשטענדיגע, אנגענעהמע מענשען. עס איז א פילאזאפיע, ווייל זי לערנט, ווי מאן און פרוי זאלען זיך בענעהמען אין דער היים און צווישען מענשען, ווי זיי זאלען האנדלען פערנינפטיג איינער געגען דעם אנדערן און ווי זיי זאלען שעצען און אכטען און רעספעקטירען איינער דעם אנדערן. עס איז א פילאזאפיע, ווייל עס לערנט יעדען, ווי ער זאל זיך אויפפיהרען, ווי ער זאל זיך בענעהמען, ווי ער זאל רעספעקטירען זיך אליין און אנדערע מענשען, ווי ער זאל זיך מאכען בעליעבט ביי מענשען, מיט וועלכע ער דארף זיך צונויפקומען וועגען זיין בערוף אדער וועגען אונטערהאלטונג, וועגען געזעלשאפטליכע ציעלע און צוועקע.

„איזהו מכובד ? המכבד את הבריות". ווער ווערט געעהרט ? — ווער עס עהרט אנדערע מענשען, איז די ערהאבענע פילאזאפיע פון די אלטע לעהרער פון דעם אידישען פאלק. דאס איז אבער א פילאזאפיע, אויסגעשפראכען אין גאנץ קורצע ווערטער. אום עס צו פערשטעהען, אום עס אויסצואיבען, אום צו ווערן געשעצט און געאכטעט פון מענשען, מוז מען קענען די רעגעלן, פארשריפטען און די געזעלשאפטליכע פארמען פון העפליכקייט.

דער אומגאנג מיט מענשען אדער עטיקעטע איז אויך א וויסענשאפט און זאגאר א שטרענגע וויסענשאפט, ווי די כעמיע. דער כעמיקער האט פאר זיך פערשיעדענע שטאפען, אלערליי סארטען מעטאלען און מינעראלען, וועלכע פאסען ניט איינער צום אנדערן, וועלכע מען קען, דאכט זיך, אויף קיין פאל ניט פעראייניגען, ניט פערבינדען און ניט האלטען צוזאמען, די כעמיע האט אבער אויסגעפונען און געפינט אוים יעדען טאג מיטעל און וועגען, ווי אזוי צו פעראייניגען שטאפען און מאטעריאלען, וועלכע געהערן גאר ניט איינער צום אנדערן.

מענשען זיינען אויך פערשיעדענע מאטעריאלען. יעדער מענש האט אנאנדער כאראקטער, אנדערע געוואהנהייטען, אנדערע נייגונגען, זיינע אייגענטהימליכע סימפאטהיען און אנטיפאטהיען. יעדער מענש איז אן „עולם קטן", א קליינע וועלט פאר זיך.

מענשען קענען ניט גלייך זיין. יעדער מענש האט אין זיך פון דער נאטור געוויסע שארפע קאנטען, געוויסע אונאנגענעהמע שפיצען און קניפלעך, ווי די קנאטען (סוקעס) פון א בוים. ווען ער קומט זיך צונויף מיט מענשען, ווייזט ער ערשט ארוים זיינע אונאנגענעהמע זייטען, זיינע שארפע קאנטען, זיינע הארטע קניפלעך. די וויסענשאפט פון דעם אומגאנג מיט מענשען אדער העפליכקייט זוכט און פארשט די מיטעל און די וועגען, ווי אזוי אפצוהובלען דיעזע קאנטען, ווי אזוי אפצונלעטען די שארפע שפיצען פון זיין כאראקטער, ווי אזוי איהם צו פערפיינערן, צו פערבעסערן צו פערעדעלערן, ער זאל קענען זיך צונויפקומען מיט אלערליי מענשען און זאל זיך מאכען בעליעבט און אנגענעהם.

דאס דייטשע ווארט „העפליכקייט" בעדייטעט אייגענטליך די

מאַניערן, זיטען, געברויכע און געוואָהנהייטען, וועלכע ווערן געברויכט אין געפאָדערט אין א הויף פון א קעניג אָדער א פירסט, וואו עס קומען זיך צונויף די בעסטע, די געבילדעטסטע און די ערעלסטע מענער און פרויען פון דעם לאַנד. דאָס איז אָבער געווען אַמאָל, ווען דאָס פאָלק איז ווירקליך געווען גראָב און פערווילדעט. היינט הייסט העפליכקייט דאָס בענעהמען פון יעדען מענשען געגען דעם אנדערן. פיעל ריכטיגער זיינען די אויסדריקע פון העפליכקייט אויף ענגליש און פראַנצויזיש, פאָליטנעס אויף ענגליש און „פאָליטעסס" אויף פראַנ־צויזיש בעדייטען פיינהייט, געשליפענהייט, אָפּלאַקירט און פּאָלירט. דער מענש, וועלכער ווייס און פערשטעהט, ווי זיך צו בענעהמען מיט מענשען, ווי ארומצוגעהן מיט מענשען און ווי זיך צו מאַכען אנגע־נעהם ביי מענשען, איז ווירקליך געשליפען, ווי א דיאמאַנט, און פּאָ־לירט (געוואַרנישט), ווי א טהייער שטיק מעבעל.

עטיקעטע איז אן אונגעהויער גרויסע און רייכע וויסענשאַפט. זי אומפאַסט דאָס גאַנצע לעבען פון דעם מענשען, פון דעם וויעגעלע ביז צו די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען. מען דערצעהלט פון דעם ענגלישען קעניג קארל דעם 2טען, אז איינינע מינוט פאַר זיין טויט זיינען געשטאַנען לעבען זיין בעט זיינע מיניסטאָרען און די קעניגליכע פרינצען. קעניג קאַרל האָט געפיהלט, אז ער שטאַרבט. ער האָט זיך געווענדעט צו זיינע מיניסטאָרען און האָט געזאָגט: „ענטשולדיגט מיר, מיינע הערען, איך קען מעהר ניט רעדען". דאָס איז אן אַקט פון העפליכקייט אין די לעצטע מינוטען פון לעבען. העפליכקייט אומפאַסט דאָס בענעהמען פון א מענשען אַלס קינד, אַלס יונגער־מאַן, אַלס פערליעבטער, אַלס פערהייראַטהעטער מאַן, אַלס פאַטער פון קינדער, אַלס געשעפטס־מאַן און אַלס מענש אין יעדער לאַגע פון לעבען. העפליכקייט אומפאַסט די אויפפיהרונג און דאָס בענעה־מען פון יעדען מענשען פון פריה מאָרגען, ווען ער שטעהט אויף פון בעט און דאַרף זיך בעגעגענען מיט זיין פרוי, מיט זיינע קינדער, מיט זיין הויז־געזינד און מיט אַנדערע מענשען, ביז שפּעט ביי נאַכט, ווען ער דאַרף זיך לעגען שלאָפען.

א מענש, וועלכער ווייס ניט, ווי זיך צו בענעהמען, ווי אומצו־געהן מיט מענשען, איז העסליך, אבשטויסענד און פעראַכטענס־ווערטה. מיר קענען ניט זיצען אין א געזעלשאַפט לעבען א גראָבען

מענשען, וועלכער האָט קיינע מאַניערען, קיין געפיהל פון אנשטענדיג־קייט און קיין בעגריף פון העפליכקייט.

עטיקעטע מוז מען לערנען און דארום האָבען אויך אַלע ציוויליזירטע פעלקער גאַנצע ביכער איבער דעם אומגאנג מיט מענשען און איבער די העפליכקייטס רעגעלן און פאָרמען, וועלכע זיינען אזוי נעטהיג פאר יעדען. די גאַנץ אַלטע אידישע געלערנטע האָבען געפונען פאר נעטהיג אנצושרייבען דאריבער צוויי ביכער: „מסכת דרך ארץ רבה" און „מסכת דרך ארץ זוטא". אידען זיינען אמאָל געווען דאָס העפליכסטע פאָלק אין דער וועלט, ווי מיר וועלען עס שפּעטער בעשרייבען אויספיהרליכער. ליידער, האָבען אידען אין דער לעצטער צייט אין גאַנצען פערגעסען די ערהאַבענע לעהרע פון העפליכקייט, וועלכע זייערע גרויסע לעהרער האָבען זיי געלערנט.

אויף אידיש, די געוועהנליכע שפּראכע פון אידען אין אונזער צייט, געפינט זיך קיין איינציגעס בוך איבער דעם אומגאנג מיט מענשען און דארום האָבען מיר זיך ענטשלאָסען ארויסצוגעבען אויף אידיש א בוך איבער עטיקעטע.

העפליכקייט ביי די אלטע פעלקער

העפליכקייט די עלטסטע טאָכטער פון רעליגיאָן. — העפליכקייטס צערעמאָניען ביי די ווילדע שבטים אין אפריקא, ביי די אינדיאנער א. ז. וו. — בעגריסונגס צערעמאָניען אין אַלטע צייטען.

העפליכקייט איז די עלטסטע טאָכטער פון רעליגיאָן. ווי אונוויסענד און ווי ווילד א פאָלק איז האָט עס א געוויסע פאָרם פון רעליגיאָן. עס האָט מורא פאר די נאַטור־קרעפטע, עס האָט מורא פאר דעם גרויסען גייסט, עס האָט מורא פאר בייזע גייסטער. עס געפינט פאר נעטהיג צו עהרען, אָפּצוגעבען כבוד, דעם גאָט אָדער דעם גייסט, וועלכער קען איהם נוצען אָדער שאדען. מען געוועהנט זיך צו שטעהן פאר א גאָט מיט אן אָנגעבויגענעם קאָפּ. מען ווערט געוואהר, אז איין מענש קען גיבער צוקומען צו דיעזען גאָט און מען גיט אָפּ כבוד אויף

דיעזען מענשען. ער ווערט אַ פּריעסטער, אַ גייסטליכער, אַ מעדיצין־מאַן, וועמען מען דאַרף האָבען פאַר אַ פריינד און מען פערבייגט זיך פאַר איהם, ווי פאַר דעם גאָט.

פון דעם פּריעסטער איז דער רעספּעקט און דאָס אָבגעבען איינעם עהרע איבערגעגאַנגען צום פאַטער פון דער פאַמיליע. אַזוי ווי דער גאָט גיט דעם מענשען אַלעס גוטע, אַזוי גיט דער פאַטער זיינע קינדער אַלעס גוטע און מען דאַרף איהם עהרען. פון דעם פאַטער איז דער רע־ספּעקט און דאָס אָבגעבען כבוד איבערגעגאַנגען צום קעניג אָדער צום העלד, צום הויפּטלינג פון דעם פאָלק.

וואָס מעהר אַ רעליגיאָן אָדער גלויבען אָדער, לאָמיר זאָגען אַן אבערגלויבען האָט זיך ענטוויקעלט אין אַ פאָלק, אַלץ מעהר פאָרמען פון העפליכקייט, פון געוויסע צערעמאָניען און פון געוויסע פאָרמאַלי־טעטען האָבען זיך ענטוויקעלט אין דיעזען פאָלק.

די ניאַם־ניאַם, אַ זעהר ווילדעס פאָלק אין אפריקאַ, האָבען העפליכקייטס צערעמאָניען, וועלכע האָבען איבעררא‏שט די ערשטע אייראָפּעער, וועלכע האָבען בעריי‏זט זייער לאַנד. ווען עטליכע מענ־שען זעצען זיך טרינקען און זיי מוזען אַלע טרינקען פון איין כלי, גע־וועהנליך אַ לעהמענע טאָפּ אָדער די שאָלעכץ פון אַ קאָקאָס־נוס, ווישט יעדער אָפּ דעם זוים פון דעם קאָקאָס־ניס, ווען ער האָט אָפּגעטרונקען און גיט איהם דעם אנדערן צו טרינקען. זיי ווייסען ניט פון היגיענא, עס איז ביי זיי אַן אקט פון העפליכקייט, ווייל ווען זיי ברענגען אַ טאָפּ מיט וואסער אָדער מיט האָניג צו זייער גאָט, דאַרף דער זוים זיין גאַנץ ריין.

די אָהטים, אַ צווייטעס זעהר ווילדעס פאָלק אין אפריקאַ, האַל־טען זייער גאָט פאַר גאַנץ אַלט, און דארום ווען אַ יונגער מאַן דער־זעהט אַן אַלטען מאַן, בייגט ער אַן דעם קאָפּ און בלייבט שטעהן. דאָס איז אַ רעליגיעזע העפליכקייט.

ווען די איינוואוינער פון די טאָנגאַ אינזלען האַלטען אַ פייערטאָג, געוועהנליך איז עס, ווען זיי האָבען געכאַפּט פיעל פיש אָדער ווען זיי נעהמען אַראָפּ די פריכטע פון זייערע בוימער, שטעלט זיך אויף דער הויפּטלינג אָדער דער עלטסטער פון דער אינזעל און האַלט אַ רעדע פאַר די יונגע־לייט, אַז זיי זאָלען אָפּגעבען כבוד זייערע עלטערן און

אַלע מענשען, אז זיי זאָלען ניט לאכען, ווען זיי זעהן אן אונגליקלי־כען אָדער א פערקריפּעלטען מענשען.

ביי די אַלטע אינדיאנער פון אמעריקא איז געווען אויסגעארבייט א גאנצער קאָדעקס, א גאנצע תורה, פון העפליכקייטען, צערעמאָ־ניען און פאָרמאַליטעטען. ווען אַלטע מענשען זיינען געזעסען ארום א פייער, האָבען די יונגע־לייט געמוזט שטעהן. ווען אַלטע מענשען האָבען גערעדט, האָט א יונגער־מאַן ניט געטאָרט זיך אריינמישען אין זייער געשפּרעך.

אין דעם גאנץ אַלטען עגיפּטען, וועלכעס איז געווען דאָס רעלי־גיעזעסטע לאנד אין דער וועלט, זיינען אויסגעארבייטעט געוואָרען רעגעלן און פאָרמען פון העפליכקייט, פון וועלכע מיר קענען יעצט קוים האָבען א בעגריף. דער קעניג פלעגט זיין אזוי געשעצט און גע־עהרט, אז קיינער האָט ניט געטאָרט ארויסזאָגען זיין נאָמען. מען פלעגט איהם רופען פּרעה אָדער פּי־רא, דאָס הויכע הויז, דער אדון הגדול. נאָך דעם קעניג פלעגט מען אָפּגעבען כבוד די פּריעסטער און נאָך די פּריעסטער — דעם פאָטער פון דער פאמיליע. פרויען און קינדער פלעגען ניט עסען אין דער געגענוואַרט פון דעם פאָטער. דער קעניג אָבער פלעגט עסען גאנץ אליין. קיין מענש, זאָגאר זיינע נאָ־הענטסטע קרובים, פלעגט ניט טאָרען זעהן, ווי ער עסט.

דיעזע צערעמאָניע ווערט נאָך יעצט שטרענג אָבגעהיט אין דעם הויף פון קעניג מענעליק פון אביסיניען.

די אַלטע גריעכען און רוימער, וועלכע האָבען געהאַט א גוט אויסגעארבייטעטע רעליגיאָן, האָבען אויך געהאַט א גוט אויסגעאר־בייטעטע עטיקעטע און העפליכקייטס צערעמאָניען צווישען עלטערן און קינדער, מענער און פרויען, בעאַמטע און פאָלק, סאָלדאַטען און זייערע אָפיציערן און זאָגאר אין דער געשעפטס־וועלט.

בעגריסונגס צערעמאָניען אין אַלטע צייטען.

זייט מענשען געדענקען, זייט מענשען זיינען געקומען צו זייער פערשטאַנד און האָבען אָנגעהויבען צו וואוינען אין געזעלשאַפטען האָט זיך אויסגעארבייטעט א זיטע, א מנהג, א העפליכקייטס פאָרמאַלי־טעט, אז ווען מען קומט זיך צונויף, ווען מען בעגעגענט איינער

דעם אנדערן אָדער ווען מען צוגעהט זיך, מען נעהמט אבשיעד פון דעם אנדערן, זאָל מען זיך בעגריסען, זאָל מען זאָגען איינער דעם אנדערן א פריינדליכעס וואָרט אָדער מען זאָל ארויסווייזען יענעם פריינד־ליכקייט און אז ער איז אונז ליעב דורך זיך ארומנעהמען, זיך קו־שען, ווען מען בעגעגענט א גאַנץ נאָהענטען מענשען, אָדער דורך דריקען די הענד, זיך פערנייגען, אראָפּנעהמען דעם הוט אָדער ארויפ־לעגען די האנד אויפ׳ן הארצען.

דיזע העפליכקייטס פאָרמאַליטעט געפינען מיר ביי די ווילדעסטע פעלקער אין דעם דונקעלסטען אפריקא, ווי ביי די עסקימאסען ארום דעם קאַלטען נאָרד־פּאָל, ווי אין דעם סאלאָן פון א פראנצויזישען גראַף אָדער אן ענגלישען לאָרד. די צערעמאָניען זיינען פערשיעדען, אָבער זייער בעדייטונג, זייער זינן, בלייבט דערזעלבער: פריינד־ליכקייט און העפליכקייט.

מיר מעגען לאַכען, ווען רייזענדע דערצעהלען אונז, אז ווען צוויי עסקימאָסען, וועלכע האָבען זיך לאַנג ניט געזעהן, בעגעגענען זיך ענדליך, לעגען זיי צו איין נאָז צום אנדערן און רייבען זיך די נעזער. דאָס איז אזא העפליכע בעגריסונג, ווי צוויי אייראָפּעער אָדער אמערי־קאנער, וועלכע בעגעגענען זיך און זיי דריקען איינער דעם אנדערן די האנד, „שייקינג הענדס", ווי דער ענגלענדער רופט עס. מיט וואָס איז א האנד בעסער פון א נאָז?

דער גרוס אָדער די פאָרם, ווי אזוי צו בעגעגענען א פריינד, א בעקאנטען, אן עלטערן אָדער העכערן מענשען פון זיך, איז די וואָה־רע פּאָעזיע פון יעדעס פאָלק. דער גרוס כאַראַקטעריזירט א פאָלק און ער כאַראַקטעריזירט יעדען איינציגען מענשען. נאָך זיין בעגריסען א פריינד אָדער א בעקאנטען קען מען אורטהיילען איבער דעם מענשען. א געבילדעטער מענש וויים, ווי אזוי צו בעגריסען א פריינד אָדער א פרעמדען.

ביי די אידען אין די גאַנץ אַלטע צייטען איז די צערעמאָניע פון בעגריסען זיך געווען גענוי אויסגעארבייטעט און די רעגעלן גענוי בע־שטימט און פעסטגעזעצט. פאַר א קעניג פלעגט מען פאַלען מיט׳ן געזיכט צו דער ערד. דאָס האָט געהייסען אויף העברעאיש „השתחויה". א קעניג האָט מען אָבגעגעבען די זעלבע עהרע, וואָס א גאָט. אין טעמ־פעל, אין בית המקדש אָדער פאַר דעם ארון הקודש פלעגט מען פאַלען

אויף די קניע און אַנבויגען דעם געזיכט צו דער ערד. פאַר אַ גרויסען מאַן פלעגט מען פאַלען אויף די קניע. דאָס האָט געהייסען „קידה״. נאָהענטע פערוואַנדטע פלעגען זיך ארומנעהמען און זיך קושען. אַ בעקאַנטען אָדער פרעמדען מענשען פלעגט מען בעגריסען אין נאָמען פון גאָט. רעליגיאָן איז די מוטער פון העפליכקייט.

מיר געפינען אין דער ביבעל, ווען בועז איז ארויסגעגאַנגען אויף זיינע פעלדער און האָט דערזעהען זיינע ארבייטער, האָט ער געזאָגט צו זיי: „ד׳ עמכם!״ גאָט מיט אייך! און זיי האָבען איהם געענטפערט: „יברכך ד׳!״ גאָט זאָל דיך בענשען! דאָ האָבען מיר דעם גאַנץ אַלטען אידישען גרוס אָדער העפליכקייטס פאָרם צווישען ארבייטער און ארבייט געבער. פון דריקען די האַנד האָט מען ניט געוואוסט אין די אַלטע צייטען. שפּעטער האָט זיך אויסגעארבייט די פאָרם פון דעם גרוס מיט שלום. „השלום לך?״ איז ביי דיר אַלעס אין פריעדען? ווען עס פלעגט קומען אַ גאַסט, פלעגט מען איהם בעגריסען מיט די ווערטער: „שלום בואך!״ דיין קומען זאָל זיין מיט פריעדען. דיעזער גרוס איז שפּעטער איבערגעמאַכט געוואָרען אויף „שלום עליכם!״ וועלכער ווערט נאָך היינט געברויכט ביי אידען. דעם גרוס פון „צפרא דמרא טב!״ אָדער גוט מאָרגען! האָבען די אידען איבערגענומען פון די רוימער, וועלכע האָבען געגלויבט, אַז עס זיינען דאָ גוטע און שלעכטע טעג און דארום פלעגען זיי בעגריסען איינער דעם אַנדערן מיט „גוט מאָרגען!״ אָדער מיט „אַ גוטען יאָהר!״ דערפון האָט זיך אויך אויסגעבילדעט ביי אידען דער נאָמען „יום טוב״, „ימים טובים״ אַנשטאָט חג, פייערטאָג.

דער גרוס איז געוואָרען ביי אידען אַ געבאָט, אַ מצוה. „אמרו על ר׳ יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, אפילו גוי בשוק״. פון דעם גרויסען אידישען געלעהרענטען רבי יוחנן בן זכאי דערצעהלט מען, אַז זיין לעבען לאַנג האָט איהם פריהער קיינער ניט בעגריסט. ער פלעגט דער ערשטער בעגריסען יעדען מענשען, וועלכען ער האָט בעגעגענט, זאָגאַר אַ גוי אויף דער גאַס.

„מרגלא בפומי דאבא: לעולם יהי אדם מענה רך ומשיב חמה ומדבר שלום עם כל אדם, אפילו עם גוי בשוק״. אבא פלעגט שטענדיג זאָגען: אַ מענש דאַרף זיין פריינדליך, ענטפערן העפליך, ניט ארויסרופען יענעמס צאָרן און ניט ארויסווייזען זיין אונצופריעדענהייט. ער

דאַרף בעגריסען יעדען פריינדליך, זאגאר א גוי אויף דער גאס.

אכטונג פאר מענשען, העפליכקייט געגען יעדען, „כבוד הבריות", ווי דער תלמוד רופט עס, איז געווען נים נור א טוגענד, זאנדערן א הייליגע פפליכט פאר יעדען אידען אין די אלטע צייטען. תורה אליין, „קענען לערנען", איז געוועזן נאך נים גענוג פאר דעם אידען, ער האט אויך געמוזט קענען די געזעצע פון העפליכקייט. „כל מי שיש בידו תורה, משנה ודרך ארץ, לא במהרה חוטא". ווער עס בעזיצט וויסען, קענען און העפליכקייט, דער קען נים אזוי לייכט בעגעהן א זינד, א פערברעכען.

די געזעצע, פארשריפטען און רעגולאציאנען פון העפליכקייט ביי אידען אין די אלטע צייטען האבען זיך אויסגעשפרייט אויף יעדע טהע־טיגקייט, אויף יעדע בעוועגונג, אויף יעדען שריט און טריט פון דעם אידען. אן אנשטענדיגער מענש דארף ארויסגעהן אויף דער גאס נים צו רייך און נים צו ארים געקליידעט," לעהרענט אונז דער תלמוד. מיט אנדערע ווערטער, אן אנשטענדיגער מענש דארף זיך קליידען אזוי, אז ער זאל נים ציהען אויף זיך די אויפמערקזאמקייט פון אנדערע מענ־שען. דורך די רייכע אדער צו ארעמע קליידער מאכט מען זיך אונאנ־גענעהם ביי מענשען.

„הוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות", מען דארף אויפנעה־מען יעדען מענשען רעכט פריינדליך. „אל תפרוש מחבירך לא מתוך צחוק וקלות ראש, אלא בדברי תורה." ווען מען נעהמט אבשיעד איי־נער פון דעם אנדערן, ווען מען צוגעהט זיך, זאל מען נים לאכען, נים שפאטען און נים מאכען דומע, פלאכע וויצען, זאנדערן זיך אונטער־האלטען איבער א בעלעהרענדען געגענשטאנד.

ביים רעדען מיט מענשען זאל מען קיין מאל נים ארויסשטעלען זיין „איך", קיין מאל נים וועלען ווייזען, אז „איך" בין עס דער חכם, דער קענער, דער וויסער, דער בעפעהלענדער. משה רבינו זאגט צו זיין דיענער יהושע : „בחר לנו אנשים", וועהל אוים מענשען פאר אונז, נים פאר מיר.

דיעזע העפליכקייטס לעהרע פון דעם תלמוד איז היינט אנגענו־מען ביי אלע געבילדעטע מענשען. קוים הויבט אן א מענש צו זאגען : „איך" און „איך", ווייכט מען איהם אוים.

א צווייטע, זעהר וויכטיגע לעהרע פון דעם תלמוד איז : „למד

לשונך לאמר, איני יודע". געוועהן זיך צו זאָגען: „איך ווייס ניט." שעהם זיך ניט צו זאָגען: „דאָס ווייס איך ניט." א מענש קען ניט אַלעם וויסען. א מענש קען א מאָל פערגעסען, וואָס ער ווייס. ווען ער וויל ערקלעהרען א זאַך, וועלכע ער ווייס ניט אָדער וועלכע ער פערשטעהט ניט, מאַכט ער זיך לעכערליך.

מיר האָבען אין תלמוד א גאַנצעס לעהרבוך, א גאַנצע תורה איבער דעם אומגאַנג מיט מענשען, אָבער וועגען דעם אין נעכסטען קאַפּיטעל.

די עטיקעטע פון תלמוד

עטהיק און עטיקעטע, דער אונטערשיעד צווישען דיעזעביידע לעהרען וועלכע שטאַמען ביידע פון איין קוואל. — די אויסערליכע פאָרמען פון מענשליכע אויפפיהרונג און די פּרינציפּען פון מאָראַל. — א קצור פון מסכת דרך ארץ רבה און מסכת דרך ארץ זוטא.

א קצור פון מסכת דרך ארץ רבה און מסכת דרך ארץ זוטא.

אין דעם פאָריגען קאַפּיטעל האָבען מיר אָנגעדייטעט אויף די צוויי מסכתות דרך ארץ רבה און דרך ארץ זוטא וועלכע ענטהאַלטען אַלע רעגעלען פון עטיקעטע וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרען ביי די חכמי התלמוד. אזוי ווי דיעזע רעגעלען עקזיסטירען שוין נאָהענט צו צוויי טויזענד יאָהר קען מען דורך זיי זעהן דייטליך ווי הויך עס איז דאַן געווען דער קולטורעלער צושטאַנד פון אונזער פאָלק.

דער תלמוד איז פול מיט רעגעלען פון העפליכע בענעהמונג, מיט שעהנע שפּריכע וועגען דעם אומגאַנג מיט מענשען, פיינע, פּאָלירטע מאַניערען, איידעלקייט און זיטליכקייט. אין מסכת כלה רבתי זיינען דאָ א גרויסע צאָהל פון דיעזע רעגעלען, כמעט אזוי פיעל ווי אין איינע פון די מסכתות דרך ארץ. און ווען מען זאָל דיעזע אַלע רעגעלען צוזאַמענקלייבען פון גאַנץ תלמוד און מדרשים וואָלטען זיי אָנגעפילען א פיעל גרעסערען בוך ווי דיעזער. די תלמודיסטען האָבען גע־

מישט די עטיקעטע צוזאַמען מיט דער עטהיק. עטיקעטע לעהרנט אונז הויפּטזעכליך די אויסערע פאָרמען פון העפליכקייט, ווי צו רעדען מיט מענשען אין געזעלשאַפט, ווי זיי צו בעגריסען, ווי זיך צו פערהאַלטען ביי'ם טיש, וועלכע קליידער זיינען פּאַסענד פאַר געוויסע געלעגענ־הייטען, ווי זיך צו פערהאַלטען אויף דער רייזע און אַזוי ווייטער, — דאָס זיינען אַלע אויסערליכע פאָרמען פון שעהנע בענעהמונג. די עטהיק לעהרענט אונז, מאָראַלישע פּרינציפּען, וואָס איז רעכט און וואָס איז אונרעכט, ניט פון רעליגיאָנס שטאַנדפּונקט און ניט ווייל אַזוי פיהרט זיך די „וועלט", ניט ווייל עס איז א דין אָדער א מנהג, ניין, די עטהיק האָט מיט דעם גאָר ניט צו טהאָן, ווייל די עטהיק האָט נור צו טהאָן מיט „דברים שבלב", מיט דעם מענשענס הארץ, מיט זיין ריינעם געוויסען, רעגולירט פון זיין פערשטאַנד.

היינטיגע צייטען האָט מען דיעזע צוויי וויסענשאַפטען אָבגע־טהיילט, אָבגעזונדערט איינע פון די אַנדערע, און דארום זעהען מיר א סך מענשען וואָס האָבען איינס און עס פעהלט דאָס אַנדערע. מיר זעהען מענשען וואָס ווייסען קלאָהר און ריכטיג ווי צו רייכען די האַנד, ווי זיך קאָרעקט א נייג צו טהאָן, ווי צו זיצען ביי א טיש מאַניערליך, ווי צו פערברענגען אין א געזעלשאַפט, אָבער זייער געוויסען איז זעהר פערדאָרבען. ווען זיי זיינען ניט אין געזעלשאַפט פיהר'ען זיי זיך אויף ווי ווילדע מענשען. זיי זיינען גראָב צו זייערע אייגענע פרויען און צו זייערע קינדער. דאגעגען זעהען מיר גאַנץ אָרענטליכע מענשען, מיט נאָבעלע זעעלען, מיט אָפענע הענד, ליעבענסווירדיג און גאַסט־פריינד־ליך, און דאָך איז ניט אַנגענעהם צו טרעפען זיך מיט זיי אין געזעל־שאַפט, ווייל זיי ווייסען ניט וואָס צו זאָגען און וואָס צו ריידען, ווי צו זיצען, ווי צו שטעהן, זיי פערליערען זיך צווישען א סך מענשען, ווייסען ניט וואָס צו טהאָן מיט זייערע הענד, זיינען א לאַסט פאַר זיך און א לאַסט פאַר זייערע פריינד.

די עטיקעטע מוז געהן צוזאַמען מיט דער עטהיק, ווייל די עטיקעטע איז א טאָכטער פון דער מאָראַל־לעהרע דער הויפּט צוועק פון דער עטיקעטע איז „טהו קיין זאַך ניט וואָס זאָל דעם צווייטען מאַכען אונ־בעקוועם, אָדער וואָס זאָל פערלעטצען זיינע געפיהלען". דער הויפּט פּרינציפּ פון דער עטהיק איז „טהו דיין מיטמענשען קיין זאַך וואָס דו ווילסט ניט מען זאָל דיר טהאָן". און ביידע פּרינציפּען שטאַמען פון

איין אָרט, פון איין קוועלע „ואהבת לרעך כמוך". (ליעב דיין מיט־מענשען ווי זיך זעלבסט).

מיר וועלען יעצט איבערגעבען די עטיקעטע פון תלמוד ווי מיר געפינען זי אין דיעזער גרויסער ענציקלאָפעדיע פון אידישע וויסענשאפט.

ווער עס נעהמט א פאסענדע פרוי, דער פערדיענט א קוס פון אליהו הנביא און גאָט אליין האָט איהם ליעב.

* * *

ווער עס מאכט זיין זוהן חתונה ווען ער איז נאָך צו יונג, ווער עס פערהייראטה זיין טאָכטער צו אַן אַלטען מאַן און ווער עס טהוט א טובה צו אַן אידיאָט איז איהם גאָט ניט מוחל.

* * *

ווער עס ליעבט זיין פרוי ווי זיך אליין, און עהרט זי מעהר ווי זיך זעלבסט און גיט זיינע קינדער אַן אָרענטליכע ערציהונג, און מאכט זיין זוהן חתונה אין דער צייט — דער לעבט אין פריעדען.

* * *

די ארימע, די שעהמעדיגע, די וואָס האלטען זיך קליין, די וואָס רעספעקטירען אפילו א יונגען מענשען און די וואָס האלטען זייער וואָרט, יענע בעלייכט גאָט דעם וועג.

* * *

אימער האַלט זיך שעהן ביי דיין אריינקומען און האַלט זיך שעהן ביי דיין ארויסגעהן.

* * *

עס האָט א מאָל פאסירט א געשיכטע מיט ר' שמעון בן אלעזר וועלכער איז געפאָהרען רייטענדיג אויף זיין אייזעל ביי'ם ברעג ים און עס האָט איהם בעגעגענט א מענש וועלכער איז געוועזן זעהר א מיאוס'ער, האָט ר' שמעון צו איהם געזאָגט: „פוסטער מענש! וואָס פאר א העסליכע בעשעפעניסען עס געפינען זיך צווישען אברהם'ס קינדער!" האָט יענער געענטפערט: „וואָס קען איך העלפען? זאָג עס צום מייסטער וואָס האָט מיך בעשאפען". הערענדיג דיעזע ווערטער

איז ר׳ שמעון בן אלעזר ארונטער פון זיין אייזעל, האָט זיך אויסגע־צויגען פאר דעם מיאוס׳ען מענשען אויף דער ערד און געזאָגט: „איך געשטעה אז איך האָב בעגאנגען אן אונרעכט געגען דיר, זיי מיר מוחל״. אָבער דער מיאוס׳ער מענש האָט זיך איינגעשפּארט און גע־זאָגט: „איך וועל דיר ניט מוחל זיין ביז דו וועסט געהען צו דעם מייסטער און איהם ערקלעהרען וואָס פאר א מיאוס׳ע כלי ער האָט בע־שאַפען״. ר׳ שמעון איז איהם נאָכגעגאנגען א האלב מייל. די מענשען פון זיין שטאָדט האָבען געהערט אז ער קומט אָן זיינען זיי ארויס איהם אנטקעגען מקבל פנים זיין און איהם בעגריסען מיט די ווער־טער: „שלום עליכם, רבי!״ ווען דער מיאוס׳ער מענש האָט דאָס געהערט, האָט ער געפרעגט די שטאָדט־לייט „וועמען רופט איהר רבי?״ האָבען זיי געענטפערט: „אָט דעם וואָס געהט הינטער דיר״. האָט דער מיאוס׳ער, געזאָגט: אויב דאָס איז א רבי דאַן הלואי זאָלען אי־דען אָבגעהיט ווערען פון נאָך אזעלכע ווי ער״. האָבען די שטאָדט־לייט געפרעגט: „חס ושלום, וואָס רעדט איהר? וואָס האָט אייך דער רבי געטהאָן פאר א בייז?״ דער מיאוס׳ער האָט זיי דאַן דער־צעהלט די גאנצע געשיכטע. די שטאָדט־לייט האָבען איהם גענומען בעטען ער זאָל מוחל זיין, האָט ער דאַן געזאָגט: „איך בין איהם מוחל, ער זאָל זיך אָבער אָבגעוועהנען פון זאָגען אזעלכע זאכען״.

* * *

יענעם טאָג איז ר׳ שמעון געזעסען אין בית המדרש און אליין ער־קלעהרט דעם מאָראל פון דער פּאסירונג און ער האָט געזאָגט: „אי־מער זאָלסטו זיין ווייך ווי א דינער בוים און זאָלסט ניט זיין שטייף אזוי ווי א צעדער־בוים. דער דינער בוים ווען עס קומען ווינטען פון אלע פיער עקען פון דער וועלט, בויגט זיך דער בוים מיט זיי און ווען די ווינטען הערען אויף בלייבט דער בוים שטעהען אויף זיין אָרט. דער צעדער־בוים איז שוין ניט אזוי, יעדער שטארקער ווינד רייסט איהם אויס פון וואָרצעל״.

* * *

קיין מאָל זאָל א מענש פערלאָזען זיין לעהרער אָדער זיין פריינד, וואו ער בעט ביי איהם ניט צו ערשט ערלויבנים און נעהמט פון איהם אבשיעד.

* * *

קיינמאָל זאָל אַ מענש אַריינגעהען פּלוצלונג אין דער הויז פון זיין פריינד. ר׳ גמליאל, ר׳ יהושע, ר׳ אלעזר בן עזריה און רבי עקיבא זיינען געגאַנגען בעזוכען זייערען אַ פריינד, אַ פילאָזאָף. קומענדיג האָט ר׳ יהושע אָנגעקלאַפּט אין טהיר. האָט דער פילאָזאָף געטראַכט און געזאָגט: „דאָס מוז זיין ניט אַנדערש ווי דער מאַניער פון געלעהרטע מענשען. ביי׳ם צווייטען קלאַפּ אין טהיר האָט דער פילאָזאָף אָבגע־וואַשען זיין געזיכט, הענד און פיס. ביי׳ם דריטען קלאַפּ האָט ער די טהיר געעפענט.

* * *

אימער זאָלסטו קוקען אויף פרעמדע מענשען ווי אויף גזלנים, אָבער צו דער זעלבער צייט זאָלסטו זיי עהרען ווי אַ גרויסען תנא. עס האָט אַ מאָל פּאַסירט מיט ר׳ יהושע אַז אַ פרעמדער מענש איז ביי איהם איינגעשטאַנען. ר׳ יהושע האָט איהם ארויפגעפיהרט אויפ׳ן דאַך נעכטיגען, אָבער ער האָט צוגענומען דעם לייטער. וואָס האָט יע־נער מענש געטהאָן? ער איז אויפגעשטאַנען האַלבע נאַכט, האָט גע־נומען אַלע כלים וואָס ער האָט געפונען אויפ׳ן דאַך, האָט זיי איינ־געוויקעלט אין זיין מאַנטעל, און ווי ער האָט געוואָלט ארונטערגעהן איז ער אַראָבגעפאַלען און זיך געבראָכען דעם גניק. פריהמאָרגענס האָט ר׳ יהושע געפונען דעם מאַן ליעגען אַ געפאַלענעם. האָט ער צו איהם געזאָגט: „פּוסטער מענש! האָסטו ניט פערשטאַנען דאָס נאָך נעכטען האָב איך זיך געהיט פון דיר?"

* * *

די מאָדע איז אַז פאַר אַ כלה דאַרף מען טאַנצען און זינגען. וואָס זינגט מען? בית שמאי זאָגט מען זינגט פשוט „כלה". בית הלל זאָגט מען זינגט „די שעהנע כלה, די פיינע כלה". האָט בית שמאי געזאָגט צו בית הלל: „נאָך אייערע רייד דאַרף מען דאָס אויך אַזוי זינגען ווען די כלה איז הינקעדיג, אָדער בלינד, און די תורה האָט דאָך פערבאָטען ליגען צו זאָגען". האָט בית הלל געענטפערט: „ווען אַ מענש האָט איינגעהאַנדעלט אַ שלעכטע סחורה אין מאַרק, זאָל מען דאָס פאַר איהם לויבען, אָדער מיאוס מאַכען? געוועהנליך דאַרף מען דאָס לויבען פאַר איהם". דאַרום זאָגען די חכמים, אַז אַ מענש

דארף אין זיינע אידעען שטימען מיט לייטען און אויסקומען מיט אלע־מען אמבעסטען.

* * *

דער וואס בייסט אב גרויסע ביסענס און דער וואס טרינקט אוים זיין כוס מיט איין מאל איז א פרעסער און א זויפער. ווי פיעל זאל א מענש זיך נעהמען צייט צו טרינקען ? אין צוויי מאל. אויב אין דריי מאל איז ער א גרויסהאלטער. (עס הייסט איבערטרייבען די עטיקעט איז אויך ניט גוט).

* * *

ביי'ם עסען דארף מען ניט זיין אונגעדולדיג. הלל הזקן האט איין מאל איינגעלאדען זיינעם א פריינד אויף א מאהלצייט. וועהרענד זיי זיינען געזעסען ביי'ם טיש און געווארט אויף דעם עסען, איז אריינ־געקומען אין קיך אן ארימאן און האט צו הלל'ס פרוי דערצעהלט אזא געשיכטע : „איך דארף היינט נעהמען א פרוי און איך האב ניט פון וואס צו ערנעהרען זיך". האט גענומען הלל'ס פרוי און האט דעם ארי־מאן אוועקגעגעבען דעם גאנצען מאהלצייט וואס זי האט אנגעגרייט פאר דעם גאסט. נאכדעם האט זי איינגעקנאטען אן אנדער ברויט און פערקאכט אן אנדער געקעכטס. הלל האט זיך געוואונדערט ווארום עס נעהמט אזוי לאנג, אבער ער האט געשוויעגען און קיין ווארט געזאגט. ענדליך, ווען עס איז פערטיג געווארען און זיין פרוי האט דעם מאהל־צייט געבראכט אויפ'ן טיש. האט הלל איהר געפרעגט אין א ווייכען טאן ווארום זי האט דעם מאהלצייט ניט געבראכט א ביסעל פריהער. דאן האט זי איהם דערצעהלט די גאנצע געשיכטע. האט הלל צו איהר געזאגט : „מיין טאכטער ! איך האב פריהער געוואוסט אז דו האסט רעכט און אלעס וואס דו טהוסט איז אין גאט'ס נאמען וועגען".

* * *

ווען איינער וויל איינלאדען א פריינד אויף א מאהלצייט, זאל ער ניט זאגען „איך האב ביי דיר געגעסען, יעצט קום דו און עס ביי מיר צוריק". ווייל דאס זעהט אוים ווי צאהלען פראצענט.

אבצוטהאן איינעם א שפיטצעל איז אפט פערבונדען מיט געפאהר. א מענש טהאר ניט שיקען זיין פריינד א פעסעל וויין און אנגיסען פון אויבען בוימאויל, ווייל דאס קען ברענגען דעם טוידט. עס האט אמאל פאסירט, אז איינער האט געהאט ביי זיך געסט, האט ער זיי

געוואַלט טראַקטירען מיט אַ פעסעל וויין וואָס זיינער אַ פריינד האָט איהם געשיקט. ווען ער איז ארונטער אין קעלער, האָט ער געעפענט די פעסעל און האָט געפונען פון אויבען בוימאויל. ער האָט געמיינט אז זיין פריינד האָט איהם אָבגענארט און איהם געשיקט אַ פעסעל בוימאויל אַנשטאָט וויין. ער האָט זיך אַזוי געשעהמט ארויפצוגעהן צוריק צו זיינע פריינד. דאָס ער האָט ליעבערשט זיך דערוואָרגען אין קעלער און איז דאָרט געשטאָרבען.

* * *

אַ מענש דאַרף ניט אָפּברעכען אַ שטיקעל ברויט איבער'ן טעלער, אויך ניט אויסווישען דעם טעלער מיט אַ שטיקעל ברויט, אויך ניט קלייבען ברעקלאַך פון טיש, אויך ניט לעגען אין טעלער אן אָבגעביסענעם שטיקעל ברויט, אויך זאָל ער ניט אָפּבייסען עטוואָס און דאָס דערלאַנגען צו זיין פריינד. ווייל ניט אַלע מענשען האָבען וועגען דיעזע זאַכען גלייכע מיינונגען און פיעלע וועט דאָס אָבעקלען. קיינער זאָל ניט טרינקען פון אַ כוס און דאָס געבען צו זיין פריינד, ווייל דאָס איז פערבונדען מיט לעבענס געפאהר. עס האָט אַ מאָל פּאַסירט מיט ר' עקיבא. אז ער האָט קווארטירט ביי אַ מענשען, האָט יענער איהם געגעבען אַ בעכער וויין, אָבער צו ערשט האָט ער דאָס אַליין פערזוכט, זאָגט צו איהם ר' עקיבא: „טרינק דאָס אַליין". האָט דער בעל הבית איהם געגעבען אן אַנדער כוס, אָבער צו ערשט האָט ער עס ווידער אַליין פערזוכט. האָט איהם ר' עקיבא ווידער געזאָגט: „טרינק דאָס אַליין". האָט איהם דער בעל הבית געגעבען אַ דריטען כוס און אויך צו ערשט אַליין פערזוכט. דאָ איז ר' עקיבא ארוים פון געדולד און האָט געזאָגט: „ווי לאַנג וועסטו מיר טראַקטירען מיט אַזעלכע כוסות פון וועלכע דו האָסט אַליין פערזוכט?"

* * *

עס האָט פּאַסירט נאָך אַזאַ געשיכטע מיט ר' עקיבא, ער האָט געהאַט אַ גאַסט ביי'ם טיש. האָט דער גאַסט גענומען אַ שטיקעל ברויט און דערמיט אונטערגעשפּאַרט דעם טעלער, האָט ר' עקיבא ארויסגעכאַפּט דאָס שטיקעל ברויט, און דאָס אויפגעגעסען. האָט דער גאַסט געפרעגט: רבי! איהר האָט גאָר קיין אַנדער שטיקעל ברויט צו עסען נור דעם מיט וועלכען איך שפּאַר אונטער מיין טעלער?" האָט ר' עקיבא געענטפערט: „איך האָב געמיינט אז דו וועסט זיך אָבבריהען

מיט לעבליכע וואסער, אָבער ווי איך זעה יעצט בריהסטו זיך ניט אָב אפילו מיט זודיגע״.

* * *

געסט וואָס זיינען איינגעלאַדען ביי׳ם טיש, טהאָרען גאָר נישט געבען ניט צו די דיענער און ניט צו די קינדער פון דעם בעל הבית. עס האָט אַ מאָל פּאַסירט אַז אַ מאַן האָט איינגעלאַדען צו זיך דריי געסט אין אַ הונגער יאָהר, האָט ער אַוועקגעלעגט פאַר די געסט דריי אייער, און איז אַליין אַרוים אויף אַ ווייל׳ע פון צימער. איז געקומען דער זוהן פון דעם בעל הבית און זיך געשטעלט נעבען טיש. האָט איי־נער פון די געסט בעקומען מיטלייד אויף איהם און איהם אַוועקגע־בען זיין איי. אַזוי האָט געטהאָן דער צווייטער און אויך דער דריטער. ווען דער בעל הבית איז צוריק אַריין, האָט ער געזעהען זיין זוהן שטעהט מיט איין איי אין מויל און צו איין איי אין יעדער האַנד. דער פאָטער איז שטאַרק אויפגערעגט געוואָרען און ניט וואַרטענדיג אויף אַן ער־קלעהרונג האָט ער אויפגעהויבען זיין זוהן אין דער הויך און האָט איהם דערנאָך אַ שטאַרקען שליידער געטהאָן צו דער ערד. דער זוהן איז גע־שטאָרבען. ווען זיין מוטער האָט דערזעהען אַז איהר זוהן איז טוידט. איז זי אַרויף אויפ׳ן דאַך, האָט זיך פון דאָרט אַרונטערגעוואָרפען און איז געשטאָרבען. ווען דער פאָטער האָט דערזעהען די טראַגעדיע וואָס ער האָט געבראַכט, איז ער אויך אַרויף אויפ׳ן דאַך און האָט בעגאַנגען זעלבסטמאָרד. די דריי אייער האָבען געקאָסט דריי מענשענלעבענס.

* * *

דער וואָס האָט בערויבט די געזעלשאַפט וואָס זאָל ער טהאָן אום צו פערריכטען זיין פעהלער? ער זאָל געהן גראָבען ברונענס און הייהלען, פערריכטען וועגען און טראָטוארען און דאַן, ווען ער ברענגט פיעל נוצען דער געזעלשאַפט, וועט איהם זיין זינד פערגעבען ווערען.

* * *

ווער עס פערקויפט זיינעם אַ ספר, אפילו ווען ער דאַרף איהם ניט האָבען און ווער עס גיט אוים זיין טאָכטער בלויז דערפאַר וויי׳ל עס איז איהם זי שווער צו ערנעהרען, דיעזע האָבען קיין גליק אויף דער וועלט.

* * *

ווער עס האָט פיינד זיין מיטמענשען איז גלייך ווי ער האָט פערגאָסען זיין בלוט.

* * *

אָט דאָס איז דער שטייגער פון א תלמיד חכם: (אן אינטעליגענטער מענש) ער האַלט זיך קליין, שטילל, פינקטליך, איז פול מיט גוטע זיטען און בעליעבט ביי יעדען מענשען. ער האַלט זיך קליין אפילו פאר זיין אייגענע הויזגעזינד היט זיך אָפּ פון זינד און אורטהיילט יעדען מענשען ניט נאָך יענעמס רייכטהום אָדער שטאַנד, נאָר נאָך זיינע טהאטען.

* * *

אויב אנדערע זאָגען אויף דיר א שלעכטע זאך ענטפער זיי ניט. אויב זיי האָבען אויף דיר געזאָגט א גרויסע זאך זאָל דאָס ביי דיר זיין פעררעכענט פאר א קלייניגקייט, אָבער אויב דו האָסט געזאָגט אויף אנדערע עפּעס א שלעכטע זאך, אפילו א קלייניגקייט זאָל ביי דיר זיין פעררעכענט פאר א גרויסע זאך, ביז דו וועסט געהן און יענעם איבערבעטען.

* * *

בעסער שעהם זיך פאר זיך אליין איידער שעהמען זיך פאר אנדערע.

* * *

בעטראכט גוט אין זינען איידער דו לאָזט עפּעס ארויס פון מויל. בעטראכט אַלע דיינע טהאטען און רעכען אויס דיין יעדען שריט. עמפּפאַנג דיין שיקזאַל ווי דו האָסט פערדיענט און האָב קיין טעות אויף דער וועלט. אורטהייל יעדען מענשען פון דער גערעכטער זייט און ניט פון דער שולדיגער זייט. פרעה זיך מיט דיין חלק אין דער וועלט. זיי צופריעדען מיט דער ביסעל וואָס דו האָסט, און האָב ניט פיינד דעם וואָס מוסר'ט דיך.

* * *

דיין אויג זאָל זיין גוט און דיין נשמה זאַט.

* * *

דער שעהמעדיגער קען נישט לעהרנען, א בייזער מענש קען ניט זיין א לעהרער. אן אונוויסענדער קען קיין אדעלמאַן ניט זיין און א גראָבער יונג קען ניט זיין אָרענטליך.

* * *

א תלמיד חכם האָט אויף פאָלגענדע מעלות:
ער איז אנשטענדיג ווען ער קומט אריין.
ער איז בעשיידען ווען ער זיצט.
ער איז קלוג אין זיין פרומקייט.
ער איז קלוג אין זיין אורטהיילען.
ער איז קלוג אין זיינע וועגען.
ער נעהמט אריין זאכען אין זיין מח און געדענקט זיי.
ער גיט פיעל צו ערקלעהרען.
ער פרעגט צום פונקט און ענטפערט צום פונקט.
ער געהט לערנען צו קליגערע פון איהם.
ער לעהרנט אום צו לעהרנען אנדערע.
ער לעהרנט אום צו פראקטיצירען אין לעבען.

* * *

אימער זאָל א מענש האָבען אין זינען ביי וועמען ער זיצט, ביי וועמען ער שטעהט, ביי וועמען ער זיצט צום טיש און מיט וועמען ער האָט געשעפטען.

א מענש דארף ניט זיין א וואכעדיגער צווישען שלאָפענדע און ניט שלאָפען צווישען וואכענדע, ניט וויינען צווישען לאכענדע און ניט לאכען צווישען וויינענדע, ניט זיצען צווישען שטעהענדע און ניט שטעהען צווישען זיצענדע, — מיט איין וואָרט ער טהאָר זיך ניט פיהרען אנדערש ווי מען פיהרט זיך ביי לייטען.

* * *

זיעבען זאכען ברענגען צו זינד:

די ערשטע זאך, און דאָס איז דער אָנפאנג פון יעדע זינד, איז אונריינע געדאנקען.

די צווייטע זאך איז פוסטער וויטץ.
די דריטע זאך איז גרויסהאַלטען זיך.
די פיערטע זאך איז שלעכטסקייט.
די פינפטע זאך איז ארומגעהן לעדיג און פוילענצען.
די זעקסטע זאך איז שנאת חנם.
די זיעבעטע זאך איז א בייזע אויג וואָס פערגינט ניט.

* * *

א חכם און א גולם דערקענט מען דורך זיבען זאכען:

א קלוגער רעדט ניט אין געגענוואָרט פון דעם וואָס איז פון איהם גרעסער אין וויסענשאַפט און אין יאָהרען.

ער קריכט קיינעם אריין אין די רייד.

ער איילט זיך ניט צו פערענטפערען א פראגע אָהנע זיך ערשט גוט צו בעדענקען.

ער פרעגט לאָגישע פראגען און ענטפערט ווי געהעריג איז.

ער פערענטפערט די ערשטע פראגע צו ערשט און די לעצטע צו לעצט.

אויף וואָס ער האָט ניט געהערט שעהמט ער זיך צו זאָגען אז ער האָט געהערט.

ער זאָגט אימער דעם אמת.

ביי דעם גולם זיינען די זיבען זאכען פונקט פערקעהרט.

* * *

א תלמיד חכם דארף בעהאַלטען זיינע צדקות, אָבער ער דארף זיין בעריהמט מיט זיין גוטע אויפפיהרונג.

ער דארף זיך יאָגען נאָך אמת און ניט נאָך שקר.

נאָך עהרליכקייט און ניט נאָך רויב.

נאָך עניוות און ניט נאָך גאוה.

נאָך פריעדען און ניט נאָך קריעג.

נאָך דעם ראטה פון אַלטע לייט און ניט נאָך דעם ראטה פון קינדער.

נאָך א לייב איידער נאָך א פרוי.

* * *

די וויסענשאַפט פון דער תורה איז פערגליכען צו וואסער. אזוי ווי וואסער געהט ניט ארויף צו א הויכען אָרט, נור עס געהט ארונטער ניעדעריג. אזוי קען די וויסענשאַפט זיך האַלטען נור אין דעם וועלכער האַלט זיך ניעדעריג.

* * *

היט זיך פון האָבען קריוודעס אויף לייט, וואָס מעהר דו וועסט זיך בייזערען אויף אַנדערע אַלץ גרעסער ווערען דיינע אייגענע אונ־רעכטען.

* * *

צייג א פרעהליכען פנים ביי'ם טיש ווען דו גיסט עסען צו הונ־געריגע.

* * *

איינער נעהמט א פרוי אום צופריעדענשטעלען זיין ליידענשאפט.
איינער נעהמט א פרוי צוליעב געלד.
איינער נעהמט א פרוי צוליעב איהר יחוס.
איינער נעהמט א פרוי ווייל גאָט האָט אזוי געהייסען.

* * *

גרויס איז דער פריעדען, ווייל דער פריעדען איז פאר די וועלט ווי הוייווען פאר א טייג. אָהן פריעדען וואָלט דער שווערד פערניכטען די וועלט.

* * *

אויף דריי זאכען בעשטעהט די וועלט : אויף גערעכטיגקייט, אויף וואהרהייט און אויף פריעדען.
ר' יונה האָט געזאָגט, אז דיעזע אלע דריי זאכען זיינען איין זאך. ווען עס איז דאָ גערעכטיגקייט, איז דאָ וואהרהייט און עס איז דאָ פריעדען.

* * *

ר' יהושע האָט געזאָגט :
גרויס איז דער שלום, דען גאָט אליין רופט זיך מיט'ן נאָמען „שלום".
ר' יהושע בן לוי האָט געזאָגט :
ווער עס ליעבט פריעדען, און יאָגט זיך נאָך פריעדען, איז דער ערשטער צו בעגריסען זיין פריינד מיט פריעדען און ענטפערען מיט פריעדען, — האָט ער אי די וועלט אי יענע וועלט.

דזשארזש וואשינגטאָן'ס רעגעלען פון העפליכען אומגאנג מיט מענשען.

קלוגע און פראקטישע רעגעלען געשריעבען פון דעם „פאָטער פון זיין לאנד" וועלכע גילטען נאָך היינט.

ווען דזשאָרדזש וואשינגטאָן איז נאָך געווען א יונגער מאַן האָט ער אויפגעשריעבען א צאָהל „רעגעלען פון העפליכקייט און אנשטענ־דיגע אויפפיהרונג אין געזעלשאַפט", וועלכע מיר גיבען דאָ איבער. זייט יענער צייט זיינען פאָרגעקומען א סך ענדערונגען אין געוויסע רעגעלען פון עטיקעטע, אָבער דיעזע קלוגע און פראקטישע רעגעלען פון דעם „פאטער פון זיין לאנד" זיינען אויף א האָאר ניט געענדערט גע־וואָרען, און זיי דארפען געלעזען ווערען מיט אויפמערקזאמקייט פון אלעמען, איבערהויפט פון די יוגענד.

אָט דאָס זיינען די רעגעלען פון דזשאָרדזש וואשינגטאָן.

יעדע זאך וואָס דו טהוסט אין א געזעלשאַפט דארף אויסדריקען רעספּעקט צו די אַנוועזענדע.

אין דער געגענוואַרט פון אַנדערע מענשען זינג ניט צו זיך אליין אונטער'ן נאָז, אויך קלאַפּ ניט מיט די פיס, אָדער מיט די פינגער.

רייד ניט אין דער צייט ווען אַנדערע ריידען, זיץ ניט ווען אַנ־דערע שטעהען, און געה ניט ווען אַנדערע מענשען וואָס געהען מיט דיר שטעלען זיך אָב.

שטעה ניט, אָדער זיץ ניט מיט דיין רוקען צו אַנדערע, איבער־הויפּט ווען דו רעדסט; בעוועג ניט דעם טיש אויף וועלכען איינער לעזט אָדער שרייבט; לעהן זיך ניט אָהן אויף קיינעם.

זיי ניט קיין חונף (שמייכלער); אויך זוך ניט די געזעלשאַפט פון איינעם וואָס האָט קיין חשק מיט דיר צו פערברענגען.

לעז קיין בריעף, ביכער אָדער צייטונגען אין געזעלשאַפט; אָבער ווען א נויטהווענדיגקייט פאָדערט דו זאָלסט עס יא טהאָן, דארפסטו צוליעב דעם ניט פערלאָזען דעם צימער. (עס איז געגנוג ווען מען בעט די אַנוועזענדע אום ערלויבנים) געה ניט צו נאָהענט צו א מאַן בעת ער

לעזט, אָדער שרייבט, בעפאָר דו פרעגסט איהם אום ערלויבניס. קוק ניט צו נאָהענט ווען איינער שרייבט א בריעף.

זאָל דער אויסדרוק פון דיין פּנים אימער זיין גוטמוטהיג, אנגענעהם, אָבער ווען מען רעדט וועגען ערנסטע זאַכען זאָלסטו אויסזעהען ערנסט.

צייג ניט ארויס דיין פרייד איבער דעם אונגליק פון אן אנדערען, אפילו ווען יענער איז דיין שונא.

העפליכקייט פאָדערט אז מיר זאָלען לאָזען מעהר ריידען די מענשען מיט וועלכע מיר פיהרען א געשפרעך, איבערהויפּט ווען זיי זיינען עלטער פון אונז, אָדער העכער פון אונז.

זאָל דיין געשפרעך מיט געשעפטסלייטע זיין קורץ און דייטליך.

ווען דו שרייבסט א בריעף גיעב אָב יעדען מענשען דעם כבוד וואָס איהם קומט.

היץ זיך ניט אין דעבאַטען מיט מענשען וואָס שטעהען העכער פון דיר, נור זאָג ארויס דיין מיינונג מיט בעשיידענהייט.

ווען א מאן טהוט אַלעס וואָס ער קען און עס געלינגט איהם דאָך ניט, זאָלסטו וועגען איהם דענקען אזוי ווי עס וואָלט איהם געלונגען.

אויב עס קומט דיר אויס דאָס דו דאַרפסט א מענשען פירהאַלטען, אָדער אויס'מוסר'ען, זאָלסטו פריהער בערעכנען אויב דו דאַרפסט עס טהאָן אין געגענוואַרט פון זייטיגע מענשען אָדער פּריוואַט, אויב שוין אָדער שפּעטער, אויך אין וואָס פאַר א ווערטער דו זאָלסט דאָס איהם ארויסזאָגען; און ווען דו האָלסט שוין ביי זאָגען איהם צייג ניט ארויס קיין צייכען פון כעס, נור זאָלען דיינע ווערטער זיין איידעל און אנגענעהם.

שפּאַס ניט און שפּאָט ניט פון קיין וויכטיגע זאַך ווען אפילו דו גלויבסט ניט אין דעם; זאָג ניט קיין וויצען וואָס שטעכען אָדער בייסען; און אויב דו זאָגסט עפּעס א וויטץ אָדער א גלייך ווערטל דאַרפסטו אליין דערביי ניט לאַכען.

ווען דו זאָגסט איינעם מוסר זיי צוערשט זיכער אז דו אליין ביזט אויך ריין פון דעם. ווייל דער ביישפּיעל פון פּראַקטישען לעבען ווירקט בעסער ווי מוסר זאָגען.

ברויך ניט קיין קריגערישע שפּראַך געגען קיינעם. שילט ניט, זידעל ניט.

אייל זיך ניט צו גלויבען שלעכטע קלאַנגען וועגען קיינעם.

זיי בעשיידען אין דיין קליידונג, און שטרעב צו נאַטירליכע בעק־וועמליכקייט איידער ארויסצורופען בעוואונדערונג.

זיי ניט קיין פראנט וועלכער קוקט זיך אימער ארום אויב די קליידער ליעגען ריכטיג אויף איהם אויב די שיך פאַסען זיך, און אויב די זאָקען זיינען שעהן.

חבר זיך אימער מיט גוטע מענשען אויב דיין אייגענע רעפּוטאַ־ציאָן איז ביי דיר טהייער, דען עס איז בעסער צו זיין אַליין איידער אין שלעכטע קאָמפּאַניע.

זאָלען דיינע רייד זיין פריי פון שנאה אָדער קנאה און ביי יעדער געלעגענהייט זאָל דיין פערשטאַנד הערשען איבער דיין אויפרעגונג.

זעטץ זיך ניט אן אויף דיין פריינד ער זאָל דיר אויסזאָגען א זאַך וואָס ער דאַרף האַלטען בסוד.

פּלוידער ניט וועגען פּוסטע זאַכען אין דער געגענוואַרט פון גע־לעהרטע מענשען, אויך זאָלסטו ניט ריידען וועגען וויכטיגע טיעפזי־ניגע פראגען אין דעם געגענוואַרט פון אונוויסענדע, אויך זאָלסטו ניט דערצעהלען זאַכען וואָס איז שווער צו גלויבען.

רייד ניט וועגען אומעדיגע זאַכען ביי אַ שמחה, אָדער ביי אַ טיש; רייד ניט פון אַזעלכע טרויעריגע זאַכען ווי דער טויט, אָדער קראַנקהייטען; און אויב אַנדערע ריידען וועגען דעם זעה אויב דו קענסט ענדערן דעם געשפּרעך אויף אַן אַנדער ענין. דערצעהל דיינע חלומות בלויז צו דיינע נאָהענטסטע פריינד.

בראַק ניט אריין קיין וויטץ ווען קיינער האָט ניט די שטימונג צו לאַכען. לאַך ניט הויך און קיינמאָל ניט אָהן אַן אורזאַכע. שפּאַס ניט פון קיינעמ׳ס אונגליק, ווען אפילו עס איז דאָ פון וואָס שפּאַס צו מאַכען.

רייד ניט אַרויס אַזעלכע ווערטער וואָס קענען מאַכע ברענגען שאַדען, סאַי אין ערנסט און סאַי אין שפּאַס.

זיי ניט צופיעל היימיש מיט נייע בעקאַנטע, נור פריינדליך און העפליך, זיי דער ערשטער צו בעגריסען, הער זיך צו אויפמערקזאַם און ענטפער, און זיי ניט קיין שעהמעדיגער ווען עס איז צייט צו רעדען.

שפּאַר זיך מיט קיינעם אין אַ געשפּרעך, אָבער זיי אויך ניט צו־פיעל נאָכגעביג.

געה ניט אַהין וואו דו ווייסט ניט אויף זיכער אויב דו ביזט וויל־קאָמען אָדער ניט. גיעב ניט קיין עצה ווען מען בעט דיך ניט ; און ווען מען בעט דיך מאַך עס בקיצור.

אויב צוויי מענשען שפּארען זיך קענסטו אָננעהמען איינעם פון די צדדים אָבער דו דארפסט ניט ארויסציייגען פּארטייליכקייט און ניט עקשנות. אין זאכען וואָס זיינען ניט זעהר וויכטיג קענסטו דיין מיינונג פערשווייגען און האַלטען מיט דער מאַיאָריטעט.

קוק ניט אויף קערפּערליכע פעהלערען פון מענשען און פרעג זיי ניט פון וואנען דאָס איז זיי געקומען. דאָס וואָס דו מעגסט זאָגען בשתיקה צו דיין פריינד דארפסטו ניט ריידען פון דעם פאַר פרעמדע.

רייד ניט אין אַ שפּראַך וואָס איז אונפערשטענדליך צו מענשען אין דיין געזעלשאַפט.

טראַכט בעפאָר דו רעדסט ; רייד ניט מיט קיין אונקלאָהרע אויס־שפּראַכע, אויך רייד ניט צו שנעל, נור דייטליך און אין אָרדנונג.

ווען איינער רעדט אָדער דערצעהלט עפּעס, זיי אַליין אויפמערק־זאַם, און שטער ניט די אַנוועזענדע. אויב מאַנכע צווייפלען אין זיינע ווערטער פערטהיידיג איהם ניט, העלף איהם ניט דערצעהלען סיידען ער בעט דיך ; האַק איהם ניט איבער זיינע רייד, אויך ענטפער איהם ניט ביז ער ענדיגט.

רייד וועגען ביזנעס נור אין דער פּאַסענדער צייט און זאָג ניט קיינעם אַ סוד אין אויער אין דער געגענוואַרט פון אַנדערע.

מאַך ניט קיין פערגלייכענס ; און אויב איינער ווערט אין דיין געגענוואַרט געלויבט פאַר אַ גוטע טהאַט זאָג ניט אַז דו קענסט נאָך אַ מאַן וואָס האָט אַזאַ זאַך געטהאָן.

דערצעהל ניט קיינע נייעס אויב דו ביזט ניט זיכער מיט זייער וואהרהייט. ווען דו רעדסט וועגען זאכען וואָס דו האָסט געהערט דאַרפּ־סטו ניט יעדען מאָל אָנגעבען דעם נאָמען פון ווענען דו האָסט עס געהערט. אַ זאַך וואָס איז דיר דערצעהלט געוואָרען בסוד זאָלסטו עס ניט אויסזאָגען.

זיי ניט נייגיעריג צו דערגעהן פרעמדע זאכען, געה ניט צו נאָהענט צו מענשען וואָס ריידען צווישען זיך פּריוואט.

נעהם זיך ניט אונטער צו טהאָן דאָס וואָס דו קענסט ניט בע־ווייזען ; אָבער זיי פאָרזיכטיג צו האַלטען דיין פערשפּרעכען.

ווען עלטערע אָדער קליגערע מענשען פון דיר ריידען הער זיך צו און זאָלסט בעת מעשה ניט ריידען, אָדער לאַכען.

ווען דו דעבאַטירסט מיט מענשען זאָלסטו ניט ארויסציינגען דיין חשק צו בעזיעגען דורכדעם וואָס דו שטערסט די פרייהייט פון די אנדערע מענשען צו ריידען, און גיעב זיך אונטער צו דעם אורטהייל פון דער מאַיאָריטעט, איבערהויפּט אויב זיי זיינען די ריכטער אין דעם דיספּוט.

רייד ניט צו לאַנגזאַם, אויך ווידערהאָל ניט די זעלבע זאַך אין דיין געשפּרעך.

רייד ניט קיין שלעכטס וועגען די וואָס זיינען דערביי ניטאָ. די וואָס זיינען אַנוועזענד קענען זיך פון דיינע רייד פאָרשטעלען וואָס דו קענסט זאָגען וועגען זיי ווען זיי זיינען דערביי ניטאָ.

זאָלען דיינע פערגעניגענס זיין אַזעלכע וואָס קרעפטיגען דיך און ניט דורך וועלכע דו פערליערסט דיינע קרעפטען.

זאָלסט שטרעבען אַז אין דיין הארצען זאָל אימער ברענען יענער קליינער פונק פון הימלישען פייער וועלכער ווערט גערופען „געוויסען".

ווער ניט אין כעס ביי'ם טיש, עס מאַכט ניט וואָס עס פּאַסירט; און אויב דו ווערסט יאָ אין כעס, צייג דאָס ניט ארויס; זאָל דיין פּנים זיין מונטער, איבערהויפּט ווען עס זיינען דאָ פרעמדע מענשען, ווייל אַ גוטער הומאָר פערוואַנדעלט די אָרימסטע שפּייז אין אַ באַנקעט.

וואָס איז אַ דזשענטלמאַן און וואָס איז אַ ליידי?

אַ אידישער לאָרד טשעסטערפיעלד. — ליעבע און רעספּעקט פאַר מענשען. — אַ משל מיט אַ ברענענדער ליכט. — „קליידער מאַכען לייט, צום נאַרען". — די קאַראַקטער שטריכען פון אַ דזשענטלמאַן. — „די בעסערע העלפט". — וויכטיגע רעגעלען וועגען ריינליכקייט.

די צייטען ווען אַ דזשענטלמאַן אָדער אַ ליידי האָט געקענט זיין נור אַזאַ פּערזאָן וואָס שטאַמט פון יחוס און וואָס טראָגט אַ טיטעל, דיעזע צייטען זיינען שוין אַריבער. דער טיטעל דזשענטלמאַן און אויך

דער טיטעל ליידי געהען ניט מעהר אריבער בירושה. יעדער מענש מוז זיך אליין ערווערבען דאס רעכט אויף דיזע טיטלען. און ער־ ווערבען קען מען דאס ניט דורך געלד, אויך ניט דורך שעהנע קליי־ דער, אדער רייכע דזשולערי, נור דורך העפליכע בענעהמונג און לייטי־ שע אויפפיהרונג.

דעם גרעסטען דזשענטלמאן וואס דער שרייבער האט אין זיין לעבען געקענט איז געווען אן ארימער, קליין שטעדטלדיגער מלמד. דאס איז געווען א אידישער לארד טשעסטערפיעלד*), אן אדעלמאן פון דער נאטור. זיין אויסערליכער אויסזעהן אליין האט געמוזט ארויס־ רופען רעספעקט. אויף זיין ארימען, אבגעריבענעם רעקעל האט מען קיין מאל דעם מינדעסטען פלעק ניט געזעהן. ער איז געווען א מוס־ טער פון ריינקייט. זיין העפליכקייט איז געווען גלייך צו אלע מענשען, צום ארימאן אזוי ווי צום רייכען. ער האט געהאט א „גוט מארגען" און א „גוט אבענד" פאר יעדערן, אפילו פאר אן אונוויסענדען פויער, און ניט איין מוזשיק פלעגט פאר איהם אראבנעהמען דאס היטעל ווע־ רענדיג געריהרט פון דעם אידענ'ס העפליכע בעגריסונג. קיינמאל האט מען איהם געזעהן אין כעס, און קיינמאל האט ער ארויסגעבראכט אויף זיינע ליפען אווארט וואס זאל איינעם ערגערען, אדער פערשעהמען. פלעגט ער זיטצען ביי א טיש, אויף א חתונה, אדער אזוי א סעודת מצוה, האט מען געזעהן פון זיין האלטונג אז דאס איז אן איידעל מענש. ער האט נעגעסען ניט געכאפט, געטרונקען ניט געזופט, מיט ישוב הדעת, מיט איבערלייגונג פאר די וואס זיצען ארום איהם. איי־ נעם האט ער צונערוקט די חלה, אן אנדערען האט ער געהאלפען דער־ לאנגען די חריין, און ניט אלס א סארוועך, אדער עפעס אזוי אן אונטערטהעניגער קליין מענשעלע, נור אוים ריינער העפליכקייט און פריינדשאפט צו מענשען. אין זיינע אויגען איז געווען אזוי פיעל גוטסקייט, אזוי פיעל אויפמערקזאמקייט פאר אנדערע און אזוי פיעל

*) לארד טשעסטערפיעלד איז א בעריהמטע פערזענליכקייט אין דער ענגלישער ליטעראטור און א גרויסער אויטאריטעט אויף עטיקעטע. זיינע בריעף וואס ער האט געשריעבען צו זיין זוהן וועגען לייטישע אויפפיהרונג פערנעהמען צוויי דיקע בענדער און ווערען בעטראכט אלס א קלאסישע ווערק.

רעספעקט, דאָס מען האָט געמוזט פערזעהן זיינע אָרימע קליידער, זיין צוריבענעם רעקל און זיינע לעבערדיגע שיך. מען האָט איהם רעספעקטירט נאָך מעהר ווי די גבירים פון שטאָדט.

איך האָב שפּעטער, אין מיין לעבען געטראָפען אַנדערע, אויך אמת'ע דזשענטללייט, מיט פּאָלירטע מאַנירען, מיט דעם גאַנצען „שיק" פון דער „הויכער געזעלשאַפט", אָבער קיינער פון זיי האָט אויף מיר געמאַכט אַזא טיעפען, לעבענסלענגליכען איינדרוק ווי יענער אָרימער מלמד. ס'איז אמת אַז דיעזע דזשענטללייט זיינען געווען מענשען פון דער גרויסער וועלט, האָבען געוואוסט די ריכטיגע ווערטער וואָס צו זאָגען ביי יעדער געלעגענהייט; זייערע קליידער זיינען געווען ריכטיג צוגעפּאַסט צו יעדער זאָרט אַפעיר, זייער יעדער קעהר, זייער יעדער ריהר, זייער שמייכעל, זייער נייג מיט'ן קאָפּ, זייער דריק מיט'ן האַנד די אויסשפּראַכע און דער טאָן פון זייער יעדען וואָרט זיינען געווען די מאַניערען פון געאיבטע וועלט מענשען, אָבער דיעזע מענשען האָבען דאָך געהאַט פון וועמען צו לעהרנען, פון וועמען צו נעהמען אַביישפּיעל און זיי זיינען אימער געווען אין אַזאַ געזעלשאַפט וואו זיי האָבען געהאַט די בעסטע געלעגענהייט זייערע מאַניערען צו איבען און צו פּאָלירען; ווערענד יענער אָרימער, קליין שטעדטלדיגער מלמד האָט נור געהאַט איין וועג־ווייזער, איין לעהרער, און — דאָס איז געווען זיין ליעבע צו מענשען און זיין רעספּעקט פאַר זיי.

ל י ע ב ע און ר ע ס פּ ע ק ט פאַר מענשען אָט דאָס זיינען די צוויי הויפּט אייגענשאַפטען פון דעם דזשענטלמאַן אָדער די ליידי. אויף די צוויי געפיהלען זיינען געבויט אַלע אנגענומענע רעגעלען פון לייטישע אויפפיהרונג. ניט געלד, ניט בילדונג, ניט שעהנע קליידער און דזשועלערי, און ניט אפילו די טרוקענע איינגעלערענטע רעגעלען פון דער עטיקעטע קענען אונז מאַכען פאַר דזשענטללייט אָדער ליידיס, ווען מיר בעזיטצען ניט דעם הויפּט פונדאַמענט: ל י ע ב ע און ר ע ס פּ ע ק ט פאַר אונזערע מיטמענשען.

אַ מענש האַלט אין האַנד אַ ברענענדע ליכט. עס קומט צו איהם איינער און צינדט אָן זיין ליכט דורך דעם פייער פון דער ברענענדער ליכט וואָס איז אין האַנד פון דעם ערשטען. דער ערשטער פערלירט דורך דעם גאָר ניט. זיין ליכט ברענט מיט דער זעלבער ליכטיגקייט ווי פריהער. עס קומט אַ דריטער, אַ פערטער און אַ פינפטער און

צינדען אויף אָן זייערע ליכט פון דער ערשטער ליכט. און די ערשטע ליכט ברענט אַלץ מיט די זעלבע ליכטיגקייט. אָט אַזוי איז אויך די העפליכקייט. דער מענש פערלירט גאָרנישט דורך זיין העפליכע בע־נעהמונג צו אַ צווייטען. פערקעהרט, דיעזע העפליכקייט איז אַזוי ווי דער פייער פון איין ליכט וואָס קען אָנפילען אַ גאַנצע וועלט מיט ליכ־טיגקייט. העפליכקייט רופט אַרוים העפליכקייט.

עס טרעפט אַמאָל אַז מיר פאָהרען אין א קאר, אין אבענד צייט, און עס קומען אריין אַ פּאָאָר פאָלק,ביידע געקליידעט אין „איוונינג דרעס", פערטיג פאר אַ חתונה, אָדער אַ באָל. ביידע זיינען געקליידעט מיט אַלע פינקטליכקייטען, לויט אַלע פאָדערונגען פון דער מאָדע און זיי מאַכען דעם איינדרוק פון א ליידי מיט אַ דזשענטעלמאַן. אַזוי אורטיילען מיר פון זייער קליידונג, ווייל דאָס איז די ערשטע רעקאָ־מענדאציאָן פאר אַן אונבעקאַנטען מענשען. אָבער פלוצלונג גיט די ליידי אַ הויכען לאַך, אויפ'ן קוויטש, אָדער זי הויבט אָן עפּעס צו דער־צעהלען אין אַ הויכער שטימע וועלכע מען קען הערען איבער דער גאַנ־צער קאַר. אָט דאָ זעהען מיר איין באַלד אַז די קליידער האָבען אונז אָבגענאַרט. די ליידי איז קיין ליידי, נור אַ פּראָסטע יענטע. דאַן קוקען מיר זיך צו וואָס דער דזשענטעלמאַן טהוט. ער פערכאַפּט אַ ליידיגען פּלאַץ וואָס ער האָט על פּי יושר געדארפט אָבגעבען צו אַן עלטערער פרוי וועלכע שטעהט אויף די פיס און האלט זיך אָן פאר אַ סטראַפּ. דאַן ווייסען מיר אַז דאָס איז ניט אַ דזשענטעלמאַן, נור אַ דבר אחר אין אַ פראַק מיט האַנדשוה. וועגען אַזאַ זאָרט בעגעגענים קען מען זאָגען אַז „קליידער מאַכען לייט — צום נאַרען".

די קאַראַקטער שטריכען פון א ריכטיגען דזשענטלמאַן קען מען איבערגעבען ווי פאָלגט :

אַ ריינער קערפּער און אַ ריינע נשמה. ער איז אימער מוטהיג ווייל זיין געוויסען איז ריין. ער האלט זיך אימער מיט זעלבסט רע־ספּעקט, אָבער קיינמאָל מיט חוצפּה און ער איז טאָלעראַנט צו מענ־שען וואָס האָבען אַנדערע מיינונגען, אָדער אַנדערע געוואָהנהייטען ווי זיינע. ער פערנאַכלעסיגט ניט די „גרויסע קליינינקייטען" פון לע־בען. ער האָט אַ פריינדליכען „גוט מאָרגען" און „גוט אבענד", פאר יעדערן, סאַי אָרים סאַי רייך, סאַי ער דארף האָבען יענעמ'ס פריינד־שאַפט, אָדער ניט. צו העכערע מענשען פון איהם איז ער העפליך אָהן

אונטערטהעניגקייט, אָהן חניפה ; מיט גלייכע מענשען איז ער ברי־דערליך ; און צו מענשען וואָס שטעהען נידריגער פון איהם איז ער גוטהערציג, ניט לאָזענדיג זיי פיהלען אַז זיי שטעהען נידריגער פון איהם.

אַזאַ מאַן איז אַן אידעאַלער דזשענטלמאַן און מיר גלויבען אַז מיר האָבען זיי אַ סך, אָבוואָהל זיי ווערען פערלאָרען אין דער גרויסער מאַיאָריטעט. אָבער אויב אַ מאַנסביל דאַרף האָבען אַט די אַלע מעלות ווי פיעל דאַרף שוין האָבען אַ פרוי, וועלכע איז „די בעסערע העלפט" פון דעם מאַן ! אַ פרוי וואָס לאַכט און רעדט הויך איז אַ פלעק אויף דער מענשליכער געזעלשאַפט, און זי ווערט אבשטויסענד ווען זי איז אפילו שעהן און אויסגעפוצט „אין עסיג און אין האָניג". אַ פרוי וועל־כע וויל פערדינען דעם נאָמען „ליידי" דאַרף זיין זעהר שטיל אין איהר אויפפיהרונג און אין איהר שפּראַך. זי דאַרף וועגען קיינעם קיין שלעכטס ניט ריידען, אויף קיינעם קיין פעהלערען ניט אויסזוכען, נור זיין פריינדליך און גוט צו אַלעמען. קיינעם פּאַסט זיך אַזוי די מדה פון רחמנות ווי פאַר דער פרוי. עס איז אַ גאָלדענע קרוין וואָס איז געמאַכט איהר צו מאָאָס.

פערזענליכע ריינקייט איז איינע פון די וויכטיגסטע זאַכען וואָס זיינען נוגע צו עטיקעטע. ווי אָפט קומט אונז צו בעגעגענען אַ מענשען, וואָס איז גאַנץ גוט אָב, און דאָך געהט ער ארום זעהר שמוציג. זיינע קליידער זיינען פון גוטען מאַטעריאַל, אָבער זיי זיינען פול מיט שטויב און מיט פלעקען. זיין ווייסע העמד איז פערשוואַרצט, און נעבען אַ גרויסען דיימאַנט וואָס שטעקט אין דער העמד ציהט זיך אַ צייכען פון אַ געלבעל פון אַן איי. רעדט מיט איהם וועט ער זיך פאַר אייך מיט שטאָלץ בעריהמען אַז זיין דיימאַנטענע שפּילקע קאָסט צוויי הונדערט, אָדער דריי הונדערט דאָלער, און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין אַז עס איז פיעל בעסער צו טראָגען אַ ריינע העמד אָהן אַ דיימאַנט, איידער אַ פערפלעקטע העמד מיט אַ דריי הונדערט דאָלערדיגען שטיין אין דעם.

און ווי אָפט בעגעגענט מען „ליידים", אָנגעטהאָן אין סאַמעט און אין זיידענס, אָנגעפּודערט און פערפומירט, און אין זייערע נעגעל איז דאָ אַ באַרג מיט שמוץ. די האַלז איז בעצייכענט מיט אַ שוואַרצען ציי־כען אַרום און אַרום וואָס צייגט אָן דעם גרעניץ פון ריינקייט : עד פּה — אַט ביז דאַנען, ביז'ן האַלז, איז זי געוואַשען, און ווייטער ניט.

עס איז ניט אנגענעהם צו רײדען װעגען אזא געגענשטאנד, אבער דעם אמת מוז מען ארויסזאגען.

זאגאר דער ארימסטער מענש קען קויפען א שטיקעל זײף, און װאסער איז דאך א לוקסוס װאס יעדער אײנער קען זיך פערשאפען. אין גרויסע שטעדט זײנען דא װאנעס כמעט אין יעדער הויז און דאך אין א סך הײזער װערען די װאנעס בענוצט זעהר זעלטען. מען האלט אין זײ קאהלען, אלטע װעש, אלטע קלײדער און אלערלײ שמאטעס און שמוץ. פאר זײער ריכטיגען צװעק װערען די װאנעס בענוצט זעהר זעלטען. א סך מענשען װאלטען זיך געשעצט גליקליך מיט אזא בעקװעמליכקײט אין הויז װעלכע איז זעהר װיכטיג פאר'ן געזונד און פערלענגערט דעם מענשענ'ס יאהרען. אבער אפילו די װאס האבען קײן װאנעס אין הויז קענען זיך לײכט אײנריכטען א װאנע. הײנטיגע צײטען קאסט עס ניט פיעל. און אויב ניט א װאנע קען מען גאנץ גוט אויסקומען מיט א גרויסע שיסעל װאסער, א שטיקעל זײף און א שטיקעל טוך, אדער א ספאנדזש. רײנליכקײט פון קערפער ער־װעקט אין א מענשען זעלבסט רעספעקט און א שטרעבען צו א מאראלי־שען, גײסטרײכען לעבען.

דער ארימסטער פון די ארימע איז אימשטאנדע צו האבען אײן קלײדער בערשטעל אין הויז און א צװײטע בײ דער ארבײט. קײן מענש זאל פערלאזען זײן הויז, אדער זײן ארבײטס פלאטץ בעפאר ער פוצט אב זײנע קלײדער. דאס איז אן ארבײט פון א מינוט, אבער עס איז װערטה די ארבײט פון א שטונדע. װי מיאוס עס איז צו זעהן אמאל אן אנשטענדיגען מענשען מיט א הוט װעלכער איז פול מיט שטויב, אדער מיט פעדערען אויף זײנע קלײדער, אדער מיט בלאטע אויף די שיך. ניט די סטײלס און ניט די רײכע שטאף פון װעלכע די קלײדער זײנען געמאכט זײנען דער עיקר, נור דער צושטאנד פון רײנקײט און ציכטיגקײט אין װעלכע די קלײדער װערען געהאלטען.

א צײהן־בערשטעל קאסט ניט פיעל אבער דעם נוצען װאס מען קען האבען פון דעם איז ניט אבצושאטצען. רײנע צײהן זײנען דער צײכען פון א רײנעם מענשען און פאר דעם געזונד איז דאס אײנע פון די װיכטיגסטע זאכען. װי אבשטויסענד עס איז א מאן, אדער א פרוי װאס האט שװארצע, שמוציגע צײהן. עס איז אומגעזונד און עס גיט ארויס אן עקעלהאפטען גערוך. מיט א צײהן בערשטעל און א ביסעל

צייהן־פּוידער קען מען די צייהנער האַלטען ריין און אין אַ געזונדען צו־שטאַנד.

אָפטמאָל טרעפען מיר אָן מענשען וועמעס מאַטעריעלער צושטאַנד, אָדער זייער קנאַפּע ערפאַהרונג, אָדער ביידע זאַכען צוזאַמען, ערלויבען זיי ניט נאָכצוקומען אַלע רעגעלען פון דער מאָדע און וועלטליכע מאַניערען ; און דאָך, מיט זייער ריינליכקייט און ציכטיגקייט, מיט זייער איינגעבוירענעם רעספּעקט צו מענשען, מיט זייער אויפמערקזאַמקייט און איבערלייגונג פאַר דעם אַנדערנס בעקוועמליכקייט, פאַר פרויען און עלטערע מענשען, איבערהויפּט, מאַכען זיי אויף אונז אַזאַ גוטען איינדרוק דאָס מיר מוזען זיי אַנערקענען אַלס ריכטיגע דזשענטלמענער און ריכטיגע לײדיס אָבוואָהל זייערע מאַניערען זייינען ניט אַזוי פּאָלירט. ווען זיי וואָלטען געוואוסט וואָלטען זיי געוויס בעסער געטהאָן.

אָט דיעזע קלאַסע מענשען וועלען געפינען אין דיעזען בוך אַ הילף און אַ לעהרער צו פיהרען זיי אויף דעם ריכטיגען וועג, אַז זיי זאָלען ניט דאַרפען בלאָנדזשען און ניט קומען אין אַ פערלעגענהייט.

דער חצוף און דער שעמעדיגער

אַ קאַראַקטעריסטיק פון דעם חצוף וואָס וויל שפּיעלען די ראָלע פון חכם. — די מעלות און די חסרונות פון דעם שעמעדיגען. — איבערטריבענע בושה און פון וואַנען דאָס נעהמט זיך. — ווי אַזוי דער שעמעדיגער קען ברעכען זיין שוואַכקייט.

דער חצוף און דער שעמעדיגער, ביידע זיינען אַ לאַסט אויף אַ געזעלשאַפט, ביידע פערשטערען אונזערע שמחות. דער חצוף ווערט אונז דערעסען דורך זיין צופיעל וואַרפען זיך אין די אויגען, דורך זיין אונאויפהערליכע פּלוידעריי, דורך זיין שטענדיגען חכמה׳נען זיך. דער שעמעדיגער — דורך זיין צופיעל שווייגען, דורך זיין לאָזען זיך בעטען, דורך זיין אומגעלומפּערטקייט, דורך דער מרה־שחורה וואָס ער וואַרפט אָן אויף אונז.

דער חצוף זוכט אימער צו שפּיעלען די ראָלע פון אַ חכם. ער איז

פון דער נאַטור אַ קליין מענשעלע, ער פיהלט ביי זיך זיין קליינליכ־קייט, און ער זוכט דאָס צו פאַרדעקען דורך חוצפּה. עס דאַכט זיך איהם אימער אַז די וועלט האָט זיך פערשוואָרען געגען איהם, אַז אַלע פיהלען זיין קליינליכקייט און ווילען איהם איגנאָרירען, פערשטופּען אָן אַ זייט, זיך מאַכען ניט וויסען פון איהם, און דארום נוצט ער אויס אַלע מיטלען צו ציהען די אויפמערקזאַמקייט פון מענשען אויף זיין פּערזאָן, צו צייגען אַז ער איז דאָ! ער שפּרינגט אַריין יענעם אין מיטען די רייד, ברעכט אונטער אָן ערנסטען געשפּרעך מיט אַ נאַרישען וויטץ, האַלט אימער אין בעריהמען זיך, אין דערצעהלען וועגען זיך זאַכען וואָס קיינעם אינטערעסירט ניט. ער שוינט ניט קיין עלטערע, קיין מענשען וואָס שטעהען העכער פון איהם אין בילדונג און וועלט־קענטניס. ווען ער רעדט, רעדט ער הויך אַזוי ווי ער וואָלט וועלען וועמען אריבערשרייען. זיין אָנקומען אין אַ געזעלשאַפט ווערט בעטראַכט אַלס אַן אנשיקעניס, אַלס אַ שטראָף אויף דער וועלט. אויף דעם חצוף ווירקען ניט קיין גוטע רייד און קיין מוסר. איהם קען מען ניט רעפאָרמירען. דער איינציגער מיטעל פון איהם ניט צו ליידען איז איהם אויסצואויוייכען.

דער שעמעדיגער אָבער פערדיענט אונזער סימפּאַטיע. בושה איז גראַדע אַ מעלה וואָס מען דאַרף רעספּעקטירען. אַ פעהלער איז דאָס ווען עס איז איבערטריבען, ווען די בושה מאַכט דעם מענשען אַזוי הילפלאָז דאָס ער פערלירט זיך אין גאַנצען ווען ער קומט אַריין אין אַ געזעלשאַפט.

דער שעמעדיגער האָט אימער מורא טאָמער וועט ער בעגעהן עפּעס אַ פעהלער פון וועלכען מען וועט לאַכען. אַז ער קומט אַריין אין אַ געזעלשאַפט דאַכט זיך איהם אַז אַלעמענס אויגען זיינען געריכטעט אויף איהם. ווערט נערוועז און דורך דעם מאַכט ער טאַקי פעהלערען. ענטוועדער ער טרעט אַרויף אויף דער קלייד פון אַ דאַמע, אָדער אויף איהר פוס, אָדער ער וואַרפט אום אַ גלאָז וואַסער ביים טיש, אָדער ער פאַרגיסט זיך זיין העמד מיט זופּ, אָדער עס טרעפען זיך איהם ערגערע סבות. ווען מען שטעלט איהם פאָר פאַר אַ דאַמע ווערט ער רויט, הויבט אָן צו שטאַמלען און זאָגט ניט דאָס וואָס ער דאַרף זאָגען. קומט איהם אויס צו זיצען מיט אַן אונבעקאַנטע דאַמע, אָדער פריילין, ביי אַ טיש, ציהען זיך ביי איהם די ווערטער ווי פעך, אָדער

ער זיצט שטום, ווי צונעפראָרען צום אָרט.

אָבער דעם שעמעדיגען קען מען רעפאָרמירען. ער קען זיך אַליין בעסערען. ער קען אַליין ביסלעך־ווייז בייקומען זיין איבערטריבענע בושה און זיין אומגעלומפּערטקייט.

ווי אזוי?

צוערשט זאָל ער זיך נעהמען אין זינען אז זיין שעמעדיגקייט קומט פון דעם וואָס ער געהט וועניג אין געזעלשאַפט. זיין ערציהונג איז וואהרשיינליך געווען אזא וואָס האָט איהם אָבגעשניטען פון אַלער־ליי געזעלשאַפטליכע צוזאַמענקומעניסען. ער האָט ענטוועדער פער־בראכט זיין גאנצע צייט אין לערנען, אָדער אין ביזנעס. ער קען זיך גוט מיט הונדערטע מענשען. מיט פיעלע פון זיי איז ער אינטים בע־פריינדעט. ער קען מיט זיי זיצען און ריידען אין די ארבייטס שטונ־דען פון טאָג וועגען ליטעראטור אָדער מאטהעמאטיקס, וועגען געשעפט אָדער מאנופעקטור, אָבער קוים קומט ער זיך צוזאַמען מיט די זעלבע מענשען אין אבענד, ווען זיי נעהמען אראָב פון זיך די וואָכעדיגע קליי־דער און ערשיינען פאר איהם אין א פראַק, אָדער „פול דרעס", און ווער רעדט שוין אויב עס זיינען עטליכע דאמען דערביי, צו וועלכע עס פאָדערט זיך צו ריידען עפּעס אנגענעהמע ווערטער, — דאן פער־לירט ער זיך, דאן געפינט ער קיין לשון ניט, קען אפילו רעכט ניט זיצען, און זיינע אייגענע הענד ווערען איהם ווי א שווערע לאַסט און ער ווייס ניט וואָס צו טהאָן מיט זיי.

עס בלייבט פאר איהם דארום קיין אַנדער זאַך ווי צו פאסען ביי זיך א פעסטען בעשלוס צו געהן וואָס אָפטער אין געזעלשאַפט. די ערשטע פּאָאָר מאָל וועט איהם זיין שווער, אָבער וואָס וויי טער וועט ער זיך פיהלען לייכטער און בעקוועמער. דאן זאָל ער גוט איינשטודי־רען די רעגעלען פון עטיקעטע, אָבער ער זאָל זיך צופיעל ניט נעהמען צום הארצען ווען ער מאכט אמאָל א פעהלער. דען די עטיקעטע פאָדערט אויך פון מענשען אז זיי זאָלען ניט מאכען קיין ווזען פון דעם ווען איינער מאכט א טעות אין די רעגעלען פון דעם אומגאנג מיט מענשען.

מיר ריידען אַלץ וועגען „איהם" און ניט וועגען „איהר" און דאָס איז דארום ווייל פרויען, אָדער מיידלעך זיינען מעהר געזעלשאַפטליך ווי די מענער. פון קינדהייט אָן לערנען זיי זיך טאַנצען, פּיאנאָ־שפּיעלען און ווערען פאָרבערייטעט צו קומען צווישען לייטען. עס

איז זעהר זעלטען צו געפינען א מיידעל וואס זאל זיך שעהמען צו קו־מען אין געזעלשאפט, אדרבה, זיי שטרעבען וואס מעהר צו קומען און צו פערברייגגען צווישען מענשען. בעטראכט די אנוועזענדע אויף א חתונה, א באל, אדער אן אנדער שמחה און איהר וועט זעהן אז עס זיינען דא א סך יונגע לייט וואס בעהאלטען זיך אין א ווינקעל און מיי־דען אויס די געזעלשאפט פון די דאמען, פשוט ווייל זיי פיהלען אז זיי קענען א מויל ניט עפענען אין דער געגענווארט פון א יונגע פרויענצי־מער. און די מיידלעך, וועט איהר בעמערקען, זיינען דוקא אין גע־געגנטייל, זיי דערפרעהען זיך ווען א יונגער מאן קומט צו זיי און פער־פיהרט מיט זיי א געשפרעך.

עס איז דארום נויטיג פאר דעם שעמעדיגען אז ער זאל אליין זיך שטופען אין געזעלשאפט. עס איז די פפליכט פון יעדען יונגען מאן ער זאל קענען א ביסעל טאנצען, ער זאל בעזוכען א דזשימנייזיום, מאכען עקסערסייז, קערפער איבונג. און עס איז פיעל בעסער, שעה־נער און געזינדער צו שפיעלען אין באל און אין טעניס, איידער אין קארטען. דיעזע זאכען העלפען צו מאכען דעם קערפער בעוועגליך, גראציעז. זיי לערנען ווי צו שטעהן, ווי צו זיטצען און ווי צו געהן מא־ניערליך, מעשה־מענש.

אום איבערצוקומען זיין נערוועזיטעט, זיין שטענדיגע מורא טא־מער וועט ער מאכען עפעס א פעהלער, טאמער וועט זיך איהם אויס־ריידען א נארישקייט, אדער עס וועט איהם עפעס טרעפען א צופאל וואס וועט מאכען מענשען צו לאכען פון איהם — אום פטור צו ווערען פון אזא מורא דארף ער וואס ווייניגער טראכטען פון זיך. ער דארף נאר פערגעסען אז ער עקזיסטירט אויף דער וועלט, אדער צום ווע־ניגסטען דארף ער זיך ארויסנעהמען פון קאפ אז אלע קוקען אויף איהם, צעהלען זיינע טריט און וועגען זיין יעדעס ווארט. טראכטען פון זיך אליין מאכט א מענשען זעהר אונבעקוועם אין געזעלשאפט. וואס ווייניגער ער בעטראכט זיך אליין און וואס ווייניגער ער קימערט זיך אויב דער נעקטיי ליעגט איהם אויפ'ן ארט, אדער די ברילען שטע־העו פעסט אויפ'ן נאז, אלץ פרייער און בעקוועמער וועט ער זיך פיהלען.

שעמעדיגקייט קומט מאנכעסמאל ניט אויס ענוות, אדער אויס בעשיידענהייט, נור גראדע פון א שטארקען עגאאיזם. פונקט ווי דער

חצוף וואָס פיהלט ביי זיך אַז ער איז אַ קליין מענשעלע און דארום זוכט ער אויפצורייסען יעדערענס אויגען אום צו ציהען צו זיך אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט, אַזוי טרעפט עס דאָס דער בישן, דער שעמעדיגער, איז אין געגענטהייל, אַ מענש וואָס פיהלט ביי זיך צופיעל זיין אייגענע ווערדע ער האַלט פון זיך זעהר, ער איז זעהר שטאָלץ ביי זיך, זעהר וויכטיג, און דארום דענקט ער אַז יעדער איינער פון דער געזעלשאַפט נעהמט פון איהם קיין אויג ניט אַראָב, הערט זיך צו אויפמערקזאַם צו זיין יעדעס וואָרט, טאָמער וועט ער מאַכען עפּעס אַ פעהלער. עס זיינען דאָ אַ היבשע ביסעל אַזעלכע וואָס זייער שעמעדיגקייט נעהמט זיך גראָדע פון גאוה, ניט פון ענוות.

זאָל זיך דארום יעדער שעמעדיגער בעטראַכטען אַז ער איז בלויז אַ קערנדעל פון די פיעלע זאַמד וואָס ליעגט ביים גרויסען ים פון לעבען. ער איז ניט בעסער און ניט ערגער פון די אַנדערע. ער האָט מעלות און אויך חסרונות אַזוי ווי די אַנדערע. ער דאַרף ניט שטאָלצירען מיט זיינע מעלות, פּונקט ווי ער דאַרף ביי זיך ניט אַראָבפאַלען מיט זיינע פעהלערען.

זאָל דער שעמעדיגער נעהמען אַן אינטערעסע אין אַלעס וואָס געהט אָן אַרום איהם. זאָל ער זיך גוט צוהערען צום געשפּרעך פון די אַנוועזענדע, און ווען איינער רעדט, זינגט, אָדער שפּיעלט אין דער געזעלשאַפט זאָל ער זיך גוט צוהערען און זיינע אַלע געדאַנקען איבער־געבען צום רעדנער, זינגער, אָדער שפּיעלער. דאָס וועט העלפען איהם אָבצוגעוואוינען פון טראַכטען וועגען זיך אַליין.

זאָל דער שעמעדיגער האָבען אין זינען, דאָס די אַנדערע מענשען אין דער געזעלשאַפט האָבען גענוג אַנדערע זאַכען וועגען וואָס צו טראַכ־טען, אַלס פון איהם. און זאָל ער ניט זוכען צו בעהאַלטען זיין נער־ווען צושטאַנד דורך שפּיעלען זיך מיט זיין זייגער קייטעלע, אָדער מיט זיין הוט, אָדער מיט זיין שטעקען. אויב דער שעמעדיגער קען זיך אויסלערנען איינמאָל פאַר אַלע מאָל צו זיטצען שטיל און רוהיג, האָט ער שוין בעזיעגט זיין שעמעדיגקייט. מיט דעם וואָרט „רוהיג" מיינען מיר ניט די אויסערליכע רוהע, צו זיצען אַזוי ווי אַ סטאַטוע, נור מיר מיינען אַז דיעזע רוהיגקייט זאָל זיך געפינען ביי איהם אינ־ווענינ, אין הארצען, אַז ווען ער עפענט אַ מויל, ווען ער זאָגט אַרויס

א וואָרט אין געזעלשאַפט זאָל ער ביי זיך פיהלען גאנץ זיכער אזוי ווי ער רעדט מיט אן אייגענעם מענשען, ביי זיך צו הויז.

„זיך פיהלען היימליך און האַנדלען מיט רעספעקט" — דאָס איז דער קצור שולחן ערוך פאַר א שעמעדיגען.

די עטיקעטע פון קליידונג

קליידונג פאַר פרויען. — הארמאָניע פון קאָלירען. — דיימאנדס און דזשולערי. — דער איבערטריבענער פוץ. — די היסטאָריע פון קליידער. — קליידונג פאַר יונגע מיידלעך. — קליידונג פאַר עלטערע פרויען. — עקאָנאָמיע אין קליידער. — קליידונג פאַר מענער. — דער געזעטץ־געבער פון דער מענער מאָדע און די יעצטיגע „רעוואָלוציאָן".

קליידונג פאַר פרויען.

קליידונג איז א קונסט און קליידען זיך פאַדערט טאַלענט, סאי ביי פרויען סאי ביי מענער. דאָס איז אָבער א טאַלענט וואָס מען מוז ניט זיין דוקא געבוירען מיט דעם. דער טאַלענט פון קליידען קען אין זיך א יעדע פרוי אָדער יעדער מאַן ענטוויקלען, בעאָבאַכטענדיג און שטודירענדיג די קליידונג פון אנדערע פערזאָנען, און מיט א קריטישער אויג בעטראַכטענדיג וואָס עס פאַסט פאַר איינעם און וואָס עס פאַסט פאַר אן אנדערען.

עס איז די פפליכט פון יעדען מענשען צו זיין נעט געקליידעט און מיט געשמאַק. אָבער זעהר ווייניג זיינען דאָ וואָס האָבען געשמאַק. זיי נעהען נאָך בלינד די מאָדע, די טיראַנישע הערשערין פון אלטע און נייע צייטען, וועלכע מאַכט איין פאַסאָן, איין געזעטץ פאַר אלעמען גלייך און דאָ קומט ארויס די גרויסע טראַגי־קאָמעדיע.

אין דיעזען פאַל זיינען די מענער בעסער אָב ווי די פרויען. זייערע מאָדעס בייטען זיך ניט אזוי אָפט, די ענדערונגען וואָס קומען פאָר אין די קליידונג פון מענער זיינען אזוי אונבעדייטענד קליין, דאָס א

מאַן קען מיט זיכערהייט טראָגען אַ פּול דרעס סוט 20 יאָהר כסדר און עס וועט קיינעם ניט זיין אויפפאַלענד, אַז עס איז אַלטמאָדיש. אַנ־דערש איז אָבער מיט פרויען קליידער. די מאָדע ענדערט איהרע גע־זעטצע זעהר שנעל. אַ פרוי וואָס וויל לעבען נאָך דער מאָדע מוז אַ העלפט פון איהר צייט פערברייננגען ביי די דרעס־מייקערס. און איי־דער זי האָט צייט אנצוטהאָן די קלייד עטליכע מאָל ווערט עס שוין אוים מאָדע.

אַ חוץ די קליידער איז ביי פרויען דאָ נאָך אַ וויכטיגע זאַך — דער הוט. די מאָדע רעגיערט איבער דעם הוט מיט די זעלבע טיראַניי ווי איבער די קליידער. און וויל אַ פרוי זיין כאָטש אַ ביסעלע סטיי־ליש מוז זי קויפען צום וועניגסטען פיער העטס אַ יאָהר, פאַר פריהלינג, זומער, הערבסט און ווינטער. ווייל אויב די פרוי וויל און קען דאָס בעוויייזען איז איין הוט גאָר ניט גענוג פאַר איין סעזאָן. פאַר יעדען טייל פון מעת לעת מוזען זיין פערשיעדענע היטע. פאַר פריה־מאָרגענס איינס, פאַר אַ מיטאָג בעזוך אַן אנדער הוט, פאַר אַ נאַכמיטאַג אפּעיר (אַ מאַטינעע, אָדער אַ וויסט פּאַרטי) ווידער אַן אנדער הוט, פאַר אבענד איז איינע גאָר ניט גענוג, נור זי מוז טאַקי האָבען אַ צוויי דריי פערשיעדענע. בקצור, אַ סטייל־ישע דאַמע קען זיך אָהן דרייסיג העטס אַ יאָהר גאָר ניט בעגעהן.

עס איז צו בעמערקען אַז גראַדע די אָרימערע קלאַסען פרויען זיי־נען מעהר בעהערשט פון דער מאָדע ווי די רייכע. עס איז אַ בעוואוס־טער פאַקט אַז די רייכערע אמעריקאַנער פרויען האָבען ליעב צו ווייזען זיך אין גאַנץ איינפאַכע קליידער, פון גוטען מאַטעריאַל, אמת, אָבער קיינמאָל זיינען זיי די ערסטע אָנצוכאַפּען זיך אַן אַ נייער מאָדע. די אָמעריקאַנער פרויען זיינען בעריהמט אין דער גאַנצער וועלט פאַר זייער גוטען געשמאַק אין קליידען זיך, און דארום כאַפּען זיי זיך ניט אָן גלייך אַן יעדען נייען סטייל. זיי האָבען אַ ווערטעל, „זיי ניט פון די ערשטע אָנצונעהמען דאָס נייע און ניט פון די לעצטע אוועקצו־ווארפען דאָס אַלטע". דאָס איז דער מיטעלוועג. ווען עס קומען ארוים די „ספּרינג סטיילס", די פריהלינגס מאָדעס, וואו זעהט מען זיי צוערשט ? אויף פינפטע עוועניו ? אויף בראָדוויי ? אויף ריווער־סייד דרייוו ? ניין, ניט אין דיזע אריסטאָקראַטישע גאַסען, נור דוקא אין די נעדיכטע קווארטאַלען פון דער איסט סייד. ווען די מערץ

ווינטען האַלטען נאָך אין בלאָזען זייער קאַלטען אטהעם, ווען דער שנעע ליעגט נאָך אויף די דעכער, בעווייזען זיך שוין אידישע אר־בייטער מיידלעך אין די העל פארביגע קאָלירען פון די נייעסטע פריה־לינגס קליידער און פריהלינגס העטס. זיי שטעלען זיך ניט אָב צו בע־טראכטען אויב די קאָלירען, אָדער דער פאסאָן פון די קליידער פּאסט זיך צו זייער געזיכט, צו דעם געבוי אָדער פאָרמע פון זייער קערפּער, זיי פרעגען זיך ניט אויב די קליידער מאכען זיי שעהנער אָדער מיאוס'ער, נור קוים איז עס די מאָדע, אָדער ריכטיגער געזאָגט, קוים ווערט עס באַלד ווערען די מאָדע, דענקען זיי אז זיי דארפען זיין פון די ערשטע דאָס צו פערכאַפּען. זיי עסען ניט, לעבען אויף א בענענע מיט א זעמעל, הונגערען זיך בוכשטעבליך אויס, אום אָבצושפּאָרען אויף א ספּרינג העט און א ספּרינג דרעס, אָדער ווי איינער, אן אמע־ריקאנער שריפטשטעלער, האָט זיך אויסגעדריקט : זיי רייסען אָב פון מאָגען און לייגען ארויף אויפ'ן קערפּער.

אזא שלעכטען געשמאַק אין קליידונג ווי די מייסטע פון אונזערע אידישע טעכטער האָבען איז שוידערליך. בעטראכט די שרייענדע קאָ־לירען פון אלערליי העלע פארבען וואָס מען זעהט אום שבת, אָדער אום יום טוב אין די אידישע גאסען. א מענש מיט א ברעקעל געשמאַק מוז שוידערען צוזעהענדיג ווי מיידלעך און ווייבלעך, וועלכע זיינען פון דער נאַטור גאַנץ שעהן, מאכען פון זיך אפען מיט דעם וואָס זיי פּאָל־גען בלינדערהייד די מאָדע. אויב די מאָדע זאָגט אז דיעזען סעזאָן זאָלען פרויען טראָגען גרויסע העטס זאָל דעריבער א קליין געוויקסיגע איידעל געבויטע פרוי אָנטהאָן אזא העט וואָס זאָל זי מאכען אויסזעהן ווי „א פּייג אונטער א דעכעלע" ? אויב די מאָדע גיט ארויס אן אוקאז אז פרויען זאָלען טראָגען קליידער פון א דונקעל רויטע פארב, זאָל א פרוי וואָס האָט רויטע האָאר און זומערשפּרינקלעך אויפ'ן פּנים טראָ־גען אזא קאָליר וואָס מאכט זי אויסזעהן ווי א סטראשידלע ?

ניין ! צוערשט קומט געשמאַק, די מאָדע קומט נאָכדעם. א פרוי וואָס איז דאר, מאגער און איינגעצויגען קען קיין דעקאָלטירטע קלייד ניט טראָגען. עס איז בעסער פאר איהר אז זי זאָל איהרע ביינער פאַרדעקען און טראָגען א צניעות'דיגע קלייד וואָס וועט זי מאכען אויסזעהן פולער און שעהנער. א פעטע פרוי וואָס וועגט איהרע 200 פונט אָדער מעהר, דארף ניט טראָגען קיין רויכוואַרג, קיין מופטע,

קיין אנדערע פוטער וואארען, קיין גרויסען קאלנער, אדער מאנטעל־קאלנער, (קייפ) אדער אירגענד וועלכע זאך וואס ליגט זיך אן אויף איהר קערפער און מאכט איהר אויסזעהן פיעל דיקער ווי זי איז, אי־בערהויפט ווען די פרוי איז נאך קורץ געוואקסען. אזא פרוי דארף אויך ניט טראגען קיין קליידער פון ווייסע שטאף, ווייל ווייס האט די טבע צו מאכען יעדע זאך אויסזעהן גרעסער. א פרוי וואס איז קורץ געוואקסען דארף אימער טראגען א ווייסט און סקאירט פון דעם זעלבען קאליר, ווייל אויב פון פערשיעדענע קאלירען מאכט עס איהר אויס־זעהן קירצער. זי דארף אויך ניט טראגען קיין קליידער פון געקעסטעל־טען שטאף, אין וועלכע די שטרייפען לויפען אין דער ליינג און אין דער ברייט.

גראדע אזוי ווי ווייס האט די טבע צו מאכען יעדע זאך גרעסער ווי דאס איז, אזוי איז שווארץ פונקט דער געגענזאטץ — עס איז א פאסענדער קאליר פאר א פרוי וואס איז א ביסעל איבער די געוואוינ־ליכע מאאס און וואג, עס מאכט איהר אויסזעהן קלענער, איידעלער.

מיט געשטרייפטע וואארע דארף מען זיך זעהר היטען. א קלייד אין וועלכע די שטרייפען געהען אין דער לענג, פון אויבען ארונטער, האט די טבע צו מאכען א פיגור אויסזעהן לענגער. א פעשע פרוי דארף קיינמאל טראגען קליידער אין וועלכע די שטרייפען געהען אין דער ברייט. שטרייפען וואס געהען אין דער ברייט מאכען די פיגור אויסזעהן ברייטער.

א שווארצע קלייד איז פאסענד פאר אלע פרויען, יונג און אלט, הויך און קורץ, פאר יעדער צייט און פאר יעדער געלעגענהייט.

עס איז דארום זעהר עקאנאמיש צו האבען א גוטע שווארצע דרעס. אין די הייסע וועטערען איז עס ניט אנגענעהם צוליעב דעם ווייל שווארץ האט א טבע צוציהען די היץ פון דער זונן. ווייסע קליידער קענען טראגען נור יונגע, שעהנע און איידעל־געבויטע פרויען. א בלאסע פרוי זעהט ניט אויס גוט אין ווייסען.

הארמאניע פון קאלירען.

פרויען דארפען זיין זעהר פארזיכטיג אין צופאסען קאלירען פון פערשיעדענע פארבען. עס דארף זיין א געוויסע הארמאניע אין די

קאָלירען, און די האַרמאָניע בעשטעהט אין דעם אַז די קאָלירען זאָלען האָבען אַ געוויסע שטימונג, אַז זיי זאָלען ניט האָבען אין זיך די טבע פון אויפרייסען די אויגען, פון צוציהען צופיעל אויפמערקזאַמקייט. עס זיינען דאָ פרויען וואָס טראָגען אַלעס פון איין קאָליר, זייער הוט, זייער קלייד, זייערע שיך און זאָגאַר זייער זאַנענשירם איז פון דעם זעלבען קאָליר. דאָס איז אָבער אויך מאַנכעסמאָל אויפפאַלענד. מיר וועלען דארום געבען אַ ליסטע פון קאָלירען וואָס האַרמאָנירען צווישען זיך ווען אַ פרוי קען זיי טראָגען מיט פולער זיכערהייט.

בלוי און שווארץ.
בלוי און ווייס.
בלוי און ברוין.
בלוי און אראנדזש.
בלוי און שטרוי קאָליר.
בלוי און געלב־גרוי (דרעב).
בלוי און דונקעל־ברוין.
בלוי און גאָלד.
בלוי, שאַרלאַך־רויטה און פורפעל.
בלוי, אראנדזש און שווארץ.
בלוי, אראנדזש און גרין.
בלוי, ברוין, טיעף־רויטה און גאָלד.
בלוי, אראנדזש, ווייס און שווארץ.

שווארץ און ווייס.
שווארץ און אראנדזש.
שווארץ און שארלאך־רויטה.
שווארץ און לילאַס־פארביג (ליילאק).
שווארץ און בלאַס־רויטה (פינק).
שווארץ און דונקעל גרוי.
שווארץ, געלב און טיעף־רויטה.
שווארץ, אראנדזש, בלוי און שארלאך־רויטה.

רויטה און גאָלד.
רויטה און ווייס.

רויטה און גרוי.
רויטה, אראנדזש און גרין.
רויטה, געלב און שווארץ.
רויטה, גאָלד, שווארץ און ווייס.

ווייס און שארלאך־רויטה.
ווייס און טיעף־רויטה.
ווייס און קארשען־קאָליר.
ווייס און בלאס־רויטה.
ווייס און ברוין.

דיימאָנדס און דזשולערי

די מאָדע פון טראָגען אוירינגלאך איז שוין לאנג אָבגעשטאָרבען. לעבערען א ניי געבוירענעם קינדס אויערען ווערט יעצט בעטראכט אלס א ווילדע טהאט וואָס פאסט זיך נור פאר בארבארען. א פרוי וואָס טראָגט אוירינגלאך ווערט יעצט אפילו ביי אידען בעטראכט אלס א „יענטע”, כאָטש אונזערע אידען האָבען ליעב דזשולערי מעהר ווי אנ־דערע פעלקער אויף דער וועלט.

בכלל ווערט יעצט דזשולערי וועניגער געטראָגען ווי א מאָל. די רייכע לייט קלייבען דאָס אזוי ווי מען קלייבט אנטיקען וואארען, אָבער עס ווערט גאנץ וועניג געטראָגען. עס איז א שטרענגער רעגעל פון דער עטיקעט דאָס דיימאָנדס, פערל און אנדערע דזשולערי זאָלען גע־טראָגען ווערען נור אויף בעלער, אָדער חתונות, אָבער קיינמאָל ניט ביי טאָג. אויך איז ניט שעהן צו טראָגען דזשולערי אויף די באדע פלע־צער ביי׳ם ים, אָדער אויף די בערג, זומער צייט וואו מענשען קומען זיך צו ערהאלען. דזשולערי איז איבערהויפט קיין זומערדיגער ארטי־קעל, ווייל עס הארמאָנירט ניט מיט די קליידער וואָס ווערען געטרא־גען אין דער פרייער, לייכטער זומער צייט.

מיר ווייסען אז מאנכע לעזערינס וועלען דאָ פרעגען א קשיא: אויב די עטיקעטע לעהרענט אונז אז דזשולערי דארף מען ניט טראָגען ביי טאָג און קיינמאָל ניט אין די זומער פלעצער, טאָ פארוואָס געהט מרס. שניפּישאָקאָוויטץ אין גראָסערי מיט אפשר א פינף טויזענד דאָלאר

דזשולערי אויף זיך ? פארוואס זיצען מיסעס יעהופעץ, מיסעס גלופסק און מיסעס פופיקאָוויץ אויף דער וואָרענדאַ אין אַ זומער האָטעל אין טאַנערסוויל בעלאדען מיט דיימאָנטען, בריליאַנטען, פערל און גאָלד און צו פיערצעהן רינגען אויף די פינגער ? אַזעלכע רייכע לײדים וואָס פערמעגען אַזוי פיעל סטיילישע דרעסעס, זיי מוזען געווים וויסען וואָס עס פאַסט, אָדער וואָס עס פאַסט ניט.

יאַ, ליעבע לעזערינס, מיר האָבען שוין פריהער געהערט אַזעלכע קשיות. אָבער, געעהערטע לײדים ! מיינט ניט אַז וויל יענע דאַמען וועלכע איהר צייגט אַלס ביישפיעל זיינען רייך וויסען זיי וואָס זיי טהוען. דער פאַקט אַז זייערע מענער האָבען געמאַכט געלד איז נאָך קיין בעווייז אַז זיי האָבען זיך אויסגעלעהרענט ריכטיג צו לעבען. זיי זיינען געבליעבען די זעלבע יענטעס. זיי זיינען געוואָרען נאָך גרע־סערע יענטעס, אָט צוליעב דעם : ווען זיי זיינען געווען אָרעם האָ־בען זיי געטראָגען איינפאַכע קליידער און האָבען זיך קיינעם אין די אויגען ניט געוואָרפען. יעצט, האָבענדיג געלד שלעפען זיי אויף זיך ארויף אַלע זאָרטען קליידער פון שרייענדע קאָלירען, מיט טרימינגס, און פאַטשערקעס, וועלכע רייסען אויף יעדערענס אויגען. זיי קליידען זיך ניט מיט דעם צוועק אויסצוזעהען נעט און וואָס מען רופט אין ענגליש „ריפאַינד", ניין, אויף דעם האָבען זיי קיין געשמאַק. זיי קליידען און פוצען זיך נור אום צו צייגען ווי פיעל זיי קענען בע־הויפטען צו ספענדען, ווי רייך זייערע מענער זיינען, אָבער זיי האָבען קיין פעהיגקייט צו אורטהיילען וואָס עס פאַסט זיך פאַר זייער גע־זיכטס־קאָליר, פאַר זייער עלטער, פאַר זייער קערפער־געבוי, אָדער פאַר זייער וואוקס. און דארום, צו אַ מענשען מיט אַ גוט ענטוויקעלטען גע־שמאַק זעהען זיי אויס זעהר לעכערליך.

פון דיעזע אויפגעקומענע מיסעס פופיקאָוויצעס איז געווים ניטאָ וואָס צו נעהמען אַ ביישפיעל.

האָט איהר ווען בעמערקט אין אַ געזעלשאַפט, אָדער אויף אַ שמחה, וואו מען זעהט אַ סך פון דיעזע מיסעס פופיקאָוויצעס מיט זייער איבערטריבענעם פוץ, ווען עס בעווייזט זיך צווישען די פערזאָ־מעלטע אַ פרוי אָדער אַ מיידעל וואָס איז געקליידעט איינפאַך אָבער נעט, וואָס איהר קלייד (אָהן איבריגע טרימינגס און פאַטשערקעס) ליעגט אויף איהר ווי אויסגעגאָסען, און זי פיהלט זיך אין דעם פריי,

זון בעוועגט זיך לייכט, און ווי די מיסעס פּופּיקאָוויצעס קוקען אויף
איהר און וואונדערען זיך: וואָס איז דער מעהר מיט איהר?

וואָס איז דער מעהר מיט דער פרוי אָדער מיידעל וועלכע בע־
ווייזט זיך זומער אין אן איינפאַך געמאַכטער קלייד מיט אן איינפאַ־
כען סיילאָר העט, דאָס זי זעהט אויס אנציהענדער און ליעבליכער פון
דער פרוי וואָס טראָגט א סילק דרעס מיט א גרויסען הוט פון וועלכען
די צוויי פעדערען אליין קאָסטען א פופציגער?

וואָס איז דער מעהר ווען אידישע ארבייטער מיידלאך געהען
ארום אין א שבת, אָדער א זאָנטאַג, שפּאַציערען אין גאַס, אָנגעטהאָן
אין דרעסעס וואָס פּאַסען זיך נור פאר א באָל, אָדער א חתונה, אין
וועלכע קיין דאַמע דאַרף זיך בעווייזען אין גאַס, — וואָס איז דער מעהר
ווען צווישען זיי בעגעגענט איהר איינע וואָס איז געקליידעט אין אן
איינפאכען, אָדער נעטען סוט, פון א שטילען פּאַסענדען קאָליר, פאלט
אייך גלייך אין קאָפּ א געדאַנק אז דאָס איז ניט א אידישע קינד?
די הארץ זאָגט אייך אז איהר זעהט א פרוי אָדער א מיידעל וואָס
איז נעקליידעט איינפאַך און מיט געשמאַק איז זי ערצויגען געוואָרען
צווישען מענשען וואָס האלטען געשמאַק העכער פון פּוץ. עס איז א
וועהטאָג אין הארצען אזוי צו ריידען, אָבער מען מוז זאָגען דעם אמת.

קליידער פון שרייענדע קאָלירען, דיאַמאַנטען, בריליאַנטען, אלער־
ליי זאָרטען פּוץ וואָס רייסען אויף די אויגען, וואָס ציהען צו צופיעל
אויפמערקזאַמקייט בעצייכענען דעם מענשען אלס אונענטוויקעלט, רויה
און וויט פון קולטור. דזשולערי איז דער ערשטער צייכען פון אן אויפ־
געקומענער גבירה, אָדער פון א פרוי אָהן אינטעליגענץ. ביי די ווילדע
פעלקער איז דער פּוץ די הויפט זאַך און קליידונג איז ביי זיי א
נעבען זאַך. דאַרום, אויב דיעזע ווילדע שבטים טראָגען גאָר קיין קליי־
דער בעציערען זיי זייערע קעפּ מיט פעדערען און לאָזען זיך אויסקריי־
צען אויף זייערע קערפּער קאָלירטע פיגורען פון אלערליי חיות. די
כלאָמר׳שט ציוויליזירטע פרויען וואָס בעטראַכטען דעם פּוץ די הויפּט
זאַך זיינען ניט בעסער ווי יענע ווילדע.

מיר טראָגען קליידער, ערשטענס, אום צו בעשיצען זיך פון קעלט,
און צווייטענס, אויס בעשיידענהייט. אדם און חוה האָבען געלעבט
אין דעם גן עדן אין אונוויסענהייט, ווי צוויי אונשולדיגע קינדער. עס
איז דאָרט געוועזען אימער וואַרם און זייערע קערפּער האָבען קיין שוטץ

געדאַרפט האָבען. אין אַ רעגענדיגעם וועטער האָבען זיי זיך בעהאַלטען אין אַ הייהל, אָדער הינטער אַ פעלז. אָבער ווי זיי האָבען פערזוכט פון עץ הדעת האָבען זיי זיך אָנגעהויבען שעהמען און זיי האָבען זיך אויפגענעהט גארטלען פון פייגענבוימער אום זיך צו קענען ווייזען איינער פאר די אַנדערע און זיך ניט פיהלען אונבעקוועם. דער הויפּט צוועק פון קליידער איז בעקוועמליכקייט. נור אז די מענשען האָבען זיך ענטוויקעלט האָבען זיי פון קליידער געמאַכט אַ קונסט. די גריעכען האָבען דיעזע קונסט געבראַכט צו פאָלקאָמענהייט — קליידער זיינען געווען בעקוועם, גערַאם און מיט אַ שניט וואָס האָט דעם קערפּער צוגעגעבען אַ מאַיעסטעטישע פּאָזע און אַ חן פון די בני אלהים. שפּעטער איז די קונסט פערדאָרבען געוואָרען. מענשען האָבען אויסגעטראַכט אַלערליי מאָדעס, אַלערליי זאָרטען פוץ און צאַצקעס, ביז קליידער זיינען געוואָרען אַ לאַסט אַנשטאָט אַ בעקוועמליכקייט, און ניין טהייל פון דיעזע צעהן מאָאס פון דער לאַסט זיינען געפאַלען אויף די פרויען.

יעדער פרוי פיהלט די שווערע לאַסט וואָס די מאָדע לעגט אויף איהר ארויף, און יעדע פרוי פערשטעהט גוט אַז איינפאַכע, נעטע און בעקוועמע קליידער זיינען פּאַסענדער און אַנציהענדער, אָבער עס זיינען דאָ וועניג פרויען וואָס בעזיצען דעם קוראזש צו לעבען נאָך זייער אייגענעם ווילען און נאָך זייער אייגענעם פערשטאַנד.

קליידונג פאר יונגע מיידלאך

ווען אַ מיידעל קומט אין עלטער פון פופצעהן יאָהר אָדער זעכצעהן יאָהר בעקומט זי אַן אַמביציע פון קליידען זיך אַזוי ווי אַן ערוואַקסענע. ביי מאַנכע מיידלאַך קומט דיעזע אַמביציע נאָך פריהער. אין פּיעלע פעלע איז עס דער מוטער'ס ווילען אַזוי. די מוטער וויל זעהען אַז איהר טאָכטער, וועלכע איז קוים פופצעהן יאָהר אַלט, זאָל שוין אויסזעהען ווי אַ כלה מויד, אום זי זאָל קענען וואָס פריהער האָבען „קאָמפּאַניע". דער רעזולטאַט דערפון איז אַז אין די גרויסע שטעדט, און ביי דער אָרימער קלאַסע איבערהויפּט, זעהט מען קליינע מיידלאַך, אין עלטער פון דרייצעהן און פיערצעהן יאָהר וואָס מאַכען נאָך די קליידונג פון די ערוואַקסענע, און וואָס אַנבעטרעפט קאָקעטעריי און חוצפּ'עריי איבערטרייבען זיי נאָך די גרויסע. עס איז קיין נאָווינע

ניט צו בעגעגענען אין גאַס, אָדער אין די פּאַרקס דרייצעהן יעהריגע מיידלאַך אין קליידער מיט ענטבלויזטע אַרמען און העלזער און מיט אַן אונגעהויער גרויסע קוואַנטיטעט פאַרב און פּודער אויף די פּנים'ער. עס איז אַ שרעק צו בעטראַכטען די ביליגע שעדליכע פאַרב אויף די יונגע קינדערשע בעקלעך. און צוזאַמען מיט דיעזען זאַרט קליידען און גרימירען זיך נעהמען אָן דיעזע יונגע קינדער אַ האַלטונג וואָס איז אין קיין פאַל אַ בעשיידענע. זיי ווילען אויסזעהען ווי גרויסע מיידלאַך — אין זייערע מאַניערען אַזוי ווי אין זייער קליידונג, אָט דאָס איז זייער ווילען און דער ווילען פון זייערע מוטערס.

די אונוויסענהייט פון די קינדער איז נאָך ווי עס איז צו פערציהען. זיי זיינען דאָך ניט מעהר ווי קינדער. אָבער די אונוויסענהייט פון די מוטערס איז שוין יאָ אונפערצייהליך. דורך דיעזע אונוויסענהייט ברענגען זיי זייערע קינדער צו גרונד.

ניט לאַנג צוריק האָט אַ פּאָליסמאַן אין ניו יאָרק ארעסטירט צוויי קליינע מיידלאַך ווייל זיי האָבען צו איהם גערעדט זעהר חוצפּה'דיג, פרעך. ווען די צוויי מיידלאַך, איינע פיערצעהן יאָהר און די אַנדערע עטוואָס עלטער, זיינען געבראַכט געוואָרען אין געריכט, האָט דער ריכטער מיט ערשטוינען בעטראַכט די גרויסע אונבעשיידענהייט פון די מיידלאַך אין זייער קליידונג אין זייערע מאַניערען. „איך וויל אַז יעדע מוטער זאָל עס וויסען", האָט דער ריכטער געזאָגט אַז ווען זי ערלויבט אַ טאָכטער אין דיעזען עלטער צו טראָגען דורכזיכטיגע וויסטלאַך און צו פאַרבען די בעקלאַך, איז גליך ווי זי וואָלט איהר טאָכטער ערציהען פאַר דעם ווייסען שקלאַפען האַנדעל. קליינע מיידלאַך וואָס געהען ארוים אין אַזאַ זאָרט קליידונג ערוועקען אונריינע געדאַנקען ביי געוויסע זאָרטען מענשען און דער סוף איז אַ ביטערער". מוטער'ס וואָס ריידען צו זייערע יונגע טעכטער צו קליידען זיך עלטער ווי זיי זיינען, צו פאַרבען זיך, צו טראָגען פּאָפּס א.ז.וו. אום צוציהען „קאָמפּאַניע" מיינען נאַטירליך אַז זיי טהוען דערמיט זייער פּפליכט אַלס מוטערס צו בעזאָרגען זייערע טעכטער מיט אַ „תכלית". זיי האָבען געזעהען דעם לעסאָן פון ארבייטער מיידלאַך וואָס זיינען „פּערזעסען" געוואָרען צוליעב דעם וואָס זיי האָבען ניט אָנגעפאַנגען צו זאָרגען וועגען אַ „תכלית" ווען זיי זיינען נאָך געוועזען יונג. די מאַמעס אַליין ווילען זעהן זייערע טעכטער גליקליך. זיי פּרעהען זיך

ווען זיי זעהען ענדליך אז זייער טאָכטער געהט ארום מיט א מאַנספּער־זאָן און זעלטען, אז אזעלכע מוטערס נעהמען זיך די מיה נאָכצופרעגען ווער דיעזער מאַנספּערזאָן איז און וואָס ער האָט פאר זיינע אויס־זיכטען.

יונגע מיידלאך, בעפאָר זיי קומען אין עלטער פון אכטצעהן יאָהר דארפען זיך קליידען זעהר בעשיידען, און זעהר איינפאך. זייער יוגענד איז אליין א ציערונג און זיי דארפען ניט האָבען קיין איבריגען פוץ, קיין איבריגע „טרימינגס". א מיידעל פון פיערצעהן אָדער פופצעהן יאָהר אין א הוט מיט גרויסע פעדערען מאכט זעהר ניט אן אנגענעה־מען איינדרוק. אויב זי פארבט זיך ווערט זי אבשייליך. מיידלאך וואָס געהען אוים ארבייטען, אין פעקטאָריס אָדער אין אָפיסעס, דארפען אי־בערהויפּט קיין איבערטריבענעם פוץ, ווען זיי זיינען אפילו פון פולען עלטער. פאר א מיידעל וואָס געהט ארבייטען איז די פּאַסענדעסטע קליידונג א האלב מענערשע „שוירט וויסט" מיט א פּאַקעט, א קאָלער מיט א טאַי, און א סקאָירט, וואָס זאָל הארמאָנירען מיט דעם קאָליר פון דער וויסט.

מוטער'ס פערלאנגט ניט פון אייערע יונגע קינדער אז זיי זאָלען זיך קליידען ווי ערוואַקסענע. פערלאנגט פון זיי ניט דאָס וואָס הארמאָנירט ניט מיט זייער עלטער און וועקט אין זיי אויף געפיהלען וועלכע זיי־נען נאָך אונצייטיג.

קליידונג פאר עלטערע פרויען.

ווי געזאָגט, דארפען קליידער הארמאָנירען מיט דער עלטער, און פונקט ווי עס פּאַסט ניט פאר א קליינע מיידעלע זיך צו קליידען ווי אן ערוואַקסענע פריילין אזוי פּאַסט עס זיך ניט פאר אן עלטערע פרוי צו קליידען זיך ווי א יונגע ווייבעל.

אָבער ניט אלע עלטערע פרויען ווילען צוגעבען אז זיי זיינען שוין ניט מעהר יונגע ווייבלאך. אָה, די עלטער. ווער וויל זיך דאָס אונטער־געבען צו דיעזען שרעקליכען פיינד אָהן א קאַמפּף? אפילו מענער קעמפּפען געגען דיעזען שונא — און פּשיטא שוין די פרויען וואָס זייער גאַנצע מאכט ליעגט אין זייער אויסזעהען, אין זייער שעהנקייט. וואָס פאר א קאַמפּף עס ווייזט ארויס די פרוי ביי דעם ערשטען

סיגנאל אז דער גרויסער שונא, די עלטער קומט אָן ! וואָס פאר א שרעק עס ווארפט ארויף אויף איהר דער ערשטער קנייטש, די ערשטע גרויע האָאר ! וואָס פאר א וואָלקען עס קלייבט זיך אָן אויף איהר פּנים ווען זי בעמערקט אז דער קאָליר פון איהר פנים הויבט אָן צו נויזען א געלקייט, די פרישקייט פערשווינדעט און עס בעוויייזט זיך דער הערבסט פון לעבען.

זיי נעהמען זיך צו די אלטע וואפען : צו פארבען די האָאר, דעם פּנים, פערשמירען די קנייטשען מיט געפארבטע לעהם, אָבפּרישען דעם גלאַנץ פון די אויגען מיט בעלאדאָנא טראָפּענס, און נאָך אנדערע קאָס־מעטישע מיטלען, וועלכע זיינען דאָ אין די פיעלע הונדערטע. אָבער זעלטענס אז זיי ערדייכען עפּעס מיט אזעלכע קאָמפּפּס מיטלען. זיי ווערען נאָך אָפּטמאָל מיאוס'ער און זעהר לעכערליך דורך די אוננאַ־טירליכע בעפּוצונג. א פרוי אין די זעכציגער וואָס טהוט אָן א גרויסען הוט מיט העלע קאָלירען מאכט פון זיך א קאַריקאטורע. די פרוי וועל־כע זוכט צו בעקעמפפען איהר עלטער פערליערט בלויז צייט און מיה.

דער בעסטער וועג ניט צו פיהלען די אונבעקוועמליכקייט פון עלטער איז ניט צו קימערען זיך וועגען דעם. א פרוי דארף האָבען אין זינען דעם ווערטעל אז, „אז א פרוי איז אזוי אלט ווי זי פיהלט". דא־רום זאָל זי ניט זוכען אויסערליכע מיטלען, ווי א ו י ס צ ו ז ע ה ן יונג, נור זי זאָל זיך געוואָהנען צו פ י ה ל ע ן יונג. זאָל זי ניט פער־ליערען קיין צייט צו בעקעמפפען די אויסערליכע סמנים פון עלטער, נור פערקעהרט, שטאָלציערען מיט זיי און בעטראכטען גרויע האָאר אלס א ציערדע, אלס א זאך מיט וועלכע זי דארף שטאָלציערען. א פרוי וואָס איז אלט פופציג יאָהר דארף זיך פעררעכענען אלס א פרוי וואָס פאַנגט אָן די קאריערע פון אן עלטערע דאמע. און א פרוי פון זעכציג דארף בעטראכטען איהרע גרויע האָאר אלס די קרוין פון א נאָבעלען לעבען. דער פריהלינג איז שעהן, דער זומער איז אויך שעהן, אָבער דער ווייסער ווינטער האָט אויך זיינע שעהנהייטען. א בכבוד אויסזעהענדע, ריינע ציכטיגע גראָסמוטער איז פאר איהר עלטער אזוי שעהן ווי א כלה מויד אין איהר מיידעלשען חן.

פאר עלטערע פרויען פּאסען זיך בעסער קליידער פון שווערען זייד, סאמעטס, רייכע בראקיידס (זיידען שטאָפען מיט אויסגעוועבטע בלו־מען) און נאָך אזעלכע זאַרטען שטאָפען וואָס הענגען לויז אויפ'ן קער־

פער און צייגען ניט ארוים די קאנטינקייט און די אונגלייכהייט פון גליעדער, א צושטאנד וואס קומט געוועהנליך מיט די עלטערע יאהרען. אבער קיין עלטערע פרוי דארף זיך צייגען אין ווייסען, אדער אין אנ־דערע העלע קאלירען, אדער אין א העלע הוט מיט צאצקעדיגע בלו־מען, ווייל דאס מאכט איהר אויסזעהען זעהר לעכערליך אין די אוי־גען פון מענשען. דיעזע העלע קאלירען האבען די טבע נאך שארפער ארויסצוצייגען איהר עלטער. דאס בעסטע איז ווי מיר האבען פריהער געזאגט : זאל די עלטערע פרוי שטאלציערען מיט איהר עלטער, און זאל זי פ י ה ל ע ן יונג ביי זיך אין הארצען און קליידען זיך נאך איהר עלטער, און נאך בעסער איז ווען זי קליידעט זיך א ביסעלע עלטער ווי איהרע יאהרען.

עקאנאמיע אין קליידער

עס זיינען דא פרויען וואס זעהען אימער אויס זעהר נעט געקליי־דעט, אלעס וואס זיי טראגען אויף זיך איז אזוי פאסענד, מיט געשמאק, און דאך קאסטען זייערע קליידער ניט פיעל אין פערגלייך מיט אנדערע פרויען וואס בעזיצען מעהר געלד, אבער ווייניגער געשמאק.

ניט אין דעם געשמאק אליין ליעגט דער סוד פון דיעזען ער־פאלג, זאנדערן אויך אין דעם פראקטישען שכל, אין דעם „ביזנעס אינסטינקט" פון דיעזע פרויען.

דער שרייבער האט א מאל געפרעגט אזא פראקטישע פרוי, וועל־כע — אבוואהל זי איז ניט רייך — איז זי אימער נעט און געשמאק־פאל אין איהר קליידונג, ווי אזוי זי פיהרט עס דורך אז אין יעדער גע־זעלשאפט זעהט זי אויס שעהנער און בעסער געקליידעט פון די אנדערע.

„ערשטענס", האט די פרוי ערקלעהרט, „קויף איך קיינמאל אזא קלייד וואס איז פון א שוואכען מאטריאל, בלויז דערפאר ווייל עס איז ביליג. איך האלט עס פאר ארויסגעווארפענע געלד. איך קויף גוטע שטאף, דאס בעסטע וואס איך קען בעהויפטען, און איך שפאר איין אויף „טרימינגס". עס פערשטעהט זיך אז א דרעס אהן איבריגע טרי־מינגס קען מען טראגען צוויי אדער דריי סיזאנס, ווייל די סטיילס ענדערען זיך הויפטזעכליך אין די טרימינגס.

„זומער האב איך אימער אן איינפאכעס סיילאר העט וועלכע

קאָסט מיך ווייניגער ווי א דאָלאר, און דיעזע העט טראָג איך אין פייכ־טע אָדער רעגענדיגע וועטער. אזא העט האַלט זיך ביי מיר דריי אָדער פיער זומערען, און צוליעב דעם האָב איך פערהיט מיינע גוטע העטס פון פערדארבען ווערען דורך שלעכטעס וועטער.

„ווינטער האָב איך פאר דעם זעלבען צוועק א פעלצענעם (פעלט) סיילאָר העט וועלכע איך טראָג אין שלעכטען וועטער.

„איך האָב אימער א גוטען רעגען מאנטעל און טראָג עס ווען עס רעגענט, אָדער ווען עס צייגט אויף א רעגען. קליידער ווערען שנעל פערדאָרבען ווען זיי ווייקען זיך אוים איינמאָל אין רעגען.

„איך האָב אימער צוויי, אָדער דריי פּאָאר שיך און טראָג יעדע וואָך אן אנדער פּאָאר פון דיעזע דריי. אנדערע מיינען אז צו האָבען דריי פּאָאר שיך איז בלויז א לוקסוס, עס איז אָבער אויך א גרויסע עקאָ־נאָמיע. ווען מען טראָגט כסדר די זעלבע פּאָאר שיך ווערט די לעדער אויפגעגעסען פון די היץ פון דער מענשליכער פוס. אָבער ווען די שיך קענען זיך אָברוהען און אָבקיהלען, קענען זיי דיענען לענגער. אנ־שטאָט צו קויפען יעדען האלב יאָהר אן אנדער פּאָאר שיך ווי מיין גע־וואָהנהייט איז געווען, האָב איך יעצט די זעלבע דריי פּאָאר שיך שוין איבער צוויי יאָהר און זיי זיינען נאָך גוט פאר נאָך א יאָהר. זאָקען דויערען אויך לענגער ווען מען בייט זיי צוויי דריי מאָל א וואָך.

„איך פערגעס קיינמאָל אָבצופוצען א קלייד אָדער א העט ווען איך נעהם עס אראָב פון זיך אום אויפצוהענגען אין קליידער שראַנק. אנדערע מיינען אז אָבפוטצען א קלייד דארף מען נור ווען מען טהוט עס אָן. ווען מען לאָזט קליידער אויפהענגען מיט'ן שטויב צוזאמען ווערט דער שטויב איינגעגעסען אין דעם שטאָף און מאכט עס אַלט.

„איך פוץ מיינע שיך דריי מאָל א וואָך. דאָס האַלט דעם לעדער אין א ווייכען און גוטען צושטאַנד. איך געה קיינמאָל ארוים אָהן רא־בער שיך אין א רעגענדיגען טאָג, אָדער ווען עס איז בלאָטיג.

„אָט אזוי פיהר איך זיך. עס איז זעהר לייכט אויסצופיהרען, עס איז עקאָנאָמיש און איך האָב הנאה פון מיין לעבען".

אזוי האָט די פרוי ערקלעהרט און דיעזע ערקלעהרונג קען דיענען אַלס עצה צו פיעלע פרויען וועלכע ווילען זיין עקאָנאָמיש און שעהן געקליידעט.

קליידונג פאר ביזנעס פרויען

אין דער לעצטער צייט האט די פרוי אנגעהויבען צו נעהמען א גרויסען אנטהייל אין ביזנעס. אין די גרויסע שטעדט בעטרעפט די צאהל פון פרויען און מיידלאך וואס זיינען בעשעפטיגט אלס סיילסליידים, סטענאגראפערס, בוקקיפערס און דאס גלייכען כמעט אזוי ווי די צאהל פון די וואס ארבייטען אין די פאבריקען.

אמעריקא, דאס לאנד וואו געלעגענהייטען זיינען פריי און אפען פאר יעדען וואס וויל זיי אנכאפען, האט ענטוויקעלט א בעזונדער טיפ פון דער ביזנעס פרוי. און דאך איז מען אין אלע גרויסע ביזנעס היי־זער מעהר פארזיכטיג ביי דעם אויפנעהמען פון א פרויענצימער אלס אן ארבייטער פון דעם אנדער געשלעכט.

א גרויסער ביזנעס מאן וועלכער איז דער הויפט פון איינע פון די גרעסטע אימפארטינג און עקספארטינג הייזער אין ניו־יארק, האט מיר איינמאל געזאגט :

„ווען א מיידעל קומט אין מיין אפיס בעטען א שטעלע איז די ערשטע זאך וואס איך שטודיר איז איהר קליידונג. איך נעהם קיינמאל אזא וואס קומט צו ביזנעס מיט פרעמדע האאר אויפ'ן קאפ, מיט פארב אויפ'ן פנים און מיט א וויסטעל וואס איז פון אויבען אויסגעשניטען, אדער דורכזיכטיג. א מיידעל קען דיעזע אלע זאכען געניסען צו הויז פיעל זי וויל, אבער צו ביזנעס דארף זי קומען איינפאך און בעשיידען. זי דארף טראגען א וויסטעל וואס דעקט צו ביז'ן האלז, און אויפ'ן האלז א ווייסען קראגען מיט א נעקטאי. זי דארף ניט טראגען קיין קליידער פון העלע קאלירען, נור גרוי, אדער דונקעל־בלוי און איינפא־כע שיך מיט ניעדעריגע קארקעס וועלכע קלאפען ניט ביי יעדען שריט. איהרע האאר דארפען זיין פערקעמט זעהר איינפאך און צוטהיילט אין מיטען. מיט איין ווארט : די פרוי אדער די מיידעל וועלכע איז אין ביזנעס דארף האבען דעם אויסזעהען פון אן ערנסטע ביזנעס פרוי".

דיעזע עטליכע ווערטער פון א פראקטישען וועלט מענש וועלען פיעלייכט ברענגען נוטצען צו פיעלע פון אונזערע אידישע טעכטער וואס זוכען א וועג אין לעבען אלס סיילסליידים, סטענאגראפערס און אנדערע פראפעסיאנען וואס זיינען פערבונדען מיט ביזנעס.

קליידונג פאר מענער

מען הערט אָפט ווי פרויען זאָגען מיט אַ רעכט ביסעל קנאה: „ווי גוט עס איז צו זיין אַ מאַנסביל! זיי, די מענער דארפען זיך ניט דרעהען דעם קאָפּ מיט קליידער, העטס און מאָדעס. מענער האָבען אי־מער איינע און די זעלבע מאָדעס, יאָהר איין, יאָהר אויס. אַ שוואר־צער ראָק מיט אַ הויכען קאַפעליוש קענען דיענען אַ מאַן יאָהרען און יאָהרען, און ער וועט אימער זיין געקליידעט לויט דער מאָדע".

און דאָך, אז מען זאָל די זאַך וועלען בעטראַכטען אַ ביסעל גע־נויער, האָבען מיַנער אויך זעהר פיעל צו ליידען פון דער מאָדע. מען זעהט עס ניט ארויס ווייל דאָס רוב מענער, אפילו די פון דער רייכערער קלאַסע, הערען די מאָדע גאַנץ ווענינ און פאַסען צו די מאָדע לויט זייער איינענע בעקוועמליכקייט. ווען מען זאָל אָבער וועלען זיך גוט צוקוקען צו די אָנגענומענע רעגעלען פון דער מענער עטיקעטע בנוגע צו קליידונג וועט מען זעהען אז מענער זיינען אויך אונטערוואָרפען צו פיעלע און שטרענגע דינים פון דער מאָדע.

אין דער יעצטיגער צייט האָט אין די מאָדעס פון מענער קליי־דונג זיך אָנגעהויבען אַ שטילע רעוואָלוציאָן. דאָס איז זייט עס איז געשטאָרבען דער געזעץ געבער פון מאָדעס פאר מענער, קעניג עדוואַרד פון ענגלאַנד. נאָך איידער עדוואַרד דער זיעבעטער איז געוואָרען קעניג, ווען ער איז נאָך געווען „פּרינס אָוו וועילס", איז ער שוין געוואָרען דער טאָן געבער פון די מאָדעס פון די לאָנדאָנער אַריסטאָקראַטען. און פּונקט אַזוי ווי די פרויען פון דער גאַנצער וועלט האָבען ארויסגעקוקט אויף פּאַריז, אַזוי האָבען די מענער ארויסגעקוקט אויף לאָנדאָן. וואָס נור לאָנדאָן האָט גענומען פון „פּרינס אַלבערט", און שפּעטער פון קעניג עדוואַרד, האָט די וועלט גענומען פון לאָנדאָן, און בעוויזען מעהר בלינדען־צוטרויען ווי די פרויען אין פּאַריז. פאַר קעניג עדוואַרד'ס פי־גור האָט זיך גאַנץ גוט געפּאַסט דער געשמאַקלאָזער, אונבעקוועמלי־כער פּרינס אַלבערט ראָק, דער לאַנגער שוואַרצער ראָק וואָס איז גע־שניטען גלייך פון פאָרענט אַזוי ווי פון הינטען, אָבער אז ער האָט עס געטראָגען האָבען די מאָדעס געמוזט אָננעהמען אַלע, אויב עס האָט זיי געפּאַסט אָדער ניט געפּאַסט, און עס איז געוואָרען אַ חק ולא יעבור,

א שטרענגעם געזעטץ, אז ביי יעדער האלב פארמאלע אפעיר, נאכ־מיטאג, אדער אבענד מוז מען טראגען א „פרינס אלבערט". דער פרינס אלבערט איז געווארען דער אוניפארם פון שטאאטס־מענער און וועלט מענשען *) קעניג עדווארד, וועלכער איז געוועזן ניט איבריגענס הויך, האט שטארק מקפיד געווען צו טראגען א שטייפען קאפעליוש, פון דעם זארט וואס מען רופט אין אמעריקא „דערבי העט", און דוקא מיט א הויכער קרוין. און נאטירליך האט קיינער וואס האט פאבריצירט מע־נער היטע זיך געוואגט צו מאכען אנדערע ווי די וועלכע עס האט גע־טראגען דער געזעטץ געבער פון דער מאדע. די וואס האבען ריזיקירט און פרובירט פאבריצירען אנדערע פאסאנען האבען קיין קיום געפונען און האבען פערלארען געלד.

קעניג עדווארד איז טוידט שוין זייט צוויי יאהר. זיין זוהן, קע־ניג דזשארדזש, איז א מענש וואס האט ניט זיין פאטער'ס אמביציעס. ער וועט ניט און קען ניט זיין זיין פאטער'ס שטעל פערטרעטער אלס גע־זעטץ געבער פון דער מאדע. די לאנדאנער שניידער האבען אליין אנ־געהויבען צו מאכען זייערע מאדעס. די רעפארמען וואס זיי האבען איינ־געפיהרט זיינען דערווייל נאך קליינינקייטען, אבער מען זאגט נביאות דאס אין א פינף יאהר ארום וועלען אלע מענער מאדעס געענדערט ווערען. דאס איז אפילו שווער צו גלויבען. מענער זיינען ניט אזוי לייכט אויף צו בייטען מאדעס. עס מוז נעהמען גוטע פופציג יאהר ביז מען וועט קענען מאכען וויכטיגע ענדערונגען אין די קליידונג פון מענער. עס איז אבער גאנץ מעגליך אז וואס אנבעלאנגט צו מענער היטע וועט די רעוואלוציאן קומען א סך פריהער. עס זיינען שוין דא גוטע בעווייזע אז דער „דערבי העט" האלט ביי'ם פערשווינדען.

די לעצטע ערשיינונגען מיט מענער היטע וואס מיר האבען געזעהן אין הערבסט און ווינטער פון 1911 זיינען גוטע בעווייזע אז די הוט פאבריקאנטען האבען זיך ערנסט גענומען צו דער ארבייט, צו מאכען

*) עס איז ווערטה צו בעמערקען אז דער פרינס אלבערט פערליערט יעצט פיעלע פון זיינע אנהענגער, וועלכע געפינען מעהר בעק־וועמליכקייט אין דער „קאטאוועי". גרויסע שניידער זאגען נביאות אז דער פרינס אלבערט וועט סוף כל סוף אין גאנצען פער־שוואונדען ווערען פון דער מאדע.

יעדען סיזאָן נייע מאָדעס פאר מענער, כדי אז זיי זאָלען ניט קענען טראָגען אין אפריל א הוט וואָס מיר האָבען געקויפט אין סעפּטעמבער. און אויב עס וועט זיי געלינגען, וועלען די שניידער און קליידער פאבריקאַנטען אויך טהאָן עפּעס אין דער הינזיכט. דאַן וועט די ברכה פון „שלא עשני אשה" מוזען אויסגעשטריכען ווערען פון סדור, און פרויען וועלען האָבען אונז אָסור וואָס צו מקנא זיין.

ביז די פאָלקאָמענע רעוואָלוציאָן אין מענער קליידער וועט קומען, גלויב איך, אז איך קען דערוויילע געבען אן אויספיהרליכע בעשרייבונג פון די עטיקעטע פון מענער קליידונג, אזוי ווי עס עקזיסטירט יעצט.

מענער האָבען אויך ליעב שעהנע קליידער. צו ער קען, צו ער קען ניט בעהויפּטען, ווען א איד איז אויף א שמחה, צווישען מענשען, וויל ער זיין געקליידעט לויט דער מאָדע, ער וויל זיין „אָפּ־טו־דייט". אונזערע מיטעל קלאַסע בעלי בתים און אפילו ארבייטער וואָס מאַכען זיך ווי עס איז א לעבען וועלען זעהר פיעל אָפּפערען פון די נויטהווענדיגסטע בעדערפניסען אין לעבען, אָפטמאָל פון זייער „קישקע", אום נור צו זיין „לייטען גלייך" ווען זיי קומען אויף א חתונה, אָדער אזוי עפּעס א שמחה. און לייטען גלייך קען מען, נאַטירליך, זיין נור ווען מען טראָגט לייטישע קליידער. ווארום דעם מענשען'ס קליידער מאַכען אויף אונז דעם ערשטען איינדרוק. איידער מיר בעקאַנען זיך מיט דעם מענשען אַליין, מיט זיין קאראקטער, מיט זיינע קענטניסע, משפּט'ען מיר איהם נאָך זיינע קליידער.

אַמעריקא איז א דעמאָקראַטישע מדינה. זאָלאַנג א מענש געהט ארום ריין, און זיין אויפפיהרונג איז לייטיש, מעשה־מענש, מאַכט ניט אויב ער קומט א מאָל ניט אין א פּרינס אַלבערט צו א באָל, אָדער צו א חתונה. דער דזשענטלמאַן וועט זיך ארויסזעהען אפילו ווען ער זאָל טראָגען אן איינפאַכען ביזנעס אנצוג, אָדער א „סעק סוט". און דער אויפגעקומענער גראָבער יונג, דער פּאַרווענו, וועט זיינע גראָבע מאַניערען ניט קענען בעהאַלטען אונטער א דרעס סוט. אָבער דאָך רעכענען מיר אז עס איז העכסט וויכטיג צו ווידמען א בעזונדער קאַפּיטעל צו דער קליידער עטיקעטע. דאָס איז ניט וויל אונזערע אידען קליידען זיך ניט גענוג סטייליש, נור דערפאר וויל זיי זיינען צו סטייליש, זיי זיינען צו־

פיעל מדקדק אין דער מאָדע. און דארום איבערזאָלצען זיי די מאָדע און דארום קומען ביי זיי ארויס זעהר פיעל לעכערליכע טעות'ען.

דער מיטעל וועג איז אימער דער בעסטער. אין דער לעצטער צייט האָבען אפילו די אריסטאָקראַטען פון די נו יאָרקער „פיער הונדערט" אָנגעהויבען צו ווערען דעמאָקראַטישער אין זייער קליידונג, עס איז פיעל שעהנער צו קומען צו אן אפעיר א ביסעל איינפאַך געקליידעט אלס צופיעל איבערגעפוצט, אָדער צו טראָגען אַזעלכע קליידער וועל־כען הארמאָנירען ניט, אזוי ווי העלע הויזען מיט א טאָקסידאָ ראָק, אָדער א געלען שניפּס מיט א פול דרעס.

עס קומט אויס זעהר לעכערליך צו זעהען א שעהנעם בעל הבית געהן דאווגען שבת אין דער פריה אין שוהל אָנגעטהאָן אין א טאָקסידאָ. א טאָקסידאָ ווערט קיינמאָל ניט אָנגעטהאָן בעפאָר דער אָבענד קומט אָן. א טאָקסידאָ פּאַסט זיך איבערהויפּט ניט פאַר א שוהל, אָדער פאַר א שמחה וואָס קומט פאָר ביי טאָג. א טאָקסידאָ ווערט געוועהנליך גע־רופען „דינער קאָוט" און ווערט געווהנליך געטראָגען ביי א באַנקעט, אָדער ביי אן אנדער אפעיר ביי וועלכע געסט זיינען מייסטענס מענער.

בלויז מיט איינינע יאָהר צוריק, איידער דער דעמאָקראַטישער גייסט האָט גענומען אריינדרינגען אין די הויכע קרייזען, ווען די מאָדע איז געווען זעהר שטרענג איז דער אונטערשיעד צווישען דעם טאָקסידאָ אנצוג און דעם פול דרעס געווען זעהר גרויס. איינער איז געווען שטארק אָבגעזונדערט פון צווייטען און וואו איינער האָט זיך בעוויזען האָט דער צווייטער זיך ניט געטהאָרט צייגען. די רעגעלען זיינען דאן געווען פעסט געשטעלט אז אויף אַלע אַפעירס וואָס קומען פאָר ביי נאַכט און וואו דאמען ווערען געלאַדען מוזען מענער קומען אין פול דרעס. (זעה אלוסטראציאָן און ערקלעהרונג) צו קומען אין א טאָקסידאָ איז געווען פּעררעכענט אַלס בעליידיגונג פאר די לײדיס און א בעליידיגונג פאר דעם בעל הבית, דער בעל שמחה. אין א טאָק־סידאָ האָט מען געקענט קומען נור וואו מענער עסען מיט מענער און וואו פרויען זיינען אויסגעשלאָסען.

היינט זיינען אָבער שוין אַנדערע צייטען. עס איז קיין נאָווינע צו זעהען מענשען קומען אין טאָקסידאָס אפילו צו גאַנץ „סטיילישע" חתונות. אָבער די וואָס רעכענען אז מיט א „פּרינס אַלבערט" קען מען אויך יוצא זיין, האָבען א טעות. דער „פּרינס אַלבערט" ראָק איז

בלויז פֿאר אזעלכע אפעירס וואָס קומען פאָר ביי טאָג, אָדער פאר ניט פאָרמאלנע, אָדער האלב פאָרמאלנע געלעגנהייטען וואָס קומען פאָר אין אָבענד. דער אונטערשיעד צווישען די פאָרמאלנע און האלב פאָר־מאלנע אפעירס מוז דאָ ערקלעהרט ווערען.

ווען איהר בעטראכט די אילוסטראציאָנען וואָס מיר גיבען צו דיעזען ארטיקעל וועט איהר זעהן אז די קליידער ווערען צוטהיילט אין צוויי קלאסען : פאָרמאלנע און האלב פאָרמאלנע. די פאָרמאלנע ווערען קיינמאָל ניט געטראָגען ביי טאָג. זייער צייט איז נור נאָך זו־נען אונטערגאנג. זיי ווערען געטראָגען אויף בעלער, חתונות, באנקעטען, רעסעפּשאָנס, אין אפּערא און אלע אנדערע אפּעירס וואָס קומען פאָר אין אָבענד. אָבער אויב די זעלבע שמחות, רעסעפּשאָנס און מאָהלציי־טען ווערען געגעבען ביי טאָג, דאן ווערען געטראגען האלב פאָרמאלנע קליידער (אין ענגליש : „סעמי פאָרמאל דרעס".)

צו די פאָרמאלנע קליידער בעלאנגען דער פול דרעס און דער טאָקסידאָ אנצוג. ביידע ווערען אונטער קיין פאל אין דיעזען לאנד גע־טראָגען ביי טאָג, אויסער יום כפור אין טעמפעל, ווען די אידישע ארים־טאָקראטען קומען ביי טאָג צו דער גאָטעס דיענסט אין פול דרעס. צו די האלב פאָרמאלנע קליידונג בעלאנגען דער פרינס אלבערט פראק מיט דעם „קאטאוועי", וועלכע ווערען געטראגען אויף ברית'ן, בר־מצוות, חנוכת הבית'ען און אפילו אויף חתונות וואָס קומען פאָר ביי טאָג. ביי נאכט ווערען די האלב פאָרמאלנע קליידער געטראָגען אויף מיטינגען, אויף רעסעפּשאָנס פון א האלב פאָרמאלנעם קאראקטער און אויף אנדערע אפּעירס וועלכע זיינען ניט אָפיציעל יום טוב'דיג.

גאנץ אָפט קומט עס פאָר דאָס איינער איז אין צווייפעל און וויים ניט וואָס אָנצוטהאָן. ער ווערט למשל גערופען צו א רעסעפּשאָן און ער וויים ניט אויב דאָס איז א פול דרעס אפּעיר, אָדער האלב פאָר־מאל. עס איז דארום בעסער אנצופרעגען איינעם אָדער צוויי פון די אנדערע איינגעלאדענע געסט, און אויב זיי זיינען אויך אין ספק איז בעסער זיך אָנצוטהאָן האלב פאָרמאל איידער „איבערצוזאלצען".

דער וואָס וויל זיך קליידען נאָך די רעגעלען פון עטיקעטע זאָל גוט דורכזוכען די ערקלעהרונגען וואָס קומען מיט די אילוסטראציאָנען אין דיעזען ארטיקעל און זאָל זעהען אז די נעבען זאכען, ווי דער הוט, די האנדשוה, א. ז. וו. זאָלען שטימען מיט דעם אנצוג. אויב די נעבען

זאכען שטימען ניט, איז שוין בעסער אין גאנצען זיך אנצוטהאן וואר־ בעדיג. זיך אנצוטהאן אין א פול דרעס קאוט מיט א וועסטל פון א „קאטאוועי" אנצוג (ווי מען זעהט אפט אויף ניו־יארקער חתונות) איז לעבערליך.

סאי מיט פארמאלנע און סאי מיט האלב פארמאלנע קליידער טראגט מען שווארצע שיך, גלעט שיך זיינען אויסער ארדנונג.

קיינמאל זאל א מענש געהן אין א נייעם אנצוג, וואס ער טהוט אן צום ערשטען מאל, צו א שמחה. אין א נייעם אנצוג מוז מען צו־ ערשט זיך איינאיבען, זיך צוגעוואהנען צו דעם. עס איז דארום בעסער צו טראגען א נייעם אנצוג א פאאר מאל ביי זיך אין הויז. איידער מען ערשיינט אין איהם צום ערשטען מאל אין געזעלשאפט. נייע קליי־ דער, צו וועלכע מען איז נאך ניט געוואהנט, פיהלען זיך א ביסעל אונבעקוועם, און עס מאכט זעהר א שלעכטען איינדרוק צו זעהן אז א מענש דרעהט זיך ארום, צו בעטראכטען, אויב זיינע קליידער פאסען איהם. צו טאפען מיט די פינגער, אויב דער נעקטאי איז אויפ'ן ארט, צו ציהען אדער אויסגלייכען אויף זיך די קליידער אין געגענווארט פון מענשען, אבפוצען פון זיך א פעדער, אדער א ברעקעל שטויב מיט די פינגער און ווארפען אויפ'ן פלאאר איז זעהר גראב און אונגעלומפערט. דער מאן וואס געהט ארום און טאפט כסדר אויף זיך די קליידער, צייגט ארויס אז ער איז ניט געוואהנט צו זיין אנשטענדיג געקליידעט, און אז אנשטענדיגע קליידער שטימען ניט מיט איהם.

א ווייסע וועסט ווערט געטראגען נור מיט שווארצע סוטס און מיט א ווייסער העמד. די וואס טראגען א ווייסע וועסט מיט זומער קליידער אדער מיט א קאלירטע העמד, „זאלצען איבער".

אין די הייסע זומער מאנאטען איז מען „פטור" פון דער מאדע. אפילו די אריסטאקראטען ערלויבען זיך צו קומען זומער צייט צו גאנץ פארמאלנע אפעירס אנגעטהאן בעקוועם, אין לייכטע קליידער און ווייכע העמדער. עס איז מערקווירדיג אז גראדע אידען פון דער איסט סייד זיינען מקפיד אין דער מאדע און טראגען סילק העטס מיט געשטייפטע העמדער און פול דרעס סוטס, אפילו אין דער הייסעסטע צייט, ווען עס קומט זיי אויס צו געהן אויף א חתונה, אדער איין אנדער שמחה.

מען דארף האבען אין זינען אז ריינקייט שטעהט העכער פון סטייל. א מענש דארף זיך געוואהנען אבצופוצען זיינע קליידער און

זיין הוט עטליכע מאָל אין טאָג. וואָס פאַר א שלעכטען איינדרוק עס מאַכט צו זעהן אַ מאָל אַ גאַנץ רייכען מענשען, גרויסע ביזנעס לייט, מיט אַ גאַנצען אינטש שטויב אויף זייערע העטס און אויף זייערע קליידער ! רייניקייט איז ביליג. עס קאָסט כמעט קיין געלד, און דאָך איז ריינקייט דער שעהנסטער ציערונג וואָס פּאַסט זיך צו א מענשען— שעהנער פון דיאמאנטען און בריליאנטען !

„פאָרמאַל דרעס"

ווערט געטראָגען נור אין אבענד, נאָך זונען־אונטערגאַנג.

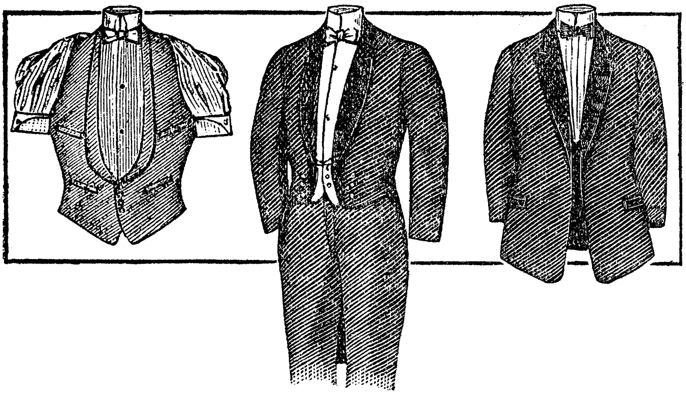

טאקסידאָ

ראָק, וועסט און הויזען אַלע שוואַרץ פון זעלבען שטאָף. אָבגעלייגטער קראַגען. שוואַרצער נעקטאַי. ווייסע העמד, שטייפע אָדער מיט פאַלדען. שוואַרצער סילק אָדער אָפּעראַ העט. גרויע האַנדשוה.

פול דרעס

שוואַרצער ראָק און הויזען פון זעלבען שטאָף. ווייסע וועסט. שטעהענדער קראַגען. ווייסע נעקטאַי. פערל סטאָדס אין אַ ווייסער שטייפער העמד. (קיינע בריליאַנטען). אָפּערא הוט. ווייסע האַנדשוה.

פאָרמע פון העמד און וועסט פאַר אַ פול דרעס אַנצוג. דער קראַגען קען אויך זיין מיט אָבגעבויגטע שפּיצען.

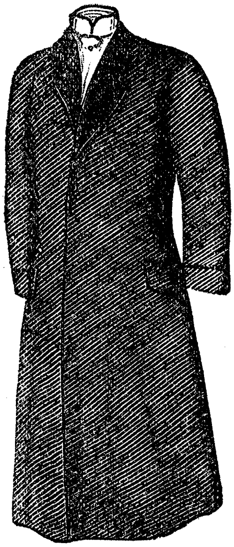

פרינץ אַלבערט ראָק.

שוואַרצער ראָק און געשטרייפטע הויזען. וועסט קען אויך זיין ווייס. שוואַרץ איז אָבער מעהר אנגענומען. „פּאָף" נעקטאַי וועלכער פערשטעלט כמעט דאָס גאנצע העמד. שטעהענדיגער קראַגען. גרויע האַנדשוה. סילק העט. (קיין אָפּערא העט).

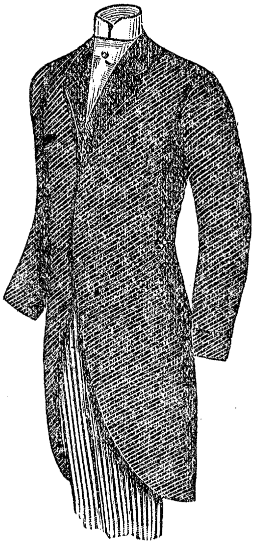

„קאַטעווע"

דער אונטערשיעד ביז צום פּרינץ אַלבערט איז בלויז אין דעם שניט פון ראָק. די אַלע נעבען זאַ־כען, ווי: קראַגען, נעקטאַי, האַנדשוה א. ז. וו. איז דאָסזעלבע ווי ביי דעם פּרינץ אַלבערט.

שלום עליכם און זייט־געזונד

ווי און ווען מען דארף פאָרשטעלען. — צופעליגע בעקאַנט־שאַפט און צודרינגליכע פריינדשאַפט. — דריקען די האַנד, בעגריסען בעקאַנטע. — דער העפליכער האַנדדרוק. — אַ גוט וואָרט פון דזשאָרדזש וואַשינגטאָן.

פאָרשטעלען מענשען איינע פאר די אַנדערע, אָדער „אינטראָדיוּסען" ווי מען רופט עס אין אונזער אַמעריקאַנישען אידיש, איז אַ זאַך וואָס מען דארף טהאָן מיט טאַקט און איבערלייגונג.

ערשטענס דארף מען וויסען אַז די פאָרשטעלונג איז פאר דיביידע פּאַרטייען ווינשענסווערטה. צווייטענס דארף מען וויסען אויב עס וועט פאר זיי זיין אַנגענעהם צו ווערען בעקאַנט. און אויב עס איז דאָ אַ ספק וועגען דיעזע זאַכען איז בעסער אַז מען זאָל צוערשט די ביידע פּאַרטייען אַנפרעגען, איידער מען געהט זיי פאָרשטעלען.

ביי אַ מאהלצייט, אויף וועלכען עס זיינען דאָ אַ סך געסט, שטעלט די ווירטהין פאר די יונגע לייט צו די דאַמען נעבען וועמען עס קומט זיי אויס צו זיצען און צו נאָך איניגע מענשען ארום. עס איז אָבער ניט מעהר די מאָדע פאָרצושטעלען יעדען איינעם פאר אַלע געסט.

אַ ווירטהין, ביי זיך אין דער היים, האָט דעם פולען רעכט פאָר־צושטעלען געסט איינע פאר די אַנדערע און זיי גאָר ניט אָנפרעגען. עס איז אַנגענומען אַז די וואָס ווערען איינגעלאַדען אין דער היים פון אַ פריינד, זיינען אַלע גלייכע מענשען.

אויף גרויסע בעלער אָדער רעסעפּשאַנס, אפילו ווען זיי קומען פאָר אין אַ פּריוואַט הויז, איז ניט נויטהיג פאָרצושטעלען די געסט אויסער פאר די פּערזאָן אין וועמעס עהרע דער אַבענד ווערט געגעבען, אָדער אַזוי צו וויכטיגע פּערזאָנען.

עס איז ניט רעכט צו אונטערברעכען אַן אַנגענעהמען געשפּרעך צווישען מענשען אום פאָרצושטעלען פאר זיי אַן אַנדער פּערזאָן.

ווען אַ מאַנספּערזאָן פערלאַנגט פאָרגעשטעלט צו ווערען פאר אַ דאַמע מוז מען אימער צוערשט אַנפרעגען די דאַמע. אויב זי איז

נאָך אונפערהייראט מוז מען דערצו אויך האָבען די ערלויבנים פון איהרע עלטערען, אָדער פון אן עלטערע דאמע אין וועמעס בעגלייטונג די מיידעל איז געקומען. אזא בעגלייטערין הייסט „שאפעראָן”.

עס איז די פפליכט פון יעדען יונגען מאַן צו זוכען בעקאַנטשאַפט אין א געזעלשאַפט און צו אונטערהאלטען די דאמען. ווען ער זעהט א דאמע אָדער א פריילין זיטצען אליין און לאנגווײלען, איז זיין פפליכט אויסצוזוכען איהרען א בעקאַנטען, און בעטען מען זאָל איהם פאָרשטעלען.

אין יעדען פאל איז עס זעהר וויכטיג צוערשט אנפרעגען די דאמע, אויב די פאָרשטעלונג וועט איהר זיין אנגענעהם.

קיינמאָל דארף מען ניט פאָרשטעלען מענשען אויף דער רייזע, אין א קאר, סיידען ווען עס איז נויטהווענדיג. מענשען וואָס ווערען פאָרגעשטעלט איינע פאר די אנדערע צופעליגער ווייזע אין גאַס, אין א געשעפטס־הויז אָדער אין א טהעאטער זיינען ניט מחויב אָנצוהאלטען זייער בעקאַנטשאַפט ווען זיי בעגעגענען זיך א צווייטען מאָל אין גאַס. עס איז אויך ניט רעכט פון א מענשען צו זיין צודרינגליך און וועלען אָנהאלטען אזא בעקאַנטשאַפט וועלכע איז געמאַכט געוואָרען בלויז פון העפליכקייט וועגען.

דער מאַנספערזאָן ווערט פאָרגעשטעלט צו דער דאמע, צום ביישפיעל: „מיסעס א. ערלויבט מיר פאר אייך פאָרצושטעלען מיסטער ב.” א אינגערע פערזאָן צו אן עלטערע, ווען די צוויי פאָרגעשטעלטע זיינען ביידע מענער, אָדער ביידע פרויען.

ווען מען שטעלט פאָר צוויי פרויען, אָדער צוויי מענער, איינע פאר די אנדערע, דארף מען זיך ווענדען צו דער עלטערער פערזאָן און פאָרשטעלען צוערשט דעם נאָמען פון דער אינגערער.

א יונגע מיידעל שטעלט פאָר איהרע פריינדע צו איהר מוטער. עס איז ניט מעהר ווי רעכט, אז א מוטער זאָל קענען די פריינדע פון איהר טאָכטער.

ווען א מוטער שטעלט פאָר איהר טאָכטער פאר איהרע בעקאַנטע, דארף זי אַזוי טהאָן: אויב די בעקאַנטע איז א דאמע דארף זי פאָרשטעלען איהר טאָכטער צו דער דאמע, למשל, „קען איך אייך פאָרשטעלען מיין טאָכטער, מיסעס וויים?” אויב עס איז א מאַנספערזאָן דארף די מוטער איהם פאָרשטעלען צו איהר טאָכטער.

א דאמע שטעלט זיך אימער אויף ווען אן אנדער דאמע ווערט פאר איהר פארגעשטעלט. ווען אבער די פארגעשטעלטע פערזאן איז פיעל אינגער פון איהר קען זי בלייבען זיטצען. ווען א מאנספערזאן ווערט פארגעשטעלט בלייבט זי אויך זיטצען, סיידען ער איז א גרויסער מאן, אדער זעהר אלט, און זי וויל איהם ציינגען רעספעקט, דאן שטעלט זי זיך אויף.

ווען א יונגער מאן ווערט פארגעשטעלט צו אייניגע מיידלעך אויף אמאל דארף ער זיי אלע גלייך צייגען די זעלבע העפליכקייט. עס איז אבער ניט שעהן ארויסצוצייגען אז ער איז אין איינער פון זיי מעהר פעראינטערעסירט אלס אין די אנדערע.

נאכדעם ווי א מאן ווערט איינמאל פארגעשטעלט פאר א פרוי אדער א מיידעל אין א געזעלשאפט, דארף ער נאך אלץ ניט רעכענען זיך אלס איהרער א בעקאנטער, און ווען א צופאל ברייננגט איהם וויע־דער צוזאמען מיט דער פרוי, אדער מיידעל, אין גאס, אדער אין א געזעלשאפט, דארף ער אימער ווארטען מיט זיין בעגריסונג ביז זי וועט איהם צוערשט אנערקענען מיט א נייג פון קאפ.

ווען עס זיטצען א סך מענשען אין א געזעלשאפט און עס קומט אריין א נייער מענש איז גענוג אז מען שטעלט איהם פאר פאר איי־ניגע מענשען, אבער עס איז זעהר לעכערליך איהם ארומצופיהרען פון גאסט צו גאסט און איהם פארשטעלען פאר יעדען איינעם בע־זונדער.

דריקען די האנד, בעגריסען.

ווען צוויי מענער ווערען פארגעשטעלט איינע פאר די אנדערע גיבען זיי זיך די הענד. פרויען גיבען זיך א העפליכען נייג און שמייכ־לען פריינדליך, סאי די פארגעשטעלטע פון אנדער צד זיינען מענער, סאי פרויען. אין פאל אבער אזביידע צדדים האבען פיעל געהערט איינע פון די אנדערע בעפאר זיי זיינען פארגעשטעלט איז גאר ניט אויסען פלאטץ צו רייכען זיך די הענד.

אונטער קיינע אומשטענדען זאל א מאן אויסשטעלען זיין האנד צו א דאמע אום צו „שייקען הענדס" מיט איהר. ער דארף אימער ווארטען ביז זי וועט צוערשט רייכען איהר האנד.

ווען א מאַן און אַ פרוי ווערען פאַרגעשטעלט פערנייגען זיי זיך איינע פאר די אַנדערע און זאָגען איבער די נעמען איינע פון די אַנ־דערע, צום ביישפּיעל :

זי : „עס פרעהט מיך זעהר, מיסטער וויים".

ער : „עס פרעהט מיך נאָך מעהר מיסס שווארץ".

אָדער (אין ענגליש) :

„האו דו יו דו מיסטער וויים".

„האו דו יו דו מיסס שווארץ".

ווען צוויי מענער ווערען פאַרגעשטעלט איינע פאר די אַנדערע דארף דער אינגערער אימער וואַרטען ביז דער עלטערער וועט רייכען זיין האַנד.

וועגען דעם האַנדדרוק אַליין זיינען דאָ פערשיעדענע מאָדעס, אָבער דער בעסטער און שעהנסטער האַנדדרוק איז געוויס ניט דער איבערטריבענער וועלכער גרייפט אָן פאר דער גאַנצער האַנד און דריקט די פינגער ביז עס פאַרגעהט אין הארצען, אויך ניט דער קאַל־טער שלום עליכם וועלכער איז בלויז אַ ריהר מיט דער האַנד און האָט אין זיך קיין ברעקעל ווארימקייט, נור דער מיטעלמעסיגער העפליכער האַנדדרוק וועלכע נעהמט אָן די פינגער פון האַנד און גיט זיי אַ לייכ־טען געפיהלפאָלען דרוק, בעגלייטעט פון אַן אמת פריינדליכען מענ־שען־ליעבענדען בליק פון די אויגען.

מענער וואָס זיינען זעהר אינטימע פריינד און זעהען זיך זעהר אָפט לאָזען אוים דעם האַנד־דרוק ביים בעגעגענען זיך, אָדער ביים שיידען זיך.

ביים אַוועקגעהן פון אַ שמחה דארף מען ניט ארומגעהן זיך זע־געגען מיט יעדען איינעם. עס איז גענוג צו נעהמען אבשיעד פון דעם בעל שמחה, זיין פרוי, און די נאָהענטסטע בעקאַנטע וואָס געפינען זיך ארום זיי. וויטער קען מען אויסלאָזען אפילו גאַנץ נאָהענטע פריינד.

ווען איינער בעגריסט אייך, אפילו דורך אַ טעות, מיינענדיג אז ער קען אייך, איז אייער פּפליכט איהם צו ענטפערען אויף זיין בעגריסונג. מעג עס אפילו זיין אַ בעטלער.

ווען א בעקאַנטע פרוי אָדער א מיידעל בעגריסט אייך אין גאַס איז אייער פּפליכט אָראָבצונעהמען דעם הוט. עס מאַכט ניט אויס אויב זי איז א רייכע דאַמע, אָדער אַן אָרימע וואַש־פרוי.

מען דערצעהלט אַז אַ פריינד פון דזשאָרדזש וואַשינגטאָן האָט איהם איינמאָל געזעהן אָראָבנעהמען זיין הוט פאַר א נעגער פרוי, וועלכע האָט איהם בעגריסט. ווען דער פריינד האָט אויסגעדריקט זיין בעוואונדערונג האָט דזשאָרדזש וואַשינגטאָן געענטפערט:

„געוויס האָב איך אָרונטערגענומען מיין הוט. איך קען דאָך ניט צולאָזען אַז אַן אונוויסענדע נעגער פרוי זאָל מיך איבערשטייגען אין העפליכקייט.”

אלזאָ, לאָזט קיינעם אייך איבערשטייגען אין העפליכקייט.

די קונסט פון ריידען

שווייגען איז די מאַסקע פון נאַראָנים. — ווי צו מאַכען א שוויי־גענדיגען מענשען רעדעוודיג. — קאָנווערזאַציאָן איז א שעהנע קונסט. — די פּפליכט פון צוהערען זיך מיט א סבר פנים יפות. — וואָס מען דאַרף אויסמיידען אין א געזעלשאַפטליכען געשפּרעך. — אַלגעמיינע רעגעלען.

ווען מיר זאָגען „די קונסט פון ריידען” מיינען מיר ניט די קונסט פון ריידען פאַר א פּובליקום, די קונסט פון זיין א רעדנער, אָדער אַן אָראַטאָר. מיר מיינען די קונסט פון שמועסען, פון פיהרען אן אנ־גענעהמען געשפּרעך מיט מענשען, פּריוואַט, אָדער אין א געזעל־שאַפט. עס זיינען דאָ מענשען וואָס זיינען פול מיט רייד און עס זיי־נען דאָ שווייגעדיגע. ביידע זאָרטען מענשען זיינען א לאַסט פאַר דער געזעלשאַפט. די קונסט ליעגט אין דעם מיטעל־וועג, אין דעם וויסען ווען צו ריידען און ווען צו שווייגען, וועגען וואָס צו ריידען, ווי צו פעראינטערעסירען מענשען אַז זיי זאָלען הערען און ווי צו ערוועקען א חשק אין מענשען אַז זיי זאָלען אויך ריידען.

דעם שווייגעדיגען האַלט מען ניט מעהר היינטיגע צייטען פאַר

א קלוגען. די וועלט ווייסט שוין אז שווייגען איז די מאַסקע פון דעם נאר וועלכער וויל אז מען זאָל איהם האַלטען פאר א חכם. א מענש מוז ריידען ווען ער קומט צווישען מענשען און ער דאַרף אָנווענדען זיין בעסטעס צו זיין אינטערעסאנט. א שווייגעדיגער מענש ווערט שנעל אַלעמען צוגעגעסען, פונקט גראַדע ווי דער מענש וואָס האָט א טבע צו „נודיען", צו ריידען א סך.

עס זיינען דאָ מענשען וואָס אז ווען זיי קומען אין א געזעלשאַפט, צווישען אונבעקאַנטע מענשען, פערלירען זיי זיך און ווייסען ניט וועגען וואָס צו ריידען און ווי אָנצופאַנגען א געשפּרעך. דאַגעגען זיי־נען דאָ אַזעלכע וואָס קענען גלייך אריינגעהן אין א שמועס מיט יע־דען איינעם. זיי גיבען א זאָג דאָס ריכטיגע וואָרט צו דעם מאָמענט, אזוי ווי איינער וואָס שיסט אויס אין ציעל, און באַלד פערדרעהען זיי דעם אַנדערען אין א געשפּרעך און פערוויקלען א שמועס וואָס ווערט אינטערעסאַנטער פון מינוט צו מינוט.

צו פיהרען א לעבעדיגען געשפּרעך מיט מענשען, צו פעראינטע־רעסירען זיי מיט רייד איבער פערשיעדענע טאַגעס־פראַגען, מיט ערצעהלונגען, אנעקדאָטען און דאָס גלייכען, — דאָס איז ביי מאַנכע מענשען א געבוירענער טאַלענט, אָדער צום וועניגסטען אן אויסגע־אַרבייטע קונסט, און דיעזע הייסט די קונסט פון קאָנווערזאַציאָן, די קונסט פון ריידען. יעדער מענש וואָס וויל קומען אין געזעלשאַפט און אויסנעהמען ביי לייטען דאַרף אין זיך ענטוויקלען דיעזע שעהנע קונסט וועלכע איז די קוועלע פון די גרעסטע גייסטיגע פערגניגענס פאַר דעם מענשען.

איין כלל, און דער וויכטיגסטער איז, דאָס א מענש וואָס וויל פיהרען אן אינטערעסאַנטען געשפּרעך מוז קודם כל זיין א גוטער צו־הערער. ווען אן אנדערער רעדט דאַרף ער זיך צוהערען מיט דער זעל־בער אויפמערקזאַמקייט וועלכע ער פאָדערט פון דעם אַנדערען צו זיך. ער דאַרף צייגען אז ער אַליין איז פעראינטערעסירט, קוקען יענעם גלייך אין געזיכט, מיט רעספּעקט און מיט א סבר פנים יפות. די רעגעלען פון הערען זיינען גראַדע אזוי וויכטיג ווי די רעגעלען פון ריידען. א דזשענטלמאַן ווערט מען דערקענען נאָך זיין צוהערען זיך גראַדע אזוי ווי נאָך זיין ריידען.

א דזשענטלמאַן איז אימער פריינדליך, זאָגאר וואָהלטהעטיג צו

יענעם וואָס רעדט צו איהם. ער וועט גערולדיג אויסהערען יעדערען מיט א פריינדליכען שמייכעל אויף די ליפען. ער וועט ניט אריינקריכען אין קיינעם'ס רייד מיט אזא אויסדרוק ווי „איך האָב שוין דאָס געהערט", אָדער „די מעשה האָט שוין א באָרד". ווען אין דער געזעלשאַפט געפינען זיך נאָך אנדערע מענשען פאר וועמען די זאך איז נאָך גאנץ ניי. א דזשענטלמאן וועט ניט אריינבראָקען א וויטץ ווען איינער רעדט עפּעס ערנסט. ער וועט ניט אָבשפּעטען פון יענעם'ס רייד, פון יענעם'ס איבערצייגונגען. ער וועט לאָזען יעדען מענשען אויסשפּרעכען זיין מיינונג, דערצעהלען זיין מעשה און ניט זוכען צו חכמה'נען זיך אויף יענעם'ס רעכנונג, דורך איבערהאקען איהם די רייד מיט המצאה'לעך.

ווען צוויי אונבעקאנטע מענשען טרעפען זיך צוזאמען אין א געזעלשאַפט, אָדער אויף א שמחה, און עס קומט זיי אוים צו זיטצען איינער נעבען אנדערען, איז ניט רעכט פון זיי צו האלטען זייערע מיילער געשלאָסען און קוקען יעדער אין אן אנדער זייט. עס איז ביידענס פּפליכט צו ריידען, צו אמוזירען איינער דעם אנדערען. אויף דעם קליגערען, אויף דעם געבילדעטערען, אָדער אויף דעם עלטערען ליעגט די פּפליכט אָנצופאנגען דעם געשפּרעך. צוערשט, נאַטירליך, דארף מען אויסגעפינען וועגען וואָס יענעם אינטערעסירט צו ריידען און נאָכדעם געהט דער געשפּרעך גאנץ לייכט. מאכענדיג איין בעמערקונג, א צווייטע און א דריטע קען מען לייכט קומען אויפ'ן וועג. מען פרעגט צום ביישפּיעל אזא פראגע ווי, „איהר וואָהנט אין דיעזען נעגענד?" אזא פראגע קען שוין ענטוויקלען אן אינטערעסאנטען געשפּרעך וועגען די פערשידענע קווארטאלען פון שטאָדט, וועגען די ארומיגע געגענדען. עס זיינען דאָ מענשען וואָס עס איז זיי זעהר שווער צו מאכען ריידען. זיי זעהען אוים אזוי ווי קיין זאך אין דער וועלט זאינטערעסירט זיי, אָבער דער אמת איז אז עס איז ניטאָ אויף דער וועלט אזא מענש וואָס זאָל אין עפּעס ניט זיין פעראינטערעסירט, וואָס זאָל ניט האָבען זיין פעקעל, זיין היהנער אויג, זיין משוגעת. טרעפט מען איהם אויפ'ן ריכטיגען פונקט אזוי הויבט ער אָן ארויסצוגעהן מיט לשון.

ריידען וועגען זיך אַליין, בעריהמען זיך, דערצעהלען וועגען אייגענע עשירות, צייגען וואָס מען קען „אפאָרדען" אויסצוגעבען

אויף דזשולערי און קליידער, דאָס איז אַ ספּעציעל אידישע קראַנק־הייט, אַ קריינק וואָס איז אונז געקומען מיט'ן גלות. עס ליעגט אין דער טבע פון דעם מענשען וואָס איז אונטערדריקט, וואָס איז ערני־דעריגט זיך אַרויסצוציייגען, צו ציהען אויף זיך אויפמערקזאַמקייט, צו גלענצען מיט פערשיעדענע פּרעטענזיעס, אמת'ע און פאַלשע. עס איז אָבער שוין צייט זיך צו בעפרייען פון דיעזער מיאוס'ער געוואָהנ־הייט. אין אנשטענדיגער געזעלשאַפט איז אנגענומען אַז אַ מענש וואָס רעדט כסדר וועגען זיך, וואָס בעריהמט זיך מיט זיינע צדקות, מיט די דזשולערי וואָס ער האָט געקויפט פאר זיין ווייב, מיט פיעל עס קאָסט איהם זיינע פאַרניטשור, זיינע קאַרפּעטס, איז ניט מעהר ווי אַ „פּאַרוועניו", אן אויפגעקומענער גראָבער יונג. אַ מענש וואָס איז אן אדעלמאַן און איז ערצויגען געוואָרען צווישען איידעלע מענשען וועט זיך קיינמאָל ארויסווייזען מיט זיינע עשירות, אָדער בלאָפען וועגען זיינע מעגליכקייט צו פערשווענדען געלד.

און סתם אזוי, ווען אפילו זיך ניט בעריהמענדיג, איז אויך ניט פּאַסענד פאַר אַ מענשען צו ריידען וועגען זיך. ווען אַ מענש וויל דער־צעהלען עפּעס וועגען זיך אליין דאַרף ער צוערשט איבערטראַכטען אויב די זעלבע זאַך וואָלט איהם אינטערעסירט ווען ער וואָלט דאָס הערען פון אן אנדערען. אָט דאָס איז דער בעסטער מיטעל ווי צו וועגען און ווי צו מעסטען זאַכען אויב זיי זיינען אינטערעסאַנט אָדער ניט.

פאָלגענדע כללים זיינען וויכטיג צו האָבען אין זינען ווען מען רעדט מיט מענשען.

1. האַלט קיינעם ניט פאַר'ן לאַץ ווען איהר רעדט צו איהם. אויב אייערע רייד קענען איהם ניט אינטערעסירען סיידען איהר זאָלט איהם צוהאַלטען פאַר די לאַצען איז בעסער איהר זאָלט שווייגען.

2. זאָגט קיינעם ניט אַזעלכע זאַכען פון וועלכע ער קען זיך פיהלען געקרענקט. זאָגט קיינעם ניט „איהר זעהט אויס שלעכט", אָדער „איהר זייט אַראָב פון פּנים". עס זיינען דאָ אַ סך מענשען וואָס האָבען ליעב צו בעהאַלטען זייערע צרות.

3. קריטיקירט ניט אייער פריינד'ס נעקטאַי, אָדער זיינע קליי־דער. עס איז סתם ניט שעהן צו געבען אַ מיינונג, אָדער אַ קריטיק ווען קיינער פרעגט אייך ניט.

4. דערצעהלט ניט צופיעל פון אייערע טראָבעלס. עס זיינען דאָ מענשען וואָס קוים ווי מען זעצט זיך מיט זיי צוזאַמען, אַזוי הויבען זיי אָן אויסצולאָזען זייערע פעקלעך. זיי זיינען קלאָגמוטערס. רק זיי האָבען קריוודעס געגען דער וועלט, רק זיי דערצעהלען וועגען אונגליקען, צרות, קריוודעס, האַרצווייטאָג. אָפטמאָל זיינען די צרות איבערטריבען. פון יעדע קלייניגקייט מאַכען זיי א בארג. אַזעלכע מענשען זיינען די ערגסטע נודניקעס. עס איז גוט זיי צו געבען צו פער־שטעהן אַז יעדער איינער האָט זיינע אייגענע פעקלעך.

5. גיט קיינעם קיין עצה ווען קיינער בעט אייך ניט. מוסר'ט קיינעם ניט ווען קיינער פרעגט אייך ניט. עס זיינען דאָ מענשען וואָס האָבען כסדר ליעב צו געבען עצות, כאָטש מען פרעגט ביי זיי ניט. זיי מיינען אַז די גאַנצע וועלט דאַרף לעבען נור לויט זייער שכל, לויט זייער פּלאַן.

6. היט זיך אָב פון אַזעלכע אויסדריקע ווי, „עס איז ניט אמת", „עס איז ניט אַזוי", „איהר האָט א טעות", „עס איז פונקט פער־קעהרט". מענשען מיט אפילו עטוואָס איידעלקייט אין זיך וועלען אַזעלכע אויסדריקע ניט געברויכען. ווען איינער זאָגט עפּעס א מיי־נונג און איהר ווילט זאָגען אַז איהר זייט מיט איהם ניט איינשטימיג, דאַן דאַרפט איהר זיך אויסדריקען זעהר איידעל, למשל: „מיר דאַכט, אַז די זאַך איז עטוואָס אַנדערש", אָדער „איהר וועט מיר ענט־שולדיגען, מיר דאַכט אַז ענטוועדער איהר מאַכט א טעות, אָדער איך פערשטעה אייך ניט", אָדער „איהר וועט מיר ערלויבען ניט צו זיין איינפערשטאַנען מיט אייער מיינונג".

7. רעדט ניט קיין שפּראַך וועלכע איז ניט פערשטענדליך צו מאַנכע מענשען וואָס זיצען ביי דעם זעלבען טיש, אָדער אין דער זעלבער געזעלשאַפט. עס זיינען דאָ אַזעלכע מענשען וואָס ריידען אי־מער צווישען זיך אידיש, נור אַז עס מַכַט זיך אין זייער געזעלשאַפט א גרינער, אָדער אַן עלטערער מענש וואָס פערשטעהט ניט די לאַנ־דעס שפּראַך, ריידען זיי דוקא ענגליש, אום זיך צו גרויסען פאַר דעם וואָס פערשטעהט עס ניט.

8. רעדט ניט צו הויך. עס זיינען דאָ אַזעלכע מענשען וואָס שרייען פשוט און מען קען זיי הערען פאַר א האַלבען בלאָק ווען זיי ריידען. רעדט ניט העכער ווי פיעל עס איז נויטהיג אַז די פּערזאָן צו וועמען

איהר רעדט זאָל אייך הערען. ריידען הויך איז ניט שעהן אפילו ביי זיך צו הויז.

9. לאַכען הויך איז אויך ניט שעהן. לאַכען הויך איז גראַדע אזוי ווי ריידען הויך. עס צייגט אַרויס אַ גראָבען מענשען, אָהן מאַניערען. מען דערקענט דעם מענשען נאָך זיין לאַכען. דעם נאַר'ס געלעכטער איז עהנליך צו הירזשען פון אַ פערד. דער קלוגער לאַכט אַ ביסעל איינגעהאַלטען. דער נאַר עפענט אויף זיין מויל, קרימט אויס זיין פּנים און זעהט אויס מעהר חיה אַלס מענש. קוקט זיך צו ווי אַנדערע מענשען לאַכען, זעהט דעם אונטערשיעד פון איין זאַרט געלעכטער ביז אַ צווייטען. דאַן קלייבט זיך אויס וועלכער זאַרט איז דער שעהנסטער.

10. מאַכט ניט צופיעל מיט די הענד ווען איהר רעדט. עס זיי־נען דאָ מענשען וואָס בעת זיי ריידען ארבייטען זייערע הענד ווי אַ ווינד־מיהל.

11. ווען איהר ווילט איינעם עפּעס זאָגען און ער זעהט אייך ניט קענט איהר איהם לייכט אנריהרען אויפ'ן ארם, אָבער ניט ציהען איהם פאַר'ן ארבעל.

12. זאָגט צו קיינעם „סעי", „הא", אָדער „היי". ווען איהר ווילט איינעם עפּעס פרעגען, אָדער זאָגען, פאַנגט ניט אָן מיט דעם ענגלישען „סעי". פיעל אנשטענדיגער איז דער אידישער „זייט אַזוי גוט", אָדער „ביטע, הערט צו". אויב איהר האָט ניט גוט געהערט, אָדער ניט פערשטאַנען וואָס איינער האָט אייך געזאָגט פרעגט איהם ניט איבער מיט אַ „הא ?" זאָגט בעסער : „ענטשולדיגט, איך האָב אייך ניט גוט געהערט, אָדער ניט גוט פערשטאַנען". אין ענגליש פרעגט מען „בעג פּאַרדאָן ?" שרייט ניט „היי" ווען איהר ווילט צו־רופען אַ פריינד, אָדער אַ בעקאַנטען וועלכער זעהט אייך ניט. עס איז בעסער איהר זאָלט איהם אניאָגען, צוגעהן און זאָגען וואָס איהר דאַרפט.

13. היט זיך אָב פון אריינצוגעהן אין דעבאַטען. עס איז אַ מיאוס'ע מאָדע, ביי אונזער רוסישער „אינטעליגענציא" איבערהויפּט, דאָס ווען זיי קומען זיך צוזאַמען אין אַ געזעלשאַפט זוכען זיי באַלד צו פערפיהרען אַ דעבאַטע. זיי כאַפּען זיך אָן ביי דער מינדעסטער

געלעגענהייט, ווי נור איינער רעדט עפּעס אויס אַ וואָרט אָן וועלכען מען קען זיך צוטשעפּען, און שפּרינגען באַלד ארויס מיט חוצפּה, מיט עזות, „עס איז ניט ריכטיג", אָדער „איהר האָט א טעות, די זאַך איז ניט אַזוי". דעבאַטען זיינען פּאַסענד אויף זייער בעשטימטען פּלאַץ אין אַ קלוב, אָדער אויף אַ פערזאַמלונג וואָס איז ספּעציעל איינבערופען פאר דעבאַטען. אויף אַ געזעלשאַפטליכע אונטערהאַל־טונג, אויף אַ פאַמיליען שמחה, אָדער אַזוי אויף אַ פריינדליכען צו־זאַמענקונפט האָבען דעבאַטען קיין פּלאַץ.

14. פּונקט ווי עס איז ניט שעהן זיך צופיעל בעריהמען, אָדער זיך ארויסווייזען מיט דזשולערי און קליידער, אַזוי איז אויך ניט שעהן זיך צו בעריהמען און זוכען צו ציהען אויפמערקזאַמקייט אויף אייגענע בילדונג, קענטשאַפט, אָדער געלעהרזאַמקייט. דער תלמוד זאָגט אַ קלוג וואָרט: „אַ קליינע מטבע אין אַ פּוסטער כלי מאַכט אַ גרוי־סען קלאַנג". אין עם הארץ, אַ גראָבער יונג ווען ער האָט אויס־געלערנט עפּעס אַ ביכעל, אָדער עטליכע צייטונגס ארטיקלען קנאַקט ער שוין מיט וויסענשאַפט, מיט פּאָליטישע עקאָנאָמיע, מיט טענ־דענץ און ליטעראַטור, און מיט אַלערליי איזמוסען. אַן אמת געביל־דעטער מענש איז ביי זיך זעהר בעשיידען.

15. גיט קיינעם קיין שטאָך־וואָרט. מאַכט אויף קיינעם אַזאַ שפּאַס וואָס ערנידעריגט איהם אין די אויגען פון אנדערע מענשען. אַ סך מענשען האָבען ליעב צו מאַכען וויטצען און געבען שטעכ־ווערטלעך איבער זייערע בעסטע פריינד. זיי מיינען נאָך מיט דעם ארויסצוצייגען זייער פריינדשאַפט. עס איז ביי זיי אַ זאָרט פאַמי־ליאַריטעט.

16. היט זיך פון צופיעל פאַמילאַריטעט אפילו מיט אייערע נאָ־הענטסטע פריינד. עס איז דאָ אַ כלל, אַז „פאַמיליאַריטעט ברייננגט צו פעראַכטונג". העפליכקייט מיט פריינד איז אַזוי ווי זאַנגשיין פאַר אַ גאָרטען. עס העלפט ארויסצוברייינגען די שעהנסטע בלומען. ליעבט אייער פריינד ווי זיך זעלבסט און צייגט איהם ארויס די זעלבע העפ־ליכקייט ווי צו אַ גאַנץ אונבעקאַנטען מענשען.

17. רעדט ניט קיין סודות, שושקעט זיך ניט אויפ'ן אויער מיט קיינעם, אין געגענוואַרט פון אנדערע מענשען. עס מאַכט אַ

שלעכטען איינדרוק אויף די אנדערע וועלכע מיינען אז מען סוד'עט זיך דאָס וועגען זיי, אָדער אַז מען געטרויט זיי ניט מיט עפּעס.

18. געוואוינט זיך איין צו ריידען אין אַ קלאָהרע, דייטליכע אויסשפּראַכע, ניט ריידען אונטער'ן נאָז און ניט מיט האַלבע ווער־טער. זאָגט ניט „איכל" אנשטאט „איך וועל" „כ'וויים" אנשטאט „איך ווייס", און אַזוי ווייטער.

19. היט זיך פון גראָבע, ציניש̈ע רייד און פון אַזעלכע וויטצען וואָס מען קען ניט איבערדערצעהלען אין געגענוואַרט פון פרויען. מענ־שען וואָס ריידען נבול פה און זאָגען גראָבע וויטצען קענען קיינמאָל ניט פערדיענען רעספּעקט אפילו ווען זיי בעזיטצען אַ הויכע בילדונג און אפילו ווען זייער אַלגעמיינער אויפפיהר איז העכסט אנשטענדיג. זאָגאר די וואָס בעטייליגען זיך מיט זיי אין די נבול פה רייד האָבען פאר זיי קיין רעספּעקט. אַ מענש וואָס רעדט נבול פה צייגט אַז ער איז אָהן פעראַנטוואָרטליכקייט, אַ מענש וואָס קען זיך ניט בעהער־שען און איז דער שקלאַף פון זיין צונג.

20. און דאָס איז דער וויכטיגסטער רעגעל פון אַלע פריהער־דיגע: צו זאָגען אימער דעם אמת. דער גרויסער גריכישער פילאָ־זאָף פלאַטאָ האָט געזאָגט: „קיין זאַך איז אַזוי גוט ווי צו הערען אָדער צו זאָגען די וואהרהייט. דארום איז קיין געשפּרעך אַזוי אנ־גענעהם ווי די רייד פון אַן אמת'ען מענשען וועלכער הערט מיט קיין אבזיכט צו בעטריגען און רעדט מיט קיין אבזיכט צו נאַרען". דער ליגנער איז ווי אַ מצורע אין דער געזעלשאַפט. עס מאַכט ניט ווי רייך, ווי געבילדעט, ווי טאַלענטפאָל ער קען זיך זיין, אָבער זיין וואָרט טראָגט קיין געוויכט און זיין גאַנצער מענשליכער ווערט האָט דארום קיין ווערטה ניט. די שפּראַך איז די שעהנסטע מתנה וואָס דער מענש בעזיצט און מיט וועלכע ער אונטערשיידעט זיך פון די חיות. דארום דאַרף ער עס האַלטען טהייער און הייליג.

ביי׳ם טיש

ווי צו גרייטען צום טיש און ווי צו סערווירען די געסט. — פפליכטען פון ווירטה, ווירטהין און דיענסט. — אוועק־זעטצען די דאמען. — אויסמישען פּאָרלעך. — קינדער ביים טיש. — פפליכטען פון יעדען גאַסט צו די אַנדערע געסט. — הלכות גאָפּעל, לעפעל און מעסער. — די נעפּקין און די „פינגער באָול״. (מים אחרונים). — רעגעלען וועגען פרוכט עסען און אנדערע טיש רעגעלען.

די עטיקעטע ביים טיש איז מיט קליינע אויסנאַמען אין אַלע ציוויליזירטע לענדער די זעלבע. און ווען איהר וועט פערגלייכען די רעגעלען פון דער היינטיגער טיש עטיקעטע וועט איהר געפינען אז זיי זיינען אין זייער הויפּט עסענץ אויך די זעלבע וועלכע מיר געפינען אין דעם ערשטען אידישען עטיקעטע בוך, מסכת דרך ארץ. דאָס צייגט, אַז די רעגעלען פון דער טיש עטיקעטע זיינען ניט אונזיניגע מאָדעס, אָדער פוסטע צערעמאָניעס פון אריסטאָקראַטען וואָס האָבען ליעב פּאָמפּ און גלאַנץ, נור דאָס זיינען שכל׳דיגע געזעטצע וועלכע זיינען — ווי אַלע קלוגע געזעטצע — געמאַכט געוואָרען מיט דעם צוועק צו פערלייכטערען דעם לעבען און מאַכען דעם געזעלשאַפטליכען פער־קעהר צווישען מענשען בעקוועמער און אנגענעהמער.

אַזוי ווי דיעזער בוך ווערט געשריעבען און געדרוקט אין אמע־ריקא וועלען מיר אין יענע קליינע פּרטים וואו די אַמעריקאַנער טיש־עטיקעטע אונטערשיידעט זיך פון די אייראָפּעאישע זיך האַלטען ביי דער ערשטער.

די אַמעריקאַנער האָבען טעגליך פיער מאָהלצייטען. ברעקפעסט, לאָנטש, דינער און סאַפּער. אַבוואָהל די גרויסע מאַיאָריטעט האַלט זיך ביי דריי. ברעקפעסט, אָדער פריהשטיק, ווערט געגעסען לערך פון זיעבען ביז אכט פריהמאָרגענס, לאָנטש אָדער מיטאָג — צווישען צוועלף און איינס. דינער — וועלכער איז דער הויפּט מאָהלצייט — ווערט געגעסען פון זעקס ביז זיעבען אָבענדס. סאַפּער הייסט שוין אַ שפּעטער דינער און ווערט אָפט געגעסען גאַנץ שפּעט אין דער

נאכט אמאל אויך נאך א טהעאטער פארשטעלונג, אדער אפערא.

די טיש עטיקעטע פאנגט זיך אן פון גרייטען דעם טיש. אין דעם מוז א בעל־הבית׳טע בענוצען טאקט, שכל און געשמאק. דער הויפט כלל איז: וואס איינפאכער איז בעסער. וואס וועניגער טעלערלעך, וואס וועניגער דער טיש איז פערשטעלט און פארלעגט, אלץ לייכטער איז פאר די געסט צו זיצען און צו געניסען דעם מאהל־צייט און ניט מורא האבען פאר ברעכען די עטיקעטע, אדער פאר עפעס א שלעכטען צופאל, ווי אויסקעהרען א גלאז וואסער, פערפלע־קען דעם טישטוך און דאס גלייכען.

אין א סך בעל־הבית׳ישע הייזער, אז מען פעררופט געסט, שטעלט מען אן אויפ׳ן טיש אזוי פיעל טעלערלעך דאס דער קאפ ווערט צו־מישט פון זיי: טעלערלעך מיט טאמייטאס, טעלערלעך מיט פיקעלס, טעלערלעך מיט פלוימען, און דאס פערנעהמט א סך פלאטץ, עס מאכט זעהר איינג אויפ׳ן טיש, און פערשאפט פיעל טראבעל. עס איז פיעל בעסער צו האבען וואס וועניגער פון די קליינע טעלערלעך, בעסער זיי אין גאנצען צו פערמיידען. טאמייטאס, פיקעלס, פאטיי־טאס, ארבעס און אנדערע אזעלכע זאכען וואס ווערען סערווירט צו פלייש איז בעסער צו דערלאנגען אין א שיסעל, יעדע זארט וועדזשע־טייבעל אין א בעזונדער שיסעל. די שיסעל ווערט צוגעטראגען פון דער דיענסט צו יעדען גאסט בעזונדער, אדער אויב די דיענסט העלפט ניט ביי׳ם סערווירען, געהט די שיסעל פון האנד צו האנד, איין גאסט גיט עס איבער דעם אנדערען, ביז אלע ווערען סערווירט. יעדער וואס ערהאלט די שיסעל נעהמט זיך אראב א ביסעל מיט א לעפעל און לעגט דאס אוועק אויף זיין טעלער פלייש. עס איז נויטהיג אז אין יעדער שיסעל זאל זיך געפינען א גרויסע עס־לעפעל, אז קיינער זאל ניט אריינשטעקען די לעפעל אדער דעם גאפעל מיט וועל־כען ער אליין עסט אין דעם שיסעל וואס ווערט געברויכט פון אלעמען.

א בעל הבית׳טע וואס האט געסט צו דיענער דארף פריהער זיך גוט איינפערשטעהען מיט דער דיענסט וועגען די ארט און ווייזע ווי צו גרייטען דעם טיש און וויפיעל גאפעל, לעפעל און מעסער עס דאר־פען זיין אנגעגרייט ביי יעדען גאסט׳ס פלאטץ, אדער „קאווער״, ווי מען רופט דאס אין ענגליש. דער טיש דארף זיין אויסגעשטעלט אזוי אז יעדער גאסט דארף געפינען פאר זיך א לעדיגען טעלער, אויף

װעלכען עס ליעגט אַ נעפּקין, אָדער אַ סערװעטקע, בײ דער רעכטער האַנד צװײ מעסערס, (אײנער פאַר די „ענטרי", אָדער פאָרשפּײז, און דער אַנדערער פאַר דעם בראַטען) אַ לעפעל פאַר זופּ און אַ לעפעל פאַר דעזערט. אויף דער לינקער האַנד װעט ער געפינען די גאָפּלען, װי פיעל מען דאַרף האָבען פאַר דעם מאָהלצײט. אין פראָנט פון דער טעלער װעט ער געפינען אַ גלאָז װאַסער און אײנס אָדער צװײ לעדיגע גלעזלעך פאַר מינעראַל װאַסער און װײן, אויב דאָס װערט געטרונ־קען בײ'ם טיש.

פאַר פיש זײנען דאָ יעצט ספּעציעלע גאָפּלען פון װעלכע אײן „צאָהן" איז ברײטער און שאַרפער װי די אַנדערע עס זעהט אויס װי אַ קלײנער מעסערל. אַזױ װי אַנדערע זײנען שטאַרק מקפּיד ניט צו נעברויכען קײן מעסער בײ'ם עסען פיש איז דער מעסער פאַר זײ װי געװאונשען.

אײדער עס װערט סערװירט אײן געריכט מוז מען פון טיש צו־נעהמען אַלע טעלער, לעפעל, מעסער, אָדער גאָפּעל װעלכע מען האָט געברויכט בײ דער פריהערדיגער געריכט. און ניט בלויז די געשיר אַלײן דאַרף מען צונעהמען זאָנדערן אויך אַלע צושפּײזען װאָס בע־לאַנגען צו דער פריהערדיגער געריכט, אַזױ װי חרײן צו פיש, אָדער קאַרטאָפּעל צו פלײש, מוזען צוגענומען װערען פון טיש.

בעפאָר מען דערלאַנגט דעם דעזערט, אָדער דעם קאָמפּאָט, דאַרף מען דעם טיש אין גאַנצען אָברײניגען פון די ברעקלעך. דערצו איז דאָ אַ ספּעציעלע בערשטל מיט אַ טעצל, װאָס מאַכען דעם אָבראַמונג זעהר לײכט.

בײ'ם צונעהמען די טעלער פון טיש איז זעהר ניט שעהן ארויפ־צושטעלען אַ טעלער אויף אַ טעלער, אַ גאַנצע פּיראַמידע און דאָס אַזױ אװעקטראָגען אין קיך. אין לײטישע הײזער נעהמט די דיענסט אײן טעלער אין אײן האַנד און אַ צװײטע טעלער אין דער אַנדער האַנד און טראָגט זײ ארײן אין קיך פּאָאַר װײז. די צײט װאָס זי פערליערט בײ'ם טראָגען די טעלער פּאָאַר װײז װעט זי צוריק געװינען בײ'ם װאַשען זײ, װײל פון לעגען טעלער אײנע אויף די אַנדערע װערען זײ צופיעל פערשמוצט און דער װאַשען קומט אָן שװערער.

זופּ װערט סערװירט פון קיך אין אָנגעגאָסענע טעלער. אַנ־דערע זײנען זיך נוהג צו סערװירען די גאַנצע שיסעל צום טיש און

דאַן דאָס אויסצוגיסען אין טעלער פאר יעדען איינעם בעזונדער. אין אזא פאַל דארף די שיסעל אָדער „טורין" זיין צוגעדעקט מיט א דעקל און ווען די געסט קומען אריין אין דיינינג רום, אָדער שפייז צימער, דארף די שיסעל זופ שוין שטעהן אויפ'ן טיש.

בעפאר דעם בעל הבית ווערט אויסגעשפרייט אן עקס־טרא קליינער טישטוך, ווייל עס איז זיין פפליכט צו פערטהיילען די חלקים. עס איז אָנגענומען אז זופ, דעזערט און קאפע ווערט אויס־געטהיילט פון דער ווירטהין. דער בראטען ווערט צושניטען און אויס־געטהיילט פון ווירטה. צו דיעזען צוועק זיטצען ווירטה און ווירטהין איינער געגען דעם אנדערען, פון ביידע זייטען טיש. די גאַנצע פיש, אָדער דער גאַנצער בראטען, ווערט אוועקגעשטעלט פאר'ן ווירטה אויף א גרויסען פלאכען טעלער, דערביי אויך די יויך, אָדער „גרייווי", אין א שיסעל וואָס האָט א הענטל. ער שניידט אָב פאר יעדען איינעם א חלק, בעגיסט עס מיט די יויך און סערווירט עס.

דיעזער סערווירען ווערט געטהאָן אויף צוויי בעזונדערע ארטען. אויב די דיענסט קען פערבלייבען אין דיינינג רום און העלפען ביי'ם טיש, דאַן שטעלט זי אוועק ריינע טעלער, איינע אויף די אַנדערע, אין פראָנט פון דעם ווירטה און אליין שטעלט זי זיך ביי זיין רעכטע האנד. דער ווירטה נעהמט איינעם פון די לעדיגע טעלער, לעגט אויף דעם ארויף א שטיק פיש, אָדער פלייש, גיסט ארויף אויף דעם די יויך אָדער גרייווי, די דיענסט נעהמט דאַן דעם טעלער און שטעלט עס אוועק פאר דעם וואָס זיצט דער לעצטער ביי'ם טיש פון דער רעכטער זייט. נאָכדעם ווערט סערווירט צום צווייטען, צום דריטען, ביז צום ווירטה. נאָכדעם ווערען סערווירט די פערזאָנען וואָס זיצען אויף דער לינקער זייט טיש, אין דער זעלבער אָרדנונג.

דאָס איז איין וועג. א צווייטע וועג איז אז דער ווירטה נעהמט זיין אייגענעם לעדיגען טעלער, לעגט ארויף אויף דעם פיש, און גיט עס צו די פערזאָן וואָס זיצט נעקסט צו איהם. דיעזע פערזאָן גיט עס צו א צווייטע, די צווייטע צו א דריטע, ביז עס קומט צום לעצ־טען ביים טיש. דער לעצטער נעהמט דעם אָנגעפילטען טעלער און גיט דערפאר זיין לעדיגען טעלער וועלכער געהט צוריק צום ווירטה. נאָכדעם ווערט אויף דעם זעלבען אופן סערווירט די פערזאָן פאר דעם לעצטען, און אזוי אלץ נעהנטער ביז עס ווערען סערווירט אלע געסט.

דער לעצטער לעדיגער טעלער בלייבט פאר'ן ווירטה זיך אליין צו סערווירען.

עס זיינען דא געוויסע מיינונגס פערשידענהייטען וועגען דעם וועלכע פערזאנען מען דארף צוערשט סערווירען ביי'ם טיש. עס איז אבער בעסער אז זיי זאלען געהן נאך דער רייהע, ווי זיי זיטצען ביי'ם טיש. דער ווירטה דארף אימער בלייבען דער לעצטער.

דאס האבען מיר אלץ גערעדט וועגען דער עטיקעטע פון ווירטה, ווירטהין און דיענסט און וועגען די ארדנונג פון גרייטען צום טיש. יעצט וועלען מיר ריידען פון דער טיש עטיקעטע פאר געסט וואס זיי־נען איינגעלאדען צום טיש, ווי אויך פאר די מיטגליעדער פון דער פאמיליע.

קיין מאן דארף זיך ניט אוועקזעטצען ביי א טיש עסען בעפאר די דאמע וואס איז מיט איהם זעצט זיך אוועק. ער דארף איהר אויך העלפען זיך אוועקצוזעטצען. און דאס טהוט ער אויף אזא אופן : ער רוקט א ביסעל ארויס דעם שטוהל פון אונטער'ן טיש, און ווען זי שטעלט זיך צווישען טיש און שטוהל, רוקט ער אונטער דעם שטוהל און זי זעצט זיך אוועק.

נאך דעם עסען דארף ער איהר אויף אזא אופן העלפען אויפ־שטעהן פון טיש. ער הויבט זיך אויף, רוקט ארויס דעם שטוהל, און נאכדעם רוקט ער אונטער דעם שטוהל אונטער'ן טיש, און לאזט איהם שטעהן אויף אזא ארט ווי ער האט איהם געפונען, איידער מען האט זיך געזעצט צום טיש.

דיעזע רעגעלען דארפען אבגעהיט ווערען סאי מען עסט ביי א פריוואט סעודה, סאי ביי א באנקעט, און סאי אפילו אין א רעס־טאראן.

ביי לייטישע מענשען איז איינגעפיהרט אויסצומישען די פאאר־לעך ביי'ם טיש. מען זעצט ראובן נעבען שמעון'ס פרוי און שמעון זיצט נעבען ראובן'ס. דאס איז א גוטער מנהג, ווייל דאס העלפט צו מאכען דעם געשפרעך מעהר אינטערעסאנט. פאר א מאן מיט א פרוי איז זעהר שווער צו ריידען אין א געזעלשאפט. דען אלעס וואס זיי אינטערעסירט צו ריידען וועלען זיי ניט פיהלען בעקוועם צו ריידען פאר פרעמדע מענשען. אבער נייע מענשען ערוועקען נייע אינטערעסע, נייע געגענשטאנדען איבער וואס צו ריידען, יעדער געשפרעך ווערט

לעבהאפטער, אינטערעסאנטער, און די נייע בעקאנטשאפט איז אן ערפרישונג פאר׳ן גייסט.

אין א רעסטאראן, אדער אין דעם בופעט פון א טריין, עסען פרויען אין זייערע העטס. ביי א באנקעט נעהמען זיי ארונטער די העטס. קינדער מוז מען לעהרנען צו זיין פון די לעצטע וואס קריגען זייער „חלק״ ביי׳ם טיש. מען דארף זיי אויך לעהרנען ניט צו ריידען הויך פאר געסט.

עס איז א שלעכטע געוואוינהייט פון מאנכע עלטערען צו דער־צעהלען ביי׳ם טיש וועגען די „חכמות״ פון זייערע קינדער אין דער געגענוואַרט פון די קינדער. מאנכע געהען נאך ווייטער און שטעלען די קינדער פראגען, הייסען זיי דעקלאמירען א „פיעס״, און דאס איז א גרויסע לאסט אויף די געסט, א נודנעריי, און פאר די קינדער איז דאס זעהר שעדליך. עס ערוועקט אין זיי א פוסטע גאוה און אן איבער־געשעצטע מיינונג פון זיך זעלבסט.

דער ריכטיגער איידעל־מענש, דער דזשענטעלמאן, זעהט זיך ארויס ביי׳ם טיש מעהר ווי איבעראל. עס טרעפט א מאל אז איינער ווייס ניט אזוי ריכטיג די כללים ווי צו האלטען דעם גאפעל, אדער דעם מעסער, און דאך זעהט מען אז ער איז דאך אן איידעלער מענש, מיט א פיינעם קאראקטער, וואס איז געוואקסען און ערצויגען געווארען צווישען אנשטענדיגע מענשען.

די ערשטע און די הויפט זאך וואס יעדער מענש דארף האבען אין זינען, סאי ער עסט מיט אייגענע מענשען און סאי מיט פרעמדע, איז : אז יענער מענש עסט אויך. די פפליכט, די גרעסטע פפליכט ביים טיש, איז צו זעהן אז דער אנדער מענש וואס זיצט מיט אייך ביי׳ם טיש זאל זיך פיהלען בעקוועם. א מענש וואס האלט זיינע אויגען איינגעגראבען אין זיין אייגענעם טעלער, רוקט צו אלעם וואס אויפ׳ן טיש צו זיך, און קימערט זיך ניט וואס אן אנדערן וועט אויס־פעהלען (אזוי ווי מען זעהט אויף א סך חתונות אין אמעריקא), אזא מענש איז א גראבער יונג. אן איידעלער מענש וועט אימער בע־דיענען דעם אנדערען ביי׳ם טיש, ער וועט איהם צורוקען זאלץ, ברויט, גאפעל, אדער א לעפעל וואס יענעם פעהלט אויס, און אנדערע זאכען וואס יענער קען עס ניט דערלאנגען ווייל עס איז צו ווייט פון איהם. בליאבען, פאסמאקעווען זיך, אדער מאכען אן אנדער מין גע־

רויש ביי'ם זופּען אָדער ביי'ם קייען, זיינען מיאוס'ע געוואָהנהייטען פון וועלכע יעדער מענש דאַרף זיך אָבהיטען.

האַלט ניט אָפען דעם מויל ווען איהר קייט אייער עסען.

עסט ניט שנעל, כאַפּט ניט גרויסע ביסענס.

טרינקט ניט טהעע אָדער קאַפע פון טעצעל, טרינקט פון גלאָז אָדער פון טאַסע.

נעהמט ניט זאַלץ מיט די הוילע פינגער, נור מיט א זאַלץ־לעפעל.

נעהמט ניט ברויט מיט א גאָפּעל. ברויט דאַרף מען נעהמען מיט די פינגער, און אפילו צוקער אויך מיט די פינגער, ניט מיט א צוויינ־געל.

זייט ניט שעהמעדיג ביי'ם טיש. אַלס איינגעלאַדענער גאַסט ער־וואַרטעט מען איהר זאָלט עסען, ניט קוקען אַלעמען אין די צייהן.

שטעהט ניט צו שטאַרק צו א גאַסט אַז ער זאָל עסען נאָך א ביסעל, אָדער פערזוכען דאָס וואָס ער וויל ניט.

מאַכט ניט קיין רעש ווען איהר קעהרט איבער א גלאָז וואַסער ביי'ם טיש, אָדער עס טרעפט אייך אַן עהנליכע סיבה. אַלע סיבות וואָס טרעפען ביי'ם טיש דאַרפען בלייבען אונבעמערקט. יעדערער דאַרף זיך מאַכען ווי ער האָט עס גאָר ניט געזעהן.

אויב די ווירטהין זיצט נאָהענט נעבען אייך דאַן קענט איהר זיך פאַר איהר ענטשולדיגען אין א גאַנץ שטילען טאָן. אויב זי איז צו ווייט רעדט קיין וואָרט ניט. מען דאַרף עס זעהן אין אייערע מאַניע־רען, אין דעם אויסדרוק פון אייער געזיכט אַז אייך פערדריסט דער צופאַל, אָבער איהר טאָהרט ניט אַרויסצייגען א צו אומעדיגע שטי־מונג, ווייל דאָס וועט שטערען די גוטע שטימונג פון די אַנדערע.

בלאָזט ניט מיט'ן מויל אויף א לעפעל מיט זופּ ווען די זופּ איז צו הייס. די אויבערשטע פון די זופּ ביי'ם ברעג טעלער איז אימער א ביסעל קיהלער.

שעפּט ניט זופּ מיט'ן לעפעל צו זיך, נור פון זיך. אַלע ארבייט וואָס א מענש טהוט אַרבייט ער אויף דיעזען אופן. אַז ער קעהרט מיט א בעזים קעהרט ער ניט צו זיך, נור פון זיך.

לאָזט ניט איבער אייער לעפעל אין א גלאָז טהעע אָדער אין א טאַסע קאַפע. ווען איהר מישט אוים דעם צוקער דאַרפט איהר דאָס

לעפעלע גלייך ארויסנעהמען, און אוועקלעגען אין טעצעל, אָבער ניט טרינקען מיט דעם לעפעל אין גלאָז.

עסט קיין ציבעלעס. היט זיך פון אַנדערע עסענס וואָס גיבען דער־נאָך פון זיך אַרויס אַ שלעכטען גערוך, און מאַכען אונאַנגענעהם פאַר אַנדערע מענשען.

טונקט ניט אָבגעשניטענע שטיקלעך פלייש אין זאלץ. שיט אָן אַ ביסעלע זאלץ אין אייער טעלער, ביי אַ זייט, טונקט איין דעם שפּיץ גאָפּעל אין די זאלץ און נאָכדעם נעהמט מען מיט דעם אָן די פלייש. עס איז פיעל בעסער אַלס שמיערען מיט די פלייש איבער'ן טעלער.

נעהמט קיין זופּ פון שפּיץ לעפעל, נור פון דער זייט פון לעפעל.

עסט קיין וועדזשעטייבלס ווי קאַרטאָפעל, געדיכטע אַרבעס, בו־ריקעס, פּיקעלס, באָב א. ז. וו. מיט אַ לעפעל. עסט ניט מיט אַ לעפעל קיין זאַך וואָס מען קען עסען מיט אַ גאָפּעל.

טראָגט ניט צו שפּייז מיט'ן מעסער צום מויל.

נעהמט ניט אַרויס קיין פיש ביינדלעך, אָדער פלוימען ביינד־לעך פון מויל מיט די הוילע פינגער. נעהמט אַרויס די ביינדלעך אויף אַ גאָפּעל און לעגט עס אוועק אויף אייער טעלער, אָדער אַ זייטיגען טעלערעל, ווען עס געפינט זיך אַ טעלערעל נעבען אייך.

דער גאָפּעל ווערט געהאַלטען אין דער לינקער האַנד, דער מעסער אין דער רעכטער. ווען דער מעסער איז ניט אין געברויך האַלט מען דעם גאָפּעל אין דער רעכטער האַנד.

פיש עסט מען אָהן אַ מעסער, בלויז מיט אַ גאָפּעל. ווען עס איז אַזעלכע פיש וואָס האָט אין זיך אַ סך ביינער קען מען געברוי־כען אַ מעסער. ווען מען עסט פיש בלויז מיט אַ גאָפּעל קען מען אין דער אַנדער האַנד האַלטען אַ שטיקעל סקאָרינקע פון ברויט און דער־מיט זיך העלפען אָנשטאָט אַ מעסער.

עס זיינען דאָ מענשען וואָס לאָזען דעם מעסער מיט'ן גאָפּעל ניט אַרויס פון האַנד בעת זיי עסען. זיי מיינען אַז דאָס איז „סטיליש". דער אמת איז אַז דאָס מאַכט אַן איינדרוק פון אַ פּרעסער. דעם מע־סער דאַרף מען האַלטען נור ווען עס איז נויטהיג. ווען דער מעסער אָדער דער גאָפּעל איז ניט אין געברויך, דאַרף ער אוועקגעלעגט ווערען אויפ'ן טעלער, ניט אויפ'ן טישטוך. אָנשפּאַרען אַ שפּיץ מעסער אָדער אַ שפּיץ גאָפּעל אויפ'ן טעלער און די הענטל זאָל בלייבען אויפ'ן טיש

איז ניט ריכטיג, ווייל דער גאָפּעל אָדער דער מעסער קען זיך אראָב־גליטשען און פערפלעקען דעם טישטוך. ווען מען ווערט פערטיג דארף מען גאָפּעל און מעסער אוועקלעגען אין מיטען טעלער איינער נעבען אנדערען, גלייך, ניט איינעם איבער דעם אנדערען.

ווען איינער ווערט געלאַדען צו א מאָהלצייט און געפינט צוויי מעסער ביי זיין טעלער זאָל ער וויסען אז דער מעסער מיט דער זילבערנער הענטל איז פאר פיש, אָדער פאר דער ענטרי ; דער אנדערער מעסער, וועלכער איז אימער שארפער איז פאר'ן בראטען.

צו שניידען ברויט ביי'ם טיש איז געגען לייטישע אויפפיהרונג. ברויט ווערט דערלאנגט צום טיש צושניטען אין בעקוועמע שטיקער. בייסען פון א גאַנץ אָבגעשניטענע ברויט איז ניט שעהן. דער שטיקעל ברויט דארף אָבגעבראָכען ווערען מיט דער האנד, יעדען מאָל אָב־ברעכען אויף א ביסען אָדער צוויי.

ווען מען עסט ברויט מיט פּוטער דארף מען ניט אָנשמירען א גאַנצען שטיק ברויט און בייסען פון דעם. די אנדערע מענשען וואָס זיטצען ביי'ם טיש קען עס אָבעקלען צו זעהן ווי איינער טראָגט צו א שטיק ברויט צום מויל, נעהמט עס ארוים מיט די צייכענס פון זיי־נע צייהנער אין דעם, און טראָגט עס ווידער צום מויל. דער ריכטיגער וועג איז אז מען זאָל אָבבברעכען א שטיקעל ברויט גענוג אויף א ביסען, אָדער צוויי, דאָס בעשמירען מיט פּוטער און עסען.

א ריכטיגער דזשענטעלמאַן שטעקט ניט אריין זיין נעפּקין אונ־טער'ן האלז, אָדער אין דעם קנאָפּלאָך פון זיין ראָק. א נעפּקין דארף מען אוועקלייגען ביי זיך אויף די קניע. נאָך דעם עסען טהוט מען מיט דעם נעפּקין אזוי : אויב מען עסט אין א פּריוואַט הויז דארף מען איהם שעהן צוזאַמענלייגען, און אוועקלייגען אין דער זעלבער אָרד־נונג ווי מען האָט איהם געפונען. אויב מען עסט אין א רעסטאָראַן, אָדער מיט א גרויסען עולם אויף א חתונה, אָדער אזוי א שמחה, לעגט מען עס אוועק ניט צוזאַמענגעלייגט.

ווי נור איינער פון די זיטצענדע ביי'ם טיש בעקומט זיין טעלער זופּ אָדער פליישׁ, דארף ער אין קיין פאַל נישט ווארטען ביז די אנ־דערע וועלען אָנהויבען צו עסען, נור ער דארף גלייך אָנהויבען עסען.

אין לייטישע הייזער איז איינגעפיהרט אז צום ענדע פון דעם מאָהלצייט ברענגט מען א גלעזערנע שיסעלע מיט וואַסער, („א פינ־

נער באָול״ אין ענגליש) אין וועלכע יעדערער טונקט איין זיינע פינגער, ניט א וויש איבער די ליפּען, און ווישט נאָכדעם אָב מיט דער נעפּקין, אָדער סערוועטקע.

דיעזע שיסעלע מיט וואסער איז זעהר א גוטע זאך. עס איז דער אַלטער אידישער מנהג פון מים אחרונים וועלכער איז זעהר שעהן, צוליעב די היגיענע ווי אויך די עסטהעטיק.

דיעזע שיסעלע „מים אחרונים וואסער״ ווערט סערווירט צולעצט אויף א פּרוכט טעלערל. צווישען דעם שיסעלע און דעם טעלערל גע־פינט זיך א קליין טישטוכעל וועלכע הייסט „דאָילי״. דער וואס זיצט ביי׳ם טיש הויבט אויף די שיסעלע מיט דעם דאָילי און שטעלט עס אוועק ביי זיין לינקער האַנד. דעם פרוכט טעלערל לאָזט ער שטעהן אין פראָנט פון זיך אום צו עסען פון דעם פרוכט.

אויסשפּייען ביינדלאך פון פלוימען, וויינטרויבען א. ד.ג. אין טעלער איז זעהר מיאוס. מען דארף דיעזע זאכען עסען מיט דער האַנד ביי׳ם מויל, די ביינדלעך אויסשפּייען אונבעמערקט צו זיך אין האַנד. און ווען מען ענדיגט עסען די פלוימען, אָדער די וויינטרויבען, לעגט מען די ביינדלעך און אויך די פעלצלעך פון די טרויבען אוועק אין טעלערל, ביי א זייט.

די „מים אחרונים וואסער״ ווערען געברויכט גאָר צום לעצט, נאָך די קאפע און פּרוכט, ווען מען האַלט שוין ביים פערלאָזען דעם טיש.

עפּעל און בארנעס דארף מען צושניידען פערטלעך און עסען מיט די הוילע פינגער. — דארף מען צוערשט ארומשיילען מיט א פרוכט מעסער, נאָכדעם צושניידען אין פערטלעך און עסען מיט די הוילע פינגער.

אָראנדזשען צושניידט מען אויך אין פערטלעך אָדער אכטלעך, אין זייערע שאָלעכץ, און מען עסט פון די שאָלעכץ. אנדערע שיילען אָב דעם אָראנדזש, צו שניידען עס, אָדער זיי רייסען פון דעם פּענעצעס און עסען. צו עסען אָראנדזשען מיט א לעפעל איז לאַנג אוים מאָדע.

„גרייפּ״ פּרוכט עסט מען מיט א לעפעלע.

עס איז זעהר ניט פּאסענד צו שפּיעלען זיך ביי׳ם טיש מיט די געשיר, קלאַפּען מיט א מעסער, און דאָס גלייכען.

בעת איינער קייט דארף ער ניט ריידען.

ווען איינער וויל ניט עסען א שפייז וואס איהם ווערט פארגע־לעגט דארף ער בלויז זאגען „איך דאנקע. איך קעהר גראדע יעצט ניט פאר דעם”, אדער עהנליכעס. ער דארף אבער ניט זאגען אזעלכע זא־כען ווי : „קעז איז זעהר א שלעכטער מאכל פאר מיר”, אדער „טא־מייטאס קען מיין מאגען ניט פערדייהען”, אדער „צוקער געבעקס איז ניט גוט פאר מיינע ניערען”. אזעלכע בעמערקונגען זיינען זעהר ניט פאסענד ביי'ם טיש. עס ווארפט אן א מורא אויף די אנדערע מענשען און עראינערט זיי אין אלע זארטען קראנקהייטען.

די עטיקעטע ביכער זיינען זעהר שטרענג וועגען נעהמען א ביין אין דער האנד און עסען אויף דעם די פלייש. מיט א ריכטיגען זארט מעסער און מיט א קאפעלע געשיקטהייט קען מען לייכט אויסקומען ניט צו עסען מיט די הענד. גריזשען א ביין מאכט זעהר ניט אן אנ־גענעהמען אויסזעהן.

ווען דער מאהלצייט האט זיך געענדיגט גיט דער בעל הבית א צייכען צו דער ווירטהין און זיי שטעהען אויף. דאן שטעהען אויף אויך די געסט. ביים אויפשטעהן רוקט מען אב א ביסעל די שטוה־לען פון טיש, און נאכדעם ווי מען איז אויפגעשטאנען רוקט מען צו די שטוהלען צוריק אונטער'ן טיש.

טוטפיקס טהארען ניט געברויכט ווערען ביי'ם טיש. עס איז ניט אנשטענדיג צו רייניגען די צייהן אין געגענווארט פון אנדערע מענ־שען.

דיעזע אלע רעגעלען איז ווערטה איינצולעהרנען און פראקטי־צירען. אזעלכע רעגעלען זיינען געמאכט געווארען פאר דער בעקוועמ־ליכקייט פון מענשען אז זיי זאלען קענען בעסער געניסען דאס לעבען און האלטען זיך ריין און אנשטענדיג מיט רעספעקט פאר זייערע מיטמענשען.

אין אפּערא און אין טהעאטער

א ביסעלע הארטע רייד. — ווארום פערגלייכט מען א אידישען טהעאטער מיט א אידישע חתונה? — די פפליכט פון קומען פריה. — ארויסגעהן צווישען די אקטען. — —עסען אין טהעאטער. — אלגעמיינע ארדנונג. — אפּלאדירען אין מיטען אקט.

מיר ווילען אין דיזען קאפּיטעל ריידען א ביסעל הארטע רייד. אזוי ווי דיעזער בוך איז געשריעבען אין אידיש וועט אלעס וואס מיר וועלען דא זאגען בלייבען צווישען אונז, און פאר „למה יאמרו הגויים" דארפען מיר ניט מורא האבען.

דער נאמען „אידישער טהעאטער" האט שוין בעקומען די זעלבע בעדייטונג ווי „א אידישע חתונה", און ער מיינט אונארדנונג, רעש, קיין רעספּעקט פאר זיך און פאר אנדערע, — די מאניערען פון א דארפישען שענק.

און זאל דאס אונזערע אינטעליגענטערע קלאסע לעזער צו קיין שאנדע ניט זיין ווען מיר וועלען זאגען, אז ווען זיי קומען אין א ניט אידישען טהעאטער זיצען זיי שטיל ווי די טייבעלעך, מעשה שטאטעק, פול מיט אויפמערקזאמקייט צו די אקטיארען און היטען זיך ניט צו אונטערברעכען די שטילקייט און די ארדנונג אויף א האאר. מיט איין ווארט, ווען זיי געפינען זיך אין א טהעאטער וואו מען שפּיעלט ענגליש אדער דייטש, אדער אין אפּערא הויז, זיינען אונ־זערע אידישע טהעאטער בעזוכער אמת'ע ליידים און דזשענטלמענער. ווען אבער זיי קומען אין א אידישען טהעאטער טרעטען זיי די עטיקעטע מיט די פיס. זיי ריידען ביי'ם שפּיעלען, ציהען זיך אוים אין זייערע סיטס, עסען פינאטס, קייען טשואינג גאם און מאכען אונ־בעקוועם פאר די מענשען וואס זיטצען ארום זיי. מיט איין ווארט, די גאנצע גראבהייט פון זייערע נאטורען וועלכע עס געלינגט זיי צו בעהאלטען אין דער געגענווארט פון ניט אידען, קומט ארויס אפען ווען זיי קומען „צווישען אייגענע".

דער אמת'ער דזשענטלמאן איז א דזשענטלמאן ביי זיך צו הויז

גראדע ווי ער איז אין געזעלשאפט. ער איז דער זעלבער דזשענטלמאן סאי ער קומט אין אידישען טהעאטער און סאי אין א ניט אידישען.

יעדער גראָבער יונג קען אויף זיך ארויפציהען א מאסקע פון א דזשענטלמאן ווען ער קומט צווישען פרעמדע. אָבער די מאסקע פאלט גלייך ארונטער ווען ער קומט „צווישען אייגענע”.

א דזשענטלמאן איז דזשענטלמאן אימער און איבעראל. ער קען ניט זיין היינט א דזשענטלמאן און מאָרגען א גראָבער יונג. ער קען ניט זיין א דזשענטלמאן אָפּ־טאָון און א דבר אחר דאון־טאָון.

דאָס זעלבע איז וועגען א ליידי. אויב זי איז א ליידי וועט זי קומענדיג אין א אידישען טהעאטער אויך אראָבנעהמען איהר העט גלייך ווי זי זעצט זיך אוועק, גראדע אזוי ווי זי טהוט ווען זי קומט אין א ניט אידישען טהעאטער.

קיין פרוי וועלכע וויל פערדיענען דעם נאָמען „ליידי”, דארף בלייבען זיטצען אין איהר העט ווען זי קומט אין טהעאטער. זי דארף קיינמאָל ווארטען ביז מען וועט איהר הייסען דעם הוט אראָבצונעהמען.

יעדער איינער וואָס קומט אין טהעאטער דארף זיך רעכענען אלס איינער פון א גרויסע געזעלשאפט מענשען וואָס זיינען געקומען צו־זאמען געניסען גייסטיגען פערגעניגען, און קיינער דארף ניט טהאָן קיין זאך וואָס קען שטערען דעם פערגעניגען פון אנדערע.

עס איז די פּפליכט פון יעדערען צו קומען בעצייטענס, בעפאר די פאָרהאנג הויבט זיך אויף.

אריינקומענדיג אין דער לאָבבי פון טהעאטער געהט די דאמע אריין צוערשט. נאָכדעם געהן זיי צוזאמען ביז זיי קומען צום מאן וועלכער נעהמט איבער די טיקעטס. דאן געהט דער מאן פאָראויס, ניט איבער די טיקעטס, נעהמט איין פראָגראם פאר זיך און נאָך איינע פאר דער דאמע און ער גיט אָפּ די אָפּגעריסענע קופּאָנס פון די טיקעטס צום אָשער.

דער אָשער געהט פאָראויס, נאָך איהם די דאמע און צולעצט דער מאן.

אויב דער מאן קען אליין אויסזוכען זייערע פּלעצער, דאן געהט ער פאָראויס און די דאמע נאָך איהם.

אן אמת׳ער דזשענטלמאן וועט ניט ארויסלויפען צו יעדער ענדע

אקט אין דער לאבבי און איבערלאזען די דאמע אליין, מעג עס זיין א פרוי, א געליעבטע, א שוועסטער, אדער אזוי א בעקאנטע.

ווען א דזשענטלמאן האט איינגעלאדען א ליידי צו געהן מיט איהם אין טהעאטער איז זיין פפליכט איהר צו אמוזירען די גאנצע צייט און ניט איבערלאזען איהר אליין זיך צו לאנגווייליען צווישען אונבעקאנטע מענשען.

ווען איינער מוז ארויסגעהן צווישען די אקטען דארף ער זיך ענטשולדיגען פאר די מענשען וועלכע ער מוז דורכגעהן פאר די אונבעקוועמליכקייט וואס ער פערשאפט זיי. ווען ער געהט ארויס דארף ער געהן מיט דעם פנים צו די מענשען פארביי וועלכע ער געהט דורך.

אפלאדירען אין מיטען אקט איז זעהר אונפאסענד. עס איז שוין צייט אז די אקטיארען אליין זאלען אבגעוואהנען זייערע „פאטריאטען" פון אפלאדירען אין מיטען אקט. דער אפלאדירען מאכט אן אונטערברעכונג און שטערט דעם שפיעלען. אין קיין ציוויליזירטען טהעאטער אפלאדירט מען אין מיטען אקט. עס איז א בלינדע אדווערטייזמענט וואס די אקטיארען דארפען עס ניט. אפלאדירען דארף מען ווען דער אקט ענדיגט זיך.

אויף א באל

זאל א מיידעל געהן אליין צו א באל? — די מאדערנע פרויען. — א בעגלייטער און א שאפעראן. — רעגעלען וועגען אננעהמען א פארטנער צום טאנץ. — די אויפפיהרונג פון מיידלעך אויף א באל.

זאל א מיידעל געהן צו א באל איינע אליין? אהן בעגלייטונג? די עטיקעטע זאגט דארויף: ניין.

קיין מיידעל אדער אפילו פערהייראטהע פרוי דארף געהן אליין צו אירגענד וועלכע אפעיר וואס ווערט געגעבען אין אבענד, ובפרט א באל.

די מאדערנע פרוי וועלכע זוכט צו פערניכטען אלע אלטע מנהגים וואס געהערען צו איהר געשלעכט זוכט אויך אבצושאפען דיעזען גע־

זעטץ פון דער עטיקעטע, און עס איז מעהר קיין נאָווינע ניט צו זעהן מיידלעך און פרויען, וועלכע בעזיצען א הויכע בילדונג און בעלאַנגען צו די פיינסטע אמעריקאַנער פאַמיליען, געהן אליין אין די שפּעטע שטונדען פון דער נאַכט, אונבעגלייטעט. זיי געהען אין טהעאטער, אין אפּערא, צו בעלער און דאָס גלייכען און קעהרען ניט פאַר דעם „וואָס וועלען לייט זאָגען”.

דאָך, איז די עטיקעטע זעהר שטרענג וועגען דעם. א מיידעל אָדער א פרוי דאַרף וויסען אז ווען זי געהט אליין שפּעט ביי נאַכט שטעלט זי זיך, ערשטענס, אין געפאַהר פון בעלעסטיגט צו ווערען פון אונ־פעראַנטוואָרטליכע מענשען, און צווייטענס, גיט זי א געלעגענהייט „בייזע צינגער” צו ריידען וועגען זיך. סיידען א מיידעל אָדער א פרוי בעזיצט א פעסטען קאראַקטער און גענוג קוראַזש ביי צו שטעהען די ביידע געפאַהרען קען זי זיך אונטערנעהמען צו ברעכען דיעזען רעגעל פון דער עטיקעטע.

א מיידעל וואָס האָט נאָך קיין יונגען מאַן וואָס זאָל זי בעגלייטען צום באַל דאַרף געהן ענטוועדער מיט איהר מוטער, אָדער מיט אזוי אַן עלטערע פרוי וועלכע דיענט אלס א זאָרט „שומר”, אָדער „שאַ־פּעראָן”. מיידלעך פון די הויכע קרייזען וועלכע האָבען נאָך קיין יונגען מאַן געהען ערגעץ ניט אָהן די בעגלייטונג פון א שאַפּעראָן.

ביי'ם אריינקומען אין טאַנץ זאַאל צו א חתונה דאַרף מען צו־ערשט ערשיינען פאַר די וועלכע האָבען געשיקט די איינלאַדונגען, סאַי זיי זיינען די כלה'ס עלטערען און סאַי זיי זיינען איהרע ברידער, שוועסטער, אָדער קרובים. די פרוי פון די „מר. ענד מרס.” וואָס שיקען די איינלאַדונג איז גערעכענט אלס די ווירטהין פון דעם באַל און פאַר איהר דאַרף מען ערשיינען צוערשט. נאָכדעם געהט מען זעהען די כלה, דעם חתן. נאָכדעם קען מען מאַכען בעקאַנטשאַפט מיט די אַנדערע מחותנים און געסט. אָבער דער ווירטהין קומט די ערשטע בעגריסונג.

ווען א מיידעל קומט מיט א יונגען מאַן צו באַל טאַנצט זי מיט איהם דעם ערשטען טאַנץ און זי געהט מיט איהם צום טיש ווען עס קומט די צייט פון עסען. נאָך דעם ערשטען טאַנץ ביז די צייט פון עסען קען זי אויך אָננעהמען איינלאַדונגען פון אַנדערע יונגע לייט מיט זיי צו טאַנצען.

א מיידעל וואָס ערשיינט צו א באַל מיט א שאפעראָן, בעגריסט אויף פריהער די ווירטהין, דאַן פאָלגט זי נאָך איהר בעגלייטערין און זעטצט זיך, און זי וואַרט ביז זי ווערט איינגעלאדען צום טאַנצען.

באלד נאָך דיעזער איינלאַדונג דאַרף זי ניט צוריקקעהרען צו דער שאפעראָן ביז צו ענדע, אָדער ביז דער פּראָגראַם פון באַל איז דורכגעפיהרט געוואָרען. זי מעג, נאָך יעדען טאַנץ, שפּאַציערען מיט איהר טאַנץ־פּאַרטנער, אַקצעפּטירען א גלאַז לעמאָנאַדע, אָדער זיך זעטצען און רעדען מיט איהם ביז א צווייטער לאַדעט זי איין צום טאַנצען.

דאָס רעכט פּאַרטצוזעטצען א טאַנץ אָדער אויפהערען אין מיטען בעלאַנגט צו דער דאַמע. אויב עס געפעהלט איהר ניט דעם פּאַרטנערס האַלטונג, אויב זי פיהלט מיעד, אָדער אויב זי האָט אַן אַנדער אור־זאַכע קען זי אונטערברעכען א וואַלטץ אפילו אין מיטען. איהר בע־גלייטער אָדער טאַנץ־פּאַרטנער דאַרף דיעזע אונטערברעכונג אָננעה־מען אָהן דעם מינדעסטען פּראָטעסט. אויב ער וויל אויסזעהן און האַנדלען ווי א מענש דאַרף ער קיינע פראַגען שטעלען, נור זי גלייך צופיהרען צו אַן אָרט וואו זי קען זיך אַוועקזעטצען, און אַליין בליי־בען שטעהן און וואַרטען ביז זי וועט איהם ענטוועדער בעטען זיך זעטצען נעבען איהר, אָדער זאָגען „איך דאַנק" (טהענק יו").

אויב ער איז ניט איהר בעגלייטער מיט וועלכען זי איז צום באַל געקומען, נור בלויז א טאַנץ פּאַרטנער מיט וועלכען זי האָט אויף זיין איינלאַדונג באַוויליגט מיט א טאַנץ, דאַרף ער דיעזען „טהענק יו" אָננעהמען פאַר א סיגנאַל אַז זי וויל בלייבען אַליין, אָדער ריידען מיט אַן אַנדערען. ער דאַרף זיך פערנייגען און אָבטרעטען.

עס איז געגען אַלע רעגעלען פון עטיקעטע צו ענטזאָגען א טאַנץ פאַר איין מאַן און אַקצעפּטירען, פאַר דעמזעלבען טאַנץ, אַן אַנדערן. זי מעג, אין אַלגעמיין, בעהויפּטען, אַז זי איז מיעד, און אַנשטאַט טאַנצען זיטצען און מיט יעמאַנדען רעדען וועהרענד אַנדערע טאַנצען.

וועהרענד זי זעטצט זיך אַוועק, זאָל זי אויפּפּאַסען ניט צו זיטצען אויף די טרעפּען אָדער אין ערגיץ א פינסטערען ווינקעל. איהר בענעה־מונג מוז זיין אַנשטענדיג.

זי דאַרף אויך ניט טאַנצען מעהר ווי דריי מאָל מיט איין פּערזאָן,

סיידען זי וויל מען זאָל וויסען, אַז דיעזער האָט מיט איהר מעהר שייכות ווי אַ געוועהנליכער טאַנץ־פּאַרטנער.

ווען אַ מאַן פאָדערט איהר אויף צו אַ טאַנץ, זאָל זי ענטפערן „מיט פערגניגען״ (וויטה פּלעזשור), אָדער, „יא, עס וועט מיך זעהר פרייען״, (יעס, אי שעלל בי דילאיטעד.) ווען זי וויל אָבער ניט טאַנצען זאָל זי ענטפערן: „איך דאנק אייך זעהר, אָבער איך בין שרעקליך מיעד און איך קען דיעזען נומער ניט טאַנצען״.

דיעזע זיינען די אַלגעמיינע און אויבערפלעכליכע רעגעלען פון עטיקעטע, יעצט קומען די פּסיכאָלאָגישע.

אַ מיידעל דאַרף ניט זיין אָנגע׳ברוגז׳ט, זי דאַרף ניט אָבווענדען די אויגען פון יעדען איינעם, נאָר צו מונטערקייט מוז זיין אַ גרענעץ.

דאָס געזיכט קען אויסדריקען פריינדליכקייט און גוטסקייט, די שטימע קען דערצעהלען מונטערקייט, די אויגען אויסדריקען פערגניגען, אָבער דאָס אַלעס דאַרף זיין בעגלייטעט פון שטרענגע צניעות.

אַ מיידעל׳ס געזיכט זאָל זיין דער שפּיעגעל פון אַ ריינער נשמה. מיר קענען דאַרויף אַלזאָ לעזען פריינדליכקייט און גוטסקייט, אָבער אימער אויסגעמישט מיט טיעפען רעספּעקט. די שטימע זאָל זיין ווייך, עדעל און גוטמוטהיג, אָבער קיינמאָל ניט צו הויך. אימער מאַכט אַ שווידערליכען איינדרוק אַ מיידעל׳ס אונבעשרענקטעס לאַכען. דער „הא! הא! הא!״ בעגלייטעט מיט גערויש, איז מיאוס, אבשייליך. אויף אַ באַלל, איבערהויפּט וואו יונגעס בלוט איז אונטערוואָרפען זיך צו פערגעסען, זאָל מען אין זינען האָבען ניט אריבערצוטרעטען די גרענעצען פון עטיקעטע איבערהויפּט אין דיעזער בעציהונג. עס זיינען דאָ מיידלעך, וואָס האָבען אַ טבע צו ווינקען מיט די אויגען, אָבוואָהל זיי מיינען גאָר ניט קיין שלעכטס. ווינקען מיט די אויגען איז זעהר אַ מיאוס׳ע געוואָהנהייט.

אָבער אויך דאָס דאַרף ניט געטריבען ווערען צו עקסטרעמען. צו ערנסט, צו שטיל, טויג אויך ניט, זאָנסט ווערט מען בעצייכענט אַלס אַ „טויטע בריאה״.

די עטיקעטע פון רויכערען

מעגען פרויען רויכערן ? — עטיקעטע פון רויכערן אין פער־שידענע לענדער. — איז רויכערן געזונד אָדער אונגע־זונד ? — אַלגעמיינע רעגעלען וועגען רויכערן.

דער אַמעריקאַנער זאָגט אַ ווערטעל : „וואָס עס איז גוט פאַר'ן דייטש, איז ניט גוט פאַר'ן איירישמאַן".

פערשיעדענע מענשען, פערשיעדענע געשמאַקען ; פערשיעדענע מענשען, פרשיעדענע בעגריפען און מאָראַלען.

מיר האָבען שוין אַמאָל דערמאהנט, אַז מאָראַל איז ניט קיין פעסטגעזעטצטע וואהרהייט. מאָראַל איז, ווי איינער פאסט עס אויף.

די שווארצע שבטים פון באָרנעאָ בעטראַכטען עס פאַר אַ פחיתת הכבוד, פאַר אַ שאַנדע, ווען אַ מענש האָט ניט אַ רינג אין זיין נאָז. אין פיעלע געגענדען פון די אינערע טהיילען אין אַפריקא, פאַלט עס גאָר ניט איין דער דאָרטיגער פרוי, אַז עס איז ניט שעהן, ניט פאַסענד, צו געהען מוטער־נאַקעט.

בעגריפען פון שעהן און מיאוס, אָדער מאָראַל און אונמאָראַל, זיינען בלויז לויט ווי דער מקום און די צייט האָבען גורם געווען.

מעגען פרויען רויכערן ?

ווען דיעזע פראַגע ווערט געשטעלט פון אַ היגיענישען שטאַנד־פונקט, דאַן וועט אַ געניטער דאָקטאָר ענטפערן אַזוי : „מאַנכע יאָ, און מאַנכע ניט".

דער רויך פון טאַבאַק פראָדוצירט ניקאָטין. דאָס איז אַ מין גיפט. ניט אַלעמען אָבער שאדעט דיעזער גיפט. מאַנכע מענשען פעהלט זויערקייט אין מאַגען. דער ניקאָטין שאַפט אַ זויערקייט און דיעזע זויערקייט העלפט פיעל צום פערדייען די שפייזען.

דאַן זיינען וויעדער דאָ מענשען, ביי וועמען די זויערקייט איז צו גרויס, צו פיעל. דער ניקאָטין איז פאַר זיי דאַן איינפאַך סם־המות ; ער פערגיפטעט דעם מאָגען און איבערהויפט דאָס האַרץ.

אלזא, „וואָס עס איז גוט פאר'ן דייטש, איז ניט גוט פאר'ן איי־רישמאן".

אין פראנקרייך, רוסלאנד, רומעניען און עהנליכע לענדער, איז דאָס רויכערן פאר א פרוי א גאנץ געוועהנליכע און ניט אויפפאלענדע ערשיינונג. זי רויכערט גלייך מיט'ן מאן. פאר איינער איז עס גוט און געזונד, פאר א צווייטער ניט.

דאָס רויכערן פון דאמען, שטאמט אייגענטליך פון דעם אָריענט, פון די מאהאמעדאנישע לענדער. די הארעם־פרויען, ניט בעזיטצענ־דיג קיין שום בילדונג, ניט האָבענדיג קיין פרייהייט צו געהען און קו־מען וואוהין זיי ווילען, זיינען זיי געצוואונגען געווען עפעס צו טהאָן וואָס זאָל זיי בערוהיגען.

דער רויך פון טאבאק האָט אָפט מאָל זעהר א בערוהיגענדע וויר־קונג אויף א מענשען. די הארעם־פרויען האָבען אלזאָ אָנגעפאנגען צו רויכערן.

טירקיי פראָדוצירט אויך א גוטען טאבאק פאר ציגארעטען, און די צארטע, שעהנע דאמע, האָט זיך אויסגעלערענט צו רויכערן א פיי־נעם, ווייסעם ציגארעטעל.

מענשען שטעהען בבחינת אפען, און איינע האָט נאָכגעטהאָן דער צווייטער.

דער מנהג האָט פריהער אריינגעוואנדערט אין די באלקאנישע מדינות, דאן איז ער געקומען קיין רוסלאנד און פון דארט איז ער גע־גאנגען אין די אנדערע בענאכבארטע מדינות.

מערקווירדיג, אז דער מנהג האָט בלויז אָנגעריהרט די סלאווישע און לאטיינישע לענדער ; די גערמאנישע האָבען זיך ניט גענומען דערצו, און די אנגלאָ־סאקסישע האָבען דאָס גאָר ניט צוגעלאָזען.

דער מנהג האָט זיך אויסגעארבייט אין א מאָדע, און עס איז גע־קומען אזוי ווייט, אז מען האָט עס בעטראכט איינפאך פאר א גע־זעלשאפטליכע נויטהווענדיגקייט, דאָס יעדע פרוי מוז רויכערן.

מיידלעך, וועמעס געשמאק איז געווען נעגען רויכערן, האָבען אָנגעהויבען זיך איינצוגעוועהנען דערצו. אין אנפאנג האָבען זיי גע־בראָכען, געהאט קאָפּ־שמערצען און זאָנסט געליטען, אָבער ענדליך האָבען זיי זיך צוגעוועהנט צום גיפט, און ווען זיי זיינען געוואָרען

פֿאַלשטענדיגע דאַמען, האָבען זיי שוין געקענט מיטרויכערן מיט יעדען.

עס האָט געגרייכט אַזוי ווייט, דאָס די דאַמע האָט זיך גאָר ניט געשעהמט, זיך אַוועקצוזעטצען אויף איהר גאַניק, אָדער גאָר אין פראָנט פון איהר הויז, און אין דער געגענוואַרט פון פאַרבייגעהער, רויכערן איהר ציגאַרעטעל.

ווייטער איז עס ניט געגאַנגען, דאָס הייסט, די דאַמע וואָס איז געגאַנגען שפּאַצירען, האָט זיך ניט ערלויבט, גלייך מיט'ן מאַן, צו האַל־טען דאַמאַלס דאָס ציגאַרעטעל אין מויל.

רויכערן צווישען דאַמען איז געגאַנגען אַזוי ווייט דאָס עס האָט זיך געשטאַלטעט אין אַ מין אַנציהונגס־האַנדלונג, אָדער אין אויסגעלאַסענהייט. צום ביישפּיעל, די פרוי, וואָס האָט פון זיך אַרונטער־געוואָרפען יעדע שאַנדע, איז אויך געווען אַ צולאָזענע רויכערן. בע־סער געזאָגט, אויסגעלאַסענהייט און רויכערן האָבען אָנגעהויבען צו געהען האַנד אין האַנד.

דאָס האָט אָביסעל אָבגעהאַלטען די פיינערע קלאַסע דאַמען פון רויכערן. אויפגעבען האָט מען דאָס ניט געקענט, ווייל דאָס איז אַן אונאַנגענעהמע געוואָהנהייט, אָבער מען האָט אָנגעהויבען אויסצו־מיידען די עפענטליכע דעמאָנסטראַציאָן פון רויכערן. אַן אַנשטענ־דיגע דאַמע האָט זיך מעהר ניט געוויעזען אויף דעם גאַניק אָדער אין פראָנט פון איהר הויז מיט אַ ציגאַרעט; רויכערן האָט מען נאָר גע־רויכערט אין הויז. שפּעטער האָט מען נאָר גערויכערט אין דער געגענ־וואַרט פון זעהר אינטימע פריינד; דאַן בלויז אין קרייז פון אייגענער פאַמיליע.

רויכערן איז אַן אונאַנגענעהמע געוואָהנהייט, פון וועלכע עס איז זעהר שווער זיך אָבצו־ווענדען. אָבער די בעסערע קלאַסע אייראָפּעאישע דאַמען זוכט אַלעס מעגליכע לויז צו ווערען דערפון. עס וועט נאָך נעהמען צייט, אָבער די דאַמען וועלען דאָס אַוועק־וואַרפען.

מיט דעם שטראָם פון דער מאָדערנער פרויען בעוועגונג האָבען אַ סך פרויען געלערענט אַ פאַלשען פשט. זיי האָבען פערביטען פריי־הייט מיט צולאָזענהייט.

לאָמיר נאָר פריהער ערקלערען.

מיר האָבען שוין דערמאהנט, אז דער מנהג אדער מאָדע פון רױ־כערן, איז ניט איינגעדרונגען צווישען די אנגלאָ־סאקסישע פעלקער. די ענגלענדערין האָט דערמיט ניט געוואָלט האָבען צו טהאָן און עס אימער בעטראכטעט אלס א מין חצופה׳דיגע בענעהמונג.

מען קען צושרייבען זעהר פיעל דער רעאקציאָן געגען רויכערן, צו דער ענגלענדערין וואָס האָט בעזוכט פראנקרייך און רוסלאנד. די אַמעריקאנערין האָט געטהאָן דאָסזעלבע ווי די ענגלענדערין, און ניט געוואָלט אָנפאנגען צו רויכערן.

אָבער מיט דער סופראדזשעטען בעוועגונג, האָבען מאנכע ענג־לישע פרויען, (דוקא אנשטענדיגע,) געוואָלט טהון להכעיס די מענער און זיי ווייזען, אז מען איז גלייך מיט זיי. אלס רעזולטאט זיינען זיי געוואָרען ציגארעטען רויכער.

ווידער מיט דער אפען־נאטור פון נאָכאהמען, האָבען אנדערע ענגלישע פרויען אויך אָנגעפאנגען צו טהאָן דאָסזעלבע, ביז רויכערן האָט איינגעדרונגען אין מאנכע ענגלישע הייזער, וואו מען האָט עס פריהער בעטראכט פאר א שאנדע.

די אַמעריקאנערין, וואָס ליעבט נאָכצוטאנצען דער ענגלענדערין, פּרובירט שוין אויך צו רויכערן.

אָבער דאָס איז ניט מעהר ווי א ספּאָזמאָדישע ערשיינונג. ניט די רוהיגע ענגלישע דאמע, און ניט די אנשטענדיגע אמעריקאנישע דאמע, וועלען, ווען עס איז, מאכען דאָס רויכערן פאר אן אלגע־מיינער מאָדע. זיי וועלען עס אימער בעטראכטען, אויב ניט פאר חצופה׳דיג, דאן וועניגסטענס פאר עזות׳דיג.

די אייראָפּעאישע דאמע, וואָס קומט אין אן אנגלאָ־סאקסישע מדינה מיט דער ליידענשאפט צו רויכערן, זאָל, אויב מעגליך, זיך אבגעוועהנען דערפון, אויב דאָס איז ניט מעגליך, דאן זאָל זי זיך צוריקציהען בחדרי חדרים און דאָרט שטילען איהר ליידענשאפט. קיי־נער דארף ניט וויסען דערפון. זי מוז אויך, פון צייט צו צייט, פער־קלענערן די פּאָרציע רויכערן, ביז דאָס וועט אין גאַנצען אויפ־הערען.

מיר רעכענען, אז דערמיט האבען מיר שוין גענוג געזאגט אויף פאר דער היגער. וואס וויל זיך ערשט איינגעוואהנען צום רויכערן. נאר, אויב דאס איז נאך ניט גענוג, וועלען מיר בלויז ווידערהאלען וואס דר. פריד ווילסאן, א ניו־יארקער ספעציאליסט, האט געזאגט:

„מיט אלע מעלות וואס רויכערן האט פאר געוויסע מענשען, איז דאס מיט 90 פראצענט מעהר שעדליך פאר דער פרוי. א פרוי'ס נערוועז זיינען פאזיטיוו ניט געשאפען געווארען פאר ניקאטין־גיפט.“

דא, צום שלוס, וועלען מיר געבען עטליכע אלגעמיינע רעגעלען וועגען דער עטיקעטע פון רויכערען.

פאר אלעמען דארף מען וויסען, אז דער טאבאק רויך, איז זעהר אונאנגענעהם פאר אזעלכען וואס רויכערט ניט. ווען דאמען רויכערן ניט, איז רויכערן אין זייער געגענווארט, איינפאך א מארטער. אבער דאס איז נאך ניט אלעס. זיי קענען ניט ערטראגען זאגאר אריינצוקומען אין א צימער וואו מען האט געראויכערט.

דערפאר איז מען זיך נוהג, קיינמאל ניט צו רויכערן אין דער געגענווארט פון דאמען. אין אלע אריסטאקראטישע הייזער זיינען דא רויכער־צימערן, וואו מענער גיבען זיך איבער צום ניקאטין־פערגעניגען.

עס איז ניט שעהן צו רויכערן אין שוהלען, אויף ביי א לויה. און מיר קענען ניט פערשטעהען וואו איז דער געפיהל פון רעספעקט ביי יענע מענשען וועלכע געהן צו א לויה, אדער פאהרען אין קערעדזשעס, און הערען ניט אויף צו „פיפקען“ מיט זייערע סיגארעטלעך. עס איז אויך זעהר העסליך צו זעהען אידען רויכערן סיגארס אדער סיגארעטלעך אין שוהל.

ווען איינער רויכערט געהענדיג אין גאס און ער בעגעגענט א בעקאנטע דאמע דארף ער זיין סיגאר אדער סיגארעט ארויסנעהמען פון מויל, און אויב זי שטעלט זיך אב מיט איהם ריידען דארף ער דעם רויך־מאטעריאל אין גאנצען אוועקשליידערען.

די עטיקעטע פון טרינקען

זאָלען די פרויען טרינקען ? — ווען און וואָס איז פּאַסענד צו טרינקען. — די שטראָף פון שיכּוּת — „משקה" און „כּיבּוד".

היגיעניש זאָל טרינקען זיין וועניגער שעדליך ווי רויכערן.

מען רויכערט בלויז זייט א פּאָאר הונדערט יאָהר, אָדער זייט די איירָאָפּעער זיינען נעהנטער בעקאַנט געוואָרען מיט די אינדיאַנער און זיך אויסגעלערענט זייער אונאַנגענעהמע ליידענשאַפט פון איינ־אַטהעמען דעם רויך פון טאַבאַק.

פאר די אינדיאַנער איז דאָס רויכערן פיעל וועניגער שעדליך ווי פאר דעם איירָאָפּעער, איינפאַך דערפאר, ווייל די אינדיאַנער רויכערן שוין זייט טויזענדער יאָהרען און זייער סיסטעם איז צו דעם גע־וועהנט, דערפאר אָבער איז פאר זיי מעהר שעדליך דאָס טרינקען ווי פאר אונז, דאָס הייסט אזוי: זיי שאַדעט וועניגער דער טאַבאַק און מעהר די משקה, אונז שאַדעט מעהר דער טאַבאַק און וועניגער די משקה.

ווי געזאָגט, זאָל היגיעניש טרינקען, פאר די ווייסע מענשען, זיין וועניגער שעדליך ווי רויכערן.

זאָל די פרוי טרינקען ?

עס זיינען פאַראַנען צוויי־ערליי געניעסען פון משקה, טרינקען און זויפען.

אָבער איידער מיר געהען רעדען וועגען דיעזען ענין בנוגע דער פרוי, ווילען מיר דאָס פריהער בעטראַכטען אין אַלגעמיין.

מיט טרינקען איז אונגעפעהר דאָס זעלבע ווי מיט רויכערען: „וואָס עס איז גוט פאַר'ן דייטש איז ניט גוט פאַר'ן איירישמאַן".

פאר מאַנכע מענשען איז טרינקען א נויטהווענדיגקייט, פאר אַנ־דערע איז דאָס איינפאַך גיפט.

ווען מיר זאָגען אָבער טרינקען א נויטהווענדיגקייט, דאַן פער־שטעהען מיר ניט, אַז א נאָרמאַלער מענש דאַרף דאָס אונבעדינגט האָבען.

א נאָרמאַלער מענש זאָל קענען עקסיסטירען מיט דעם נאַטיר־ליכסטען פון אַלע נאַטירליכע געטרענקע, און דאָס איז וואַסער. עס איז ניטאָ קיין בעסערע משקה אין דער וועלט ווי וואַסער.

אָבער געוויסע מענשען, אונטער געוויסע אומשטענדען, בענע־טהיגען אַ ביסעל משקה.

לאָמיר אַננעהמען דעם שווערען אורבייטער. אַ מענש האָרעוועט אַ גאַנצען טאָג און קומט אַ היים אָבענד וואו ער עסט זיין סאַפּער; ווי געוועהנליך, דעם שווערסטען מאָהלצייט פון טאָג. אַ גלאָז ביער, אָדער אַ גלאָז וויין, איז דאַן פּיעלייכט אַ נויטהווענדיגקייט אום צו העלפען אויפבויען צוריק דעם פערלוסט פון קערפּער דורך דעם טאָג.

קיין אַנדערער מענש אונטער נאָרמאַלע צושטענדע זאָל טרינקען. אויסער, ווען איינער ליידעט און אַ ארצט האָט פאר איהם פערשריע־בען אַ געוויסע משקה.

מען זאָגט, אַז עס זיינען דאָ דריי גרויסע חסרונות פון שוואַכע מענשען. דער ערשטער איז געמבלען, דער צווייטער געשלעכטליכע אויסגעלאַסענהייט און דער דריטער שיכרות.

די ערשטע צוויי זיינען גענוג אבשייליך, אָבער דער דריטער, שיכרות, איז ערגער פון אַלעס.

אַ געמבלער קען אַ אמאָל ערוואַכען פון זיין פערווירונג, אַן אויס־געלאַסענער פון זיין פערפיהרונג, אָבער אַ שיכור איז, ווי געוועהנ־ליך, אַ פערלוירענע בריאה.

אָבער דאָס איז נאָך ניט גענוג. דער שיכור איז די אבשטוי־סענדסטע בריאה אין דער גאַנצער וועלט. אַ שיכור איז אַ שאַנדע פאר יעדען; אפילו זיינע אייגענע און קינדער שעהמען זיך מיט איהם און ווילען איהם ניט בעגעגענען.

און שיכרות קומט גראַדועל, אָדער רעגעלמעסיג, נאָכדעם ווי מען ערלויבט זיך צו נעהמען אַ ביסעל, נאָך אַ קאַפּעלע און נאָך אַ ביסעל, דער מענשליכען סיסטעם געוועהנט זיך צו צום גיפט, און דאַן בעגעהרט מען דאָס אַלס אַ נויטהווענדיגקייט.

דאָס ערגסטע אין דער וועלט איז, ווען מען נעהמט אַ ביסעל ווען „עס קלעמט דאָס האַרץ״; מען זעטיגט דערמיט דעם הונגער.

דאָן לערענט מען אוים דעם סיסטעם צו טרינקען אַנשטאַט עסען. אזוי געהט עס ווייטער און ווייטער, ביז מען זינקט און מען פערזינקט.

ביי אידען זאָגט מען „ויין ישמח לבב אנוש“. ווין דערפרעהט דאָס מענשליכע הארץ.

ווען מענשען זיינען אין געזעלשאפט, ווען מענשען ווילען זיך וואוילטהאָן, ווען מען עסט עפּעס גוטעס און מען וויל ספּעציעל הנאה האָבען פון לעבען, איז א גלעזעל משקה אם פּלאַטץ.

אין הויכע געזעלשאפט, וואו די עטיקעטע איז זעהר שטרענג, און וואו מען וויל ניט הולטייעווען, איז מען זיך אזוי נוהג ;

מען דערלאַנגט עסען און ווען מען איז פארטיג מיט א דריטעל, גיט מען צו גלעזלעך. מאַנכע נעהמען קאָניאַק. מעהר קיין קאָניאַק ווערט ניט סערווירט. ווען דער צווייטער טהייל עסען איז פארטיג, גיט מען ביער אָדער וויין. צום שלוס, אָדער נאָכ'ן עסען, גיט מען ווידער א גלעזעל שארטרעז.

דערמיט ענדיגט מען דאָס טרינקען פון שארפע משקאות, אפילו ווען די געזעלשאפט פערברענגט א גאַנצע נאַכט. מען סערווירט פער־שיעדענע מינעראַל וואסערן, קאַפּע, טהעע, אָבער קיינע גייסטיגע געטרענקע.

אין ווינטער, ווען עס איז זעהר קאַלט און מען זיצט אַפּ א גאַנ־צע נאַכט, סערווירט מען, אין דער פריה, טהעע מיט ראָם. מען גיט יעדען איינעם א קליין גלעזעלע ראָם. און דאָס איז, ווי געוועהנ־ליך, אונגעפעהר פיער אָדער פינף שטונדען זייט דעם לעצטען טרונק.

ווען אזא פּארטיע קומט פּאָר דריי אָדער פיער מאָל דורכ'ן ווינ־טער, אָדער אפילו איין מאָל אין מאָנאַט, איז דאָס, ערשטענס ניט שעדליך, און צווייטענס געהט עס ניט ארוים פון די פּאָרשריפטען פון אַנשטענדיגער געזעלשאפט.

עס איז א גרויסע פראַגע, אויב עס איז אַנשטענדיג אריינצו־געהען אין א סאַלון און נעהמען א טרונק.

אין אַנדערע לענדער, אויסער די פעראייניגטע שטאַאטען, רעכענט מען דאָס פאר זעהר ניט זויבער געהאַנדלעט. דאָ אָבער, אין לאַנד פון רעפּובליקאַנישער דעמאָקראַטיע, ערלויבט מען זיך זעהר פיעל.

אין וואַשינגטאָן, ווען קאָנגרעסס איז ביי די זיטצונגען און דער סופּרים קאָורט איז ביי דער ארבייט, זעהט מען אָפט אריינגעהען א

יונייטעד סטייטס סענאטאָר אין א דערבייאיגען סאלון וואו ער כאפט א טרונק, און ניט זעלטען אויך א סופרים קאורט ריכטער.

זייטיגע מענשען וואָס ווייסען ניט, רעכענען, אז א יונייטעד סטייטס סענאטאָר און א יונייטעד סטייטס סופרים קאורט ריכטער האנדלען פונקט אזוי ווי אן אנדערער געוועהנליכער מאַם, דיק אָדער הארדי וואָס געהען כאפען א פּאָאר גלעזלעך. אָבער דאָ איז דער איר־טהום, דיעזע מענשען בענעהמען זיך ווי די עטיקעטע שרייבט זיי פאָר. זיי טרינקען קיינמאָל ניט מעהר ווי איין גלעזעל, און אימער איז דאָס אין בעגלייטונג פון עפּעס עסען.

די משקה איז ניט דער עיקר, נאָר דער טפל ; דער עיקר איז דער סענדוויטש. מען הייסט זיך געבען א סענדוויטש, אָדער א צו־ביים ווען מען פערטרינקט מיט עפּעס. דאָס איז אלזאָ א מין „הארץ אונטערלעהנען", אָדער ניט קיין טרינקען.

יעצט וועלען מיר רעדען וועגען דער פרוי.

עס איז ניטאָ קיין מענש אין דער וועלט, וואָס בעטראכט א פרוי, וועלכע טרינקט, אלס א פאסענדע פערזאָן פאר געזעלשאפט.

א פרוי מעג אמאָל, עפּעס טרינקען ביים עסען, אָבער דאָס קען נאָר געשעהען אין ענגען קרייז פון דער פאמיליע. קוים איז עס ארויס פון דאָרט, דאן זאָל זי זיך ניט ערלויבען עפּעס צו טרינקען וואָס קען הייסען א שארפע משקה.

ניט נאָר דארף א פרוי ניט טרינקען אין געזעלשאפט, זאָנדערן אויך ניט אין א רעסטאָראנט וואוהין זי געהט אמאָל מיט איהר מאַן אָדער אנדערע קרובים.

ביי די אמעריקאנער איז בעקאַנט, אז פאר א געמישטע געזעל־שאפט, פון מענער און פרויען, פאַרבערייטעט מען נור „סאָפט דרינקס", דאָס הייסט מינעראל־וואסער, לעמאָנאדע און אייז־קרים.

א שיכור'ער מאַן איז אן אבשייליכקייט, א העסליכקייט ; א שיכור'ע פרוי איז נאָך ערגער, אויב ערגער איז נאָר מעגליך.

מען זאָגט, אז א מאַן וואָס שיכור'ט, קען נאָר האָבען דיעזען איינציגען אבשייליכען חסרון ; ווען א פרוי שיכור'ט, רעכענט מען איהר צו אלע איהרע ניעדריגע שוואכקייטען פון מענשען.

ווי ווייט טרינקען פאר א דאמע ווערט גערעכענט פאר מיאוס, קען מען זיך פארשטעלען דערפון, וואס איינע פון די וואנדער־בילטס האט זיך אמאל געפונען שרעקליך בעליידיגט, ווען מען האט זי מכבד געווען מיט א גלעזעל שארטרעו נאכ׳ן עסען.

דאס האט פאסירט אין הויז פון א שפאנישער פאמיליע, וואו טרינקען פאר דאמען איז אמאל פאסענד.

אין דיעזע לענדער ווערט טרינקען פאר א דאמע, אין דער עפענטליכקייט, בעטראכט פאר פונקט אזוי אבשייליך ווי רויכערן.

עס איז אנגענומען געווארען אין אנשטענדיגער געזעלשאפט אז בעפאר זעקס אוהר, בעפאר די ארבייטס־שטונדען ענדיגען זיך, טרינקט מען קיין וויין און קיין שנאפס, דער שכל איז א פשוט׳ער. שטארקע געטרענקע זיינען א שטערונג צו די ענערגיע וואס א מענש דארף האבען בייטאג.

עס איז זעהר ניט קיין שעהנע מאדע צו טראקטירען א גאסט מיט וויין אדער שנאפס, סאי ער קומט אין דער פריה, סאי ער קומט אין מיטען טאג. וויין אדער שנאפס ווערט סערווירט מיט א מאהלצייט. אהן א מאהלצייט, ריכטיגער געזאגט א דינער, דארף מען דאס אנבאטען א גאסט נור אין זעלטענע פעלע, למשל, ווען מען ווייס, אז ער דארף האבען עפעס אן ערפרישונג. עס איז אבער זעהר א מיאוס׳ע מאדע אראבצונעהמען די פלעשער פון בופעט פאר יעדען וואס קומט אריין אין הויז און זיך אנזעטצען אן יענעם אז ער „מוז" מאכען „לחיים". אזא גאסטפריינדליכקייט האט זיך נעפאסט פאר אייער זיידען אין דארף, אבער ניט פאר אייך וועלכער לעבט אין א ציוויליזירטער מדינה.

ביי'ם קאָרטען־שפּיעל

די שפּיעל פון טייפעל. — אידען זיינען ליידענשאַפטליכע קאָר־טען שפּיעלער. — מיט וועמען מען דאַרף ניט שפּיעלען און מיט וועמען מען קען יא. — דער מענש זעהט זיך אַרויס פון זיין שפּיעלען. — איינגעהאַלטענקייט און העפליכקייט ביים קאָרטען־טיש.

עס איז בעסער גאָר ניט צו שפּיעלען אין קאָרטען. עס איז בע־סער צו זוכען זיך אַנדערע פערגניגען, ניצליכערע פערגניגען. עס איז בעסער צו פערברענגען די פרייע צייט מיט אַ פערגניגען, וועלכעס רעגט ניט אויף אַזוי שטאַרק, וועלכעס פאָדערט ניט אונזער גאַנצע אויפמערקזאַמקייט, וועלכעס מאַכט אונז ניט אַזוי ווילד, אַזוי ענט־מענשט. דער דייטש האָט פאָלקאָמען רעכט, ווען ער רופט די ליי־דענשאַפט פון קאָרטען שפּיעלען, ד ע ר ש פּ י ע ל ־ ט י י פ ע ל. אין דעם ליידענשאַפטליכען קאָרטען שפּיעלער זיצט אַ טייפעל, אַ גע־היימע קראַפט, אַ ווילדע קראַפט, אַ טייפעלישע קראַפט.

יידער ווערט דער שפּיעל־טייפעל אימער מעכטיגער און ווען ער כאַפּט אַריין איינעם אין זיינע טייפעלישע לאַפּעס, איז זעהר שווער זיך אַרויסצורייסען פון איהם. אין די אַלטע צייטען, ווען אידען האָבען געלעבט אונטער דעם שווערן דרוק, אונטער דער פּרעס פון פערפאָלגונג און פעראַכטונג, ווען דער איד האָט געקענט אַפּאָטהעמען נור הינטער די אייזערנע טויערן פון זיין געהעטטאָ, האָבען אידען ניט געוואוסט פון קאָרטען שפּיעלען. עס איז געווען אַ זינד, אַ פערברע־כען צו שפּיעלען אין קאָרטען. דער שפּיעל־טייפעל האָט מורא גע־האַט אַריינצוגעהן אין די דונקעלע גאַסען פון דעם געהעטטאָ. די צייי־טען האָבען זיך געענדערט. די טויערן פון דעם געהעטטאָ זיינען איינ־געפאַלען און די מויערן פון דער אידישער גאַס זיינען פערשוואונדען. אידען מענען וואוינען אין דער גאַנצער שטאָדט און דער שפּיעל־טיי־פעל האָט זיי אַרומגענומען מיט זיינע לאַנגע און שווערע לאַפּעס. אידען זיינען איצט ליידענשאַפטליכערע קאָרטען שפּיעלער פון אַנדערע פעלקער. מען פערברענגט נעכט מיט קאָרטען שפּיעלען. יונגע לייט

פערברענגען און פערשווענדען די בעסטע צייט פון זייער יוגענד מיט קארטען שפּיעלען. ניט זעלטען פערשפּיעלט אַן אָרימער ארבייטער זיין לעצטען שווער פערדיענטען גראָשען אין קארטען, און ער ווערט אזוי אויפגערעגט, אז ער קען צוויי־דריי טעג נאָכדעם גאָרניט ארביי־טען. דאָס איז זעהר טרויעריג.

מיר זיינען קיין מאָראַליסטען, מיר ווילען ניט פּרעדיגען, אז אי־דען זאָלען ניט שפּיעלען אין קארטען. מיר ווייסען, אז זיי וועלען אונז ניט הערען. זיי וועלען אונז ניט פאָלגען און מיר פערלאַנגען גאָר ניט, זיי זאָלען אונז פאָלגען. מיר ווילען נור אויפמערקזאַם מאַכען אויף אייניגע רעגעלן, אויף אייניגע העפליכקייטס פאָרמען ביים קארטען שפּיעלען.

די ערשטע, די הויפּט רעגעל, איז — שפּיעל ניט אין קארטען מיט מענשען, וועלכע דו קענסט ניט און דו ווייסט ניט, ווער זיי זיינען. אַ פּראָפעסיאָנעלער קארטען שפּיעלער איז אַ שווינדלער. מען מוז ביי איהם פערשפּיעלען און עס זיינען היינט דאָ, ליידער, זעהר פיעל פּראָפעסיאָנעלע קארטענשפּיעלער, וועלכע גנב׳ענען זיך אריין אין די אנשטענדיגסטע הייזער און לאַדען איין צו אַ קארטען שפּיעל אום צו געווינען. — אַלזאָ שפּיעל ניט מיט אונבעקאַנטע מענשען.

שפּיעלען אין קארטען דארפען נור מענשען, וועלכע קענען זיך גאַנץ גוט, וועלכע האָבען מעהר אָדער ווייניגער גלייכע כאַראַקטערע, אַ גלייכען בילדונגס־גראַד און אַ גלייכע שטעלונג אין דער געזעל־שאַפט.

שפּיעלען אין קארטען איז אַ ריזיקאָ. ווער עס זעצט זיך שפּיע־לען אין קאָרטען דאַרף זיך גענוי אויסרעכענען, וויפיעל וויל ער רי־זיקירען. דאָס הייסט, ווי פיעל געלד מעג ער, קען ער, פערשפּיע־לען. קארטען שפּיעלען איז אַ ריזיקאָ דאָס הייסט, מען האָט אזוי פיעל שאַנסען צו געווינען ווי צו פערשפּיעלען. אַלזאָ דאַרף מען דאָס פערשפּיעלען קיין מאָל ניט פערגעסען. מען בעהויפּטעט זאָגאַר, אז ווער עס זעצט זיך שפּיעלען מיט דעם פעסטען ענטשלוס צו פער־שפּיעלען אַ געוויסע סומע, דער געווינט געוועהנליך. מען ערקלערט עס דערמיט, וואָס ווער עס איז ענטשלאָסען צו פערשפּיעלען, דער ריזיקירט מעהר און ווער עס רעזיקירט, דער געווינט. ווי ווייט דיעזע רעגעל איז וואהר אין דער פּראַקסיס, איז שווער צו זאָגען. אין גע־

וויסע שפּיעלע, וואו מען דינגט זיך, וואו איינער וויל איבערביעטען, איבערשטייגען דעם אנדערן, קען עס זיין וואהר.

איניגע בעהויפּטען, אז עס איז דאָ א געוויסעם סיסטעם, א געוויסע מעטהאָדע, ווי אזוי צו געווינען. דאָס איז אָבער גרונד פאַלש. געגען שלעכטע קאָרטען העלפען קיינע סיסטעמע און קיינע מעטהאָדען. ווען א שפּיעלער זעהט, אז עס געהט איהם ניט, אז „די קאָרטען זיי־נען געגען איהם", זאָל ער אויפהערען צו שפּיעלען. ער וועט דער־מיט פערשוינען זיין געזונדהייט און רעטען זיין געלד.

קאַלט־בלוטיג שפּיעלען איז די צווייטע, וויכטיגסטע רעגעל ביי קאָרטען שפּיעלען. ווער עס צוהיצט זיך, ווער עס ווערט אויפגערעגט, ווער עס פערגעסט זיך, דער וועט געוויס פערשפּיעלען.

עס איז דאָ א שעהנער שפּרוך פון דעם תלמוד: „בשלשה דברים האדם נכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו", ביי דריי געלעגענהייטען קען מען דערקענען דעם כאַראַקטער פון א מענשען: ביים טרינקען, ביים געלד געבען און ביים בייז ווערען. ווען מען שפּיעלט אין קאָרטען, מוז מען האַלטען אָפען דאָס בייטעלע און מען ווערט אָפט בייז. עס וועיזט זיך דאַן אַרויס ניט דער מענש, זאָנדערן די בעסטיע אין מענ־שען. ווער עס קען זיך ניט בעהערשען ביים קאָרטען שפּיעלען, ווער עס קען זיך ניט רוהיג פערהאַלטען, דער זאָל ליעבער גאָר ניט שפּיע־לען, ווייל ער מאַכט זיך פערהאַסט און מען וועט איהם אויסמיידען. מען וועט מעהר ניט וועלען שפּיעלען מיט איהם.

ביים קאָרטען שפּיעלען דאַרף מען זיין פריינדליך און העפליך, ווי ביי א טיש. ווען מען געווינט, דאַרף מען ניט ווייזען, אז מען איז צופריעדען, אז מען איז פרעהליך. מען טאָר זיך ניט ערלויבען מאַ־כען א בעמערקונג איבער דעם, ווער עס האָט פערשפּיעלט. מען טאָר ניט מאַכען א וויץ איבער זיין שלעכט שפּיעלען. דאָס הייסט, „שיטען יענעם זאַלץ אויף די וואונדען". גראַדע ווען מען געווינט, דאַרף מען זיין בעזאָנדערס העפליך.

העפליך מוז זיין דער, ווער עס פערשפּיעלט. עס איז געוויס ניט אנגענעהם צו פערשפּיעלען, אָבער מען דאַרף עס ניט אַרויסוויי־זען. מען דאַרף זיך ניט בעקלאַגען און מען טאָר ניט אַרויסווייזען, אז מען איז חושד איינעם, אז ער האָט פאַלש געשפּיעלט. קוים

האָט מען דער גרינגסטען פערדאכט, דעם קלענסטען חשד, אז איינער פון דער געזעלשאפט שפּיעלט פאלש, זאָל מען אויפהערן שפּיעלען. יענער וועט דאן פערשטעהן, אז מען וויל מיט איהם ניט שפּיעלען.

אין ניו־יאָרק, ווי אין אלע גרויסע שטעדט, וואו עס געפינען זיך פיעלע אונפערהייראטעטע מענשען, וועלכע קענען ניט איינלאדען פריינד און בעקאַנטע אויף א פינאקעל אָדער אויף א פּאָוקער צו זיך אהיים, מוז מען שפּיעלען אין קאפּפעע־הייזער, אין ביער־סאלונס און אין בעוואוסטע שפּיעל־הייזער. ווער עס געפינט זיך שוין אזוי שטארק אין דער מאכט פון דעם שפּיעל־טייפעל, אז ער קען זיך ניט איינ־האלטען, ער מוז שפּיעלען, זאָל ער וועניגסטענס זיך אויסזוכען א פּאסענדען פּלאַץ און פּאסענדע שפּיעל קאמעראדען. דאָס איז צוואר ניט לייכט, אָבער פיעל פערשפּיעלען איז אויך ניט לייכט.

עס שפּיעלען, ליידער, צו אָפט אויך פרויען, און דאָס איז דאָס טרויעריגסטע אין אונזער ציוויליזירטעס, ריכטיגער נאָך, איבערציווי־ליזירטעס לעבען. פרויען פון דער העכערער קלאסע שפּיעלען נור מיט פרויען. זיי ערלויבען זיך קיין מאָל ניט צו שפּיעלען אין קארטען מיט מענער. אין דער וועניגער ציוויליזירטער געזעלשאפט שפּיעלען אויך פרויען מיט מענער. דאָ מוז די פרוי פּאָרזיכטיג זיין. דאָ מוז די פרוי קענען זיך בעהערשען און זיך פערהאלטען רוהיג.

אם בעסטען איז עס נאָך, ווען א פרוי שפּיעלט ביי איין טיש מיט איהר מאַן, מיט איהר ברודער, מיט איהר פאטער אָדער מיט איהרע נאָהענטע פערוואנדטע. עס מעגען דערביי זיצען אויך א פּאָאַר גאנץ פרעמדע מענשען. אלענפאלס דארף עס זיין נור א פּאַ־מיליען שפּיעל, ניט א האזארד שפּיעל, „געמבלינג", ווי דער אמע־ריקאנער רופט עס. ליידער, קומען פּאָר זאָגאר ביי אזעלכע פאמיליען שפּיעלע געוויסע אוּנאנגענעהמליכקייטען. דער פרעמדער איז אמאָל חושד, אז מאַן און פרוי ווינקען איינער צום אנדערן און גיבען זיך צייכענס, ווי די קארטען זיינען אויסגעפאלען. א פרוי דארף זיין זעהר פּאָרזיכטיג, מען זאָל זי ניט חושד זיין אין אזעלכע קליינליכ־קייטען.

קינדער דארפען גאָר ניט שפּיעלען אין קארטען, זיי דארפען גאָר ניט וויסען, וואָס קאָרטען שפּיעלען איז. קינדער דארפען לער־

נען. ביז 20—21 יאהר דארף א יונגער מענש גאר ניט וויסען פון קארטען. אין אמעריקא האבען יונגע לייט אלערליי שפּיעלע אין די שולען און אין די קאללעדזשעס, און דאס זיינען מייסטענס שפּיעלע, וועלכע קרעפטיגען קערפּער און זעעלע.

אויף מיטינגען און פערזאמלונגען

א פעראיין אדער א לאדזש אלס ערציהונגס־אנשטאלט. — די פפליכט זיך צוהערען צו אנדערע. — לאנגע רעדען זיינען א לאסט פאר מענשען. — עהרע און עמטער. — פפליכטען פון א פּרעזידענט.

„לא טוב היות האדם לבדו", עס איז ניט גוט פאר דעם מענשען צו זיין אליין. דער מענש קען ניט לעבען גאנץ אליין, איינגעשלאסען און פערשפּארט אין זיין שטודיר צימער, אין זיין ארבייטס־צימער אדער אין זיין געשעפטס־פּלאץ. פון צייט צו צייט מוז ער זוכען אן ענדערונג און זיך צוזאמען קומען מיט מענשען, וועלכע האבען גאר נישט צו טהאן מיט זיינע פּערזענליכע אנגעלעגענהייטען. פון צייט צו צייט דארף ער זיך פיהלען אלס א טהייל פון א גרויסער געזעלשאפט, א מעמבער", ווי דער אמעריקאנער רופט עס, א מיטגליעד פון א פעראיין, א געזעלשאפט, א לאדזש אדער אירגענד וועלכער פעראייניגונג פון מענשען וועלכע פערפאלגען אנדערע ציעלע און צוועקע.

עס זיינען דא לענדער, וואו פעראיינע, געזעלשאפטען און צוזאמענקומען פון פערשיעדענע מענשען זיינען פערבאטען. דאס איז אן אונגליק. מענשען מוזען זיך צוזאמען, זיך אויסרעדען, זיך דורכרעדען און פאסען בעשליעסע צו טהאן עפּעס צום וואהל און בעסטען פון זיך אליין און פון אנדערע. אין ציוויליזירטע און פרייע לענדער קימערט זיך ניט די רעגיערונג וועגען אזעלכע פעראייניגונגען און מענשען ניצען אויס דיעזע פרייהייט און געברויכען זי צו בעסערע,

זאגאר צו ערהאבענע צוועקע. אין אזעלכע לענדער איז עס א נאטה־ווענדיגקייט פאר יעדען פערנינפטיגען מענשען זיך אנצושליעסען אן א פעראיין, געזעלשאפט, חברה, לאדזש, ארדען אדער סאסייעטי.

א פעראיין אדער א לאדזש, א סאסייעטי, ווען זי בעשטעהט פון אנשטענדיגע מענשען, איז א וואהרע שולע, וואו מען קען ביי יעדען מיטינג עטוואס לערנען. אין א פעראיין אדער לאדזש ווייזט יעדער מענש ארויס זיין אריגינאליטעט, זיין פערזענליכקייט, זיין קענען און וויסען, זיינע פעהיגקייטען און, ליידער, אויך זיינע פעה־לער, זיין גוטע אדער שלעכטע ערציהונג. ביי זיך אין דער היים אדער אין זיין געשעפט איז יעדער מענש איינזייטיג, ער האט אין זינען נור זיין געשעפט, זיין נוצען און זיין בעקוועמליכקייט, אין דער געזעלשאפט, אויף א מיטינג פון א פעראיין אדער לאדזש, מוז ער זיך ארויסווייזען פון אלע זייטען. ער מוז זיך לאזען בעלייכטען, ווי א שוישפיעלער אויף דער ביהנע מוז זיך לאזען בעלייכטען פון דעם עלעקטרישען ליכט, און ער ווערט אויך בעלייכטעט, דאס הייסט, נאך זיין בענעהמען, נאך זיינע רעדען, נאך זיינע האנדלונגען אור־טהיילען איבער איהם אנדערע מענשען, זיינע פעראיינס אדער לא־דזשען „ברידער“. א מענש קען זיין א גאנץ גוטער געשעפטס־מאן, אויף א מיטינג פון א לאדזש אדער פעראיין אבער וויים ער ניט, וואו איין און וואו אויס, און ניט זעלטען מאכט ער זיך לעכערליך און רעכט אונאנגענעהם.

א פעראין אדער א לאדזש איז א שולע אין פיעלע בעציעהונגען. ערשטענס, אויף אזא מיטינג לערנט מען די זאגענאנטע פארלאמענ־טארישע רעגעלן, דאס הייסט, ווי אזוי אויסצודריקען זיין מיינונג, ווי אזוי צו מאכען א פארשלאג, ווי אזוי צו פערטהיידיגען זיין פאר־שלאג, מיט אנדערע ווערטער, ווי אזוי צוציעהען צו זיך די מיי־נונג פון די איבעריגע מיטגליעדער. דאס אליין איז שוין א קונסט. צווייטענס, מען לערנט זיך בעהערשען, זיך פערהאלטען רוהיג, ווען דער פרעזידענט אדער פארזיצענדער גיט א קלאפ מיט'ן האמער און פארדערט אויף צו־ר ארדנונג. מען לערנט אוים פאלגען פארשריפטען און רעגולאציאנען. מען לערנט, אז דאס גאנצי קען בעשטעהן נור דאן, ווען יעדעס מיטגליעד, יעדער מעמבער, מוז אפט בייגען זיין שטאליץ און טהאן, וואס די מאיאריטעט, וואס די גרעסטע צאהל מיט־

גליעדער ווינשען און פערלאנגען. מען לערנט, ווי אזוי אנדערע צו בעהערשען און ווי אזוי בעהערשט צו ווערען.

עס זיינען צוואר דא פיעלע ביכער איבער די פארלאמענטארישע רעגעלן, אָבער „פּראָבירען איז בעסער, ווי שטודירען", זאָגט אַ דייטשעס שפּריכוואָרט. פאר אַ בעשעפטיגטען מענשען איז עס ניט לייכט צו לעזען אזעלכע ביכער, זיי צו שטודירען. אין דעם פעראיין אָדער אין דער לאדזש לערנט מען דיעזע רעגעלן פּראַקטיש, דורך לעבעדיגע ביישפּיעלע.

אין אַ פעראיין אָדער לאדזש דארף מען ערשט קענען זיך פער־שאַפען אכטונג פון די מיטגליעדער. ניט זעלטען קען מען אויך דאָרט געפינען פריינדשאַפט. מען קען זיך פערשאַפען פריינד, וועלכע קע־נען אונז זאָגאר ניצען אין געוועהנליכען לעבען.

יעדער מענש דענקט ביי זיך, אַז ער איז קליגער פון אנדערע, פערנינפטיגער פון אנדערע און אַז ער פערשטעהט מעהר פון אנדערע. אויף אַ מיטינג פון אַ לאדזש אָדער פעראיין לערנט מען אָפט, אַז יע־נער פערשטעהט אויך עפּעס, אַז ער פערשטעהט געוויסע זאכען בעסער פון מיר.

דאָס הויפּט בענעהמען אויף אַ מיטינג איז אַלזאָ אויסהערן, וואָס יענער זאָגט, איהם ניט אונטערברעכען און ווען מען געפינט, אַז יענער האָט ניט ריכטיג פערשטאַנען אַ געוויסע אנגעלעגענהייט, בע־טען דאָס וואָרט ביים פּרעזידענט און בעווייזען דיעזע ניט ריכטיגקייט דורך אַ בעסערע, ריכטיגערע מיינונג. עס קומט אָפט ארויס אַ רעכט אינטערעסאנטע דעבאַטע. די גאנצע אנגעלעגענהייט קען זיין אַ קלייניגקייט, אָבער די דעבאַטע ווערט אינטערעסאַנט, ווייל מען „שאַרפט זיך" דעם מוח און די צונג. מען לערנט ווי צו קעמפפען מיט ארגומענטען, מיט בעווייזע, מיט פאַקטען.

עס איז קוים נעטהיג צו זאָגען, אַז מען מוז ביי יעדער דעבאַטע זיין העפליך, אנשטענדיג, וועהלען און צעהלען די ווערטער. אַ ניט פּאַסענדעס וואָרט קען יענעם בעליידיגען און מען מאַכט זיך אַן אומ־זיסטען שונא. אַ גראָבעס וואָרט, אַ ניט אנשטענדיגעס וואָרט, צייגט אַ שלעכטע ערציעהונג. נור אַ גראָבער מענש געברויכט גראָבע, אונ־אנשטענדיגע ווערטער. ער ווייס ניט, אַז ער מאַכט זיך לעכערליך און פערהאַסט.

עס זיינען דאָ מענשען, וועלכע האָבען ליעב אָנצוהייבען זייער רעדע מיט א מעשה, מיט אַן אנעקדאָטע אָדער מיט א וויץ. דאָס איז אנגענומען אין אמעריקא אַלס רעגעל. מען דארף אָבער וויסען, וואָס פאר אַן אנעקדאָטע מען זאָל דערצעהלען און מען דארף זי דער־צעהלען אַזוי קורץ, ווי נור מעגליך. א צו לאַנגע מעשה, א צו־שמיערטע אנעקדאטע, ווערט לאַנגווייליג, אונאנגענעהם און אָפט אויך עקעלהאפט. ווען מען קען ניט דערצעהלען א ווירקליך וויציגע אנעק־דאָטע און אַזוי קורץ, ווי נור מעגליך, זאָל מען זי בעסער גאָר ניט דערצעהלען און ליעבער רעדען צור זאכע, „טו דהי פּאָינט", ווי דער ענגלענדער דריקט זיך אויס.

אויך צו לאַנגע רעדען ווערען אָפט לאַנגווייליג. עס איז דארום פיעל בעסער זיך צו פאסען קורץ, קלאר און דייטליך. עס מאַכט זיך א מאָל, אז איינער דריקט זיך אויס צו שארף, צו מאָל זאָגאר בעליידיגענד. מען מוז איהם ענטפערן, מען דארף אָבער דערביי ניט פערגעסען דעם שפּרוך פון אונזער גרויסען קעניג: „מענה רך ישיב חימה ודבר עצב יעלה אף". א ווייכע אנטוואָרט שטילט איין דעם צאָרן, א ביטערעס וואָרט רעגט אויף. דער געגנער מעג זיין, וואָס ער איז, ווען מען ענטפערט איהם ווייך און פערנינפטיג, זעהט ער איין, אז ער האָט בעגאנגען א פעהלער און ער בערייעט עס.

עס זיינען דאָ געזעלשאפטען און לאָדזשעס, אין וועלכע די דיס־ציפּלין איז אַזוי שטרענג, אז עס קען גאָר ניט קומען צו צאנקערייען אָדער אונאנגענעהמליכקייטען. ליידער, קען מען עס געפינען זעהר זעלטען אין א אידישען פעראיין אָדער אין א אידישער לאָדזש. די מיט־גליעדער פון אידישע פעראיינע קענען זיך ניט בעהערשען. זיי זיינען ניט געלערנט און ווילען ניט לערנען די נאָטהווענדיגסטע וויסענשאפט — דער אומגאנג מיט מענשען, העפליכקייט און עטיקעטע. יעדער וויל רעדען, יעדער וויל ארויסווייזען, אז ער איז א חכם, אז ער קען „איבערשפּארען" יעדען.

נאָך עפּעס אין דיעזער בעציעהונג. עס זיינען דאָ מענשען, וועל־כע האָבען ליעב זיך צו וויצלען, צו זאָגען חכמות, צו מאַ־כען פוילע וויצען, ווען עס פּאסט און ווען עס פּאסט ניט. אזעלכע וויצען שטערן אָפט די פערהאנדלונגען פון דעם מיטינג און דער וויצען־מאַכער מאַכט זיך לעכערליך. ווי וואהר און ווי ריכטיג האָט עס ער־

קלערט אונזער גרויסער קעניג : „לשון חכמים תטיב דעת ופי כסילים יביע אולת. די שפראכע פון דעם קלוגען מענשען פערבעסערט און פערמעהרט דאָס וויסען, דאָס מויל פון דעם נאר אָבער פלוידערט נור נארישקייטען.

עהרע און עמטער.

יעדער מענש וויל האָבען אביסעל עהרע און דארום וויל יעדער פעראיין אָדער לאָדזשען „ברודער" ווערען בעאמטער. דאָס איז גאנץ נאטירליך. דאָס איז מענשליך. ווער עס איז א מיטגליעד פון א פער־איין אָדער א לאָדזש, וויל א מאָל האָבען די עהרע צו זיין פרעזידענט, צו פיהרען און רעגיערען דעם פעראיין אָדער די לאָדזש. מען דארף אָבער דערביי ניט פערגעסען, אז ווערן א פרעזידענט איז לייכט, זיין א פרעזידענט איז שווער. מען קען זיך פערשאַפען גוטע פריינד, וועלכע זאָלען שטימען פאר איהם און זאָלען איהם וועהלען, אָבער אום צו זיין א פרעזידענט מוז מען זיך פאָרבערייטען. מען דארף קענען פיהרען א מיטינג, מען דארף זיין גוט בעקאנט מיט די געזעצע פון דער געזעלשאפט, אין וועלכער מען וויל זיין פרעזידענט. מען דארף קענען די פארלאמענטארישע רעגעלן, מיט אנדערע ווערטער, מען דארף גוט אויסשטודירען אזא ווערק, ווי „קאָשינגס האנדבוך פיר פארלאמענטארישע פראקטיק". דערביי אָבער מוז מען האָבען טאקט און מענשען קענטניסע.

ווער עס וויל זיין א פרעזידענט, דארף אלזאָ זיך גוט פאָרבערייטען. דאָס איז ניט אזוי שווער, ווי עס ווייזט זיך אויס. מען דארף זיך נור גוט צוקוקען, ווי אן אלטער, ערפאהרענער פרעזידענט פיהרט די מיטינגען און לערנען פון איהם. ווען מען איז גוט פאָרבערייטעט, ווען מען פיהלט זיך פעהיג פאר אן אמט, איז עס מעהר ניט, ווי רעכט, מען זאָל „לויפען" פאר אן אמט, רייסען זיך אָבער פאר אן אמט, קריעגען זיך, מאכען סקאנדאלען פאר אן אמט איז ניט פאסענד, ניט אנשטענדיג און איך מוז זאָגען צו מיין גרעסטען בעדויערן, אז אזעלכע אונאנגעהמליכקייטען און אָפט אויך סקאנדאלען קומען פאר צו אָפט אין אידישע לאָדזשען און פעראיינע. דאָס וואָלט ניט געדארפט זיין, דאָס וואָלט מען געקענט אויסמיידען, ווען די, וועלכע „לויפען" אויף

עמטער, וואָלטען בעסער געלערנט די וויסענשאַפט, ווי אַזוי אומ־צוגעהן מיט מענשען און ווי זיך אויפצופיהרען און צו בענעהמען אין געזעלשאַפטען, ווי אַזוי זיך צו מאַכען אנגענעהם ביי אַנדערע מענשען.

ווען איינער ווערט געוועהלט אַלס פּרעזידענט, מוז ער זיך געבען אַלע מעגליכע מיה אויך צו זיין אַ פּרעזידענט. איך וויל דאָ איבער־געבען איניגע רעגעלן און פאַרשריפטען, וועלכע זיינען נאָטהווענדיג פאַר אַ פּרעזידענט פון אַ פעראיין, אַ לאָדזש אָדער חברה.

ערשטענס, דאָס ערעפענען דעם מיטינג. די געוועהנליכע פאָרמאַ־ליטעט איז, אַז דער פּרעזידענט זאָל זאָגען: „ברידער, קומט צור אָרדנונג!" דאַן גיט ער דריי שלעג מיט'ן האַמער, דאָס הייסט, ער פאָרדערט אויף אַלע ברידער, זיי זאָלען אויפשטעהן. ווען אַלע שטעהן אויף און עס ווערט שטיל אין מיטינגס לאָקאַל, זאָגט דער פּרעזידענט:

„היערמיט ערקלעהר איך די לאָדזש.... אָדער דעם פעראיין..... ערעפענט פיר הייטע אבענד פאַר געזעצליכע פערהאַנדלונגען".

ער גיט דאַן איין האַמערשלאַג, דאָס הייסט, ער הייסט די ברי־דער זיך זעצען און זיך רוהיג פערהאַלטען, ביז מען וועט איבערלעזען דאָס פּראָטאָקאָל פון דעם פאָריגען מיטינג.

אין גוט איינגעאָרדענטע געזעלשאַפטען ווערט דער פּראָטאָקאָל פאָרגעלעזען פאַר דעם שלוס פון יעדען מיטינג, און דאָס איז גאַנץ ריכטיג. ביים שלוס פון יעדען מיטינג געדענקט נאָך יעדער, וואָס מען האָט פערהאַנדעלט אויף'ן מיטינג און ער קען אויפמערקזאַם מאַ־כען אויף אַ פעהלער, וועלכען דער סעקרעטער האָט געמאַכט. אין אידישע לאָדזשעס און פעראיינען פערלעזט דער סעקרעטער דאָס פּראָטאָקאָל ערשט צוויי—דריי וואָכען שפּעטער. ווער קען עס גע־דענקען, וואָס עס איז פערהאַנדעלט געוואָרען מיט צוויי—דריי וואָ־כען צוריק?

מיר מאַכען דיעזע בעמערקונג דאַרום, ווייל עס איז שוין צייט, אַז מען זאָל איינפיהרען אין אַנדערע לאָדזשעס און פעראיינע בעסערע מעטהאָדען פון געשעפטס פיהרונג.

ווען עס קומט פאָר אַ געוויסע אנגעלעגענהייט צור פערהאַנד־לונג, איז עס די פפליכט פון דעם פּרעזידענט צו ערקלעהרען דיעזע אנגעלעגענהייט, ער דאַרף אָבער ניט זאָגען זיין מיינונג, אויב ער איז

דאפיר אָדער דאגעגען. ער דארף נור ריידען איבער דיעזע אנגעלעגענ־הייט. די ברידער דארפען ענטשיידען, וואָס צו טהאָן און ווי אַזוי עס צו טהאָן.

ווי קליין א לאָדזש אָדער א פעראיין איז, דארף דער פרעזידענט קיין מאָל ניט פערגעסען, אז ער איז דער העכסטער בעאַמטער פון דיעזער פעראייניגונג און דארום דארף ער זיין ערנסט, האלטען די ברידער אין אָרדנונג און זיך קיינמאָל ניט ערלויבען צו זאָגען א פלאַ־כען וויץ, צו מאכען שפאס אָדער צו לאכען, ווען עס פאסט ניט. ער דארף פיהלען, אז ער האָט אויף זיך א פפליכט, א פעראַנטוואָרטליכ־קייט.

ער דארף לאָזען יעדען ריידען, ווי לאנג ער וויל, אָבער ווען ער זעהט, אז יענער רעדט ניט צו דער זאכע, זאָל ער איהם דערמאָהנען און אויפפאָרדערן: „טו דהי פאָינט!" רעדט צום פונקט, צו דער זאכע, נעהמט ניט אוועק אונזער צייט אומזיסט.

א פרעזידענט דארף אָנווענדען אַלע מעגליכע מיטעל, אז עס זאָל הערשען אין מיטינגס לאָקאל רוהע, אָרדנונג און פריינדשאפט.

אויך די אנדערע בעאַמטע פון א פעראיין אָדער א לאָדזש דאר־פען אָנווענדען אַלע מעגליכע מיטעל, אז די ברידער זאָלען זיך פער־האלטען אין אָרדנונג. אויך דער וויים פרעזידענט האָט דאָס רעכט צו רופען א ברודער צור אָרדנונג, ווען ער פערגעסט זיך און גע־ברויכט א שפראכע, וועלכע דארף ניט געברויכט ווערען אין אן אַנ־שטענדיגע געזעלשאפט.

די פערזאמלונגען אָדער מיטינגען דארפען בעטראכט ווערען אלס א היילינגטהום, ווייל מען קומט ניט אהין וועגען פערזענליכע אינ־טערעסען, זאָנדערן וועגען די אינטערעסען פון אַלע ברידער, די אינ־טערעסען פון וואָהלטהעטיגקייט.

אין שוהלען און בתי־מדרשים

א ביסעלע שטראָף רייד צו אונזערע ליעבע אידען. — די אידישע שוהל א מאָל. — די שעהנע אָרדנונג ביי די רעפאָרמער. — וואו עס פעהלט דיסציפלין. — ווען אַ פריידענקער קומט אין שוהל. — ריינליכקייט און געטליכקייט.

עס איז אייגענטליך קוים נעטהיג צו זאָגען עפּעס אָדער צו שרייבען עפּעס איבער העפליכקייט אין א מקום קדוש, אין אן אָרט, וואו דער מענש קומט אויסגיסען זיין הארץ פאר זיין גאָט, פאר זיין העכסטען ריכטער, פאר דעם בוחן כליות ולב. יא,ווען די מענשען וואָלטען עס וויסען, ווען זיי וואָלטען עס פיהלען, ווען זיי וואָלטען זיך ריכטיג אויפפיהרען, וואָלט מען גאָר ניט געדארפט שרייבען דאריבער. זיי ווייסען עס אָבער ניט, ווייל זיי זיינען צופיעל געוואָהנט דערצו. זיי פיהלען עס ניט, ווייל זיי קומען אין שוהל נור אום צו זוכען כבוד, עליות און כבודים, ניט אום צו בעטען גאָט. זיי פערשטעהן עס ניט, ווייל זיי זיינען שלעכט ערצויגען, ווייל זיי האָבען קיין מאָל ניט געזעהן, ווי אנדערע פעלקער בענעהמען זיך אין זייערע געבעט הייזער, אין זייערע טעמפלען און אין זייערע קירכען.

ווי ריכטיג האָט עס אויסגעדריקט אונזער נביא ישעיה : „וכי תבואו לראות פני, מי בקש זאת מידכם ? — רמוס חצרי ?" ווער פערלאַנגט עס פון אייך צו קומען צו מיר, ווען איהר קומט נור טרעטען מיינע האללען ? קומען אין א שוהל נור אום זיך צו ווייזען, נור אום צו טרעטען דעם פּוס באָדען, איז א זינד, אָבער קומען אין א שוהל און זיך אויפפיהרען ניט העפליך : ריידען, שפּאסען, מאכען גראָבע וויצען און שטערען אַנדערע, — איז א פערברעכען. ווער עס קומט אין א מקום קדוש ניט אום צו בעטען גאָט, דער זאָל בעסער זיצען אין דער היים.

ארומגעהן אין א שוהל, ארומלויפען, רעדען איינער צום אנדערן פון געשעפטען, מאכען בעמערקונגען איבער יענעם, לאַכען, מאַכען פוילע וויצען איז א שאַנדע און א חילול השם.

אין 1824 האָט זיך געגרינדעט די ערשטע אידישע געמיינדע

אין סינסיננעטי, אָהייאָ. עס פלעגען קומען פאַרמערס פון פופציג און זעכציג מייל אַרום אום צו זעהן, ווי די בני ישראל, דאָס אויסגעוועהל־טע פאָלק פון גאָט, בעטען צו זייער גאָט און לויבען זייער גאָט. דיעזע פאַרמערס האָבען קיין מאָל ניט געזעהן אַ אידען דאַוונען און זיי פלע־גען עס בעטראַכטען אַלס אַ גרויסע עהרע זיך צו געפינען אין אַ גאָטעס הויז פון אידען. צום גליק, זיינען די ערשטע אידישע אימיגראַנטען אין סינסיננעטי געווען ענגלישע אידען, וועלכע זיינען אין דער היים גע־וואָהנט געווען צו אַ שטרענגער אָרדנונג אין אַ שוהל, און די קריסטען האָבען איינגעזעהן, אַז עס איז ווירקליך אַ פאָלק, געוועהלט פון גאָט צו פערברייטען די וואהרהייטען פון זיין לעהרע — די תורה. מען פלעגט זיי אויפנעהמען זעהר העפליך, מען פלעגט זיי אָנווייזען אַ פלאַץ וואו צו זיצען און מען פלעגט זיי געבען אַ סדור, וועלכער איז אָבער געווען געדרוקט נור אין העברעאיש, ווייל דאַמאָלס האָט מען נאָך ניט געהאַט סדורים אין אַן ענגלישער איבערזעצונג.

פלעגען אויך קומען אין שוהל געלעהרנטע קריסטליכע גייסט־ליכע, וועלכע האָבען פערשטאַנען העברעאיש. די אידען האָבען זיך ניט געדאַרפט שעהמען. זייער שוהל איז געווען אָרים, אָבער זויבער, ריין, אַנשטענדיג און די אַנוועזענדע אידען האָבען זיך אויפגעפיהרט, ווי מען דאַרף זיך אויפפיהרען אין אַ מקום קדוש.

אין דיעזער בעציהונג מוז מען געבען קרעדיט און אַלע עהרע די רעפאָרמירטע אידען. זיי ווילען האָבען אַן אַנשטענדיגעס יודענטהום. זיי ווילען אַ בעסערעס, פיינערעס, רעפאָרמירטעס יודענטהום. אין זייערע טעמפלען שרייט מען ניט, לאַרמט מען ניט, מאַכט מען קיינע געוואַלדען און מען קריעגט זיך ניט איבער אַ מפטיר אָדער אַ שישי. מענשען ווייסען, אַז זיי געפינען זיך אין אַ טעמפעל, אין אַ מקדש מעט, וואו יעדער קומט אום צו בעטען אָדער אום צו הערען גאָט׳ס וואָרט.

ווען עס קומט אַ גאַסט, בעזאָנדערס אַ ניט איד, נעהמט איהם אויף דער שמש, אַ מאַן, וועלכער געהט אַנשטענדיג אָנגעטהאָן און וועלכער קען די לאַנדעס שפּראַכע, און פיהרט איהם צו צו אַ פּאַסענ־דען פלאַץ. ווען עס ענדיגט זיך אַ תפלה, געהט צו צום גאַסט דער פּרע־זידענט אָדער דער גבאי פון שוהל און הייסט איהם ווילקאָמען אין גאָט׳ס הויז.

אין פיעלע אָרטאָדאָקסישע שוהלען אין ניו־יאָרק איז עס אָבער אַנדערש. ווען עס קומט אַ פרעמדער, אַ בעזוכער, לויפען צו צו איהם עטליכע מענשען, שטעלען איהם אַלערליי פראגען און ווען דער גאַסט איז אַ קריסט, וועלכער פערשטעהט ניט דאָס שלעכטע ענגליש, וועלכע מען רעדט צו איהם, ווערט ער צומישט און ווייס ניט וואָס צו דענקען פון דיעזעס פון גאָט ערוועהלטעם פאָלק.

מען האָט מיר דערצעהלט אַלס פאַקט, אַז ערשט גאָר ניט לאַנג איז אַ קריסטליכער גייסטליכער אריינגעקומען אין אַ גרויסע, בע־וואוסטע אָרטהאָדאָקסישע שוהל, ווען מען האָט געהאַלטען אין דער מיט דאַוונען. דער שמש האָט ניט געקענט אַ וואָרט ענגליש. עס זיינען צו געקומען צו איהם עטליכע אידען. איינער מיט'ן טלית אויפ'ן האלז, דער אַנדערער מיט'ן טלית אויפ'ן קאָפּ, דער דריטער מיט אַ גאַנץ אַלטען טלית, וועלכען מען האָט קיין מאָל ניט אויסגעוואַשען. אַלע האָ־בען גערעדט, אַלע האָבען געשטעלט פראַגען דעם גייסטליכען. ער האָט געזעהן פאַר זיך בילדער, וועלכע ער האָט אין קיין קירכע, אין קיין גע־בעט הויז ניט געזעהען. איינינע האָבען געזאָגט זייערע תפלות אַזוי הויך, אַז זיי האָבען פערטויבט די אויערן. אַנדערע האָבען געדאַווענט גאַנץ שטיל. איינינע זיינען געשטאַנען, אַנדערע זיינען געזעסען. דער קריסט איז געבליעבען שטעהן, ווי אַ צומישטער. ער האָט אין קיין פאַל ניט געקענט גלויבען, אַז ער געפינט זיך אין אַ גאָטעס הויז, וואו דאָס אידישע פאָלק קומט בעטען צו זיין גאָט.

אַז דאָס האָט געקענט פּאָרקומען אין אַ גרויסען, רייכען, גוט איינגעאָרדענטען בית המדרש, קען מען זיך שוין פאָרשטעלען, וואָס עס קען פאָרקומען אין די קליינע און אָרימע שוהלען און בתי מדרשים.

איך וויל שוין ניט רעדען וועגען די שטרייטיגקייטען, צאַנקע־רייען, אונאַננעהמליכקייטען, וועלכע קומען פאָר אין פיעלע שוהלען איבער עליות, איבער אַ „שטאָדט", איבער קליינליכע געלד אינטערע־סען, איבער „שוהל ביזנעס", איבער אַ חזן און איבער אַנדערע קליי־ניגקייטען, וועלכע מען האָט אריבער געבראַכט פון דעם אַלטען גהעטטאָ.

ווען מענשען דאַרפען זיך אויפפיהרען אַנשטענדיג, העפליך און פריינדליך אין אַ געזעלשאַפט, אין אַ טהעאַטער, אויף אַ קאָנצערט און אויף אַ באָל, ווי פיעל אַנשטענדיגער און העפליכער דאַרפען זיי זיך אויפפיהרען אין אַ מקום קדוש ?

מיר געניעסען אין אמעריקא אלע בירגער רעכטע און אלע פריי־היטען. וואס הייסט אבער פרייהייט ? זיך בעהערשען, אויספאלגען די געזעצע, רעגעלען און פארשריפטען פון מענשליכקייט. דער תלמוד לעהרענט אונז : „איזהו מכובד ? — המכבד את הבריות". ווער ווערט געשעצט און געאכטעט ? — ווער עס שעצט און אכטעט אלע בעשעפעניסע, אלע מענשען. ווער עס וויים צו שעצען און צו אכטען אלע מענשען, דער וויים, ווי אזוי צו זיין העפליך און אנשטענדיג אין יעדער געזעלשאפט און בעזאנדערס אין א הייליגטהום, וועלכעס איז געווייהעט צו דער עהרע פון גאט און צו ברידערליכקייט פון אלע מענשען.

ווען א פריידענקער וועלכער גלויבט ניט אין גאט בעטען און אין די אנדערע רעליגיעזע צערעמאניעס קומט א מאל אין שוהל צו־ליעב אירגענד וועלכע אורזאכע, צו ער וויל יוצא זיין פאר פאמיליע, אדער ער וויל הערען דעם חזן'ס געזאנג, דארף ער וויסען אז א דזשענטלמאן רעספעקטירט אימער דעם גלויבען אדער די איבערציי־גונג פון זיינע מיטמענשען. אויב ער דאווענט אליין ניט, דארף ער ניט שטערען אנדערע דעם דאווענען און ער דארף ניט טהאן קיין זאך וואס וועט דעם פרומען פערשאפען קריינקונג. ער דארף זיך בעטראכטען אלס גאסט אין שוהל און ער דארף קיין מאל די גאסטפריינדליכקייט ניט בעלוינען מיט שפאטישע בעמערקונגען און אונפאסענדע לצנות. ער דארף זיך האלטען רוהיג, מיט רעספעקט און ציינען דאס כאטש ער איז ניט פרום פאר גאט, איז ער דאך גוט פאר לייטען.

צום שלוס וויל איך נאך מאכען א בעמערקונג איבער די טליתים. מען טראגט אפט אין א שוהל א זעהר ניט ריינעם, א שמוציגען טלית. דאס איז אן אונרעכט און א שאנדע. דער תלמוד לעהרענט אונז : „תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה". א שמאל פלעק אויף א קלייד פון א געבילדעטען מענשען איז א פערברעכען, וועלכעס דארף בעשטראפט ווערען מיט דער שטרענגסטער שטראפע, און דאס איז אויך גאנץ ריכטיג. „קלינלינעס איז נעקסט טו גאדלינעס", ריינליכקייט איז נאהענט צו געטליכקייט, זאגט דער ענגלענדער. ווי קען עס א ציי־ווילייזירטער מענש, א תלמיד חכם, קומען אין א שוהל, אין גאטעס הויז און אנטהאן א שמוציגעס קלייד, א טלית, אין וועלכען אידען בעטען גאט ? איז עס ניט א פערברעכען געגען גאט און מענשען

צו דאווגען אין א טלית, אויף וועלכען עס ליעגען הויפענס שמאלץ? קען מען דען ניט אויסוואשען, אויסרייניגען אזא טלית? וואלט דיעזער פרומער איד זיך ווייזען פאר מענשען מיט א פערשמוצטעם העמד? מיט א פערשמאלצעוועטען ראק? ווי אזוי וואגט ער עס צו קומען פאר גאט אין אזא שמוציגעם קלייד? —

ריינליכקייט איז געטליכקייט און העפליכקייט איז מענשליכקייט.

ערהאלונג און פערגניעגען אין זומער־צייט

א וועקיישאן איז א נויטהווענדיגקייט. — געהן אויף א פארם. — באָרדינג הייזער געזעלשאפט. — די פרוי וואס איהר מאן איז פערבליעבען אין שטאָדט. — איבערטריעבענע פוץ. — טיש עטיקעטע אין א זומער האָטעל. — צופעליגע בעקאנטשאפט מיט פרעמדע מענשען.

„וויר פאהרען צו בערג, וויר קאָממען וויעדער,
ווען דער קוקוק רופט, ווען ערוואכען די ליעדער,
ווען מיט בלומען זיך קליידעט די ערדע ניי,
ווען די טייבעלעך פליעסען אין ליעבליכען מאי".

אזוי זינגט דער גרויסער דייטשער דיכטער, פ. שיללער. עס איז א נאַטור געפיהל און מען קען זאגען, א נאטור נאָטהווענדיגקייט פון אונזער ציוויליזאציאָן, ארויסצופאהרען פון דער ענגער, דומפפיגער, פערשטיקטער, פערשטויבטער שטאָדט. „ווען דער קוקוק רופט, ווען ערוואכען די ליעדער, ווען מיט בלומען זיך קליידעט די ערדע ניי". אין די אלטע צייטען ווען אלע האבען געוואהנט אין דערפער אדער אין שטעדט, וועלכע זיינען ניט גרעסער געוועזען פון דערפער, האָט מען עס ניט געדארפט. פרישע לופט און ריינעס וואסער זיינען געוועזען א ביליגער ארטיקעל. מען האָט איהם געהאט אומזיסט און נור א פערליעבטעם פאארל פלעגט זאגען: „לכה דודי, נצא השדה, נלינה בכפרים, נשכימה לכרמים". קום געליעבטער, לאָמיר ארויסגעהן אויף דעם פרייען פעלד,

לאָמיר איבער נעכטיגען אין די דערפער, אום מיר זאָלען קענען אויפ־שטעהן גאַנץ פריה און געהן אין די וויינגערטנער.

היינט איז עס אַנדערש. היינט לעבט מען אין גרויסע שטעדט, אין ענגע גאסען, אין דומפיגע פערשטיקטע וואָהנונגען, און עס איז אַ נאָטהווענדיגקייט ארויסצופאָהרען אין די זומער צייט ערגעץ אין די פרייע נאַטור, אויף דאָס לאַנד, „אין דהי קאָונטרי”, ווי דער אַמעריקאַנער רופט עס.

עס איז אַ נאָטהווענדיגקייט זיך צו ערהאָלען, זיך אויסצורוהען פון די ארבייטען, פון די אָנשטרענגונגען, פון דעם שווערען דרוק פון די קאַלטע ווינטער מאָנאַטען. עס איז אַ נאָטהווענדיגקייט ווענינגס־טענס איינינע וואָכען אָדער זאָגאר איינינע טעג אין יאָהר צו אַטהע־מען די פרישע, ריינע, געזונדע לופט, פון פעלד און וואלד, פון בארג און טהאָל. אונזער ציוויליזאציאָן איז געווים גרויס, ערהאבען און מיר מעגען מיט איהר שטאָלציערען, אָבער זי פרעסט אונז אויף, זי צער־דריקט אונז, זי צורייבט אונז אונטער איהרע שווערע רעדער. מיר מוזען זיך פון צייט צו צייט ערהאָלען, אויסרוהען, אָנזאַמלען נייע קרעפטע, ווען מיר טהוען עס ניט, שעפּען זיך אוים אונזערע קרעפטע, אונזער ענערגיע, אונזער מוטה און אונזער שטרעבען צו שאַפען און צו ווירקען.

ארויספאָהרען אין דער זומער צייט איז אַ נאַטור בעדירפנים פאר דעם שטארקסטען מאַן, אָבער אַ נאַטור נאָטהווענדיגקייט פאר די שוואכע פרויען און קינדער. עס בלייבט נור די פראגע, וואוהין צו פאָהרען און ווי אַזוי צו פערברענגען די צייט פון דער זומער פרישע, פון דער וואקאציאָן, „וואקיישאָן”, שפּריכט עס אוים דער ענגלענדער, זומער פערגניעגען, „פּלעזשור”, רופט עס דער אַמעריקאַנער איד.

עס זיינען דאָ צוויי וועגען אָדער צוויי ארטען, ווי צו פערברענגען די זומער צייט. ערשטענס, צו מאכען א רייזע נאָך אייראפּאַ אָדער נאָך ווייטע געגענדען אין אַמעריקא. דאריבער וועל איך שרייבען אין דעם נעקסטען קאַפּיטעל. צווייטענס, ארויסצופאָהרען ניט ווייט פון דער שטאָדט, וואו מען וואָהנט, און זיך זוכען אַ קווארטיר ביי אַ פאַר־מער אָדער אין אַ באָרדינג הויז אָדער אין אַ האָטעל.

מיט צוואַנציג — דרייסיג יאָהר צוריק איז עס געווען אין דער מאָדע, זיך אויסצוזוכען אַ בעקאַנטען אָדער ניט בעקאַנטען פאַרמער,

זיך אָנפרעגען ביי איהם דורך א בריעף, אויב ער קען אָבגעבען א צימער אָדער צוויי און ווי פיעל ער וועט בערעכענען פאר א וואָך אָדער א מאָנאַט פאר א דערוואקסענעם מענשען און פאר א קינד. ווען מען האָט זיך אויסגעגלייכט מיט איהם, איז מען אַוועקגעפאָהרען אויף א פארם און מען האָט מיטגענומען ניט פיעל קליידער. מען פלעגט עס זאָגאר בעטראַכטען אלס ניט פּאַסענד מיט צו נעהמען צו פיעל קליידער, ווייל מען האָט ניט געוואָלט פערשעהמען דעם פארמער אָדער זיין פרוי, וועלכע געהט איינפאך אָנגעטהאָן און האָבען געוועהנליך ניט אַזעלכע שעהנע קליידער ווי שטאָדט לייט. עס פלעגט זאָגאר בעטראַכט ווערען אלס א סאָרט העפליכקייט, אַז מען זאָל געהען אָנגעטהאָן ניט רייכער און שעהנער פון דעם פארמער אָדער פון זיין פרוי. מען פלעגט קומען אויף די פארם נור אום זיך אָפּצורוהען און אום צו געניסען די פרישע לופט און די פרייע נאַטור.

די פראַנצויזישע קעניגין מאַריע אַנטואַנעטטע איז געווען די ערשטע, וועלכע האָט איינגעפיהרט דיעזע מאָדע, אַם ענדע פון דעם אכטצעהנטען יאהרהונדערט. זי פלעגט זיך ניט שעהמען אוים צו מעל־קען די קיה ביי די פארמער און אליין צו מאַכען פּוטער און קעז. איהר פלעגען נאָכטהאָן די פרויען פון דער העכסטער אריסטאָקראַטיע פון פראַנקרייך און ענגלאַנד. עס פלעגט הייסען, ווען איך וואָהן אין א דאָרף ביי א פארמער, דאַרף איך לעבען און זיך אויפפיהרען, ווי א פארמער און ווי זיין פרוי. דאָס זעלבע פלעגט מען טהאָן אין אַמעריקא. וואו מען איז אימער געוועזן ניט שטאַרק אריסטאָקראַטיש. די צייט, וואָס מען האָט פערבראַכט אויף דעם פארם, האָט מען פון זיך אַראָבגעוואָרפען יעדע צערעמאָניע, יעדע עטיקעטע און יעדעם געזעל־שאַפטליכעם פּפליכט. מן האָט געלעבט אין דער פרייער נאַטור: מונ־טער, פריש, פריי און פרעהליך.

פיעלע פערנינפטיגע מענער און פרויען טהוען עס נאָך היינט און זיי געניסען ווירקליך זייער זומער פרישע, זומער־וואַקאַציאָן. (וואַקיישאָן אָדער פלעזשור) זיי שפּאַציערען ארום אויף די בערג, זיי העלפען דעם פארמער אָדער דעם פארמערס פרוי אין זייערע פארמער ארבייטען און זיי פערגעסען אויף א ווייל דעם צוואנג און דעם דרוק פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען אין דער גרויסער שטאָדט.

מיט דער צייט אָבער האָבען זיך אויסגעבילדעט זומער־פּלעצער

מיט האָטעלס אָדער מיט גאסט־הייזער. דער אמעריקאנער רופט זיי „באָרדינג האוזעס”. ניט זעלטען מאכט דער פארמער אליין זיין הויז פאר א באָרדינג האוז, מייסטענס אָבער טהוען עס שטאָדט לייט. זיי מאכען דערמיט א געשעפט. זיי לעבען דערפון.

אין א באָרדינג האוז קומען זיך שוין צונויף גאנץ אונבעקאנטע מענשען, אלערליי מענשען, פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערע, מיט פערשיעדענע שטופען פון בילדונג, ערציעהונג און וועלט ערפאהרונג און זאָגאר מיט פערשיעדענע פרעטענזיאָנען און לע־בענס געוואָהנהייטען, ווירקליך רייכע און וועלכע ווילען נור ווייזען, אז זיי זיינען רייך. מענשען, וועלכע קומען נור אום זיך אויסצורוה־ען און מענשען, וועלכע קומען נור אום צו ווייזען, אז זיי האָבען שעהנע קליידער און טהייערע בריליאנטען. — עס קומט זיך צונויף „א געמישטע געזעלשאפט”.

אין „א געמישטע געזעלשאפט” מוז מען שוין זיין זעהר פאָרזיכ־טיג און זעהר שטרענג. מען מוז זיין פריינדליך און העפליך געגען יעדען, אין דערזעלבער צייט אָבער שטאָלץ, צוריקהאלטענד און שטרענג אָפּהיטען אלערליי רעגעלן פון עטיקעטע און אָרדנונג. ווער עס ווייס ניט, ווי זיך צו בענעהמען, ווי זיך אויפצופיהרען אין א געמישטע געזעלשאפט; דער מאכט זיך לעכערליך און עס קען איהם פּאסירען פיעלע אונאננעהמליכקייטען.

אין א זומער־האָטעל אָדער אין א באָרדינג האוז קומען אָפט געסט, בעזאָנדערס פרויען, וועלכע ווילען נור ווייזען זייערע שעהנע קליידער אָדער זייערע דיאמאנטען, בריליאנטען — זייער ציערונג אָדער ווי דער אמעריקאנער רופט עס „דזשועלרי”. מענער קומען אָפט נור אום צו שפּיעלען אין קארטען, „געמבלען”, ווי מען זאָגט עס אויף אמעריקאנער אידיש. עס „געמבלען” אויך פרויען, אָבער ניט אזוי פיעל, ווי מענער. ניט זעלטען פערשפּיעלט מען שווערעס געלד. מען ווייס גאָר ניט, אז מען האָט זיך געזעצט שפּיעלען מיט „געמב־לער”, דאָס הייסט, מיט א פּראָפעסיאָנעלען קאָרטען־שפּיעלער, און מען פאלט אריין זעהר מיאוס.

די ערשטע רעגעל פון עטיקעט אין דיעזער בעציעהונג איז דער שפּרוך פון אונזער אלטע לעהרער : „כבדיהו וחשדיהו.” די דייטשען דריקען עס אויס מיט אנדערע ווערטער, מיט אן אנדער שפּריכוואָרט :

„טרוי, שוי — וועמען ?" האלט יעדען מענשען פאר אן עהרענמאן, אָבער זיי זעהר פאָרזיכטיג, ווען דו קענסט איהם ניט. לאָז זיך ניט אריין אין צו לאנגע רעדען מיט א מענשען, וועמען דו קענסט ניט, דערצעהל איהם ניט פון דיינע געשעפטען, פון דיין פערמעגען, פון דיין שטעלונג אין דער שטאָדט, פון וואנען דו ביסט. ריהם זיך ניט, לויב זיך ניט אוים צופיעל, „בלאָף ניט", זאָגט דער אמעריקאנער.

א דאמע, בעזאָנדערס ווען זי איז אליין, דאָס הייסט, ווען איהר מאַן מוז בלייבען אין דער גרויסער שטאָדט און קומען נור פון צייט צו צייט, מוז זיין בעזאָנדערס פאָרזיכטיג. זי דארף ניט ווייזען, אַז זי איז רייך. זי דארף זיך אנטהאָן ריין, שעהן, זויבער, „קאָם איל פאָ", ווי דער פראנצויז רופט עס, „ניעט", ווי דער אמערי־קאנער רופט עס, אָבער ניט ווילד, ניט צו רייך, ניט צו עלעגאנט.

איך האָב געזעהן אין א זומער־האָטעל נארישע פרויען, וועלכע פלעגען אבענדס, ווען אלע געסט געפינען זיך אין האָטעל, ארומגעהן אין דעם גרויסען זאל פון דעם האָטעל מיט זייער הוט אויפ'ן קאָפּ אום צו ווייזען, אַז זיי האָבען א שעהנעם הוט, אַן עלעגאנטען הוט, נאָך דער נייעסטער פּאריזער מאָדע. זיי האָבען זיך געמאכט לעכערליך, ווייל אין א שעהנעם, ווארימען זומער אבענד, ווען מען געפינט זיך אין דעם זאל פון א האָטעל, דארף מען גאָר קיין הוט טראָגען. עס איז גאנץ גענוג, ווען מען פערקעמט זיך שעהן, ווען מען טראָגט שעהן פערפּוצט די אייגענע האָאָר.

אייניגע דאמען פלעגען אבענדס זיך אָנטהאָן זייערע שעהנסטע און רייכסטע קליידער מיט א לאנגען שלעפּ (טרעין) און אזוי ארומ־שפּאציערן איבער די זאלען אָדער אויף דער ווערענדא (פּאָרשט) פון דעם האָטעל אָדער באָרדינג האוז. מען האָט באלד דערקענט, אַז דאָס זיינען „פּארוועניום", אויפגעקומענע עשירים, שלעכט ערצויגענע מענשען, וועלכע זיינען רייך געוואָרען דורך א צופאל און זיי שטאָל־צירען מיט זייער געלד, מיט זייער רייכטהום. מען האָט געזעהן, אַז דאָס זיינען פּופּען (דאללס) אָהן ערציעהונג, אָהן זיטען, אָהן מאַ־ניערן (מעננערס), אָהן וועלט קעטניסע און אָהן מענשען קענטניסע.

אויך מענער שטאָלציערען אָפּט מיט זייערע רייכע קליידער, מיט זייערע טהייערע רינגען מיט בריליאנטען, מיט זייערע טהייערע בוזען נאָדלען (סקאָרף פּינס) אויך זיי מאכען זיך לעכערליך און גיבען זיך

אליין א צייגניס פון זייערע גייסטיגע אָרימקייט (ע סערטיפיקייט אָוו מענטאל פּאוורטי). מייסטענס אָבער טהוען עס פרויען. זיי ווילען שפּיעלען די ראָלע פון אריסטאָקראַטען, אָבער זיי ווייסען ניט, ווי אַזוי עס צו טהאָן.

אין א האָטעל אָדער אין א באָרדינג הויז עסען געוועהנליך 6—8 מענשען ביי איין טיש. א גרעסערע פאמיליע קען אָפּנעהמען א טיש פאר זיך, געוועהנליך אָבער מוז מען עסען צוזאַמען מיט פרעמדע, גאַנץ אונבעקאַנטע מענשען, און מען מוז אָפּהיטען גאַנץ שטרענג אַלע רעגעלן פון עטיקעטע.

מען מעג בעטען דעם גאַנץ אונבעקאנטען מענשען, ער זאָל אונז דערלאַנגען זאַלץ, ברויט, צוקער און אנדערע זאַכען, ווען זיי שטעהן צו ווייט פון אונז און מיר קענען זיי ניט דערגרייכען. ווען יענער טהוט עס, מוז מען איהם דאַנקען.

עס איז ניט העפליך זיך צו צונעהמען פון דעם טעלער צופיעל, מען דאַרף איבערלאָזען פאר יענעם אויך. פערלאַנגט מען עפּעס פון דעם קעלנער אָדער וועיטער, דאַרף מען עס איהם זאָגען שטילערהייט, ניט פאָדערן, ניט בעפעהלען.

מען מעג א מאָל זאָגען א וויץ אָדער מאַכען א שפּאַס ביים עסען, אָבער מען מוז זיך גוט איבערלעגען, וואָס מען זאָגט, פאר וועמען מען זאָגט עס און אויב עס פּאַסט, מען זאָל עס זאָגען. אן אלטעס אי־דישעס שפּריכוואָרט לויטעט: „אויף ניין האָט מען קיין מאָל ניט חרטה”. זיך איינהאַלטען און ניט זאָגען א וויץ (א חכמה) איז פיעל בעסער, ווי מאַכען א שלעכטען וויץ און לאַנגווייליגען יענעם, צווינגען אנדערע מענשען צו הערן דומהייטען.

עס איז אנגענומען אלס שטרענגע רעגעל פון עטיקעט, אז בעקאַנט־שאַפטען, וועלכע מען מאַכט אין א באָרדינג הויז, אויף א „ביטש”, דאָס הייסט, ביים ברעג פון מעער, אָדער אויף א שיף אָדער אין אן אייזענבאהן וואַגאָן, ווערן ניט בעטראַכטעט אלס פעסט און בינדענד. איינער אָדער איינע קען בעקאַנט ווערן מיט איינעם אָדער מיט איינער אין אַזא פּלאַץ, אונטער געוויסע אומשטענדע, ווען זיי בעגעגענען זיך אָבער שפּעטער אין דער גרויסער שטאָדט, האָבען ביידע דאָס רעכט זיך צו מאַכען ניט וויסענדיג און צו ווייזען, אז מען קען זיך גאָר ניט. פרויען האָבען דיעזעס רעכט מעהר נאָך ווי מענער. א דאַמע

האָט געקענט מאַכען צעהן בעקאַנטשאַפטען אין א באָרדינג האוז מיט מענער און פרויען. ווען זי בעגעגענט זיי שפּעטער אין שטאָדט, מעג זי פארביי געהן און זיי גאָר ניט גריסען, גלייך ווי זי וואָלט זיי קיין מאָל ניט געזעהן און קיין מאָל ניט בעקאַנט געוועזן מיט זיי. דאָס איז אויך לאָגיש גאַנץ ריכטיג. אין א באָרדינג האוז, אויף א „ביטש” אָדער „מעער שטראַנד”, ווי די דייטשען רופען עס, מוז מען זיך צוזאַמענקומען מיט אַלערליי מענשען. אין שטאָדט אָבער קען מען, מוז מען שוין גוט וועהלען, זיך אויסקלויבען די מענשען, וועלכע פּאַ־סען פאר מיר, וועלכע קענען האַרמאָנירען מיט מיר, וועלכע זיינען מיר אַנגענעהם.

גאָר אין דער נייעסטער צייט האָט מען זיך איבערציינגט, אַז פערברענגען די פרייע זומער־צייט אין א האָטעל אָדער אין א באָרדינג הויז איז צו טהייער און האָט ווייניג אַנגענעהמליכקייטען און מען האָט זיך אומגעקעהרט צום פארמער, וואו עס קאָסט ביליגער און מען איז בעפרייט פון צערעמאָניען, עטיקעטע, צוואַנג און דראַנג. ווער עס קען עס אויספיהרען, דינגט זיך אָפּ א קאָטעדזש אָדער א וואוינונג פאר זיך פאר די זומער־צייט.

אויף דער רייזע

די דאַמע וואָס רייזט אַליין. — די רייזע עטיקעטע פון אמעריקא און אייראָפּא און אין וואָס זיי אונטערשיידען זיך. — עטי־קעטע אין א וואַגאָן. — עטיקעטע אויף קאָרס א. ד. ג. ליעבע צו מענשען איז העכער פון אַלעם.

אן אַלטע לעהרע פון דעם תלמוד לויטעט: „לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב”. א מענש זאָל זיך שטענדיג געבען די מיה אַרויסצופאָהרען, ווען עס איז ליכטיג — ביי טאָג און אַנצוקומען אויף זיין בעשטימונגס אָרט, ווען עס איז ליכטיג — ביי טאָג.

דיעזע לעהרע איז ביז אויף היינטיגען טאָג א שטרענגע רעגעל פון דער עטיקעטע, בעזאָנדערס פאר פרויען, וועלכע רייזען אַליין.

עס פּאַסט ניט פאר אַ פרוי, וועלכע רייזט גאַנץ אַליין, זי זאָל אַנ־קומען אין אַ האָטעל, אין אַ גאַסט הויז און זאָגאר צו בעקאַנטע שפּעט ביי נאַכט. ווען אַ פרוי אַליין דאַרף מאַכען אַ רייזע, דאַרף זי זיך גוט אויסרעכענען און נעהמען אַ צוג, וועלכער זאָל זי ברענגען אין איהר בעשטימונגס אָרט ביי טאָג.

עס איז היינט קיין שאַנדע פאר אַ פרוי צו רייזען גאַנץ אַליין. זי דאַרף אָבער וויסען, ווי אַזוי צו בעוואַהרען איהר ווירדע, איהר עהרע, דעם רעספּעקט, וועלכען עס קומט איהר. עס איז אַנגענומען צווישען געבילדעטע און אַנשטענדיגע מענשען, אַז אַ פרוי, וועלכע רייזט אַליין, מעג בעטען אַ גאַנץ אונבעקאַנטען מאַן, ער זאָל איהר העלפען אַריינטראַגען אין וואַגאָן איהר סעטשעל, איהר האַנדטאַשע אָדער אַ שווערע זאַך פון איהר באַגאַזש. ווען ער טהוט עס, דאַרף זי איהם דאַנקען, און דאָס איז אָבער אַלעס. הייבט ער אָבער אָן צו רעדען מיט איהר און איהר שטעלען פראַגען, דאַרף זי איהם ווייזען און זאָגאַר געבען צו פערשטעהן, אַז ער איז אַ פרעמדער און זי ווינשט ניט, זיין בעקאַנטשאַפט. עס איז גענוג אַ שטרענגער בליק, נעטהיגען פאַלס אַ שאַרפעס וואָרט צו ווייזען יענעם, אַז מען וויל מיט איהם ניט רעדען.

אויך געגען אַנדערע פרויען דאַרף מען זיין צוריקגעהאַלטען, צו־געקנעפּעלט און ניט מאַכען צו שנעלע בעקאַנטשאַפטען.

אין אַמעריקא ווערט עס בעטראַכטעט אַלס אַ געזעץ פון דער עטי־קעטע, אַז פּאַסאַזשירען אין אַן אייזענבאַהן־צוג, וועלכע קענען זיך ניט, זאָלען ניט רעדען איינער צום אַנדערן. מענער ערלויבען זיך נאָך צו פרעגען איינער ביים אַנדערן, ווי פיעל אוהר עס איז, און זאָגאַר צו בעטען איינער ביים אַנדערן אַ צייטונג, ווען זיי אַליין קע־נען ניט בעקומען דיעזע צייטונג פאר געלד. פרויען דאַרפען זיינען אַזוי שטרענג און אַזוי פאָרזיכטיג, אַז ווען זיי ווילען וויסען, ווי־פיעל אוהר עס איז, פרעגען זיי עס ביים קאָנדוקטאָר אָדער ביי אַן אַנגעשטעלטען פון דער אייזענבאַהן. עס מאַכט זיך אַ מאָל, אַז עס איז ענג אין וואַגאָן און אַ דאַמע מוז זיך אַניעדערזעצען לעבען אַ פרעמ־דען מאַן, זי וועט דאַן ניט וואַגען צו רעדען אַ וואָרט צו איהם, זאָגאַר ווען ער איז געווען אַזוי העפליך און האָט צוגענומען איהר רייזע טאַשע אָדער איהר באַגאַזש און עס אַוועקגעשטעלט אויף אַ זיכערן אָרט. זי

וועט איהם דאנקען גאנץ העפליך, אָבער זי וועט צו איהם ניט רעדען. ווען עס מאַכט זיך, אַז זי בעגעגענט איהם שפּעטער אויף דער גאַס און ער בעגריסט זי, וועט זי איהם ניט ענטפערן און זיך מאַכען, אַז זי קען איהם גאָר ניט.

דאָס איז די אַמעריקאַנער עטיקעטע. אין אייראָפּא איז עס אַנ־דערש. פּאַסאַזשירען אין איין אייזענבאַהן וואַגאָן רעדען איינער צום אַנדערן, מאַכען בעקאַנטשאַפטען און זאָגאַר דאַמען מישען זיך אַריין אין אַ געשפּרעך און ווערן בעקאַנט מיט מענער. ווען זיי בעגעגענען זיך אַ מאָל אויף דער גאַס, בעגריסען זיי זיך און רעדען עטליכע פריינדליכע ווערטער איינער צום אַנדערן.

וועלכע עטיקעטע עס איז בעסער : די אייראָפּעאישע אָדער די אַמעריקאַנישע ? — אויף דיעזע פראַגע איז שווער צו געבען אַ ריכ־טיגע אַנטוואָרט. אין אַמעריקא דאַרף מען זיך פיהרען אַמעריקאַניש. אין אייראָפּא מעג מען זיך בענעהמען אייראָפּעאיש. מען דאַרף אויך ניט פערגעסען, אַז די אַמעריקאַנער אייזענבאַהן וואַגאָנס זיינען אַנ־דערש איינגעריכטעט, ווי די אייראָפּעאישע זאָגענאַנטע קופּעע׳ס.

אויף אַ שיף איז עס אַנדערש. עס איז אָנגענומען, אַז אויף אַ שיף מעג אַ דאַמע רעדען צו אַ גאַנץ פרעמדען מענשען זיך אונטערהאַלטען מיט איהם, און עס ווערט ניט בעטראַכט אַלס ניט פּאַסענד. די פּאַ־סאַזשירען אויף אַ שיף בעטראַכטען זיך אַלס אַנגעהעריגע פון איין פאַ־מיליע. — קומט מען אָבער אַן אין אַ פּאָרט און מען געהט אַראָפּ פון דעם שיף, ווערט מען שוין אוים בעקאַנטע. מענער מעגען זיך בע־גריסען, ווען זיי בעגעגענען זיך, פרויען אָבער דאַרפען אויף קיין פאַל ניט בעגריסען אַ מאַן, מיט וועמען זיי האָבען גערעדט אויפ׳ן שיף, און ניט ענטפערן זיין גרוס.

די עטיקעטע פאָדערט, אַז איידער מען געהט אַראָב פון דעם שיף, זאָל מען עפּעס געבען דעם סטיואַרד אָדער דער סטיואַרדעסע. עס איז ניט לייכט צו זאָגען, ווי פיעל, ווייל דאָס העננגט אָפּ פון דעם שיף און פון דער בעדינונג, וועלכע מען האָט בעקומען. אויף די גרויסע און פּרעכטיגע פּאַסאַזשיר שיפען אָדער שווימענדע פּאַלאַצען זיינען 2 דאָלאַר קוים גענוג, אויף די לאַנגזאַמערע און ביליגערע שיפען איז ווענינער פון 2 דאָלאַר אויך גענוג.

ווען מען געהט צום טיש אויף אַ שיף, דאַרף מען זיך אָנטהאָן ריין,

זויבער, אָבער ניט רייך. ביים טיש, וואו עס זיצען געוועהנליך פערשיעדענע מענשען, אונטערהאלט מען זיך און מען רעדט צום אַנ־דערן גאַנץ פריי. מען מעג זיך אַ מאָל ערלויבען אַ וויץ, ער מוז אָבער זיין פּאַסענד און אַנשטענדיג.

אויף אַ שיף האָט יעדער פּאַסאַזשיר זיין סטייט רום אָדער שלאָף־צימער, וואו ער קען זיך אויסטהאָן אָדער איבערטהאָן. אויף אַן אייזענבאהן־צוג איז עס אַנדערש. עס איז וואהר, אַז אין דער נייעסטער צייט האָט מען שוין אויף אייזענבאהנען אויך בעזונדערע צימער, „סטייט רומס", אָבער ניט יעדער קען זיך עס ערלויבען צו נעהמען אַ סטייט רום, עס קאָסט נאָך צו טהייער.

ווען מען מוז אַלזאָ פאָהרען אויף אַן אייזענבאהן עטליכע טעג, מוז מען נעהמען אַ סליפּער, אַ בעט און אַ שלאָף־קאַר. אַזאַ בעט איז געוועהנליך ניט גאַנץ אַנגענעהם. מען דאַרף זיך פערזאָרגען מיט אַ טיקעט פריהער און מען דאַרף אויסזוכען אַ פּלאַץ אין דער מיט פון דעם וואַגאָן, ניט איבער די רעדער. צאַרטע אָדער שוואַכע מענשען קענען ניט שלאָפען, ווען זייער בעט געפינט זיך איבער די רעדער פון דעם וואַגאָן. עס קלאַפּט צו שטאַרק. עס געפינען זיך אין אַזאַ שלאָף וואַגאָן צוויי בעטען, איינס איבער דעם אַנדערן. אויף דעם אויבערשטען בעט איז די לופט בעסער, ריינער, אָבער ניט יעדען איז עס לייכט אַרויפצוקלעטערן. אין דעם אונטערסטען בעט איז די לופט פערשטיקט. מען מוז עפענען אַ פענסטער, דאַן אָבער האָט מען דעם שטויב און דעם רויך פון דער מאַשין. פאַר פרויען, וועלכע רייזען אַליין, איז אַ סליפּינג קאַר אַ וואהרע פּלאָגע ביים זיך אויסטהאָן און אָנטהאָן. די אייזענבאהנען קענען עס ניט מאַכען, ווי די שיפען, וואו עס זיינען דאָ בעזונדערע צימערן פאַר מענער און בעזונדערע פאַר פרויען.

עס איז דאָ איין רעגעל, איין פּרינציפּ, פון העפליכקייט אין אַלע פעללע און אין אַלע אַנגעלעגענהייטען פון לעבען, און צוואַר, „טהו ניט דאָס געגען אַנדערע, וואָס עס וואָלט דיר געווען אונאַנגע־נעהם. ווען אַנדערע וואָלטען עס געטהאָן געגען דיר". יעדער דאַרף זעהן ניט צו שטערן אַנדערע און ניט צו טהאָן זאַכען, וועלכע זיינען ניט אַנגענעהם פאַר אַנדערע.

ווען מען געפינט אויף אַ זיץ פון אַן אייזענבאהן וואַגאָן אַ ראָק

אָדער אַ האַנד־טאַשע, איז עס אַ בעוויז, אַז דער פּלאַץ איז פאַרנו־מען. עס ווערט דארום בעטראַכט אַלס אַ גראָבהייט, ווען מען נעהמט צו דיעזע זאַכען און מען זעצט זיך אויף דיעזען פּלאַץ.

ווייל מען עפענען אַ פענסטער פון אַ וואַגאָן, דאַרף מען זיך גוט אומקוקען, אויב דאָס וועט ניט זיין אונאַנגענעהם די אַנדערע פּאַסאַ־זשירען. ווען עס איז קיהל אין דרויסען, זאָל מען בעסער גאָר ניט עפענען דאָס פענסטער, ווייל עס קען זיך געפינען אַ פּאַסאַזשיר, וועלכער קען ניט ליידען די קעלט. פּיהלט מען אָבער, אַז מען דאַרף אריינלאָזען פרישע לופט, פאַרדערט די העפליכקייט, אַז מען זאָל בעטען אום ערלויבניס עס צו טהאָן ביי אַנדערע פּאַסאַזשירען.

פרויען אין אַמעריקאַ פערגעסען זיך אַ מאָל און פאַרנעהמען אַ פּלאַץ מיט זייער באַגאַזש, מיט זייערע שאַכטלען און פּעקלעך. זיי פערגעסען זיך, אַז זיי האָבען בעצאַהלט נור פאַר איין זיץ און אַז אַנדערע פּאַסאַזשירען האָבען אויך בעצאַהלט אַזוי פיעל, ווי זיי.

רייזען איז ניט נור אַ פערגניגען, עס איז אויך אַ לעהרע און אַ גרויסע לעהרע, ווען מען ווייס ווי אַזוי צו רייזען, און וואו צו רייזען. ווען מען רייזט אים זומער צום פערגניגען אָדער צור ערהאָלונג, דאַרף מען אויסזוכען געגענדען, וואו מען קען עפּעס זעהן און עפּעס לער־נען. „ווער איינע לאַנגע רייזע האט געמאַכט, דער האט וואס צו ער־צעהלען", זאָגט אַ דייטשעס שפּריכוואָרט.

פאַהרען אויף שטראַסען באַהנען (קאַרס) און אויף האָכבאַהנען (עלעווייטעד).

ווען צוויי בעקאַנטע מענער זעצען זיך אויף אויף אַ קאַר אָדער אויף אַ עלעווייטעד, מעג איינער בעצאָהלען פאַרביידען. עס ווערט צומאָל בעטראַכט אַלס צייכען פון פריינדשאַפט און העפליכקייט, בעז־זאָנדערס ווען ביידע פאַהרען אָפּט צוזאַמען. היינט צאָהל איך, מאָר־גען — דו. געהט מען אָבער מיט אַ בעקאַנטער פרוי, פאָרדערט די אַמעריקאַנער עטיקעטע, אַז די פרוי זאָל בעצאָהלען פאַר זיך די קאַר־פעיר אָדער די 5 סענט. מען מעג זיין ווי בעקאַנט מיט אַ פרוי, דאַרף מען פאַר איהר ניט בעצאָהלען. דער מאַן מעג עס פערלאַנגען, די

פרוי אָבער דארף עס אויף קיין פאל ניט אָננעהמען. אן אויסנאהמע פון דיעזער רעגעל זיינען פערוואנדטע (קרובים) און פערליעבטע.

אויף א קאר פון א שטראָסענבאהן דארף מען שטענדיג האלטען אנגעגרייט די 5 סענט און זיי דערלאנגען דעם קאָנדוקטאָר, ווען ער קומט פאָדערן קאר־פעיר. מאנכע פרויען פערגעסען זיך און ווען דער קאָנדוקטאָר קומט נאָך די קאר־פעיר, הייבען זיי אָן צו זוכען און צו קראצען זייערע האנד־טאַשען (הענד־בעגס). דאָס איז ניט שעהן.

עס איז א פעסטע רעגעל, אַז צוערשט דארפען ארויסגעהן די פאַ־סאזשירען, וועלכע ווילען ארויסגעהן פון דער קאר אָדער פון דעם וואגאָן, דאן זאָלען אריינגעהן די נייע פאסאזשירען. עס ווערט בע־טראכט אַלס א גראָבהייט, ווען די נייע פאסאזשירען שטופען זיך, דרענגען זיך און לאָזען ניט ארויסגעהן די פאסאזשירען, וועלכע ווי־לען ארויסגעהן אויף א סטאַציאָן. ליידער, בעגעהן אייניגע אידען גראָבע פעהלער אין דיעזער בעציעהונג.

א מאָל פלעגט יעדער אין אמעריקא עס האלטען פאר א פפליכט אָפּצוטרעטען זיין פּלאַץ פאר א דאמע אָדער פאר אן אלטען מאַן, וועל־כער מוז שטעהן. דיעזע שעהנע העפליכקייטס זיטע פערשווינדעט אָבער צו ביסלעכווייז און מען קען עס אויך לייכט ערקלערן. פרויען ווילען זיין גלייך מיט מענער. זיי קאָנקורירען מיט מענער, זיי נעה־מען זיך צו אַלע בעשעפטיגונגען פון מענער. ווען זיי ווילען זיין גלייך מיט מענער, פאר וואָס זאָל א מאַן זיך אויפהייבען און זיי אָפּ־טרעטען זיין זיץ ?

אנאנדערע בעטראכטונג. א מאַן האָט געארבייט שווער ביי זיין בעשעפטיגונג. ער איז העכסט צופריעדען, וואָס ער האָט פערכאַפּט א פּלאַץ אין א קאר אָדער אין א וואגאָן. פאר וואָס זאָל ער אָפּטרעטען זיין פּלאַץ א פרוי, וועלכע האָט פיעלייכט היינט גאָר ניט געארבייט ? וועלכע איז גאָר געגאנגען שאָפּינג ?

די אמעריקאנער פרויען זיינען שוין אָבער געוואוינט דערצו און א געבילדעטע פרוי פיהלט זיך ניט בעליידיגט, ווען א מאַן טרעט איהר ניט אָפּ זיין פּלאַץ. עס זיינען זאָגאר דאָ נאָבעלע פרויען, וועלכע טרעטען אָפּ זייער פּלאַץ פאר אן אלטען, שוואכען מאַן. די גוט ער־צויגענע פרוי ווייס ווי אזוי זיך צו בענעהמען אין אַלע פערהעלטניסע אין לעבען.

נור גראָבע מענשען ערלויבען זיך צו עסען פינאטס, עפּעל, ארענ־דזשעס און אנדערע פריכטע אין א קאר אָדער אין א וואגאָן פון דעם האָכבאהן. אויך דאָס קייען פון טשואינגגאָם ווערט בעטראכט אַלס ניט אנשטענדיג.

עס איז א רעגעל אין די אמעריקאנער שטראסען, האָך און טיעף־באהנען (סאָבוועיס), אז מען טאָר אין זיי ניט רויכען. עס געפינען זיך אָבער גראָבע מענשען, וועלכע געהן אריין אין א וואגאָן מיט א ברענענדע סיגאר און האלטען זי אין די הענד. עס הייסט זיי רויכען דאָך ניט, אָבער זייער סיגאר ברענט דאָך און פערברייטעט א שטיקענ־דען רויך.

איך וויל ענדיגען דיעזע קאפּיטעל מיט אן אלטע אראבישע לע־גענדע.

אבו בעקר האָט זיך א מאָל אויפגעכאפּט ביי נאכט און האָט דער־זעהן א מלאך, וועלכער האָט עפּעס געשריעבען אין א גאָלדענעם בוך. „וואָס טהוסט דו, ענגעל פון גאָט?" האָט אבו בעקר געפרעגט. — „איך פערשרייב די נעמען פון די מענשען, וועלכע האָבען ליעב גאָט", האָט דער ענגעל געענטפערט. — „„איז מיין נאָמען אויך פערשריעבען אין דיין בוך?" — „ניין", איז געווען די אנטוואָרט. — „פערשרייב מיין נאָמען אויך", האָט אבו בעקר געבעטען. — „דו ליעבסט אָבער נאָך ניט גאָט", איז געווען די אנטוואָרט. — „איך ליעב אָבער די מענשען. איך ליעב אָבער גאָטס בעשעפעניש!" האָט אבו בעקר אויסגערופען. — „איך מוז מיך אנפרעגען ביי גאָט", האָט דער מלאך געזאָגט און איז פערשוואונדען געוואָרען.

די אנדערע נאכט איז ער צוריקגעקומען און האָט וויעדער גע־שריעבען. אבו בעקר האָט זיך אויפגעכאַפּט און געפרעגט: „האָסט דו פערשריעבען מיין נאָמען אין דאָס גאָלדענע בוך?" — „יא". האָט דער מלאך געענטפערט, — „דיין נאָמען איז דער ערשטער, ווייל דו האָסט ליעב אלע מענשען, ווי זיך אליין".

עס איז א לעגענדע, אָבער א שעהנע, ערהאבענע לעגענדע.

עטיקעטע אין גאס

העפליכקייט אין גאס. — שטעהן, שמועסען און פארשטעלען דעם וועג. — בירגערליכע פעראנטוואָרטליכקייט. — געהט אימער רעכטס. — די געוואוינהייט פון טראגען אַ רעגענשירם. — נודניקעס אין גאס. — בעגעגענען בעקאַנטע אין גאס. — העפליכקייט צו אונבעקאַנטע.

אין גאַס זוכט יעדער איינער צו זיין לייטיש, און דאָך ניט אַלע פערשטעהן ווי אַ ליידי, אָדער אַ דזשענטלמאַן ווערט אין גאס ארויסציינען צו אנדערע מענשען די זעלבע העפליכקייטען וואָס זי אָדער ער ציינען אַרויס ביים באנקעט טיש, אָדער אין באַל רום. אַ מענש וועלכער געהט אין גאס, צוליעב ביזנעס, פּלעזשער, אָדער געזונדהייט, דאַרף אימער האָבען אין זינען די בעקוועמליכקייטען פון אנדערע מענשען. די גאס איז פריי אָבער ניט הפקר. עס איז פריי פאר יעדען איינציגען מענשען צו געהן בהרחבה, אָבער ניט צו שטערען דעם גאַנג, אָדער די רוהיגקייט פון אנדערע. דארום איז עס זעהר ניט שעהן צו שטעהן אין קופּקעלעך, שמועסען און פארשטעלען דעם וועג. עס פלאמט אמאָל דער פּנים פאר שאַנדע ווען מען געהט דורך מאַנכע אידישע גאסען, אין אַ שבת אָדער אַ יום טוב, און מען זעהט די גרויסע רעדלעך מענשען וואָס פערשטעלען דעם וועג, שטעהען און שמועסען צווישען זיך, אַזוי ווי ביי זיך אין דער היים, אין דעם אַמאָליגען שוהל הויף, שבת בין מנחה למעריב און עס קימערט זיי גאָר ניט וואָס מענשען קענען ניט דורכגעהן, סיידען זיי זאָלען זיך דורכשטופּען מיט גוואלד. דער שרייבער פון דיעזע צייַלען האָט וועגען דעם געשריעבען אין אַ אידישע צייטונג אַ רייהע אַרטיקלען שוין מיט צוואַנציג יאָהר צוריק, און עס איז פּשוט אַ האַרצווייטאָג צו זעהן אַז זייט דאן עקזיסטירט נאָך דיעזע מיאוס'ע געוואָהנהייט וועלכע מאַכט אונז לעכערליך אין די אויגען פון ציוויליזירטע מענשען.

זאָל שוין אַ מאָל נעהמען אן ענדע צו דיעזער שאַנדע פון אידישען קוואַרטאַל! אַ סוף צו די „קראַודס" אין גאַס — אַ סוף צו די קופּקעלעך!

וואָס זאָלען מיר שוין זאָגען וועגען די יעניגע — וואָס טהוען עס מיט וויסען אָדער אונוויסען — וועלכע וואַרפען ארוים אין גאַס אַלערליי שמוץ פון הויז ? און וואָס זאָלען מיר זאָגען פון אַזעלכע וואָס שליידערען דורך די פענסטער ביינדלעך פון זופּ און פון פלוימען, שטיקלעך גלאָז און שאָלאַכץ פון פרוכטען ? מיר זיינען זיכער אַז דיעזע זאָרטען מענשען לעזען קיין ביכער, איבערהויפּט ביכער פון דיעזען זאָרט. עס איז דארום איבריג צו ריידען וועגען דיעזע ווילדע, פערברעכערישע געוואוינהייט. אָבער מיר ווילען ווידמען עטליכע ווערטער צו דער מעהר ענטוויקעלטער קלאַסע מענשען, וועלכע אָב־וואָהל זיי וועלען ניט ארויסוואַרפען אין מיטען גאַס אַ פולע כלי מיט אַש און שיריים פון עסען, וועלען זיי דאָך זיך ניט פאַררעכענען פאר אַ זינד צו וואַרפען אין גאַס אַ שאָלעכץ פון אַ פרוכט, אַ ציימונג וואָס זיי האָבען דורכגעלעזען, און דאָס גלייכען. און דיעזע קלאַסע מענ־שען בעטען מיר גוט דורכצולעזען דעם קאַפּיטעל, „די עטי־קעטע אין פּארק", און זאָלען זיי וויסען אַז די זעלבע רעגעלען וועגען וואַרפען זאַכען אין פּארק בעציהען זיך אויך אויף דער גאַס.

אין ניו־יאָרק און אין פיעלע אַנדערע שטעדט פון אמעריקא זיי־נען דאָ ספּעציעלע קאַסטענס אויסגעשטעלט אין גאַס צו וואַרפען אין דעם אַלטע ציימונגען. אַ מענש וואָס האָט אין זיך דעם געפיהל פון בירגערליכע פעראַנטוואָרטליכקייט, וועלכער פיהלט אַז ער איז אַ ציוויליזירטער מענש וועט קיינמאָל ניט שליידערען אַ זאַך וואָס פער־שמוצט דעם ריינעם אויסזעהן פון דער גאַס.

ווען מען געהט אין גאַס דאַרף מען זיך אימער האַלטען רעכטס. עס קומט אוים צו בעגעגענען זיך מיט מענשען וואָס קומען אַנקעגען, און אום צו פערמיידען אַ צוזאַמענשטויס, אום צו פערמיידען דעם טראָבעל צו מאַכען אַ וועג פאר יענעם, אָדער וואַרטען ביז יענער וועט אבטרעטען דעם וועג פאר אייך, איז אימער בעסער אַז יעדער איינער זאָל זיך האַלטען צו דער רעכטער זייט.

געהט אין בראָדוויי, אָדער אין אַן אַנדער גאַס וואו עס געהען אַ סך מענשען וועט איהר זעהן ווי אויף דער זעלבער זייט גאַס ציהען זיך צוויי שטראָמען מענשען און זיי שטויסען זיך ניט צוזאַמען. יעדער שטראָם געהט זיך אויף זיין רעכטס און דערמיט רעגולירט זיך דער גאַנג פון די מענשען, און זיי קענען געהן בעקוועם.

ווער עס טראגט א רעגענשירם אדער א שטעקען אין גאס דארף אימער האבען אין זינען ניט צו דאקוטשען אנדערע מענשען מיט דעם. עס זיינען דא מענשען וואס רוקען זיך אריין א רעגענשירם אונטער'ן ארעם און געהען אזוי צווישען א געדיכטען עולם, אויסשטעלענדיג אלעמען צו דער געפאהר פון קריגען דעם שפיץ פון רעגענשירם, אדער פון שפאציער שטאק אין אויג אריין.

א רעגענשירם דארף מען טראגען נור ווען עס איז דא א ריכטיגע אורזאכע, א נויטהווענדיגקייט אויף דעם. עס איז א נארישע געוואהנהייט ארומצושלעפען זיך מיט א רעגענשירם אין אלע וועטערן, טרוקענע אזוי ווי פייכטע. עס זיינען דא אידיאטען וואס פערלאזען ניט די הויז אויף א מינוט אהן א רעגענשירם, און שלעפען אימער מיט זיך דעם „אמברעלער" אין זומער און אין ווינטער, אין ווארעמען זונענשיין און אין קאלטען פראסט.

שטופען זיך אין גאס צווישען פרעמדע מענשען איז גראדע אזוי גראב און מיאוס ווי צווישען אייגענע. דער מענש וואס שטופט זיך און שטויסט אב אנדערע אום צו פערכאפען דעם וועג איז א גראביאן און דארף ניט אריינגעלאזען ווערען אין אנשטענדיגער געזעלשאפט.

ציינט ניט אן מיט אייערע פינגער אויף פערבייגעהענדע מענשען, אדער אויף הייזער, ווען איהר רעדט מיט איינעם. טייטען מיט'ן פינגער אין גאס איז זעהר ניט אנשטענדיג. זייטיגע מענשען קענען דענקען אז דאס טייט מען מיט די פינגער אויף זיי און דאס וועט זיי מאכען פיהלען אונבעקוועם.

שפייען אין געגענווארט פון אנדערע מענשען איז זעהר ניט אנשטענדיג. מען דארף זיך אימער אבקעהרען אן א זייט, אדער בעסער — שפייען אין א טאשענטוך.

עסט קיינמאל אין גאס. פערגעסט ניט וואס דער תלמוד זאגט: דער וואס עסט אין גאס איז געגליכען צו א הונד.

ווען איהר בעגעגענט אין גאס א פריינד בעגריסט איהם מיט א פריינדליכען נייג מיט'ן קאפ, אדער א מאך מיט דער האנד, אדער נעהמט אראב דעם הוט ווען ער איז א מאן וועמען איהר ווילט ציינען גרעסערע אכטונג. אבער, אום גאטעס ווילען, שטעלט יענעם ניט אב סיידען איהר האט איהם עפעס נויטהיגעס צו זאגען. עס איז א שלעכטע געוואהנהייט פון מאנכע מענשען אבצושטעלען אין גאס ווע־

מען זיי קענען, פערפיהרען א געשפּרעך, און אפּט מאָל נאָכגעהן נאָך יענעם און איהם האקען אין טשייניק.

אזעלכע מענשען זיינען נודניקעס, און פון זייער אייגענע טובה וועגען איז בעסער אז מען זאָל זיי דייטליך זאָגען, „ענטשולדיגט, איך האָב יעצט קיין צייט", אָדער „פליהז, איהר דאַרפט זיך ניט בעמיהען מיר נאכצוגעהן". דיעזע זאָרט נודניקעס זיינען א פּעסט פאר דער מענשליכער געזעלשאפט, און עס איז אייער פפליכט צו דער געזעלשאפט דיעזע מענשען אנצולעהרנען, זיי צו ציוויליזירען, לערנען עטיקעטע, אום זיי זאָלען ניט דאקוטשען אנדערע מענשען.

עס זיינען דאָ קלוגע מענשען וואָס זיינען זעהר געשיקט אויסצומיידען אזעלכע נודניקעס אין גאס. ווען זיי דערזעהן דעם נודניק פון וויטען, אזוי מאכען זיי שנעלערע טריט, קוקען אן א זייט און געהען פערביי דעם נודניק זיך מאכענדיג טויב און בלינד צו זיין בעגריסונג. אָבער ניט אלע מענשען קענען דאָס און זיי מוזען פאלען אלס אָפּפער צו די גאסען נודניקעס.

עס זיינען דאָ אָבער מענשען וואָס רעכענען אז בעגעגענען א בעקאנטען און זיך ניט אָבשטעלען צו כאפּען א שמועס מיט איהם איז א בעליידיגונג. זיי מוזען כאָטש עפּעס ריידען, כאָטש זיי האָבען ניט וואָס, און עס ענטוויקעלט זיך צווישען זיי אזא מין געשפּרעך:

— וואָס מאכט איהר? איהר זעהט אוים עפּעס שלעכט.

— איך בין אָלל־רייט. וואָס מאכט איהר?

— איך בין אויך אָלל־רייט. וואָס מאכט אייער פרוי?

— טהענק יו. זי איז אָלל־רייט. וואָס מאכט אייער עלטסטע קינד?

— אָלל־רייט, טהענק יו.

— און דאָס אינגסטע קינד אייערע וואָס מאכט?

— געזונד דאנק גאָט. וואָס מאכט אייער מיידעלע?

— ניש־קשה, געהאט א קאַלט, אָבער אריבער.

— נו, נו, היינטיגע וועטער דאַרף מען זיין פאָרזיכטיג. און אייער באָיטשיקעל, וואָס מאכט ער?

— ער איז אָלל־רייט. טהענק יו פאר נאָכפרעגען. און וואָס מאַכען אלע ביי אייך?

— טהענק יו. אלעס איז אָלל־רייט. טהענק יו.

— יו אר וועלקאַם.

מענשען וואָס פרעגען אַזעלכע פראַגען און גיבען אַנטוואָרטען אויף זיי זיינען נודניקעס. זיי זיינען אַ פּעסט פון וועלכע מען דאַרף וויכען, און עס שאַדט ניט אַמאָל זיי צו געבען אַזאַ אַנטוואָרט, אין איין איידעלען טאָן געוואוינליך, אַז זיי זאָלען וויסען אַז דאָס איז נאַרעש.

„וואָס מאַכט איהר און וואָס מאַכט אייער פאַמיליע?” איז גענוג פאַר די נאָהענטסטע פריינדע, סיידען איין מיטגליעד פון דער פאַמיליע איז געווען קראַנק, דאַן פּאַסט זיך נאָכצופרעגען אויף יענע פּערזאָן בעזונדער.

ווען איהר בעגעגנט אַ בעקאַנטען וועלכער געהט צוזאַמען מיט איין אונבעקאַנטען, דאַרפט איהר אַראָבנעהמען אייער הוט צוליעב דעם אונבעקאַנטען, אָבער איהר זייט ניט מחויב זיך אָבצושטעלען אום פאַרגעשטעלט צו ווערען פאַר דעם אונבעקאַנטען. צו מאַכען נייע בעקאַנטשאַפט אין גאַס איז זעהר ניט אין פּלאַטץ.

איבערהויפּט דאַרף מען אויסמיידען פאָרצושטעלען אַזעלכע מענשען וועלכע זיינען אַזוי פערשיעדען איינע פון די אַנדערע דאָס עס איז ניט מעגליך אַז זיי זאָלען בלייבען בעפריינדעט.

ווען איהר געהט מיט אייערן אַ בעקאַנטען און ער בעגריסט אַ מאַן וועלכען איהר קענט ניט, דאַרפט איהר אויך אַראָבנעהמען אייער הוט, אָבוואָהל אייער בעגלייטער טהוט עס ניט און אָבוואָהל איהר קענט ניט די פּערזאָן וועלכער אייער בעגלייטער האָט בעגריסט.

אימער נעהמט אַראָב אייער הוט ווען איהר בעגעגענט אייערן אַ בעקאַנטען מיט אַ ליידי, אָבוואָהל איהר קענט ניט די ליידי.

ווען מען געהט מיט אַ דאַמע אין אַ פּאַרק, אָדער אין אַנאַנדער עפענטליכען פּלאַטץ, דאַרף די דאַמע געהן אויף דער רעכטער האַנד פון דעם מאַן. ווען מען געהט אָבער אין גאַס דאַרף דער מאַן געהן אויף דער זייט פון טראָטואַר וועלכע איז צום גאַס און די דאַמע דאַרף געהן אויף דער זייט וועלכע איז צו די הייזער.

געהן געאָרעמט מיט אַ דאַמע איז שוין לאַנג אוים מאָדע, אין אַ גרויסען געדרענג, ביי'ם ארויסגעהן פון אַ טהעאַטער, אָדער פון אַ מיטינג האָל, איז ערלויבט פאַר אַ דאַמע צו נעהמען איהר בעגלייטער אונטער'ן אָרם, אום צו זיין בעשיטצט פון דעם געדרענג.

אן עלטערע דאמע, אָדער אפילו אן עלטערער שוואכער מאן מעג נעהמען דעם ארם פון א בעגלייטער צו יעדער צייט.

אין גאס, צווישען פרעמדע אונבעקאנטע מענשען, איז דאָ א גוטע געלעגענהייט פאר יעדען איינעם צו צייגען שעהנע מאניערען און אן עדעלע ערציהונג. א פריינדליכער ענטפער צו אן אונבעקאנטען וואָס פרעגט א פראגע, ווי פיעל איז אויפ'ן זייגער, וועלכען וועג צו געהן, אָדער עהנליכעס, א העפליכער דאנק פאר בעקומען אזעלכע אינפאָר־מאציאָנען, א הויב מיט'ן הוט און אן ענטשולדיגונג פאר געבען אונ־גערן א שטויס, אָדער א שטופּ אין אן ענגען דורכגאנג, — דאָס זיינען פון די זאכען וואָס ערוועקען געגענזייטיגע העפליכקייט, גוטען ווילען און פריינדשאפט אויף דער וועלט.

עטיקעטע אין פּארק.

פון וואַנען נעהמט זיך דער צערשטערונגס גייסט. — א פּסי־כאָלאָגישע ערקלעהרונג. — דער איד וואָס האָט אויסגע־ריסען „זיין חלק” פּארק. — „טרעט ניט אויף דעם גראָז”. — רעספּעקט פאַר קהל'שען אייגענטהום. — פּיקניקס אין פּארק. — אַנשטענדיגקייט צווישען יונגע פּאָארלעך.

פון דער גאס וועלען מיר געהן אין פּארק.

מיר בעאַבזיכטען אביסעל מאריך צו זיין אין דיזען קאפּיטעל. דער אינהאַלט איז דאכט זיך אזוי איינפאך און דערצו אזוי וויכ־טיג, אז יעדער פון אונזערע אידישע לעזער זאָל דאריבער ווערען שטארק אויפמערקזאם.

אין דער היים אין דער אַלטער וועלט, אין אזעלכע לענדער ווי רוסלאנד און רומעניען, און זאָגאר אין אזעלכע קאָנסטיטוציאָנעלע לענ־דער ווי עסטרייך און אונגארן, איז דער איד ניט געוועזען קיין וויל־קאָמענער גאסט אין פּארק, אָדער, ווי מען רופט עס דאָרט, אין פאָלקס־גארטען.

אונזער שכן, דער „בארמהערציגער” קריסט, האָט זיך מיט אונז ניט געוואָלט באַגעגענען.

אין וויען, די קונסט־שטאָדט פון א גרויסער קאָנסטיטוציאָנעלע מדינה, הייסט עס, ווען ניט עפענטליך, דאָן יעדען אין אויער : „הונדע און אידען ניכט ערלויבט".

דער איד וואָס האָט יא געוואָלט געהען אין פארק און איז ניט נעגאַנגען, ווייל מען האָט איהם ניט אריינגעלאָזען, איז געוואָרען א שונא פון פּארק, א שונא פון בוימער און בלומען, ביי דער ערשטער און בעסטער געלעגענהייט, וואָס ער האָט נאָר געקענט עפּעס קאליע מאַכען אָדער פערדארבען אין אַזא גאָרטען, האָט ער עס געטהאָן.

מיר האָבען אויף איהם דארויף קיין פּאראיבעל ניט. עס איז די נאַטור פון יעדען מענשען עהנליכעס צו טהאָן.

דאָס איז איין ערקלעהרונג, א צווייטע איז פאָלגענדע :

מען האָט דעם אידען פערטריעבען פון לאַנד, פון דער נאַטור, פון נעבען גרינעם וואלד, און מען האָט איהם אריינגעצאַמט אין א געהטאָ. דאָרט האָבען ניט נאָר קיין בוימער געוואקסען, אפילו ניט קיין גרעזעלע, און די זונן איז אויך ניט אָפט צוגעקומען.

אויף אַזא אופן האָט דער איד איינפאך פערגעסען ווי די צאַרטע נאַטור זעהט אויס און פערלערענט ווי זי צו שאָנעווען.

דאָס זעלבע וואָס מען קען בעהויפּטען אויף אידען, זאָגט מען אויך אויף א טהייל פון די איטאַליענער, וועלכע קומען אַהער אין דיעזען לאַנד אי פון דער נעאפּאָליטאַנישער געגענד, אי פון סיצילישער.

דערפאר זעהען מיר, אַז ניט נאָר איינגעוואנדערטע אידען אין דיעזען לאַנד קימערן זיך ניט ווען זיי קומען אין בעריהרונג מיט דער שעהנער נאַטור, זאָנדערן אויך די איטאַליענער האַנדלען ווי זיי.

אַזוי אָדער אַזוי, דער איד, וואָס קומט אריין אין גאָרטען, איז ער איינפאך א מזיק.

די גרינע צווייגעלעך פון קאָסטבארע בוימער די צאַרטע קוויטען פון טהייערע בלומען, ווערען פון איהם צובראָכען, צוריסען און צור־טרעטען.

דער אַמעריקאַנער וואָס זעהט דאָס, קען עס ניט בעגרייפען. דיעזער אַמעריקאַנער שטעלט זיך ניט אוועק שטודירען די היסטאָרישע און אַנדערע אורזאַכען, וועלכע האָבען געבראַכט דעם אידען צו זיין יעצטיגען צושטאַנד ; ער אורטהיילט בלויז נאָך דעם וואָס ער זעהט,

און ער ערקלעהרט די אידען און די „ראשין׳ס“, אלס איינפאכע ווילדע חיות.

פון זיין שטאנדפונקט האט ער רעכט. ווייל, ווי קען עס א מענש זיין אזוי ברוטאל און פערדארבען אזעלכע שעהנע זאכען, אהנע עפעס צו פראפיטירען דערביי!

דאס איז אונזער הקדמה, יעצט צום פונקט.

פארקס אדער פאלקס גארטענס ווערען געמאכט צום וואהל און בעסטען פון פאלק, פון די מאסען.

ווען א מענש איז מיעד, פערמאטערט קערפערליך און גייסטיג, דאן איז פאר איהם די בעסטע ערהאלונג א גארטען מיט בוימער, גראז און בלומען. דאס ברענגט איהם קיהלע ערפרישונג אום זומער, א פרייד אום הערבסט, א חיות אום ווינטער און א טרייסט אין פריהלינג.

ווייל דאס איז אזוי גוט און נוטצליך, דערפאר האבען די שטאדטישע מוניציפאליטעטען איינגעזעהען, אז די בעסטע זאך איז, מען זאל מאכען אזעלכע פארקס פאר׳ן גאנצען פאלק. דא, אין די פעראייניגטע שטאאטען, זיינען מיר א גלייכער טהייל פון פאלק און מיר האבען א גלייכעם רעכט דערצו. קיינער שטערט אונז ניט צו קומען אין פארק און זיך אמוזירען גלייך מיט יעדען.

און מיר מוזען געדענקען גאנץ גוט, אז קיינער שטערט אונז ניט מיר זאלען זיך אמוזירען, ווייל ער איז אונזער פארק גלייך מיט אלעמענס. דערפאר דארפען מיר אבער אויך ניט פארגעסען, אז ער איז יעדען׳ס פארק גלייך ווי אונזערער, און דער מינדעסטען שאדען וואס מיר פעראורזאכען, ערגערן מיר און קריינקען אנדערע, וועמעס טהייל אייגענטהום עס איז.

דער שרייבער פון דיעזע צייל׳ען האט א מאל געהאט אן ארגומענט מיט א אידען אין פראספעקט פארק איבער רייסען בלומען. נאכדעם ווי מיר האבען איהם איבערצייגט, אז דער פארק איז אויך יעגעמ׳ס אייגענטהום, האט ער געענטפערט: „נו, נו, האב איך אויסגעריסען מיין חלק“.

„האט איהר שוין א מאל געשאלטען אייער ברודער אין טאטען?“ האבען מיר איהם געפרעגט.

„איך פערשטעה וואס איהר פרעגט“, האט ער געענטפערט. „קיין

ברודער האָב איך ניט, אָבער א שוועסטער האָב איך, און איך האָב זי געשאָלטען אין טאטען, אָבער בלויז אין איהר חלק, ניט אין מיינעם".

אַלעס וואָס מיר האָבען געקענט טהאָן איז לאַכען און בעשטימען, אַז עס איז ניטאָ מיט וועמען צו ארגומענטירען.

אַלזאָ, ניט פאר אזעלכע מענשען שרייבען מיר. זיי איז ניט צו איבערציינגען מיט פערנינפטיגע ווערטער און ארגומענטען; פאר זיי איז די בעסטע זאך מען זאָל זיי ארעסטירען און בעשטראפען מיט געלד און געפענגנעניס ווי דער פאל איז געווען מיט אנדערע. פאר אזעלכע ברואים איז גוט א שטעקען.

מיר ווענדען זיך דאָ צו מענשען וואָס פערשטעהען אונז.

אונטער אמת'ע ציוויליזירטע מענשען איז מען זיך נוהג צו רעס־פעקטירען א פאָלקס גארטען.

מען טהאָר ניט און מען ברעכט ניט פון קיין בוים קיינע צווייגען, בלומען וואקסען אום צו קוקען אויף זיי און דאָס אויג זעטעט זיך אָן מיט זייער שעהנהייט. ריכטיג, א בלום אין האנד איז אויך שעהן, זאָגאר זעהר שעהן, אָבער יענע בלומען מעג מען אליין אויפציהען, אָדער קויפען; די בלום פון פארק איז אלעמענס אייגענטהום, און פונקט ווי איך וויל ניט אַז אנדערע זאָלען רויבען מיין פערגניגען, אזוי דארף איך ניט רויבען אַן אנדערנס פערגניגען.

ווען דער פארק איז זעהר גרויס און עס זיינען דאָ גענוג גראָז־פעלדער, דאן בעשטימט מען געוויסע גראָז פעלדער פאר די מענשען וואָס בעזוכען דעם פארק, איבערהויפט פאר קינדער ארום צו לויפען און ארום צו טאנצען. די איבריגע גראָז־פעלדער זיינען בעצייכענט מיט קליינע שילדען פון „קיפ אָף דהי גרעס" (טרעט ניט אויף'ן גראָז).

דיעזע שילדען זאָלען רעספעקטירט ווערען.

אויף די גראָז־פעלדער וואו מען מעג טרעטען, ערלויבט מען אויך זיך אוועקצוזעטצען און עפעס עסען וואָס מען נעהמט מיט.

איבער דער גאנצער וועלט איז אזא מנהג, זיך עפעס מיט צו נעה־מען אין פארק. עס איז געווים קיין עולה ניט, ווען מען טהוט עס אויך דאָ. אָבער מיר ווילען אויפמערקזאם מאכען ווי אזוי דאָס זאָל געטהאָן ווערען.

די הויז־ווירטהין, וואָס געהט מיט, זאָל האָבען צו דיעזען צוועק

א ספּעציעלען קאָרב (בעסקעט), און וואָס זי האָט מיט צו נעהמען זאָל ניט זיין אין קיין פליסענדע פאָרמע. די אַמעריקאַנערין ווייס פון סענדוויטשעס : זי מאַכט סענדוויטשעס פון טרוקענעם פלייש, קעז, פּוטער, לעטיוס (סאַלאַד) און געפּרעגעלטע אייער. דאָס אַלעס ווערט איינגעוויקעלט אין ריינע טיש האַנדטיכער. די דייטשען נעהמען זאָגאַר מיט פלעשלעך ביער.

אָבער מען מוז אויפּפּאַסען וואו מען עסט.

מען זעצט זיך אַוועק אויפ'ן גראָז און מען שפּרייט אויס א גרויסען האַנדטוך אָדער טישטוך. דאַן נעהמט יעדער זיין האַנדטוך, פּונקט ווי מען זאָל זיצען אין דער היים ביים טיש. מען עסט רוהיג, און געמיטהליך. אויב עס זיינען דאָ קליינע קינדער, לאָזט מען זיי, וועהרענד דעם עסען, ניט אַרומלויפען מיט דעם „כזית" אין האַנד זיי ווערען צוריקגעהאַלטען אַזוי לאַנג ביז אַלעס איז פאַראיבער. דאַן נעהמט מען צוזאַמען ניט נאָר די שטיקלאַך פּאַפּיער, נאָר אויך די ביינדלאַך, ברעקלעך, און פלעשלעך און מען לאָזט קיין זאַך ניט איבער.

אַלעס ווערט אַריינגעלעגט צוריק אין בעסקעט און דאָס טראָגט מען ענטוועדער אין גאַנצען אַהיים, אָדער ביז צו א פּלאַץ וואו עס געפינט זיך א פּעסעל פאַר אָבפאַל און מען וואַרפט עס דאָרט אַוועק.

דאָס איבערלאָזען פון „שיריים" אין די פּאַרקס, האָט אונז אידען אין דיעזען לאַנד, ניט געמאַכט קיין גוטען נאָמען.

מיר פערשטעהען גאַנץ גוט, אַז יונגע מענשען זיינען ראָמאַנטיש ; מיר בעגרייפען אויך, אַז יונגע מענשען ווילען זיך אומאַרמען און אבדריקען א קוש. אָבער אויף אַלעמען איז דאָ אַן אָרט, אויף יעדער זאַך דאַרף זיין א צייט.

יענע מענשען וואָס זוכען אויף ספּעציעל די פינסטערע ווינקלען פון א פּאַרק, אום דאָרט צו קענען פערברענגען, זיינען ווייט, ווייט ניט קיין שעהנע מענשען, זיי זיינען צו שפּאָט און צו שאַנדע, און יעדער זויבערער לאַכט פון זיי.

אַנשטענדיגקייט שפּיעלט א גרויסע ראָלע אין אונזער לעבען. מיר דאַרפען זיין אַנשטענדיג וואוהין מיר קומען און וואוהין מיר געהען.

דער פּאַרק דאַרף פאַר אונז זיין א געגענד וואו מיר זאָלען געהען

פערברענגגען אַ שטונדע אָדער צוויי, צווישען גרינע בוימער, צווישען הערליכע בלומען און צווישען שמעקענדען גראָז, אָבער קיינמאָל ניט פערגעסען אין דער אנשטענדיגער האַלטונג וואָס מיר זיינען שול־דיג אנדערע און זיך זעלבסט.

איינינע מאָל האָט עס שוין פּאַסירט, אין די גרויסע אַמעריקאַ־נישע שטעדט, ווען עס זיינען געמאַכט געוואָרען ארעסטען אין די פּאַרקס פאר ניט אָרענטליכער אויפפיהרונג. איהר קענט זיך פאָר־שטעלען די חרפּה און די בושה ?

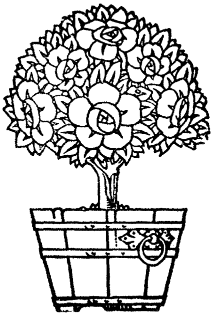

צווייטער טהייל

ליעבע, הייראטה און פאמיליען-לעבען.

ליעבע

וואָס מיר ווייסען און וואָס מיר ווייסען ניט פון ליעבע. — די נאַטור אַלס שדכן. — „אַ מאַן'ס הארץ דערגרייכט מען דורכ'ן מאָגען„. — ווי אַזוי אָנצוהאַלטען די געגענזייטיגע ליעבע — צוויי קערפּערס מיט איין נשמה ?

וואָס איז ליעבע ?

דאָס צו פערענטפערן, איז פּונקט ווי צו פערענטפערן „וואָס איז גאָט ?"

ליעבע איז צוציהונג, איבערגעבענהייט, אָפּפערוויליגקייט, מיט־לייד, און נאָך און נאָך. און דאָך איז דאָס אַלעס נאָך ניט קיין ליעבע אין דעם זינן ווי מיר קענען און דארפען פערשטעהן, בעסער געזאָגט, פיהלען.

מיט איינעם וואָרט, ליעבע איז ניט עפּעס וואָס מען קען פאָר־שטעלען, נאָר מען מוז עס פיהלען, שפּיערען און עמפּפינדען, ווי די דייטשען זאָגען.

אָבער גראַדע ווי מיר קענען רעדען איבער די תוארים, אַטריבו־טען אָדער מעשים פון גאָט, אַזוי קענען מיר אויך רעדען וועגען געווי־סע אַטריבוטען פון ליעבע. דאָס וועט יעצט זיין אונזער אויפגאַבע.

אַ מאָל זיינען געווען און נאָך היינט זיינען דאָ מענשען, וואָס בעהויפּטען, אַז ליעבע צווישען מאַן און פרוי איז ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי די געשלעכטליכע אנציהונג. זאָל די געשלעכט־ליכקייט פעהלען, דאַן הערט אַלעס אויף.

ווען דאָס זאָל זיין אמת, דאַן וואָלט מען געקענט צוזאַמענברענ־גען צוויי מענשען, אונגעפעהר פון די זעלבע יאָהרען, און זיי צו־זאַמענפּאָארען און זאָגען : „קינדערלאָך, לעבט זיך צוזאַמען און זייט גליקליך".

אַ ברכה איז עס אפילו ניט קיין שלעכטע, מאַנכע מאָל ווערט זי מקוים, אָבער דאָך איז עס ניט אימער דער פאַל, אַז אַזעלכע מענ־

שען זאָלען זיך ליעבען, אָפט מאָל פערקעהרען זיי געשלעבטליך, האָ־בען קינדער, לעבען צוזאמען, אָבער צו זייער אונגליק איז ניטאָ קיין גרענעץ.

אמת, די נאַטור זוכט, אין איהרע געהיימניספאָלע וועגען, אויס־צוגלייכען געוויסע זאכען. צום ביישפּיעל, די נאַטור וועט צוזאמען פּאָארען פעט מיט מאָגער, הויך מיט ניעדעריג, ברייט־ביינערדיג מיט צאַרטקייט, ברונעט מיט בלאָנד ; דאַן אויך אויפרעגענדע מיט שטילע נאַטורען. די נאַטור ווינשט אַ מין צומישונג, דאָס בעמערקען מיר אין די אַנציהונגען פון מענשען. אָבער מיר זעהען אויך, אז די נאַטור וויל אונבעדינגט, אין אַלע פעלע, דאָס שעהנע, אָדער, מן המובחר. פון דעסטוועגען בעמערקען מיר, מאַנכע מאָל, ווי אַ יונגער מאַן האָט פאַר זיך שעהנהייטען און גראדע די זאַגענאַנטע פּאַסענדע קאָנטראַסטען, דאָך זעהען מיר ווי ער פערליעבט זיך פּלוצלונג אין איינער, וואָס ענטשפּרעכט ניט דעם געוועהנליכען נאַטור־וואונש. זי איז אויך ווייט פון זיין שעהן.

מיר בלייבען ערשטוינט, און מיר פרעגען זיך : „וואָס איז דאָס ? האָט די נאַטור געמאַכט אַ טעות" ?

ביי אַ גוטער אונטערזוכונג געפינען מיר אויס, דאָס אָבוואָהל מיר וועלען עס קיינמאָל ניט פערשטעהען, דאָך האָט די נאַטור איהרע ספּעציעלע גרינדע און אבזיכטען.

מיר ערבליקען אויך, אין אזאַ פאַל, ווי די צוויי אונגלייכע גלייכ־הייטען קומען זיך צוזאמען און בילדען איין קערפּער, פּונקט ווי דער מאַגנעט וואָס בעשטעהט פון די צוויי פאָלען, פּאָזיטיוו און נעגעטיוו.

דאַן בעמערקען מיר טאַקי אונפערשטענדליכקייטען : צום ביי־שפּיעל, די ליעבע פון איין זייט און דער האַס פון דער צווייטער. מיר פרעגען זיך : ווארום, ווען די נאַטור גיט ליעבע פון איין זייט, פאַר וואָס טהוט זי אויך ניט דאָס זעלבע פון דער צווייטער ?

מיר פערשטעהען עס ניט.

אָבער ניט דאָס איז דער עיקר.

ביי דער ליעבע וואָס קומט פוןביידע זייטען צווישען צוויי אונ־גלייכע פערזאָנען, ערשיינט אַ וואונדערבאַרע פרוכט : אַ פּאָלקאָמע־נעם קינד ; פּאָלקאָמען אין קערפּער, פּאָלקאָמען אין גייסט. מיר ווילען ניט זאָגען, אז דערביי זיינען ניטאָ קיין אויסנאַהמען, אָבער,

ווי געוועהנליך, אָדער אין דער רעגעל, פּראָדוצירען אזעלכע מאַן און ווייב גוטע און געזונדע קינדער.

אַלעס וואָס מיר קענען דאָ זאָגען, איז: „דאָס האָט די נאַטור געוואָלט!"

גוט, אָבער מיר זעהען דאָך אויך, אַז צוויי מענשען, וואָס זיי־נען זיך ניט צוזאַמענגעקומען דורך יענעם געטליכען ליעבעס־פייער, לעבען זיי זיך דאָך צוזאַמען, האָבען גוטע און געזונדע קינדער און זיינען גליקליך. ווי איז דערביי דער פאַל?

דערביי איז פאָלגענדער פאַל:

ווען צוויי מענשען הייראַטהען זיך בלויז דערפאַר, ווייל זיי ליעבען זיך מיט יענעם געהיימניספאָלען פייער פון ליעבע, וואָס מיר קענען ניט ערקלעהרען, דאַן זיינען זיי ווי די צוויי פרייע חיות אין פעלד, וועלכע בעגעגענען זיך און פעראייניגען זיך בלויז ווייל די נאַטור אַליין האָט זיי צוזאַמענגעבראַכט וואָס עס אַנבעלאַנגט ווידער די קינסטליכע צוזאַמענפיהרונג, איז זי געגליכען צו דער פּאָארונג פון חיות אונטער דער אויפזיכט פון חיות־ערציהער.

נעהמט, למשל, דעם מאַן וואָס ערציהט פיינע הינט. פאַר אַלע־מען, ווייס ער, אַז מען דאַרף אַכטונג געבען ניט צו פערמישען דאָס ראַסען מין. דאָס דערמאָהנט אונז אָן די ווייסע פון זיד־אַמעריקאַ, וואָס ווילען זיך ניט פעראייניגען מיט נעגער־בלוט. דאַן זוכט דיע־זער מאַן אַז אי דער הונד, אי די צויג, זאָלען זיין פון אַ געוויסען גרויס, האָבען געוויסע פעל־פאַרבען און זיין, אונגעפעהר אין איין על־טער. דאָס דערמאָהנט אונז אָן דעם געניטען שדכן צווישען מענשען, וועלכער זוכט אויך אַזעלכע צוזאַמענפּאָארונגען. דאָס וויכטיגסטע וואָס דער חיות־ערציהער גיט אַכטונג, איז, ניט צו פערמישען צו נאָהענטעס בלוט, ווייל דאָס ברענגט קראַנקהאַפטע און נערוועזע הינטלעך. דער־פאַר, שיינט עס, איז אויך פערבאָטען געוואָרען ביי מענשען די פערוואַנדטשאַפטס־הייראַטה.

דערמיט ענדיגט זיך ביי די חיות די קינסטליכע פעראייניגונג. ביי מענשען געהט זי נאָך וויי טער. דער יונגער מאַן זוכט אַ פרוי אַ ווירטהין, אַ געלעהרענטע, אַ געבילדעטע, און זי זוכט אַן אַנשטענ־דיגען, אַ פערדיענער און אַ פליסיגען. ער טהאָר אויך ניט זיין קיין ליידענשאַפטליכער טרינקער, שפּיעלער און צולאָזענער.

און פונקט ווי ביי חיות קענען אזעלכע פּראָסטע פעראייניגונגען פּראָדוצירען גוטע און געזונדע קינדער, אזוי קענען זיי אויך ביי מענשען. אָבער, ביי חיות, ווערט באַלד די געזעלשאַפטליכקייט אונטערבראָכען, און ביי מענשען פאַנגט זי אַן מיט דער ערשטער געמיינשאַפטליכער געשלעכטליכער אינטערעסע.

און דערמיט קענען מיר זאָגען שטעהט דער מענש העכער ווי אַלע אנדערע חיות אין דער וועלט. די געזעלשאַפטליכע אינטערעסע מעג ניט זיין פערבונדען מיט יענער האַרץ־פלאַטערענדע ליעבע פון די ראָמאַנטיקער, קען זי זיך אָבער ענטוויקלען און זיין נאָך דויערהאַפטער ווי אַזאַ אַרט ליעבע.

מיר וועלען עס ערקלערען.

די האַרץ־פלאַטערענדע ליעבע פון ביידע זייטען מעג זיך זיין אַ גאַנץ וויכטיגער פאַקטאָר צו דער פּראָדוקציאָן פון קינדער ווי די נאַטור וויל זיי האָבען, אָבער די נאַטור פון ביידע מענשען, אין אַנדערע בעציהונגען, זאָל גאָר ניט שטימען. אויב ער איז אַ לעבהאַפטער, ליעבט ער ניט אין איהר די צו שטילקייט; אויב זי איז פון אַ צוריקגעצויגענע נייגונג, קען זי ניט דולדען זיין צולאָזענקייט; אויב ער איז אַ ריינער, אַ זויבערער, קען ער ניט ליידען ווען זי איז ניט קיין ווירטהין, און אַזוי ווייטער.

דערפאַר זעהען מיר, אָפטמאָל, אַז אַזעלכע הייראַטהען ענדיגען זיך זעהר ניט גוט.

דאַגעגען ווידער, די אַנדערע הייראַטה, וואָס בעזיצט ניט, אין אַנפאַנג, די האַרץ־פלאַטערענדע ליעבע, האָט זי אָבער צוויי מענשען וואָס קענען זיך פערשטעהען, וואָס קענען סימפּאַטיזירען איינער מיט אַנאַנדער.

אויב זי איז אַ גוטע ווירטהין און אַ גוטע קעכין, קען זי, אָפטמאָל, געווינען אַ מאַן, וואָס ליעבט אַזעלכע זאַכען, מעהר ווי מיט אַלעם אַנדערע אין דער וועלט.

די בעהויפּטונג, אַז „אַ מאַן'ס האַרץ דערגרייכט מען דורך'ן מאַגען”, איז ניט קיין וויטץ, נאָר אַ גרויסע און וויכטיגע וואהרהייט. מיר וועלען ניט איבערטרייבען ווען מיר וועלען זאָגען, אַז 75 פּראָצענט פון די גליקליכע געזעלשאַפטליכע, אָדער צוזאַמענגעפיהרטע

הייראטהען, ווערען פארטגעזעטצט אין אזא צושטאנד נאר דערפאר, ווייל די פרוי איז אזא ווירטהין, וואס דער מאן האט ליעב, און זי איז גליקליך וואס ער פערוועדטהעט איהר ווירטהשאפטליכקייט.

א צוגעראמטעס צימער, א געשמאקער פריהשטיק און א ריינעס טאשענטוך האבען מעהר אויפגעטהאן אין פערהייראטען לעבען צו בעפעררערן דאס גליק, ווי די הארץ־פלאטערענדע ליעבעס.

א קאמפלימענט פאר דער פרוי'ס פעהיגקייט, א דאנקבארער בליק און א גוט־מוטהיגער שמייכעל, האבען איהר בעלוינט פיעל מעהר ווי די זיידענע קליידער מיט גאלד און בריליאנטען וואס מאנכע קויפען זייערע פרויען ווייל די מאדע פאדערט עס.

„א ווייסעס סערוועטעל, צוויי פיין־געפרעגעלטע אייער אויף א קריסטאל־קלארען טעלער, א דאמפפענדע טאסע קאווע און א פאאר פיין־געשניטענע שטיקלעך ברויט, האבען מיר צום ערשטען מאל, פערייניגט אין אן אייביגען בונד מיט מיין פרוי.״

דיעזע ווערטער האט געזאגט דער אונשטערבליכער דיזראעלי, אדער לארד ביקאנספיעלד, וועלכער האט געהייראטה מיט א פרוי, עלטער פון איהם מיט א פופצעהן יאהר, און מיט וועלכער ער האט אבגעפיהרט די גליקליכסטע וועלט. נאך מעהר, ער האט מיט איהר קיין קינדער אויך ניט געהאט.

אבער דער טיש אליין און דאס ריינע צימער, זיינען נאך ניט אימער אלעס. דאס פיהרט בלויז צו א בעסערער און אינטימערער בע־קאנטשאפט. דערפון ענטשטעהט א מין איינשטימונג צו איין גע־שמאק און א צוגעוועהנונג צו די נאטורען.

דער גרעסטער פרעסער אין דער וועלט, איז דער מענש. ווער עס פערפעהלט צו זעהען דיעזען פאקט און איהם אויסניטצען, פער־פעהלט אויך צו בעגרייפען די שוואכסטע זייט פון דער מענשליכע נאטור. די פערנינפטיגע פרוי נוטצט אוים דיעזען פאקט.

און דאס טהוט ניט נאר די ארעמע, זאנדערן אויך די רייכע פון די רייכסטע, וואס פערשטעהט, דאדורך, ווי צו צובינדען איהר מאן צו זיך.

דאן קומט דער געדאנקען־אויסטויש פון מאן און ווייב. אויב זיי קענען נאך טהיילען איין אידעאל, איין נייגונג און איין שטרע־בונג, ווערט זייער לעבען איינס און קען ניט צושיידט ווערען.

די געוואלטיגסטע אינטערעסע אין פערהייראטען לעבען שפיעלען די קינדער.

ווי געוועהנליך ליעבעןביידע עלטערן זייערע קינדער. דורך דיע־זער ליעבע קריעגען ביידע א געמיינשאפטליכע אויפגאבע אין לעבען, וואס פערזיכערט זייער צוזאמענהאלטונג אפילו ווען די הארץ־פלא־טערענדע ליעבע איז נאך ניט ערשיענען.

דאס וויכטיגסטע ביי אזעלכע הייראטהען איז, וואס צוויי מענ־שען, וועלכע האבען זיך פעראייניגט אויסדריקליך בלויז דורך בע־קוועמליכקייטס־אינטערעסען און אזוי אבגעלעבט א היבשע צייט, פער־שפירען, פלוצלונג, יענע הארץ־פלאטערענדע ליעבע, וואס קומט מיט דעם ווילדען שטורם איידער מען איז פערהייראטעט.

דיעזע ליעבעס זיינען א מין דערמאהנונג פאר דער נאטור, וואס האט, לכתחילה, גאר ניט גערעכענט, אויפצו־וועקען די געהיימניספאלע ליעבע־געפיהלע פון אזעלכע מענשען.

און מיר בעמערקען ווייטער, אז ווען אזא ליעבע קומט, דאן איז זי די שטארקסטע און דויערהאפטעסטע. דיעזע ליעבע איז, אונ־געפעהר, די פאלקאמענע, ווייל זי איז ניט קיין רעזולטאט פון דעם מאמענט, זאנדערן פון א נאהענטע בעקאנטשאפט, פון א פאל־שטענדיגער בעוואנדערונג מיט אלע מעלות און חסרונות פון די ליעבענדע.

אפטמאל בעמערקען מיר, אז אזא ליעבע ענטשטעהט צווישען צוויי מענשען, וואס האבען ביידע גרויסע חסרונות פאר דער גאנ־צער וועלט, נאר ביי זיי זיינען דיעזע חסרונות מעלות; זיי האבען זיי ליעב.

זייערע שטרעבונגען ווערען איינע, זייערע נייגונגען דיזעלבע און זייערע ציעלען פעראייניגען זיך. מיט איינעם ווארט, אזעלכע פערליעבטע זיינען ווירקליך צוויי פאסענדע קערפערס מיט איין נשמה.

די בליץ־ליעבע

ליעבע ביים ערשטען אנבליק. — א פילאָזאָפישע ערקלעהרונג וועלכע ערקלעהרט ניט. — בליץ־ליעבע ביי עלטערע מענשען. — געפאהרען פון דער בליץ־ליעבע ווי עס איז בעוויזען אין ביכער און אין לעבען.

אין ראָמאַנען, נאָוועלען און ליעבעס־פּאָעזיען, לעזען מיר אָפט איבער דער פּלוצלינגער ליעבע, בעסער געזאָגט, איבער דער בליץ־ליעבע וואָס קומט מיט אונגעהייערער שנעליגקייט. אָבער, זי פערגעהט ניט אזוי שנעל ווי דער בליץ.

מענשען, וועלכע האָבען קיינמאָל ניט געהאט אזא ערפאהרונג, קענען זיך גאָר ניט פאָרשטעלען אזא מין ליעבע, אָבער אזעלכע וואָס האָבען עס דורכגעלעבט בעהויפּטען, אז וואָס מען זאָל ניט שרייבען דאריבער, וועט מען עס אלץ ניט קענען ערקלערען גענוי וואָס עס איז.

די בליץ־ליעבע קומט אונגעפעהר אזוי:

מען שטעלט פאָר א יונגען מאַן פאר א יונגע דאמע, א יונגער מאַן בעגעגענט א יונגע דאַמע ניט פאָרגעשטעלט, א דאמע בעמערקט א יונגען מאן פארבייגעהען, מען קומט זיך צום ערשטען מאָל פּנים־אל־פּנים, און, פּלוצלונג שפּירט מען א מין ווארעמעס אונאנגענעהמעס געפיהל, וואָס צושפּרייט זיך איבער'ן גאַנצען קערפּער. מען וויל זיין נאָהענט נעבען דער פּערזאָן וואָס האָט געמאכט דעם טיעפען איינדרוק, און דאן — דאן פאָלגט א צוציהונג, א פערלאַנגען, א בייגקעניש, מען זאָל זיין אינאיינעם, צוזאַמען.

גרויס און מעכטיג איז דיעזע ליעבע. כמעט אימער, ביי אזא ליעבע, פאַלט גאָר ניט דער ערשטער געדאנק אויף מענשליכקייט; עס איז א מין פערגעטערונג, א שטילע אַנבעטונג, א גייסטיגע פערעהרונג; די געליעבטע פּערזאָן איז אזוי ליעב, דאָס מען וואגט אפילו ניט זי צו בעריהרען, א בעריהרונג ווירקט כמעט ווי אן עלעקטרישער שטראָם.

ניט אומזיסט האָט מען אמאָל, און אין מאנכע ערטער, אויך יעצט, בעצייכענט דיעזע ליעבע מיט'ן נאָמען „פער'כישופ'ט”.

עס איז א פאסענדער נאָמען, ווייל פונקט ווי מיר קענען ניט ערקלערען וואָס כישוף איז, גראָדע אזוי קענען מיר ניט דעפינירען דיעזע בליץ־ליעבע.

ווען מיר פרעגען זיך: „וואָרום קומט דיעזע ליעבע אזוי שנעל, אזוי שטירמיש, אזוי בליץ־פאָרמיג?" דאַן פאַנגען מיר אָן צו פילאָזאָפירען, און זאָגען, מסתמא האָט די נאַטור דערשפירט די אפיניטעט אָדער די פאַסיגע־פּאַסיגקייט, זיווג, און זי, (אַלץ די נאַטור) ווייל צוזאַמענברענגען אזא פּאָארעל צום צוועק פון פּאָלקאָמענע קינדער.

אזוי איז די פילאָזאָפיע, נאָר די טרוקענע פּראַקטיק שטימט ניט אימער איין מיט דיעזער פילאָזאָפיע.

פאר אַלעמען בעמערקען מיר, אז ניט נאָר איז דער יונגער, פּראָדוקט־פעהיגער מענש אונטערוואָרפען צו דער בליץ־ליעבע, זאָנדערן אויך אפילו דער עלטערער, וואָס קען שוין מעהר ניט פּראָדוצירען ווי געהעריג איז. מען האָט בעמערקט, אז צווישען די עלטערע מענשען קומט די בליץ־ליעבע פונקט אזוי אָפט פּאָר ווי צווישען די יונגע. דאַן איז זי ניט אימער פאסענד, דאָס הייסט, די פערליעבטע זיינען ניט אַלע מאָל פון א פאסענדער עלטער. דאָס ערגסטע איז, וואָס ניטביידע ווערען אימער געטראָפען פון דעמזעלבען ליעבע־בליץ.

אין די אַלטע און פּרימיטיווע צייטען, בעגרייפען מיר, איז ניט געווען נויטהווענדיג די איינשטימונג פון ביידע צדדים. ליעבען האָט נאָר בעדאַרפט דער מאַן. ווען א מאַן איז געטראָפען געוואָרען, ווי מען פלעגט עס רופען, פון אמאָר'ס פייל, דאַן האָט ער באַלד פּרובירט צו קריעגען דאָס פרויענצימער. פריהער האָט ער זיך געווענדעט צום פאַטער. ווען דער פאַטער האָט ניט איינגעשטימט, אָדער זי האָט גאָר געהאַט א מאַן, דאַן האָט דער געליעבטער, איינפאַך אוועקגערויבט דאָס פרויענצימער, זי ניט פרעגענדיג אויב זי שטימט איין אָדער ניט.

היינטיגע צייטען נעטהיגט מען זיך שטאַרק אין אן איינשטימונג פון ביידע זייטען. אָבער, אפילו ווען דיעזע איינשטימונג איז שוין דאָ, דאַן דאַרף מען זיין זעהר פאָרזיכטיג. ווייל די בליץ־ליעבעס, טראָגען זייער „געטליכקייט", זיינען זיי אָפט זעהר אונפּראַקטיש און ענדיגען זיך טראַגיש.

די בליץ־ליעבע איז א געפיהל וואס קומט ניט פון איבערלעגונג און בערעכענונג, דערפאר דארף דער מענש מיט שכל זעהען בענוטצען זיין פערשטאנד אין אזא ענין.

עס איז שווער דא צו רעדען דורכאוים אבסטראקט, אדער גלאט אזוי אין דער וועלט אריין. מיר וועלען אויך דערפאר ברענגען צוויי ביישפיעלע, וועלכע וועלען אילוסטרירען אמבעסטען אזעלכע ליעבעס.

גיו דע מאפאסאן, א מענש וואס האט געקענט די מענשליכע נאטור פון פערזענליכען שטודיום, דערצעהלט אזא געשיכטע:

מאנסיע הענרי וואלעריאן, 32 יאהר אלט, א בכבוד'ער מענש, ניט פערהייראטה, האט איינמאל בעגעגענט א פראוויענצימער מיט דעם נאמען אננעט.

אננעט איז געווען זעהר שעהן, אבער, אן אויסגעלאסענע. ער האט צו איהר געשפירט די שוואך־בעשריעבענע בליץ־ליעבע. האט זי אויך געשפירט דיזעלבע ליעבע צו איהם? זי האט עס געזאגט, נאר ער האט איהר ניט געקענט גלויבען.

וואס זאל מען טהאן? ער האט אלעס גאנץ רוהיג און קאלט אי־בערלעגט און געקומען צום בעשלוס, דאס ווען ער זאל מאכען דעם שריט און הייראטהען אננעט'ן, דאן וועט ער אונגליקליך מאכען זיין גאנצע פאמיליע מיט דער שאנדע; ער אליין וועט אימער וויסען, אז זיין לעבענס־בעגלייטערין איז געווען די בעט־גענאסין פון יעדען לומפ און שארלאטאן, פאר געלד. דאס טרויעריגסטע דערביי איז, וואס ער איז גאר ניט זיכער געווען, אז אננעט וועט שליעסען איהר קאריערע פון אויסגעלאסענהייט ווען זי וועט איהם הייראטהען.

וואלעריאן האט אנגעהויבען פרובירען. ער האט אננעט'ן אוועק־געשיקט אין א שולע, לערנען, שטודירען. ער האט זי בעזארגט מיט אלעמען וואס זי האט בענעטהיגט. ביינאהע א יאהר האט זי זיך אויפ־געפיהרט לפנים אנשטענדיג, דאן האט זי צוריקגעקעהרט צו איהר פריהעריגעס לעבען, כאטש וואלעריאן האט זי טעגליך ארומגערינ־געלט מיט זיין היילינע ליעבע און ריינע צערטליקייט.

ער האט איהר געגעבען א סומע געלד און א גוטע עצה און זי געלאזט געהען.

מיט צעהן יאהר שפעטער, ווען אננעט האט ארומגעוואנדערט איבער די גאסען מיט שיכור'ע מאטראזען און וואלעריאן איז געווען

פערהייראטעט צו אן אנשטענדיגע און בילד־שעהנע דאמע און מיט איהר געהאט קינדער, האט ער איינמאל בעגעגענט אנגעט׳ן. צו זיי־נעם א פריינד האט ער געזאגט:

„זעהסטו יענע אבשייליכע געזונקענע? איך ליעב זי נאך עד־היום מעהר ווי מיין אייגענע עדלע פרוי און מוטער פון מיינע קינ־דער. אבער איך בין צופריעדען וואס איך האב מיך ניט געלאזען בעהערשען פון מיינע געפיהלען אליין, וואס מיין פערשטאנד האט געזיעגט איבער מיר.״

דער צווייטער פאל איז פאלגענדער:

פאסירט האט עס מיט א יאהר פופצעהן צוריק אין ניו־יארק. א געוויסע מיסעס העלען פאסטער, 28 יאהר אלט, זעהר א שעהנע און די פרוי פון א רייכען געשעפטסמאן, האט זיך פערליעבט אין איהר קוטשער. זי האט געשפירט יענע בליץ־ליעבע און זיך ניט גע־קענט בעהערשען. זי האט אבער געוואוסט, אז ענטלויפען מיט׳ן קוטשער, הייסט פאר איהר רואינע. זי האט זיך דאן בעראטהען מיט איהר אייגענעם ברודער וואס עס איז צו טהון. דער ברודער האט איהר געזאגט, אז זי האט צוויי וועגען: ענטוועדער אוועקצוגעהען מיט׳ן קוטשער און ערוואַרטען, אז ער, דער ברודער, זאל זי אויפ־זוכען און דערשיסען מיט׳ן קוטשער, אדער, ווען זי קען ניט זיין קיין בעל־הבית איבער זיך, זאל זי זיך אליין דערשיסען.

מיסעס פאסטער האט זיך גענומען דאס לעבען. זי האט, אין א בריעף, מיטגעטהיילט דעם מאן, וואס עס איז געשעהען.

אט אזוי שרעקליך איז די בליץ־ליעבע. זי איז ניט מבחין ווע־מען זי ליעבט: וואלעריאן האט זיך פערליעבט אין אן עקעלהאפטע גאסען־פרוי און זי ניט אויפגעהערט צו ליעבען; מיסעס פאסטער האט זיך פערליעבט אין א שכור׳ען קוטשער, א גראבען יונג.

דערפאר, זאגען מיר, אז מענשען מיט שכל, טארען זיך ניט לא־זען הינרייסען פון אזעלכע ליעבעס.

מען מוז אימער נעהמען דעם קאלטען פערשטאנד צו הילף און אויסהערען זיינע איבערלעגטע עצות.

געהען צו ווייט הייסט, אפפערן א גאנצעס לעבען פאר איין מאמענט בעטויבענדעס פערגניגען. אין דיעזען פאל מעגען מיר זא־

גען : „עס איז בעסער צו טראגען אן אייביגען וועהטאג אין הארצען איידער זיך בעגראבען לעבעדיגערהייט מיט א בושה אין פנים.״

מיר מענשען האבען געוויסע מאניערען, מנהגים, קאנווענציא־נאליטעטען, אדער געזעלשאפטליכע איינפיהרונגען ; כל־זמן מיר ווילען פארטזעטצען צו לעבען אין דער געזעלשאפט, דארפען מיר אכ־טען די געזעלשאפטליכע אנזיכטען.

די לעצטע בעהויפטונגען איבער אזעלכע ליעבעס, זיינען, אז זיי שטאמען פון א קראנקהאפטען צושטאנד פון דער נשמה. מיר ווייסען ניט, אויב מען קען זיי קורירען. זיכער איז עס אבער, אז ווער עס פאלגט נאך דעם אימפולס אליין, די מאמענטאלע נייגונג, האט 99 פראצענט געלעגענהייט חרטה צו האבען.

די מעלות וואס א פרוי זוכט אין א מאן

מענער וואס קענען זיך פערשטעלען. — די מייסטע פרויען זו־כען שטארקע מענער, גבורים. — געזונדע שטארקע פרויען זוכען גייסטיגע מעלות. — דעם מאן׳ס קליידונג איז די ערשטע זאך וואס א פרוי בעמערקט. — בענעהמונג און מאניערען די וויכטיגסטע מעלות וואס א פרוי קען שעט־צען. — די פפליכט פון מענער צו פיהרען א ריינעם לעבען.

עס זיינען דא, לײדער, אנשטענדיגע, גוטע און נאבעלע מענער, וואס וואלטען געקענט גליקליך מאכען א סך גוטע פרויען ; וואס וואלטען געקענט ארויסרופען ליעבע און אכטונג, אבער זיי בעזיטצען ניט די האלטונג, די שטעלונג און אויפפיהרונג פון דעם מאן, וואס א פרוי קען ליעבען.

צום גליק געפינען זיך פרויען, וועלכע ענטדעקען אין אזעלכע מענער זייער וואהרע נאטור, אבער זיי זיינען אזוי ווייניג, דאס פיעלע בלייבען דערפאר ניט פערשטאנען אויף א גאנצעם לעבען.

זאלא מאלט א קלאסע מענער, וועלכע בעזיטצען ניט אפילו א פונק פון דער וואהרער מענליכקייט, נאר זיי זיינען גוטע אקטיארען,

שפּיעלען אן אויסגעצייכענטע ראָלע און אויף אַזאַ אופן געווינען זיי כמעט אירגענד אַ פרויענצימער. דאָס זיינען די „ווילדע חיות בצורת אדם, בעקאַנט, אין איירָאפּאַ, אלס „אַלפאָנסען” און אין אַמעריקאַ אלס „קאַדעטען”. זיי געפינען זיך אין יעדער שיכטע פון דער גע־זעלשאַפט, און דאָס פרויענצימער דאַרף בעזיטצען אַ גאַנץ פיינעס געפיהל אום צו קענען אונטערשיידען פון דעם עכטען ביז צום פאַלשען.

וואָס בעוואונדערט די פרוי? וואָס זוכט זי אין מאַן? וואָס פערלאַנגט זי פון איהם? וואָס איז איהר אידעאַל?

פונקט ווי עס זיינען דאָ פערשיעדענע פרויענצימער, אַזוי זיי־נען אויך דאָ פערשיעדענע פאַרשטעלונגען. אָבער מיר ווילען רעדען אין אַלגעמיינעם.

דער ערשטער אידעאַל וואָס די פרוי געפינט אין אַ מאַן, איז זיין גוטסקייט, עדעלקייט און צאַרטקייט. אָבער, דאָס מוז האָבען אַ גרע־נעץ, עס מוז ניט אַוועקגעהען ביז צו דער פעמיניטעט, אָדער ביז צו דער ווייבליכקייט. דער מאַן, מיט זיין גוטסקייט, עדעלקייט און צאַרט־ליכקייט, מוז אויך אין זיך בעזיטצען דעם מענליכען שטאָלץ, זאָנסט רופט איהם אַן דאָס פרויענצימער „אַלטע באַבע”.

דיעזער נאָמען, „אַלטע באַבע”, צו בעצייכענען אַ פערווייבליכ־טען מאַן, געפינט זיך כמעט אין אַלע שפּראַכען און ווערט, מייסטענ־טהיילס, געברויכט פון די מיידלעך, וועלכע בעגעגענען זיך מיט מענער.

די פרוי איז געוועזען זייט פיעלע טויזענדער יאָהרען דאָס שוואַכע געשלעכט, אָבהענגיג פון דעם מאַן, אונטערוואָרפען צו זיין שוטץ. אַז אַזוי דאַרפען זיין מענער, בעשיצער, איז געוואָרען, ביי איהר, כמעט אַ צווייטע נאַטור. אויב דער מאַן איז ווידער ניט מעהר ווי אַן „אַלטע באַבע”, תמיד שעפּטשענדיג צערטליכקייטען און ניט מעהר, דאַן איז ער ניט דער עכטער אַרטיקעל.

די גרעסטע, פּראָמינענטעסטע און געבילדעטסטע פרוי, וויל האָבען אַ מאַן, וועלכער זאָל, ווענינגסטענס אין מאַנכע בעציהונגען, זיין העכער פון איהר.

ווען זי איז אַ קליינינקע, אַ צאַרטע, אַ שוואַכע, דאַן בעוואונדערט זי אין מאַן זיין קערפּערליכע קראַפט.

פרויען האָבען אַ געוואַלטיגע נייגונג צו אַטהלעטען. דאָס דער־

מאהנט אַן יענע צייטען, ווען די פרוי איז געווען אם גליקליכסטען, ווען איהר מאַן האָט געהאט מוסקלען וואָס האָבען זי בעשיטצט מיט איהרע קינדער קעגען אַלערליי געפאהרען.

מוסקולעזע פרויען, אָדער פרויען וואָס זיינען מעהר אָבגענעבען מיט'ן חומר, האָבען גראדע ליעב אין דעם מאַן גייסטיגע סופּעריאָרי־טעט, גרויסקייט פון קאָפּ, פון מח.

פרויען, וואָס ווערען ניט בעגייסטערט, וואָס פיהלען גראדע ניט זעהר שטארק די פּאָעזיע פון דער נאטור, זיינען אָפטמאָל די פער־געטערער פון דעם צארטען פּאָעט.

יעדענפאלס, וויל די פרוי, אַז דער מאַן זאָל שטעהען העכער פון איהר וועניגסטענס מיט עפּעס, און דיעזע הויכקייט מאכט פון איהם דעם מאַן.

אַלזאָ, די פרוי פערעהרט דעם מאַן פאר זיין גוטסקייט, צערטליכקייט און איבערגעבענהייט, אָבער דיעזע מוזען האָבען אַ גרענעץ, און דאַן זאָל אָנפאנגען דער מאַן, די סופּעריאָריטעט פון דעם מאַן.

פרויען זיינען אַ סך וועניגער מקפּיד אויף שעהנהייט ווי דער מאַן. ביי זיי מאכט אָפט גאָר ניט אויס וואָס פאר אַ פּנים דער מאַן האָט. זיי זוכען אָבער, אונבעדינגט, אַ ריינע און ליעבענדע נשמה.

פאר דעם טעות, דאָס הייסט, מיינענדיג, אַז דאָס בעזיטצט דער מאַן, וועמען זי ליעבט, האָט שוין ניט נאָר איין פרוי פערלוירען איהר וועלט.

עס שפּיעלט אַ גרויסע ראָלע ווי דער מאַן איז געקליידעט. מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַז „אונטער שמאטעס קלאפּט אָפטמאָל אַ נאָבע־לע נשמה" ; מיר ווייסען אויך, אַז אין די פיינסטע קליידער שטעקט ניט זעלטען אַ גרויסער לומפּ, אָבער, פערפאלען, די וועלט זאָגט, אַז „קליידער מאכען לייט", און מען קען פון דיעזען שפּרוך ניט אוועק־געהען.

די פרוי איז, ווי געוועהנליך מעהר קריטיש איבער איהרע קליי־דער אין ערשיינען ווי דער מאַן. ווען אַ מאַן דערזעהט אַ פרויען־צימער, וועט ער פריהער קוקען אויף איהר פּנים, דאַן אויף איהר פיגור. אַ סך מאָל בעמערקט ער גאָר ניט, וואָס פאר אַ קלייד זי

טראָגט. די פרוי ווידער וועט באַלד שטודירען דעם מאַן'ס קליי־דונג.

א מאַן זאָל זיין מענש גענוג צו קענען פערדיענען אזוי פיעל, אום ער זאָל זיין אימשטאַנד זיך אנשטענדיג צו קליידען. די קליי־דער, ביז צו א געוויסען גראַד, ווייזען אָן אויף זיין פּראָספּעריטעט. א פרוי, זעלבסטפערשטענדליך, קען דאָך ניט געהען הייראַטהען קיין בעטלער. אָבער דאָס איז אויך ניט אַלעס. די קליידער, לויט דער פרוי'ס אנזיכט, שטעלען פאָר, מעהר אָדער וועניגער, דעם מענשען'ס כאַראַקטער. עס איז א רעגעל מיט א סך אויסנאַהמען, אָבער די פרוי ווענדעט זיך ניט צו די אויסנאַהמען.

דערפאַר, ווען דער מאַן וויל מאַכען א גוטען איינדרוק אויף א פרויענצימער, דאַרפען זיינע קליידער זיין ריין, זויבער און — פּאַסענד.

פּאַסענד, דאָס שפּיעלט א הויפּט ראָלע.

די פרוי איז דער גרעסטער קריטיקער איבער קליידער, און זי וועט אייך באַלד זאָגען, אונגעפעהר, וואָס פאַר א מאַן דאָס איז, לויט די קליידער.

פערגעסט ניט, מיר רעדען דאָ פון עכט ציוויליזירטע מדינות, וואו די „ניכטערנהייט" אין מלבושים איז די הויפּטזאַך.

א מענש, וועלכער קען ניט די וועלט, וועלכער האָט ניט געהאַט קיין שום געזעלשאַפטליכע אבריכטונג, וועט זיך אנטהון קליידער, וואָס אַפּעלירען צו איהם אליין, אָבער ניט צום אַלגעמיינעם מענשען, אָדער צו דער עקזיסטירענדער מאָדע.

זיין געשמאַק מיט דער אַלטער מאָדע קענען זיך זיין גאַנץ גוט, געוויס אונשעדליך, אָבער זיי בעצייכענען באַלד א פּערזאָן, וואָס פּער־קעהרט ניט אין געזעלשאַפט.

דאַן קומען די קאָלירען.

עס זיינען דאָ פּרויענצימער, וואָס וועלען אויך איבערלעזען א מאַן'ס געזעלשאַפטליכע שטעלונג פון זיין קראַוואַט (נעקטאַי), אנדע־רע געהען נאָך ווייטער און לעזען דאָס פון זיינע האַנד־שוה, פון זיין טאַשענטיכעל.

א מאַן, וועלכער האַנדעלט ניט ווי מען בעדאַרף, אין זיין קליידונג, מאַכט אויף'ן פרויענצימער אַן אונאַנגענעהמען איינדרוק.

א וויכטיגע ראלע שפיעלט א מאן׳ס בענעהמונג. א יונגער מאן, וואס זוכט צו געווינען א יונגע דאמע אלס זיין צוקינפטיגע לעבענסבעגלייטערין, מעג זיך זיין קלוג, געשיידט, ערפאהרען און בעלעזען, און דאך ניט בעזיטצען קיין מאניערען. א דאמע מיט א פיינער ערציהונג, קען ניט דולדען אזעלכע מענער. א מאן מוז זיין זעהר פארזיכטיג ווי און וואס ער רעדט אין דער געגענווארט און געזעלשאפט פון דאמען. מיר וויסען גאנץ גוט, אז מענער וועהלען זעלטען זייער שפראך אין זייער אייגענער געזעלשאפט, אבער ווען איינער פערגעסט זיך אויך אין דאמען געזעלשאפט, דאן איז אזעלכער גאר אונפאסענד צו קומען אין אירגענד א געזעלשאפט.

דער מאן מוז אימער געדענקען, אז פרויען האבען אנדערע נייגונגען, אנדערע אנציהונגען און אנדערע אינטערעסען ווי די מענער. דאס, וואס קען אמוזירען מענער, אמוזירט ניט אימער פרויען. דער מאן מיט שכל ווייס ווי אזוי זיך צו מאכען וויכטיג און אינטערעסאנט פאר א דאמע. קיין ערגערע זאך אין דער וועלט איז ניטא, ווען מען ווערט אנערקענט אלס א פלוידערזאק און א נודניק צווישען דאמען. אזעלכער איז א פערלוירענע בריאה.

נאך ערגער אבער איז דער מאן, וואס קען ניט עפענען זיין מויל, אדער וואס שווייגט מייסטענטהיילס. די דאמע וויל טאקי מען זאל זי ניט נודיען, אבער א מומיע האט א פרויענצימער נאך מעהר פיינד ווי אלעס.

מענער וואס זוכען צו קומען אין א בעסערע קלאסע, מוזען ניט נאר קענען וועהלען זייער שפראך, דעם אינהאלט פון זייער קאנווערסאציאן און זיך צופאסען צו דער געזעלשאפט, נאר זיי דארפען אויך בעזיטצען אלע מאניערען וואס זיינען נעטהיג אין אזא אומגעבונג. דאס איז, ניט נאר וויסען ווי צו זיטצען ביי א טיש, ווי צו האלטען א לעפעל, מעסער, גאפעל, זאנדערן אויך ווי זיך איינפאך אוועקצוזעטצען נעבען א דאמע, אין פראנט פון א דאמע, און ניט זיין בעליידיגענד.

א מענשען׳ס שטימונג, אדער די לוינע, האט זעהר פיעל צו טהון מיט אונזער גאנצעם לעבען. א מענש מיט א גוטער לוינע, איז אימשטאנד צו פערברייטען מונטערקייט, צופריעדענהייט און גליקזעליגקייט ; ער איז בעליעבט און געאכטעט איבעראל ; ער ברענגט

אימער מיט זיך זונענשיין און פרייד. מענשען מיט שלעכטע לוינעס, אָדער „אנגעבלאָזענקייט", זיינען ווי שטעכעדיגע, מיאוס'ע און אב־שטויסענדע דערנער אריינגעבראכט צווישען שמעקענדע בלומען.

צערטליכקייט איז א גרויסע זאך, אָבער דער „אנגעבלאָזענער" קען אפילו ניט זיין צערטליך, אָבוואָהל בטבע איז ער גאָר ניט קיין שלעכטער.

א פרויענצימער קען ליעב האָבען א שעהנעם יונגען און שטאַרקען מענשען, איבערהויפּט ווען ער איז א קלוגער, א פערנינפטיגער. זאָגט אָבער דעמזעלבען פרויענצימער, אז דיזער מאַן, וועלכער שדכן'ט זיך צו איהר, איז א לעדיג־געהער, א טויגעניכטס, דאַן שפּירט זי א מין ווידערווילען ווי מיר שפּירען צו א שעהן־קאָלירטע שלאַנג, אָבער א גיפטיגע.

לעדיג־געהעריי, אמאָל, אין גריכענלאַנד, איז געווען בעטראַכטעט פאַר א פערברעכען. דאָס געזעטץ האָט געקענט פערשיקען א לעדיג־געהער אין געפענגניס. אויך יעצט, ביי אונז, איז „וואַגראַנסי", וואַגאַבונדסטווא, אָדער גאָר ניט טהון, אויך א פערברעכען. לייי־דער איז עס אָבער נאָר פאַר די אָרעמע, די רייכע און וואָהלהאַבענדע מעגען זיין פוילענצער.

א פרויענצימער האָט הנאה ווען זי הערט איבער דער טהעטיגקייט און פלייסיגקייט פון א מאַן. עס ליעגט אויך אַזוי אין איהר נאַטור משנים קדמוניות, צו הערען, אז דער מאַן דאַרף זיין טהעטיג און פלייסיג. דער געגענטהייל איז פאַר איהר אונאַנגענעהם.

מאָראַליטעט פון א מאַן. דערמיט קומען מיר צום הויפּט פונקט.

עס זיינען דאָ מענער, וועלכע זיינען אַזוי דום, אַזוי נאַריש, דאָס זיי וועלען זיך ריהמען אין דער געגענוואַרט פון אנשטענדיגע דאַמען איבער זייערע עראָבערונגען וואָס זיי האָבען געמאַכט אין דער פרויענוועלט. אויב א מאַן איז ווען עס איז געווען אימשטאַנד ארויסצורופען געגען זיך האָס און פעראַכטונג פון אנשטענדיגע דאַמען, דאַן איז דאָס אַזא מאַן.

דאָס מערקווירדיגסטע דערביי איז, וואָס אַזעלכע מענער זיינען, מייסטענטהיילס, נאָר אומזיסטע בעריהמער. אָבער פאַר דער אנ־שטענדיגע דאַמע, וואָס הערט דאָס, איז עס גאַנץ גענוג. ביי איהר

איז „מחשבה כמעשה", דער געדאַנק אַליין איז שוין גענוג איהם צו שטעמפּלען פאַר אַ פערברעכער אין איהרע אויגען.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס.

מייסטענטהיילס דאַמען ווייסען גאַנץ גוט, אַז ליידער געפינט מען זעלטען אַן אַנשטענדיגען מאַן. יעדע בעזונדער וויל אָבער גלויבען, אַז דעם וואָס זי ליעבט, דעם וואָס זי שיינקט איהר פערטרויען — ער איז אַנשטענדיג, ריין און זויבער.

דאָס מיידעל, ווי בעקאַנט, דאַרף זיין די אונשולד זעלבסט, צו דער הייראַטה. וואָרום זאָל עס דער מאַן אויך ניט זיין?

אמת, מענער זיינען אַ סך, אַ סך פערדאָרבענער ווי די פרויען, פון דעסטוועגען געפינען זיך אויך מענער, וואָס האָבען אַ ריינע און זויבערע פערגאַנגענהייט.

ווען אַן אַנשטענדיגע דאַמע בעקענט זיך מיט אַ מאַן, וויל זי באַלד וויסען פון זיין געזעלשאַפט, פון זיין פערגאַנגענהייט, פון זיינע אומגעבונגען, פון זיינע חברים און פון זיינע אַמוזירונגען. זי פרעגט ניט דירעקט, גלאַט אין דער וועלט אריין, נאָך זי זוכט און פאָרשט אַזוי לאַנג, ביז זי געפינט אויס כמעט אַלעס וואָס זי וויל וויסען.

דער מאַן וואָס איז אַ בעזוכער פון דעם ווענוס־טעמפּעל, קען ניט ערוואַרטען געאַכטעט און געשעצט צו ווערען ווען ער קומט בעזוכען דעם טעמפּעל פון אונשולד. נאָך מעהר, די אונשולדיגסטע דאַמע האָט אַזאַ אינסטינקטיוועס געפיהל, דאָס זי וועט באַלד דערשפּירען דעם מאַן'ס נייגונגען און פּריוואַט בענעהמונגען.

דערפאַר זאָגען מיר, אַז דער מאַן, וואָס וויל אויפבויען אַ צוקונפט פון זויבערעס פאַמיליען־לעבען, וואָס וויל הייראַטהען אַ ריינע און זויבערע דאַמע; אַ דאַמע וואָס האָט געפיהל און פערשטאַנד, אַכטונג און רעספּעקט פאַר זיך און פאַר אַנדערע, מוז ער זיין סטריקט מאָראַליש.

קיינער קען ניט אַזוי אָבשעטצען די סטריקטע מאָראַליטעט, די ריינקייט און זויבערקייט אין אַ פרויענצימער, ווי דער סטריקט מאָראַלישער מאַן; אָבער נאָך מעהר פון דעם מאַן, אַ מיליאָן מאָל מעהר, קען דאָס אָבשעטצען די סטריקט מאָראַלישע פרוי אין דעם סטריקט מאָראַלישען מאַן.

די הויפטזאך איז פאלגענדע:

אויב א מאן דענקט, אז ער קען שפיעלען א דאפעל־ראלע, האט ער א טעות. מיר ווידערהאלען: די בעזוכער פון דעם ווענוס־טעמפעל האבען א מין קין'ם ציכען אויף'ן שטערען, וועלכער הייבט אן צו גליהען, ווען זיי בעזוכען דעם טעמפעל פון אונשולד.

די מעלות וואס א מאן דארף זוכען אין א פרוי

זויבערקייט און בריה'שאפט די הויפט מעלות. נעקסט קומט געזונדהייט. — פרויען וואס „פיעסצען" זיך. — קאקעטעריי איז א שלעכטער וואפען. — א היים זיצערין אלס דער אידעאל פון א מאן.

וועלכע פרוי קען גליקליך מאכען א מאן?

דירעקט בעענטפערן דיעזע פראגע, איז כמעט אונמעגליך. מיר וועלען זיך דערפאר פריהער בעדיענען מיט אן אילוסטראציאן.

א פרוי האט זיך איינמאל געווענדעט צו א ניו־יארקער צייטונג מיט פאלגענדען בריוועל:

„איהר, מענער פון צייטונגען, זייט דאך חכמים און פערשטעהט אלעס. זאגט מיר, אויב איהר קענט, פאר וואס האט מיין מאן מיך אוועקגעווארפען און חתונה געהאט מיט א מיאוסקייט? איך בעזיטץ די בילדונג פון א הויכשולע, קען קאכען לויט אלע מאדערנע קאך־ביכער, בין פערדרעכענט אלס א שעהנע צווישען שעהנע, און דאך האט זיך מיין מאן מיט מיר געגט. מילא דאס אליין וואלט נאך ניט געווען אזוי שמערצהאפט פאר מיר ווי דער פאקט, אז ער האט חתונה געהאט מיט א דיענסטמיידעל; ניט קיין שעהנע דיענסטמיידעל, נאר א מיאוס'ע. דערצו איז זי זעהר אונגעבילדעט, גראב און שטאמט פון א נידריגע פאמיליע. אויך דאס איז ניט אלעס, ער זעהט אויס צו זיין זעהר גליקליך און צופריעדען מיט איהר.

„מיין געוועזענער מאַן איז ניט משוגע, נאָר אַ גאַנץ קלאַ־רער מענש. ענטפערט מיר, איהר חכמים, ווי קען דאָס זיין ?״

די חכמים פון די ציימונגען זיינען טאַקי געבליעבען אָהן לשון און ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען און וואָס צו ערקלערען. אָבער די פראַגע איז געווען אַן אינטערעסאַנטע און מען האָט געוואָלט אויסגע־פינען וואָס דאָ איז.

דער רעדאַקטאָר האָט דאַן ארויסגעשיקט עטליכע רעפּאָרטערס בודק צו זיין די געשיכטע.

דער ערשטער בעריכט איז געווען, אַז די הויפּט פאַקטען אין דעם בריעף פון דער פרוי, זיינען אמת.

דאַן האָט מען זיך גענומען זוכען די איינצעלהייטען איבער דעם אמת.

מען האָט ענטדעקט אַזאַ צושטאַנד :

די ערשטע פרוי פון דעם מאַן (לאָמיר איהם רופען „מר. ל.״) איז טאַקי געווען אַ שעהנע און אַ געבילדעטע, אָבער זעהר אַ פוילע. זי האָט ליעב געהאַט צו שלאָפען כאַטש 15 שטונדען אין מעת־לעת. מילא, באַלד נאָך דער חתונה, האָט עס ניט אויסגעמאַכט. אָבער ווען עס זיינען אַוועק אַכט און צעהן מאָנאַט, האָט עס אָנגעהויבען דעם מאַן נמאס צו ווערען.

וואָלט ער וועניגסטענס געווען רייך גענוג צו האַלטען מעהר ווי איין דיענסט, וואָלט ער עס געקענט דולדען מעהר, אָבער די איינע דיענסט האָט ניט געקענט פאַרטיג ווערען מיט איהר אַרבייט און די בעל־הבית׳טע האָט געהאַלטען אין איין שלאָפען.

ווען מיסעס ל. נומער 1, איז ענדליך אויפגעשטאַנען, האָט זי גענעסען איהר פריהשטיק אין בעט ; ווען זי איז אַרונטער פון בעט, איז זי געגאַנגען אין נאַכט־מאַנטעל ביז דער מאַן איז געקומען, און אַזוי האָט זי פערשפּאָרט זיך אָנצוטהון און אויסצוטהון.

מר. ל. האָט אָנגעפאַנגען צו פּראָטעסטירען, נאָר זי האָט ניט געהערט. ער האָט פערלאַנגט זי זאָל זיין אַנגעטהאָן, ווען ער קומט אַהיים פון זיין אָפיס, עס זאָל זיין ריכטיג געגרייט צו טיש, עס זאָל זיין געהעריג וואָס צו עסען, אָבער מיט אויסנאַהמע פון זונטאַג, האָט זי זיך ניט געוואָלט אָנטהון, און מיט קאָכען עסען האָט זי קיינמאָל ניט געוואָלט האָבען צו טהון.

די הויפט צייט פון איהר וואכקייט, האט זי פערבראכט אין לעזען ראמאנען. עס זיינען געבוירען געווארען צוויי קינדער אוןביידע זיינען געשטארבען, בוכשטעבליך פון דער מאמע'ס נאכלעסיגקייט.

דאן האט מר. ל. בעשלאסען, אז ער מוז לויז ווערען פון זיין ווייב אונטער אירגענד א בעדינגונג. איהר געבענדיג 5000 דאלאר, האט ער זיך פון איהר בעפרייט.

מיט א יאהר שפעטער האט ער בעמערקט, אין הויז פון זיינעם א פריינד, א דיענסטמיידעל. איהם איז געפעלען געווארען איהר אויסערארדענטליכע ריינקייט, זויבערקייט, איהר אכטונג געבען אויף קינדער, און, איבערהויפט האט ער ערפאהרען, אז זי איז א וואונדערבארע קעכין. ער האט זי אביסעל מעהר שטודירט און דאן איהר געשטעלט דעם אנטראג אויב זי וויל מיט איהם חתונה האבען. זי האט דעם אנטראג אנגענומען, און זי איז געווארען זיין פרוי. זי איז אויך נאכגעקומען אלע זיינע ערווארטונגען, ווייל זי האט פערוואנדעלט זיין הויז אין א זויבערן גן־עדן, מיט דופטענדע בלומען, עלעגאנטע צימערן, א שעהן־געדעקטער טיש און שפייזען וואס א קיסר מעג עסען.

איהר פערזאן אליין האט אימער אויסגעזעהן די פערקערפערונג פון ציכטיגקייט.

ניין, זי איז ניט געוועזן שעהן, אבער זי האט איהם געמאכט גליקליך, און ביי יעדער געלעגענהייט, האט ער דאס יעדען דערצעהלט.

די צייטונג האט דאן דערצעהלט דעם סוד.

איהר וועט אפט הערען ווייבער רעדען צווישען זיך מיט א זיפץ:

„אך, א מאן האט ליעב נאר א געזונדעס ווייב".

דאס הייסט, אז קראנקע ווייבער האבען מענער ניט ליעב. עס איז ניט בוכשטעבליך אזוי. א מאן וואס האט חתונה געהאט מיט א געזונדע פרוי און זי איז נאכהער קראנק געווארען, ליעבט ער זי און ער סימפאטיזירט מיט איהר. אבער מיר ווילען יעצט ניט רעדען פון אונגעוועהנליכע צושטענדען, אדער פון קראנקהייטען. אונטער נארמאלע צושטענדען, זאל יעדע פרוי זיין געזונד. אבער עס זיינען

דאָ פרויען, וואָס האָבען אַ מין נאַרישע איינבילדונג, דאָס עס איז גוט זיך צו פּיעסצען פאַר'ן מאַן און „קריינקען".

אַט אַזאַ פרוי ליעבט ניט קיין מאַן.

און אַ פרוי, וואָס האָט אַמאָל אַביסעל קאָפּ־וועהטאָג, אַביסעל רוקען־שמערצען, קען מאַכען אַזאַ וועזען, דאָס מען זאָל מיינען, אַז זי איז שוין אַ פערפאַלענער חולה.

דער מאַן הערט די קרעכצען איין טאָג, צוויי טאָג, אַ וואָך, אַ מאָנאַט, אַ יאָהר, ביז עס דערגרייכט שוין צו וויט און ער בעשליסט, אַז עס איז שוין גענוג.

דאָס איז איבער דער פערהייראַטעטער פרוי. עס זיינען אָבער דאָ מיידלעך, וואָס מיינען, אַז מען דאַרף זיך פּיעסצען, אימער אויסזעהען קריינקליך, עלענד, אונגליקליך, און זיי מיינען, אַז דאָס איז אַ מעלה צו אַ שידוך. אַזעלכע מיידלעך פערזיטצען אָפט ביז אין גרויען צאָפּ און וואונדערן זיך, פאַר וואָס אַ יונגער מאַן האָט זיך ניט אָבגעזוכט פון זייערט־וועגען.

יא, אַ מאַן האָט ליעב אַ געזונדע פרוי. ניין, זי מוז ניט זיין פעט, גראָב, און אויסזעהען אונגעהייער שטאַרק. זי דאַרף אימער זיין די צאַרטע פרוי, אָבער אַ שמייכעלע דאַרף כמעט אימער בעלייכ־טען איהר געזיכט, גיבען לעבען צו איהרע אויגען און אנציהונג צו איהרע ליפּען.

אָבער פונקט ווי אַ מיידעל דאַרף ניט אננעהמען צופיעל טיעפען ערנסט, אַזוי טאָר זי אויך ניט אריבערשטייגען די גרענעץ און זיין צו מונטער.

עס איז אַ רעגעל, אַז אַ מאַן איז אייפערזיכטיג. יעדער מאַן איז אייפערזיכטיג. אַ פרויענצימער קען מיט איהר האַלטונג בעַ־רוהיגען דעם ווילדעסטען מאַן און אויך אויפרעגען דעם רוהיגסטען מאַן.

אויב אַ יונגער מאַן שיינקט אַ מיידעל אויפמערקזאַמקייט און ער רעכענט, אַז זי איז זיינע, אָדער זי ועט ווערען זיינע, האָט זי קיין רעכט צו קאָקעטירען מיט אַנדערע. אויב זי טהוט עס יאַ, דאַן קען זי איבערלאָזען דער ערשטער און דער צווייטער זאָל זי ניט וועלען קענען.

מענער מיידען אוים אזעלכע מיידלעך, ווייל זיי ווילען ניט האָ־בען אזעלכע ווייבער.

עס זיינען דאָ מאַנכע זעהר קלוגע מיידלעך, וועלכע ווייסען ווי צו מאַכען אייפערזיכטיג א נאכלעסיגען געליעבטען. אָבער זיי טהון עס אזוי אנשטענדיג, אזוי בעשיידען, אז עס האָט בלויז די ווירקונג אויפצו־וועקען דעם פערשלאָפענעם און ניט מעהר.

מיר בעהויפּטען, אז דער דומסטער מאַן מוז פריהער אָדער שפּעטער אויסגעפינען, אז ער האָט א דומע פרוי, אויב זי איז ווירק־ליך דום.

שכל איז אפילו אן אייגענשאַפט מיט וועלכער מען דארף ווערען געבוירען, פון דעסטוועגען, דארף מען ניט פערגעסען, אז א מענש וואָס לייענט, שטודירט, האָט מעהר ערפאהרונג, און דער שטומפּיגס־טער שכל ווערט אביסעל אויסגעשארפט.

די גמרא זאָגט: „א מענש זאָל אלעם פערקויפען אבי חתונה צו האָבען מיט דער טאָכטער פון א תלמיד חכם”. מען מיינט ניט דערמיט דעם יחוס נאָר דעם פאקט, אז אזא מיידעל, האָט געוויס נענוג געהערט און געזעהען, וואָס זאָל זי אויסבילדען און ציוויליזירען.

אָבער עס איז גאָר ניט נעטהיג צו האָבען א פילאָזאָפקע. אבי־סעלע גראדער פערשטאנד איז בעסער ווי א גאנצע אוניווערזיטעט מיט טהעאָריען. און, ווי מיר האָבען בעמערקט אין אָנפאנג פון דיע־זען קאפּיטעל, קען אמאָל שעהנהייט מיט בילדונג צוזאמען ניט אויפ־טהון ווי די ווירטהשאַפט פון א פלייסיגע פרוי.

אָבער ווען נעבען דער ווירטהשאַפט פון א פלייסיגע פרוי, איז נאָך דאָ אביסעל גוטע ערציהונג, דאן איז אזא פרוי מעהר ווערטה ווי גאָלד. זי ווערט די פרוי, שוועסטער, ברודער, מוטער, פריינד און לעבענס־קאָמפּאניאָן פון דעם מאַן.

מיר מוזען איצט דאָ בעריהרען א פונקט, וועלכער איז איינע פון די גרעסטע וויכטיגקייטען, אום די פרוי זאָל וויסען וואָס פאר א פרוי א מאַן וויל. און דער מאַן, וואָס ווייס ניט, זאָל בעגרייפען, וואָס פאר א פרוי ער קען פערלאנגען און פערלאנגט.

עס איז די פראגע פון „ווער עס האָט מעהר רעכט, דער מאַן אָדער די פרוי?”

טהעאָרעטיש, זיינען מאַן און ווייב איין ליב אוןביידע האָבען איינס און דאָסזעלבע רעכט.

פון דעסטוועגען זאָגט דער פיינסטער און אנשטענדיגסטער מאַן : „איך האָב מעהר רעכט, ווייל איך בין דער ברויט-געבער".

זי קען אפילו טענה'ען : „בשעת דו געהסט פערדיענען אויף ברויט, בלייב איך אין הויז און בעזאָרג דיווירטהשאַפט, וואָס איז אקוראט אזא אנשטרענגונג ווי דיינע".

אָבער דיעזע אַלע טענות העלפען ניט. דער מאַן נעהמט זיך מעהר רעכט און ער וויל ניט די פרוי זאָל אריבערטרעטען די איינ-געפיהרטע מנהגים פון עטיקעטע.

מיר וועלען דאָ דערמאַהנען איינינע מנהגים פון עטיקעטע אין אנדערע לענדער, כדי מען זאָל זיך מאַכען אַ בעסערן בעגריף איבער אונזערע אייגענע פרויען.

די פרוי אין יאַפּאַן, אַלס מיידעל, איז זי כמעט אזוי פריי ווי ביי אונז דער יונגער מאַן. נאָך דער חתונה ווערט זי אַ היים-זיטצע-רין און דאַרף ניט וואגען זאָגאר צו רעדען צו פריינדליך מיט אַ פרעמ-דען מאַן. אין פּאַריז וויעדער, איז פונקט פערקעהרט : ביז צו דער חתונה, איז דאָס מיידעל געהיט פון אַלע זייטען, נאָך דער חתונה זוכט זי זיך אויף אַ פּאָאַר געליעבטע חוץ דעם מאַן.

אין די אנגלאָ-סאַקסישע לענדער ווי ענגלאַנד און די פעראייניג-טע שטאַאטען, איז די פרוי אפילו אימער פריי צו טהון און געהען וואוהין זי וויל און ווען זי וויל, אָבער דאָס איז נאָר אין דער טהעאָ-ריע, אין דער פּראַקטיק מוז זי פיהרען אַן אבגעשלאָסענעם לעבען אי פאַר דער חתונה, אי נאָך דער חתונה.

דאָס מיידעל, וואָס האָט צופיעל נאָהענטע פערעהרער פאַר דער חתונה, און די פרוי וואָס האָט צו פיעל בעוואונדערער נאָך דער חתונה, איז אַ פּערזאָן, וואָס איז אויסגעזעטצט צו פיעל קריטיק.

דער מאַן, פון דיעזע לענדער, האָט ליעב אפילו אַ פרעהליכע און לעבהאַפטע לעבענס-בעגלייטערין, אָבער ער וויל, אַז דיעזע פרעה-ליכקייט זאָל זיין בלויז אין זיין געגענוואַרט און ער זאָל אימער וויסען וואו זיין פרוי געפינט זיך.

עס זיינען דאָ הויפּט אָרענטליכע פּראָווינצימער, וועלכע האָבען צושטערט אַ גליקליכעס פאַמיליען-לעבען בלויז דערפאַר, ווייל זיי

האָבען אָנגענומען א צו אונאבהענגיגע שטעלונג אין זייער צוזאמענ־לעבען מיט'ן מאַן. אזא פרויענצימער געהט צו אָפט, ניט בעגליי־טעט, אין טהעאטער, צו פריינד, צו א באַל, צו קרובים, צו בעקאנטע, צו מיטינגען, פאָרטרעגע און אזוי ווייטער, און דאָס רופט ארויס ווי־דערווילען ביים מאַן.

אין בעסטען פאַל, איז דער מאַן אן אייפערזיכטיגע חיה. און, לאָמיר אייך פערטרויען א סוד, אז ליעבע און אייפערזוכט, געהען האנד אין האנד. ווען איינער האָט ליעב א געגענשטאַנד, דאן וועט ער ניט וועלען, אז יעדער חיים־ברוך־געצעל זאָל איהם בעריהרען. מען איז אָפטמאָל אפילו אייפערזיכטיג אויף א בליק.

דער מאַן האָט ליעב א פרוי א היים־זיטצערין. ווען זי געהט, זאָל עס זיין אין זיין בעגלייטונג.

א מאַן, וואָס ווייס, אז די פרוי איז זיינע, אויסשליסליך, זיינע אין קערפער, גייסט און געדאנקען, ווען ער זאָל זי אפילו ניט שטאַרק ליעבען אין אנפאנג, דאן ווערט ער צו איהר צוגעצויגען אַלץ מעהר און מעהר, ביז זי ווערט א טהייל פון זיין לעבען, א טהייל פון זיין עקזיסטענץ, א טהייל פון אלע זיינע האָפנונגען.

דער מאַן, וואָס ליידט זיין פרוי זאָל זיין א „וואנדלערין", איז ענטוועדער ניט פעראינטערעסירט אין זיין פרוי, אָדער ער וויל ניט מאַכען קיין סקאַנדאַלען.

די ריכטיגע צייט חתונה צו האבען

די פיזיאָלאָגישע זייט פון דער פראַגע און די מאַטעריעלע. — ווען פאנגען מיר אָן צו ליעבען? — די ערשטע ליעבע. — די „צובראָכענע הארץ".

ווען איז די ריכטיגע צייט פאר א מענשען חתונה צו האָבען?

פיזיאָלאָגיש, אין אונזערע לענדער, דאַרף א מאַן חתונה האָבען צו 18 יאָהר און א מיידעל צו 16.

לויט שפּעטערע פאָרשונגען אָבער, געפינט מען אויס, אז עס

איז פיעל געזינטער פאר'ן מאַן צו הייראַטהען צו 23 אָדער 25 און פאר דער פרוי צו 20 יאָהר. דיעזע עלטער, הייסט עס, זאָל זיין די נאָרמאַלע און נאַטירליכע.

לײדער אָבער קענען מיר ניט אימער האנדלען לויט די נאַטיר־ליכע פאָדערונגען.

ווען צוויי יונגע קינדער, אָהן אַ עטאַבלירטע צוקונפט, אָהן ער־פאהרונג אין לעבען, קומען זיך צוזאַמען און האָבען חתונה, איז עס זעהר שעהן, זעהר ראָמאַנטיש, אָפטמאָל אָבער ענדיגט זיך דער ראָמאַן אין דער פערמעהרונג פון אַ קבצנ'ישע און עלענדע פאַמיליע.

בעסער אביסעל וייטער בעקעמפּפען די נאַטור, איידער צו ווע־רען אַ קרבן פון איהרע פאָדערונגען.

די מענשען דאַרפען זיך אימער רעכענען מיט אַזוי פיעל העכער און שטאַרקער ווי די נאַטור, אַז זיי זאָלען קענען קעמפּפען געגען איהר אונצייטיגען פערלאַנג.

אויב אַ יונגער מאַן, דערגרייכענדיג די עלטער פון 20 יאָהר, איז ער שוין גענוג פאָרטגעשריטען אין זיינע קענטניסע פון דער וועלט און איז שוין גענוג עטאַבלירט עקאָנאָמיש, דאַן זעהען מיר ניט איין ווארום ער זאָל ניט הייראַטהען מיט זיין 18 יעהריגער ווענוס, וואָס איז בערייט צו פערוואנדלען פאר איהם די וועלט אין אַ גן־עדן.

אין פאַל אָבער עס איז ניט אַזוי ווי מיר האָבען אויסגערעכענט, דאַן איז עס גאַנץ פערנינפטיג צו ווארטען נאָך אייניגע יאָהר.

בעסער ווארטען און חרטה האָבען איידער מען האָט חתונה גע־האָט, ווי חרטה האָבען נאָך דער חתונה.

מען מוז זיך אַלזאָ ניט נאָר רעכענען מיט דער פיזיאָלאָגישער זייט פון דער פראַגע, זאָנדערן אויך מיט דער מאַטעריעלער זייט. אַזוי מוז עס זיין אין אונזער וועלט, וואָס בעשטעהט אַ היבשע ביסעל פון מאַטעריאַליזמוס.

מיר פרעגען:

ווען איז אַ מענש אונטערוואָרפען צו פיהלען דעם ערשטען קלאַפּ פון אַמאָר'ס פליעגלען? דאָס הייסט, ווען קען אַ מענש אַנהייבען צו ליעבען?

עס איז בעקאַנט, אַז מענשען האָבען אַנגעפאַנגען זיך ליעב צו האָבען אַלס קליינע קינדער.

מען האָט איבערגעגעבען פאַקטען, דאָס מענשען האָבען אנגעפאַנגען זיך ליעב צו האָבען זייענדיג זעקס, זיעבען און אכט יאָהר אַלט. דאַן האָט די ליעבע געוואַקסען מיט די יאָהרען און שפּעטער האָבען די צוויי פערליעבטע געהייראטה.

דאָס איז אָבער ניט קיין רעגעל, עס בעלאַנגט צו דער אויסנאַהמע.

די רעגעל ווי געוועהנליך איז, דאָס מיר פאָלגען נאָך נאַטור'ס וואונש. ווען די נאַטור האָט פערפערטיגט דעם מענשען ער זאָל זיין ראוי צום רעפּראָדוצירען, דאָס הייסט, צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט, דאַן איז ער אונטערוואָרפען צו דער ליעבע; דאַן קען ער דערשפּירען די ערשטע ליעבע.

און איבער דיעזער ערשטע ליעבע. האָבען דיכטער שוין אנגעשריעבען צאהלרייכע ווערק און ראָמאַנטיקער האָבען פערפּאַסט גאנצע ביבלאָטהעקען.

די ערשטע ליעבע איז דער ערשטער רוף צו נאַטור'ס פפליכטען, און דיעזער ערשטער רוף איז הימליש, געטליך. ער איז דער גן־עדן, ער איז אַלעס וואָס די גאָטהייט האָט געקענט געבען דעם מענשען אום הנאה צו האָבען פון לעבען. אין דער ערשטער ליעבע ענטדעקען מיר גליך דעם סוד פון לעבען, דעם צוועק פון עקזיסטענץ, דעם פּארוואָס פון אונזער זיין אויף דער ערד.

און ווי ערהאבען, געטליך און הימליש די ערשטע ליעבע זאָל ניט זיין, איז זי אימער יענע, וואָס די נאַטור האָט געוואָלט און פערלאַנגט. אמאָל איז זי ניט מעהר ווי שיינענד, בעטויבענד; זי קומט מיט אַ גלאַנץ און פערבלענדענד. דערפאַר הערען מיר, אַז אָפטמאָל ערשיינען אַזעלכע ליעבעס ניט מעהר ווי אַ זייפען־בלאָז און פערשווינדען ווי אַ שאָטען.

מיר הערען אויך, אַז איינער האָט געליעבט עטליכע מאָל, ביז ער האָט ענדליך געפונען זיין זיווג, די פערזאָן וואָס ער האָט ווירקליך ליעב.

אָבער דאָ ליעגט דער טעות.

ליעבען, אמת'דיג ליעבען, מיט יענע ערהאבענע און געטליכע געפיהלען, וואָס דער געליעבטער שפּירט צום ערשטען מאָל, קען מען נאָר איינמאָל. יענע ליעבע לעבט אויף אייביג, מיר קענען זיך

קיינמאָל ניט בעפרייען פון איהר, און זי פאָלגט אונז נאָך ביז אין קבר.

זאָל די פּערזאָן, וואָס מיר האָבען באמת, געליעבט צום ערשטען מאָל, אונז פערלאָזען, אוועק פון אונז, פערשווינדען, פערבלייבט נאָך אַלץ די ליעבע צו איהר, אזוי פריש ווי געוועז. מיר קענען ליעבען אַנדערע פּערזאָנען, נאָר ניט מעהר ווי יענע ערשטע ליעבע.

דער גרויסער דיכטער היינע, האָט, אָהן אַ ספק, געהאַט אַ הארץ מיט אַ סך ליעבע, און ער האָט אויך געליעבט עטליכע פרויען־צימער נאָכאנאַנד. אָבער עס ווערט בעהויפּטעט, אַז געליעבט האָט ער בלויז נאָר איינע מיט יענעם געטליכען פייער וואָס מיר קענען ניט בעשרייבען. דאָס זעלבע איז געוועזן מיט דעם דיכטער געטהע, מיט דעם דיכטער שיללער, בייראָן און אַנדערע.

מיר קענען ליעבען פיעלע, אָבער נאָר איינע קען געליעבט ווע־רען מיט דעם אונפערלעשליכען פייער.

און, וואָס מען רופט אַ „צובראָכענעם הארץ", קען נאָר זיין אַ רעזולטאַט פון דער ערשטער אמת'ער, גרויסער און טיעפער ליעבע.

עס איז ניט נאָר אַ צובראָכענעם הארץ, זאָנדערן אויך אַ טיעף פערוואונדעטעם הארץ, וואָס האַלט אין איין בלוטען, און בלו־טעט מאַנכע מאָל ביז דער טויט אַליין בעפרייט פון די גרויסע שמערצען.

נאָר מענשען מיט גרויסע און שטאַרקע כאַראַקטערע, קענען זיך בעהערשען און ניט פאַלען אַלס אָפּפער פון אַזא צובראָכענעם הארץ. דער דורכשניטליכער מענש איז צו שוואַך ער זאָל עס ווידערשטעהען.

דארויף האָבען די חכמים הפנים געזאָגט: „איזהו גבור? — הכובש את־יצרו". ווער איז אַ העלד — אַזעלכער וואָס קען בעזיעגען אַ געדאַנק, אַ נייגונג, וואָס איז פאַר איהם שעדליך.

אמת, נאָך'ן ערשטען מאָל ליעבען איננ׳יג, אויפריכטיג, איז אונ־מעגליך נאָך אַמאָל אזוי צו ליעבען, דערפאַר אָבער קען מען פער־עהרען.

דאָס הייסט, די פּערזאָן וואָס מיר ליעבען מיט יענעם אונבע־גרייפליכען און געהיימניספאָלען פייער, מוז ניט זיין בעגלייטעט פון רעספּעקט און אַכטונג. דער פראַנצויז, וואָס האָט זיך פערליעבט

אין דער גאסען פרוי, האָט פאר איהר געהאט די גאנצע ליידענ־שאפט פון זיין נשמה, פון זיין הארץ, פון זיין גאנצען קערפער, אָבער קיין אכטונג האָט ער פאר איהר ניט געהאט. די וואהרע אכטונג האָט ער בעהאלטען פאר זיין פרוי, פאר זיין לעבענס־בעגלייטערין, פאר דער מוטער פון זיינע קינדער.

און אכטונג, איז פיעלע בעציהונגען, איז אַ מאָל בעסער זאַגאר פון ליידענשאפטליכער ליעבע.

אורזאכען וואס פיהרען צו „פערזיטצען"

שעהמעדיגקייט אַ גרויסע שטערונג. — די שפּראַך פון ליעבע. — אַנדערע אורזאכען. — גרויסע לייט וואָס האָבען קיינ־מאָל געהייראַטע.

„פרעכהייט איז דער סוד פון אַ לומפּ'ס ערפאָלג צווישען פרויען". דאָס איז אמת. עס איז אָבער אויך אמת, אַז מענשען דארפען ניט זיין פערשלאָפען, סאי פרויען, סאי מענער.

מיר קענען זיך ניט עראינערן וואו מיר האָבען ערגיץ געלעזען זעהר אַ ריהרענדע סקיצע. אַן אלטער מאַן האָט בעגעגענט אַן אלטע פרוי, ער האָט קיינמאָל ניט חתונה געהאַט, זי איז געווען אַן אונגליק־ליכע אלמנה.

צוריק מיט פערציג יאָהר זיינען די צוויי געווען גוט בעפריינ־דעט. אָבער אי ער, אי זי, זיינען געווען געוואלטיג שעהמעדיגע ברואים. נאָך אַ צייט פון פערציג יאָהר האָט ער זיך אויפגעהערט צו שעהמען און דערצעהלט דער אלמנה, אַז ער האָט בלויז איינמאָל געליעבט, און דאָס איז געווען זי, די אלמנה, אין יענער בליהענ־דער און שעהנער צייט פון דער יוגענד. טויזענד מאָל האָט ער גע־האלטען דערביי זיך צו ווארפען צו איהרע פיס און איהר ערקלערען ווי הייס, ווי טיעף און ווי פייערדיג ער ליעבט זי, אָבער ער האָט ניט געהאַט דעם קוראזש דאָס צו טהון ; ער האָט זיך געשעהמט.

אזוי זיינען פאַראיבער די יאָהרען ביז אַן אַנדערער יונגער מאַן

האָט זיך צו איהר אָבגעפרעגט און זי האָט מיט איהם חתונה געהאַט. ער האָט בעשלאָסען, אז זי האָט איהם יעדענפאַלס קיינמאָל ניט גע־ליעבט, און ווען ער וואָלט איהר אפילו געמאַכט דעם פאָרשלאַג, וואָלט זי איהם צוריקגעוויזען. נאָר אזוי ווי ער האָט ניט געקענט אויפהערען זי צו ליעבען, האָט ער זיך א נדר געטהאָן קיינמאָל ניט צו הייראטהען.

ער האָט געהאַלטען וואָרט.

ווען ער איז פארטיג געוואָרען מיט זיין שילדערונג, האָט זי ארויסגענומען א קליין פעקעלע וואָס זי האָט אימער בעהאַלטען נעבען איהר הארץ. אין דיעזען פעקעלע איז ערשטענס געווען דעם אלטען בחור'ס א בילד, וואָס ער האָט איהר געגעבען מיט 40 יאָהר צוריק. זי האָט עס אימער געטראָגען נאָהענט צו איהר הארץ. דאָן איז דאָרט אויך געלעגען א קליין ביכעלע, וואָס האָט ענטהאַלטען א טאָגע־בוך פון דער צייט, וואָס זי איז געווען מיט איהם נאָהענט בעקאַנט און פון זעקס מאָנאַט נאָך דער הייראטהע מיט איהר מאַן.

אין דער צייט וואָס זי איז געווען בעקאַנט מיט דעם אלטען בחור, האָט זי געשפּירט אזא ליעבע צו איהם, דאָס זי פלעגט צעהלען די מי־נוטען פון זיין אבוועזענהייט, און ווען ער איז אוועקגעגאַנגען, האָט זי געקושט כמעט יעדען געגענשטאַנד וואָס ער האָט בעריהרט.

איינמאָל איז ער געווען מיט א בלום אין לאַטץ און די בלום דאָרט פערלויערען. צודריקט און צוזאַמענגעפרעסט, האָט זי געטראָגען דיעזע בלום די גאַנצע צייט נעבען איהר הארצען.

אין א פריה־מאָרגען, צום ענדע פון דריטען יאָהר, האָט זי גע־האַט אונגעפעהר אזא פערצייכניס :

„איך וויים, אז ער ליעבט מיך ניט ; איך בעגרייף ווי איבער־דריסיג איך בין איהם. ער קען פון מיר איינפאַך ניט פּטור ווערען, אָבער דאָס מוז געשעהען : היינט אבענד וועל איך איהם דערצעהלען, ווי אזוי ער האָט צובראָכען מיין גאַנצעס לעבען דערמיט וואָס ער האָט געמאַכט איך זאָל איהם ליעבען. און ער זאָל וויסען, אז איך וועל איהם קיינמאָל, קיינמאָל ניט פערצייהען."

דעם צווייטען אין דער פריה האָט זי ווידער פערשריעבען, אז איהר האָט „געפעהלט דער מוטה צו עפענען איהר מויל".

עס איז יעצט ניט וויכטיג וואָס עס איז געוואָרען פון די צוויי אַלטעטשקע, וויכטיג איז בלויז, אַז זייער יוגענד איז רואינירט געוואָרען.

און די איינציגע אורזאכע דערביי איז געוועזן, זייער שעהמעדיגקייט.

„ניין מען דאַרף ניט זיין פּרעך, אָבער ווען מען איז אונזיכער, איז עס ניט מעהר ווי רעכט צו פרעגען, אויף אַן אַנשטענדיגען אופן, אויב די ליעבע ווערט ערוויעדערט, אויב זי איז ערוויעדערט.

דער גרעסטער פּראָצענט פערליעבטע בעדיענען זיך ניט מיט קיין ווערטער; זיי האָבען די ליעבעס־שפּראַך, וואָס רעדט אַלעס ניט געהעריג, בלויז מיט די בעוועגונגען פון די ליפּען אָבצוזיעגלען אַ קוש.

אָבער ניט אַלע זיינען אזוי. און יענע וועלכע זיינען עס ניט, האָבען אָפטמאָל אורזאכע חרטה צו האָבען אויף זייער שטילקייט.

מיר זיינען מודה, אַז פאַר אַ מאַן פּאַסט עס גיכער צו פרעגען די דאַמע, אָדער זיך צו איהר ערקלעהרען אין ליעבע. אָדער דאָס פרויענצימער, ווען זי בעמערקט, אַז ער שווייגט צו פיעל, אַז עס געהט אַוועק צו פיעל צייט, ווען ער האָט בעדאַרפט רעדען און ער רעדט דאָך ניט, דאַן זאָל זי זיך פערטרויען פאַר אַ פריינד אָדער פריינדין, וועלכע זאָלען זיין אַ מין שדכנים און אויפקלערען די אַנגעלעגענהייט צו וויסען, וואו מען איז אין דער וועלט.

ניט נאָר איין מאַן, ניט נאָר איין פרוי, זיינען אַזוי „פערזעסען" געוואָרען, קיינמאָל ניט געהייראַטה אָדער גאָר געהייראַטה דאָס אונפּאַסענדע, ווייל עס האָט געפעהלט אַביסעל מוטה אויסצודריקען די געפיהלען פון הארצען.

יעצט וועלען מיר ווידער בעטראַכטען די „פערזעסענהייט", וואָס קומט ניט דורך די אַנגעגעבענע אורזאכען.

עס זיינען פאַראַנען מענער, וועלכע האָבען געליעבט און ניט געליעבט געוואָרען; אַנדערע וואָס האָבען גאָר קיינמאָל ניט געשפּירט יענע ראָמאַנטישע ליעבע, וואָס די דיכטער שילדערן; אַ טהייל דורך פאַמיליען אורזאכען און אַזוי ווייטער. מיט איינעם וואָרט, מען האָט ניט געהייראַטה ביז צו אַ געוויסע עלטער, דאַן

איז עס שוין געוואָרען צו שפּעט און מען האָט בעשלאָסען אזוי אָב־צופיהרען די וועלט.

זיינען אזעלכע מענשען ווינשענסווערטה?

אין מאנכע בעציהונגען זיינען זיי פיעל ווינשענסווערטהער, ווי צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט פון דעזשענערירטע עלטערן, קראנקע קינדער, אָדער קינדער, וועלכע מען קען ניט ערציהען.

דער צוועק פון דער הייראטה, נאָך אלעמען, איז צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט; קינדער וואָס זאָלען זיין, ווי מען זאָגט, „צו גאָט און צו לייט". ווען די קינדער זיינען אָבער „ניט צו גאָט און ניט צו לייט", ווען דאָס פערהייראטעטע לעבען ווערט א פלוך אנשטאט א ברכה, דאן איז עס אי קליגער, אי אנשטענדיגער, צו פער־בלייבען אונפערהייראטעט.

איידער זיך צובינדען צו א פּערזאָן וואָס מען ליעבט ניט, וואָס מען קען ניט ליעבען, זאָל מען בעסער בלייבען אליין, אָבגעזונדערט און איינזאם.

מענשען מיט שכל, קענען געפינען וואָס צו טהון ניטצליכעס פאר דער וועלט, פאר דער געזעלשאפט, וואָס זאָל פעראינטערע־סירען זייער לעבען, וואָס זאָל זיי אמוזירען און מאכען ווערטה זייער עקזיסטענץ.

ווייסט איהר, אז די גרעסטע גייסטער אין דער וועלט, צווישען מענער, זיינען געבליעבען אונפערהייראטעט? אריסטאָטעל, פּלאַ־טאָ, שפּינאָזא, קאנט, שאָפּענהויער און ניטשע, זיינען געוועזען אונ־פערהייראטעט, און קיין אויגענבליק פון זייער לעבען איז געוועזען אונ־וויכטיג, אונאינטערעסאנט.

אָנפאנגענדיג מיט דבורה הנביאה ביז צו א זשאַן ד'ארק, האָבען גייסטרייכע פרויען, וועלכע האָבען ניט געטראָפען קיין פאסענדע קאָמפּאניאָנען אין לעבען, אָבגעפיהרט זייער וועלט אונפערהייראַ־טעט, און געמאכט פון זייער לעבען איין רייהע ניטצליכקייט און וויכטיגקייט פאר דער מענשהייט.

זיך שפּיעלען מיט ליעבע

די קאָקעטקע און דער פּוסטער פּראַנט. — קאָקעטע דאַמען פון אַלטע צייטען. — דאָס רעכט אויף „פלוירטען" און מיט וועמען. — ריינע פריינדשאַפט צווישען מענער און פרויען. — האַלטען אויס'ן שטריקעל.

ציניזם געהט אַזוי ווייט, אַז מען קען אפילו חוזק מאַכען פון דער געטליכקייט און פון דער ליעבע. נאָך מעהר, מען קען זיך זאָגאר שפּיעלען מיט דיעזער הייליגקייט פון אַלע הייליגקייטען און בעהויפּטען מיט די ליפּען, וואָס דאָס האַרץ האָט קיינמאָל ניט אָנגע־הויבען צו פיהלען.

מיר האָבען זיי איןביידע געשלעכטער; ביי די פרויען גע־פינט זיך די קאָקעטקע, און ביי די מענער, דער פּוסטער פּראַנט.

ווי זעהט אויס די קאָקעטקע? ווי לאַנג עקזיסטירט זי צווישען די מענשען?

מען האָט בעהויפּטעט, אַז די פראַנצויזישע דאַמען סאַן זשאַן און אַננאַ, בעריהמט אין דער גרויסער פראַנצויזישער בהלה מיט זייער אויסגעלאַסענהייט, זיינען געוועזן די ערשטע קאָקעטקעס אין דער וועלט.

אָבער דאָס איז ניט אמת. די קאָקעטקע איז פיעל, פיעל על־טער, פיעלייכט אַזוי אַלט ווי די גאַנצע מענשהייט. וועניגסטענס האָבען מיר פון איהר אַ געטרייעס בילד דורך דעם נביא ישעיה, ווען ער בעצייכענט די קאָקעטקעס צווישען ציון'ס טעכטער.

אָט ווי ער מאָלט זיי:

„זיי געהען מיט פערריסענע העלזער און מאַכען חן'דעלעך מיט די אויגען; אָט אַזוי שפּאַצירען זיי שפּרינגענדיג; מיט זייערע פיס זאָגאר וועקען זיי דעם יצר־הרע."

אַ היבשע ביסעל פון יענע קאָקעטישע בעוועגונגען אין אַלטער־טהום זיינען נאָך איבערגעבליעבען עד־היום הזה, אָבער אַזוי ווי די וועלט מאַכט פּאָרטשריטע, אַזוי האָט די קאָקעטקע אויך געמאַכט פּאָרטשריטע. די היינטיגע קאָקעטקע קען נאָך רעדען שעהן, שמייכ־

לען, לאַכען, און ניט נאָר וועקען דעם יצר־הרע מיט די פּיס, זאָנדערן מיט יעדער בעוועגונג פון איהר קערפּער.

די קאָקעטקע איז אימשטאַנדע, אָפּטמאָל, צו פערטומלען די קעפּ פון מאַנכע גאַנץ קלוגע מענער; זי קען זעהר לייכט צושטערען א שלום־בית און עס פּאַסירט זאָגאַר ווען איהר קאָקעטעריי ברענגט צו א טראַגעדיע, אָבוואָהל זי אליין האָט עס קיינמאָל ניט געמיינט ערנסט.

אָט דיעזע קאָקעטקעס, בשעת זיי מאַכען אָן חורבונות, האָבען זיי בלויז הנאה פון זייער צושטערונגס־קראַפט; זייערע נשמות זיי־נען אָבער אַלץ פרעמד פון יענער הייליגקייט, וואָס הייסט וואַהרע ליעבע.

און די קאָקעטקע איז אי אַן אונפערהייראַטעטע, א פערהייראַ־טעטע, א יונגע, אַן עלטערע, א פרומע און ניט קיין פרומע.

אָבער, ווער זי זאָל ניט זיין, איז זי ניט געאַכטעט פון קיינעם. זי איז געהאַסט פון איהר אייגענער פאַמיליע, פעראַכטעט פון איהרע בעקאַנטע, פערשפּאָטעט פון פרעמדע, און צווישען יענע וואו זי קאָ־קעטירט, האַלט מען זי פאַר אַן אויסגעלאַסענע, ניט מעהר.

א פערהייראַטעטע פרוי רואינירט זיך אַליין; קיין מאַן ליעבט זיין פרוי וואָס איז א קאָקעטקע. זי מאַכט איהם פריהער אייפער־זיכטיג, ווילד און אומגעלומפּערט, און דאַן האַסט ער זי; אָדער, ווען ער קען זי ניט האַסען און ער האָט מוטה, טויטעט ער זי.

די אונפערהייראַטעטע קאָקעטקע קען נאָר וואַרטען אויף א צו־לאַזענעם כאַראַקטער זיך צו פעראייניגען מיט איהר. א רוהיגער און אָרענטליכער מענש מיידעט זי אוים ווי א פּעסט. מאַנכע זאָגאַר, וואָס האָבען אָנגענומען איהר קאָקעטעריי מיט א זאָ־געגאַנטעם פער־גניגען, בעהויפּטען, אַז „זיך א שפּיעל טהון מיט איהר, איז מותר, אָבער חתונה האָבען מיט איהר, איז אסור".

די קאָקעטקע שאַדעט אַנדערע, אָבער מעהר ווי יעדען שאַדעט זי זיך.

נאָך אבשייליכער איז דער פּוסטער פראַנט.

דאָס איז א מין בריאה, צווישען אבעזאַניע און צווישען הונד. אַלס אבעזאַניע קרימט ער זיך נאָך דעם אמת'ן געליעבטען, און אַלס הונד שפּיעלט ער די ראָלע פון אונטערטהעניגקייט.

דער פּוסטער פראנט האָט אַ ים מיט קאָמפּלימענטען אויף זיין צונג, שעהנע ווערטער וואָס ווערען ארויסגערעדט מיט'ן טעם פון קייען שטרוי, און אַ ניעדריגע נאַטור פון קריכען איבעראל וואו מען דארף איהם ניט, וואו מען פערלאַנגט איהם ניט, דאן האָט ער אויך אַ טבע פון טראָגען רכילות, צוזאַמענפּאַסען אַ וואָנט מיט אַ וואַנט און אָנפּיהרען אינטריגעס.

אַ פּוסטער פראנט האָט, ווי געוועהנליך, ניט פיעל צו טהון. ער איז אַ לעדיג־געהער, האָט קיין צוועק און קיין בעשטימט אויסזיכט אין לעבען, אויסער זיך דרעהען ארום פרויענצימער.

קלוגע און פערנינפטיגע מיידלעך פעראכטען איהם. זיין פּאַסענדע פּאָאַר איז די קאָקעטקע. און ווען זיי הייראַטען, דאן ווערען זיי שוין בעשטראַפט פאר אלע זייערע זינד אין דער פערגאַנגענהייט.

מיר האָבען אַ וואָרט אין דער ענגלישער שפּראך וואָס הייסט „פלוירטען", מען קען עס ניט גענוי איבערזעטצען אויף אידיש. עס קען הייסען מאַכען חן'דעלעך, לאַכען, שמייכלען, זוכען געפעלען צו ווערען און אזוי ווייטער. דאָך איז דאָס אלעס נאָך ניט „פלוירטען".

איבער דיעזער אויפפיהרונג פון אַ פרויענצימער, איז שוין פיעל דיסקוטירט געוואָרען. מיר וועלען יעצט פּרובירען דאָס בעהאַנדלען.

האָט אַ פרויענצימער אַ רעכט צו לאַכען און שמייכלען ליעבענס־ווירדיג צו אַ מאַן צו פלוירטען מיט איהם?

ווען מיר שטעלען די פראַגע דירעקט דאן מוזען מיר ענטפערן: עס איז ניט אימער גלייך; אמאָל יאָ, אמאָל ניט. דאן איז עס געווענדט ווער און וואָס דאָס פרויענצימער איז, ווער און וואָס דער מאַן איז.

אַ פרויענצימער, סאי אַ מיידעל, סאי אַן אלמנה, גרושה, אָדער אפילו אַ פערהייראַטעטע פרוי, דארף ניט זיין ווי אַ קאַלטע מאַרמאָרנע סטאַטוע אין דער געזעלשאַפט פון מענער. מען מעג געבען אַ שמייכעל, אַ לאַך, און אפילו אמאָל אַ וואונק. אָבער, אלעס מוז זיין אַם פּלאַץ און פּאַסענד.

קיין פרויענצימער, סאי אַ מיידעל, אלמנה, גרושה אָדער פערהייראַטעטע פרוי, האָט אַ רעכט צו פלוירטען מיט אַ ווילד־פרעמדען מאַן. ווען דער ווילד־פרעמדער מאַן פּרובירט צו פלוירטען מיט איהר,

דאַרף זי איהם בלויז געבען אַ קאַלטען בליק. דאָס וועט איהם באַלד איבערציינגען, אַז ער האָט צו טהון מיט אַן אַנשטענדיגע דאַמע.

אַ מיידעל, ווען זי ווערט נאָר וואָס פאַרגעשטעלט פאַר אַ יונגען מאַן, האָט זי אַ רעכט איהם צו שיינקען אַ לייכטען שמייכעל. שפּעטער, אַביסעל מעהר, אָבער אימער זיך האַלטען ביי דער גרענעץ פון אַנשטענדיגקייט. דאָסזעלבע און אַביסעל נאָך שטרענגער, דאַרף אַנגעווענדעט ווערען ביי דער אַלמנה און גרושה. די פערהייראַטעטע פרוי ווידער, מעג זיך בעדיענען מיט דעם שוועסטערליכען שמייכעל, ניט מעהר.

דאָסזעלבע דאַרף אַנגעווענדעט ווערען פון דער מיידעל, גרושה און אַלמנה צום פערהייראַטעטען מאַן, אַ שוועסטערליכען שמייכעל. שפּאַסען, וואָס הייסט, גיעבען עטוואָס מעהר ווי אַ שוועסטערליכען שמייכעל צו אַ פערהייראַטעטען מאַן, זאָל מען נאָר אין דער געגענווארט פון זיין פרוי. פערהייראַטעטע פרויען זיינען מבינים דאַרויף, אַז דאָס איז ניט מעהר ווי ריינע פריינדליכקייט.

דאָס וויכטיגסטע אָבער קומט צווישען די אונפערהייראַטהע.

אָבצומעסטען פלוירטען, גענוי, צווישען דיעזע מענשען, איז כמעט אונמעגליך. יעדעס פרויענצימער מיט שכל, דאַרף אַליין וויסען וואו עס איז דאָ אַ גרענעץ. זי דאַרף זיך היטען ניט אַריינצופאַלען אין חשד פון הייסען אַ קאָקעטקע, אָדער ווי מען רופט עס אין ענגליש „ע פלוירט".

קושען אַ יונגען מאַן, ביי אַ שפּיעל, אין דער געגענוואַרט פון פיעלע מענשען, איז פיעל אַנשטענדיגער, ווי איהם געבען אַן אויסגעלאַסענעם שמייכעל ווען קיינער זעהט ניט.

דאָס דאַרף יעדעס יונגע פרויענצימער אַכטען און זיך האַלטען ביי די גרענעצען פון אַנשטאַנד.

דער איבערגאַנג פון ערלויבטער פריינדליכקייט ביז צו קאָקעטיזמוס איז ניט קיין גרויסער. ער איז בלויז איין שפּאַן. אָבער ווען מען מאַכט איינמאָל דיעזען שפּאַן זינקט מען אַריין אין אַזאַ בלאָטע, אַז עס איז כמעט אונמעגליך אַרויסצוקריכען פון איהם.

מען האָט גערעדט אין אַלע לעצטע דורות זעהר פיעל איבער דער אונפעראינטערעסירטער פריינדשאַפט צווישען מאַנספּאַרשוין און

פרויענצימער, מאַנכע האָבען עס בעצייכענט מיט דעם וואָרט „פּלאַ־טאָנישע ליעבע".

מיר זיינען מודה, אַז פּונקט ווי צוויי מענער, אָדער צוויי פרויען קענען צווישען זיך שליעסען אַ פריינדשאַפטס־בונד, אָהן גע־שלעכטליכער אינטערעסע, אַזוי קענען אויך שליעסען אַזאַ פריינד־שאַפטס־בונד אַ מאַנספּאַרשוין מיט אַ פרויען־צימער.

אמת, אַזאַ פריינדשאַפט איז ניט קיין ליעבע. דאָס האָט כמעט גאָר קיין שייכות ניט מיט ליעבע אין דעם זינן ווי מיר פער־שטעהען אַ פעראייניגונג פון מאַן און פרוי.

מיר קענען דאָס אָבער בלויז פערשטעהען צווישען צוויי עלטערע מענשען, ביידע פערהייראַטעטע, צווישען איין עלטערן און איין אינ־גערן, און דאַן זאָל אַ מין זייטיגע אינטערעסע ארויסרופען דיעזע פריינדשאַפט.

צוויי יונגע און אונפערהייראַטעטע מענשען, אָדער איינער בלויז אונפערהייראַטעט ; אָדער אַ פערהייראַטעטער מאַן וואָס איז ניט גליק־ליך מיט זיין פרוי, און אַ פערהייראַטעטע פרוי וואָס איז ניט גליק־ליך מיט איהר מאַן — אַט אַזעלכע דאַרפען זיך אַליין פערדעכטיגען.

מיר זאָגען „אַליין פערדעכטיגען", ווייל פיעלע מאָל ווייסען זיי זעלבסט ניט, וואָרום עס ציהט איינעם צום צווייטען.

אין אנפאַנג איז אַלעס טאַקי בלויז נאָר פּלאַטאָנישע ליעבע, אָבער מען קען די נאַטור ניט הינטערגעהען ; זי האָט איהרע צוועקען, איהרע ציעלען.

אַזאַ פריינדשאַפט ברענגט מעהרערע מאָל דערצו, וואָס פאַמי־ליען ווערען צובראָכען, קינדער רואינירט און די בעטהייליגטע זעלבסט דערגרייכען אַ מדרגה, וואָס זיי האָבען זיך קיינמאָל ניט פאָרגע־שטעלט.

מען טאָר זיך ניט שפּיעלען מיט דער נאַטור, און וואָס מעהר מען קען אויסמיידען אַזעלכע פריינדשאַפטען, אַלס בעסער.

זאָלאַ, דער גרעסטער עקספּערט אין ליעבעס־אַנגעלעגענהייטען, האָט בעהויפּטעט, אַז אין דער רעגעל, גלויבט ער ניט אין פּלאַטאָני־שער ליעבע צווישען מאַן און פרוי.

עס זיינען דאָ מענשען, איבערהויפּט פרויענצימער, וואָס ווע־

לען זיך מאַכען, אַז זיי ליעבען יענעם, נאָר אין אמת'ן איז דאָס ניט קיין ליעבע, עס איז נאָר אינטערעסע.

זיי פּראַקטיצירען דיעזע מינים ליעבעס צו געוויסע צוועקען. מען רופט עס „האַלטען אויף'ן שטריקעל".

לאָמיר עס ערקלערען.

אַ מיידעל איז בעקאַנט מיט אַ יונגען מאַן. זי ליעבט איהם ניט. נאָר, פאַר נויט, וואָלט זי מיט איהם חתונה געהאַט. זי גיט איהם אָבער אַלע געלעגענהייטען זי יאַ צו ליעבען. ער פערליעבט זיך אין איהר און זי ערמוטהיגט איהם.

ווארום טהוט זי עס ?

איינע טרייסט זיך, „איך טהו עס נאָר צו ווייזען מיינע חבר'טעס, אַז אַ מאַן איז אין מיר פערליעבט". אַ צווייטע טהוט עס, אום צו מאַכען אייפערזיכטיג אַ יונגען מאַן, וואָס זי ליעבט. אַ דריטע טהוט עס, ווייל זי האָט אַן אנדער אבזיכט.

יעדענפאַלס, אַלע טהוען עס ניט מיט דער אבזיכט צו הייראַטען דעם מאַן, נאָר איהם צו האַלטען אין פאַל וועט מען איהם מוזען הייראַטען, אויב ניט, דאַן הייסט מען איהם געהען.

מיר האָבען דאָ גערעדט בלויז פון איין זייט, פון דער פרויען־צימער זייט. עס זיינען אויך דאָ אַזעלכע מענער. אָבער זיי זיינען אויסנאַהמען פרויענצימער בילדען די רעגעל.

פון אַלע זייטען איז דאָס אָבער אַן אונפערצייהליכעס פערברע־כען. ניט נאָר איינמאָל האָט אַ פרויענצימער פאַר דיעזען „שפּיעלען זיך מיט ליעבע", בעצאָהלט מיט איהר לעבען.

די שווייגענדע ליעבע

ווען די ליפּען קענען ניט זאָגען וואָס דאָס האַרץ פיהלט. — שעהמעדיגע פערליעבטע. — פערשיעדענע פאָרמען פון ליעבעס ערקלעהרונגען דורך בריעף.

עס זיינען דאָ אַ סך ליפּען, וואָס זאָגען, וואָס דאָס האַרץ פיהלט

נים. יענע זיינען אונפערשעהמטע ליפען פון אן אונפערשעהמטעם הארץ, פון א פאלשע נשמה.

ליפען זאלען זאגען דאס, וואס דאס הארץ פיהלט.

אבער פערשיעדענע מענשען ווערען געבוירען מיט פערשיעדענע נייגונגען, אויפפאסונגען, און האלטונגען.

נאר, ווען מען רעכענט, אז מען דארף בלויז האבען א מוטהיגען מענשען זיך צו ערקלעהרען אין ליעבע, דאן האט מען א טעות.

איינער פון די העלדישסטע און מוטהיגסטע גענערעלע פון נאפאלעאן דעם ערשטען האט געזאגט:

„במעט רוהיג און גאנץ געפאסט, בין איך געגאנגען מיט מיינע סאלדאטען בענענענען הונדערט און צוואנציג טויזענד שונאים, אדער, ביינאהע פיער מאל אזוי פיעל סאלדאטען ווי איך האב געהאט. ווען איך האב בעדארפט געבען קאמאנדע, האט מיין שטימע קלאר אויסגעקלונגען אין דער שטילער מארגען לופט; מיינע ווערטער זיינען געקומען ניט געצוואונגען. די אנשפראכע וואס איך האב געהאלטען פאר מיינע לייט, איז געווען א גאנץ געוועהנליכע רעדע, וואו איך האב ניט נעצענערט, און ניט געשטאמעלט. אבער, ווען איך האב בעדארפט פערלאנגען דאס האנד פון מיין געליעבטע, האב איך איינפאך געשפירט, ווי מיין צונג קלעפט צו מיין גומען, ווי מיין האלז האלט ביים דערשטיקט ווערען — איך האב ניט געקענט רעדען קיין ווארט”.

אזעלכע מענשען זיינע פאראנען.

נאך מעהר, איהר וועט זעהן, אז דאס פרויענצימער פערשטעהט גאנץ גוט, וואס דער מאן וויל, אבער, אלס פרויענצימער, פאסט איהר ניט זיך צו ערקלעהרען אין ליעבע; זי מוז ווארטען אויף איהם.

מאנכע פרויענצימער זיינען אזוי קלוג, אזוי בעשיידען און אזוי כיטרע זאגאר, אז זיי וועלען זעהען געבען אזא מאן אונצעהליגע געלעגענהייטען צו עפענען זיין מויל. אנדערע פרויענצימער ווידער בעזומצען ניט דיעזע קונסט. זיי זיינען פונקט אזוי שעהמעדיג ווי דער מאן.

אט דערפאר שטעהען מענשען העכער ווי די בהמות; זיי קענען שרייבען.

ריטשארד וועיר, וועלכער האט געשריעבען א געשיכטע פון די אינדיאנער אויף לאנג איילאנד („היסטארי או דהי אבארידזשינס או

לאנג איילאנד״), דערצעהלט, אז דיעזע פרימיטיווע קינדער האבען שוין געוואוסט פון ליעבעס ערקלעהרונג דורך שריפט.

קיין פאפיער האבען זיי ניט געהאט. קיין פאסט אויך ניט. אבער הערט די אינטערעסאנטע עפיזאדע פון אן אינדיאנישען ראמאן.

דארט וואו עס געפינען זיך יעצט די שינעקאן בערג, האט גע־וואהנט דער שבט פון די שינעקאן אינדיאנער. דער קלוגער הירש, א יונגער אינדיאנער, ניט פון קיין זעהר אריסטאקראטישע פאמיליע. אבער א בראווער יונג, האט זיך פערליעבט אין לאבענדען וואסער, די שעהנע, שווארץ־אויגיגע טאכטער, פון דעם אינדיאנישען הויפט־מאן די שטארקע האנד, די צוויי יונגע מענשען האבען זיך בעגעגענט, אבער דער קלוגער הירש האט ניט געוואגט אויסצודריקען זיין הייסע ליעבע, ווייל ער איז ניט געווען פון אזא הויכען יחוס, און דאן האט ער זיך גלייך בערוהיגט.

וויסענדיג, אז דאס לאבענדע וואסער געהט קלייבען יאגדעס נעבען געוויסע בוימער, האט ער אויף דיעזע בוימער אנגעשריעבען א בריעף צו דער געליעבטער אין דער אינדיאנישע צייכען־שריפט.

דער בריעף האט אזוי געלויטעט אין דער איבערזעצונג:

„לאבענדעס וואסער״!

„דער ים האט פאר מיר קיין שרעקען, איך האב קיין מורא ניט פאר׳ן שווערד־פיש וואס לעבערט דורך די שיפען. די מעכטיגע שלאנ־גען פון די הויכע גראזען אארען מיך ניט, און דעם וואלף זוך איך אויף אין זיין נארע. אבער ווען איך קוק אין דיין פנים, פערליער איך מיין לשון. ניט זעהענדיג דיך, קריעג איך וויעדער מוטה. איך שרייב דיר איצט, וויסענדיג, אז ניט הערענדיג דיין ווארט „ניין״. וועל איך ניט פיהלען אזוי שווער דעם קלאפ. קענסטו ענטלויפען מיט מיר קיין מאנהאטען (ניו יארק)? איך ווייס, דיין טאטע וועט בעסער וועלען דער שווארצער אדלער זאל מיט דיר חתונה האבען. אבער אויב דו ליעבסט מיך בלויז א צעהנטעל טהייל ווי איך ליעב דיך, וועסטו אנט־לויפען מיט מיר.

„דער קלוגער הירש.״

לאבענדעס וואסער האט אזוי געענטפערט:

„קום מארגען אבענד, ווען די לבנה איז גאנץ. קום מיט צוויי פערד. איך וועל ווארטען אויף דיר״.

נאפאלעאן'ס גענעראל און דער ווילדער פון לאנג איילאנד, זיינען געווען, אונגעפעהר די זעלבע מענשען.

דער בריעף פון קלוגען הירש איז אזוי גוט, אזוי אינטערעסאנט, דאס מיר ציוויליזירטע מענשען, מעגען, מיט זיכערהייט, נאכפאלגען אין זיינע שפורען. ניט נאר איז עס ראטהזאם, ווען מען קען ניט ריידען, צו שרייבען א בריעף, זאנדערן זיך ריכטען, אונגעפעהר, נאך דעם סטיל פון דעם אינדיאנער.

מיר ווילען געבען נאר א פאאר פארמעס.

די ערשטע איז אזוי :

„פרייליין ב....

„דיעזער בריעף איז ניט קיין סימן פון גרויסמוטהיגקייט פון מיין זייט. אבער, עס איז דאך א פאקט, אז אין אייער געגענווארט בין איך ניט קיין גרויסער העלד. איך בין אפילו ניט קיין העלד דא, ביי מיר אין דער היים. ווען איך שרייב דיעזען בריעף, ווייל איך האב שוין עטליכע מאל פרובירט, אויסצודריקען מיט דער פעדער וואס איך פיהל, אבער דאס איז אונמעגליך. איך בין שוואך.

„דערפאר וועל איך אייך זאגען פראסט, איינפאך, איך וואלט זיין דער גליקליכסטער ווען איהר זאלט מיר געבען אייער האנד, אהן איבעריגע ווערטער זאג איך אייך, אז איהר זייט מיין אידעאל, מיין דענקען און טראכטען. אויב איהר פערשטעהט, אז איהר וואלט קענען מיך גליקליך מאכען צו טהיילען אייער וועלט מיט מיר, דאן לאזט מיר וויסען דאריבער, און איהר וועט אריינברענגען נייעס לעבען אין אייער פערצווייפעלטען" —

צווייטע פארמע :

„מאדאם....

„איך וויים, אז איהר פערשטעהט און בעגרייפט מיך, דאך אבער קענט איהר מיך ניט מעהר פערשטעהן ווי איהר הערט און בעמערקט, ווייל די אמת'ע געפיהלען פון מיין נשמה, האט מיין הארץ נאך ניט פערטרויט צו מיינע ליפען.

„די פראזע „איך ליעב אייך", איז אזוי איינפאך, אזוי פראזאאיש, אז זי דריקט ניט אוים קיין טויזענדען טהייל פון מיינע געפיהלע.

„איך בין ניט נאר אייער פערעהרער, איך בין אייער אנבעטער ;

איהר שטעהט ביי מיר אזוי הויך ווי א געטטין, און דאך געגוג מענשליך איהר זאלט מיר קענען געבען דאס גליק פון דער גאנצער וועלט.

„אך, ווען איך וואלט קענען רעדען! אפילו איצט זיינען מיינע געדאנקען צומישט. אבער מאדאם, גלויבט מיר, אז איהר וואלט מיך געמאכט פאר'ן גליקליכסטען, ווען איהר זאלט ערוויעדערען כאטש א קליינעם טהייל פון מיינע געפיהלען צו אייך“.

דריטע פארמע:

„מיין ליעבעס פריילין....

„ווען איך וואלט געקענט שרייבען וואלט איך אייך יעצט ארויס־געשריעבען אלעס, אלעס וואס מיין הארץ האט געפיהלט ווען איך האב אייך געזעהען, ווען איך האב גערעדט מיט אייך, ווען איך בין געזעסען נאהענט צו אייך.

„אבער איך קען ניט שרייבען, און דערפאר וועל איך אייך בלויז פארשטעלען א קליינינקייט.

„אין אייער געגענוואַרט בין איך שטום, איך האב קיין לשון ניט. מען זאגט, אז ווען א לאגעל איז פול מיט וואסער, דאן הערט מען ניט דאס וואסער זיך בעוועגען, אפילו ווען מען זאל עס קייקלען ווי שטארק. מיין הארץ איז אזוי פול מיט געפיהלען, אז עס איז אונמעגליך פון דארט עפעס ארויסצוגעבען.

„איך וויים נאר, אז איהר זייט פאר מיר די פאלקאמענהייט זעלבסט. איהר זייט אלעס וואס איך דענק פון אייך אין מיין העכס־טער ליעבעס עקסטאזיע, און נאך מעהר.

„איך בעט אייך, נעהמט עס פאר מיין טיעפסטען ערנסט און איך זאג אייך, אז איהר פיהלט אוים מיינע געדאנקען ווען איך בין אין טהעטיגסטער בעשעפטיגונג. מיר שיינט, אז איך וואלט געקענט אויפגעבען די גאנצע וועלט, אבי איהר אליין זאלט זיין נעבען מיר.

„קענט איהר מיר ערלויבען צו זיין אייער אייביגער שקלאף? איהר דארפט זיך ניט איילען, אויב איהר דענקט חלילה ניט, אז איהר קענט מיך גליקליך מאכען, דאן זאגט מיר ניט באלד „ניין“. אי־בערלעגט עס רוהיג, דאן ענטפערט מיר.

„גלויבט מיר, פריילין, אז איך ליעב אייך מעהר ווי א מענש קען זיך אויסדריקען.

„מיט טיעפען רעספעקט צייכען איך“...

פיערטע פאָרמע: (אַן איינפאַכערע און מעהר פּראַקטישע)

„זעהר געעהרטע מיסס....

„דער צוועק פון מיין שרייבען איז אייך צו זאָגען עטוואָס וואָס מיין הארץ פיהלט שוין לאַנג, נור איך האָב קיין מוטה אייך דאָס ארויסצוזאָגען מינדליך. איינפאַך דערפאר ווייל מיין רעספּעקט פאר אייער נאָבעלע פּערזאָן איז אַזוי גרויס דאָס איך רעכען עס פאר א לעס־טערונג אייך צו זאָגען דאָס איך ליעב אייך, און דארום בין איך גע־צוואונגען איבערצוגעבען מיינע געפיהלען אויפ׳ן פּאַפּיער.

„איך האָף אז איהר פערשטעהט מיך יעצט אויב איהר האָט מיך ניט פערשטאַנען ביז יעצט, און איך האָף אז איהר וועט מיך גליקליך מאַכען מיט אייער „יא”. איך פון מיינער זייט וועל אַנווענדען אַלעס מעגליכעס אַז אייער גליק זאָל זיין אַזוי גרויס ווי מיינער און צו פערדיענען אייער ליעבע אויב איך האָב עס נאָך ביז יעצט ניט פערדיענט.

„אייער זעהר ערגעבענסטער וואָס וואַרט אויף אייער אַנטוואָרט”.

פינפטע פאָרמע: (נאָך א מעהר איינפאכערע און קירצערע)

„זעהר געעהרטע מיסס....

„איך גלויב אז אין די פּאָאר יאָהר צייט וואָס מיר זיינען בעקאַנט האָבען מיר זיך געמאַכט א גוטען בעגריעף איינע פון די אַנדערע, און אַז מיר קענען איינע די אַנדערע אויף אַזוי פיעל דאָס מיר מעגען זיין צווישען זיך אָפענהערציג. און דארום ערלויב איך מיר צו מאַכען אייך דעם פּאָרשלאַג אז מיר זאָלען אונזערע ליעבעס פעראייניגען אין איין עווינען באַנד פון ליעבע, אַכטונג און טריייהייט.

„איך פון מיינער זייט פיהל אַז איך ליעב אייך גענוג שטאַרק צו קענען האָפען אויף א גליקליכען צוזאַמענלעבען. און איך האָף וויע־דער אַז איהר פיהלט אויך דאָס זעלבע געגען מיר.

„אין פאַל ווען צוליעב אירגענד וועלכע אורזאכע איהר קענט מיין הייראטס פּאָרשלאַג ניט אַננעהמען האָף איך דאָך אַז דאָס וועט ניט צושטערען אונזער פריינדשאַפט און מיר וועלען בלייבען די זעלבע גוטע פריינד ווי אימער.

„אייערער מיט טיעפער אַכטונג”. —

די פפליכט פון א פרויענצימער און דאס רעכט פון עלטערן.

ווי אנצונעהמען א הייראטס אנטראג און ווי צו ענטזאגען. — פארמען פון אננעהמען אדער ענטזאגען א פארשלאג. — די פפליכט פון קינדער צו בעראטהען זיך מיט עלטערן.

ווען א דאמע ערהאלט א ליעבעס ערקלעהרונג מינדליך, דאן מוז זי גלייך ענטפערן, „יא" אדער „ניין". אויף „יא" קען זי זיך ערלויבען א ביסעל צו ווארטען, פערלאנגען צייט, אבער דער „ניין" זאל זיין פראמפט.

לאמיר עס ערקלעהרען.

א יונגע דאמע וויים, אונגעפעהר, אויב דער וואס האט איהר געמאכט דעם אנטראג מיט איהר צו הייראטהען, איז פאסענד אדער ניין.

אויב איהרע געפיהלען זיינען אויך אזוי שטירמיש ווי ער דריקט זיי אוים דאן איז עס די פאסענדע צייט צו זאגען „יא" דורך א גוט־מוטהיגען און גליקליכען שמייכעל. דאס הייסט, ניט גראדע ארוים־רעדען דאס ווארט „יא", אבער אזוי האנדלען, עס זאל הייסען „יא". אויב דער געליעבטער איז דערמיט ניט צופריעדען, דאן זאל ער ארוים־קושען דאס יא־ווארט פון איהר מויל."

אויב די ליעבע איז אבער ניט אזוי ברענענד פון איהר זייט, אדער פון זיין זייט איז זי ניט געקומען מיט אזא שטורם ווי ערוואר־טעט, אבער ער איז דאך דער פאסענדער, דאן מעג מען פערלאנגען א ביסעל צייט. עס איז בעסער אזוי ; זאל דער יונגערמאן ווערען אויפ־מערקזאמער און וואס שווערער עס קומט אן א זאך, אלץ ליעבער און טהייערער איז זי.

אין פאל אבער דער יונגער מאן איז ניט די ריכטיגע פארטיע, דאן זאל דער „ניין" זיין פראמפט.

צו זאגען „ניין", דאס הייסט ענטזאגען דעם יונגען מאן'ס היי־ראטה'ס אנטראג, דארף מען אימער זיין פארזיכטיג ווי מען זאגט דאס. מען דארף ניט זיין גראב. אבער אום קיינעם פרייז זאל ניט

בלייבען קיין צווייפעל ביי דעם יונגען מאַן, אַז דער ניין איז פּאָזיטיווע ענטזאַגונג.

אָט דאָ געפינען מיר פאַר נעהטהיג אויפמערקזאַם צו מאַכען אי־בער דער נויטהווענדיגקייט, אַז אַן ענטזאַגונג זאָל ניט ענטהאַלטען קיין דאָפּעלטע מיינונג. עס מוז זיין אויסדריקליך „ניין" און דערמיט זאָל זיך אַלעס ענדיגען. אויב דער יונגער מאַן פּרובירט צו קומען אין דער זעלבער געזעלשאַפט, אום ספּעציעל, זיך צו טרעפען מיט דער דאַמע זאָל זי איהם אויסמיידען אויף אַ צייט, ביז ער וועט איינזעהען, אַז זי איז געווען ערנסט.

אַ בריעף פון אַ יונגען מאַן, מיט אַן אַנטראַג צו הייראַטהען, זאָל אויך זאָפאָרט בעאַנטוואָרט ווערען, עס מאַכט ניט אויס יאָ אָדער ניין, דער ענטפער זאָל שנעל קומען, סיידען עס ערפאָרדערט, אונבעדינגט, אַ פאַמיליען בעראַטהונג. אויך זאָל מען זעהען דיעזע בעראַטהונג זאָל באַלד שטאַטפינדען און ענדיגען די טראַנזאַקציאָן פון בריעף.

אויב דאָס מיידעל נעהמט אַן דעם אַנטראַג, זאָל זי שרייבען, אונ־געפעהר אַזוי :

„ליעבער....

„אייער בריעף האָב איך ערהאַלטען, דעם אמת זאָגענדיג, בין איך געווען זעהר איבעררראַשט, ווייל איך האָב עס גאָר ניט ערוואַרטעט. יעדענפאַלס זעה איך ניט איין, וואָס איהר האָט דאָס אַלעס בעדאַרפט פערטרויען דעם פּאַפּיער און ניט מיר פערזענליך.

קומט אַזוי שנעל ווי מעגליך, איך ערוואַרטע אייך" —

אַ צווייטע פאָרמע :

„מיין ליעבער....

„וואָס פאַר אַ פלאַם, וואָס פאַר אַ פייער ! איך האָב מיר גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען, אַז אונטער דעם שטילען געזיכט וויטהעט אַזאַ וואולקאַן. נאַר, פאַרפאַלען, אויב דאָס איז ווירקליך ווי איהר זאָגט, דאַן זעה איך ניט איין פאַר וואָס איך זאָל אייך ניט גליקליך מאַכען ווען איך קען.

„דיינע" —

פאָרמע פון ענטזאַגונג :

„ווערטהער הערר....

„מיך וואונדערט זעהר ווי עס קומט איהר זאָלט מיר שרייבען

אזא בריעף. איך האָב אייך, דאכט זיך, גאָר קיינמאָל ניט געגעבען אזא ערמונטערונג. ניין, מיין הערר, איך קען אייער פאָרשלאָג ניט אָננעהמען.

„אַכטונגספאָל" —

און אַנדער פאָרמע :

„מיין הערר....

„אייער בריעף צו מיר איז געוועזן אן איבערראשונג. אונזערע פער־העלטעניסע זיינען קיינמאָל ניט געוועזן אזעלכע, אז איהר זאָלט גאָר קענען דענקען דערפון, איך בעט אייך, רעכענט דיעזען בריעף אַלס מיין לעצטע ענטשיידונג.

„מיט אַכטונג". —

אַ פריינדליכערע פאָרמע :

„זעהר געעהרטער פריינד....

„אייער בריעף ערהאַלטען. אָבוואָהל איך האַלט עס פאַר אַ גרויסע עהרע צו געניסען אייער פריינדשאַפט און געפין פיעל פערגניגען אין אייער געזעלשאַפט, דאָך פיהל איך ניט אז איך זאָל אין מיין הארצען פיהלען צו אייך מעהר ווי פריינדשאַפט. ליעבע איז עטוואָס אַנדערש און איך וועל קיינמאָל ניט הייראַטהען אַ מאַן סיידען איך וועל איהם ליעבען. איך האָף אז מיר וועלען פערבלייבען גוטע פריינד ווי אימער און פערגעסען דיעזע טרויעריגע מיס־פערשטענדניס.

„מיט אַכטונג". —

יעצט קומט דער פונקט פון עלטערן.

אַנדערע קינדער, איבערהויפּט מיט אַ מאָדערנע בילדונג, זייַנען געוויס פאָרטגעשריטענער און געלעהרענטער ווי זייערע אַלט־מאָדישע עלטערן, זיי זיינען אָבער פּאָזיטיוו ניט אַזוי פיעל ערפאַהרען און קענען ניט שפּירען דאָס וואָס זייערע עלטערען פיהלען.

אַ קינד, וואָס האָט עלטערן, און פרעגט ניט זיינע עלטערן׳ס עצה אין אַ הייראַטהה׳ס אַנגעלעגענהייט, בעגעהט איינפאַך אַ פערברעכען געגען זיך זעלבסט.

מיר זאָגען ניט, אז מען מוז ווידער פאָלגען וואָס די עלטערן הייסען. עס זיינען דאָ פעללע וואָס מאַכען עס איינפאַך אונמעגליך נאָכצוגעהען דעם וואונש פון עלטערן, איבערהויפּט דאָרט, וואו דאָס הארץ פון די יונגע מענשען איז שוין אוועקגעגעבען. אָבער, אין גע־

װעהנליכע פעללע, זיינען די עלטערן דער װיכטיגסטער עלעמענט אין אזא פאל.

ביי עלטערן ליגט עפּעס אזא מין אינסטינקט, אינטואיציאן, געפיהל, שפּור־פעהיגקייט, װאס ענטדעקט דאס, װעלכעס א קינד זעהט ניט און פערשטעהט ניט.

מיר װעלען אייך איבערגעבען א מערקװירדיגען פאל, װאס א היגער אידישער זשורנאליסט האט בייגעװאהנט.

א מיידעל האט זיך פערליעבט אין א יונגען מאן. אלעס איז שוין געװען פיקס און פערטיג צום חתונה האבען, אויסער װאס דאס מיידעל האט גערעכענט פון יוצא־װעגען, פארצושטעלען איהר חתן פאר א'הרע עלטערן.

די עלטערן האבען ניט געקענט דעם יונגען מאן פון פריהער, נאר, פון עטליכע מאל זעהען, האבען זיי בעשלאסען אז ער פאסט ניט פאר זייער טאכטער.

פאר װאס ? װארום ?

געװוי און פאזיטיװ האבען זיי ניט געװאוסט, נאר די מאמע האט בעהויפּטעט, אז ער װעט ניט זיין קיין גוטער מאן. װי אזוי װייס זי עס ? „ער האט אויגען פון א צולאזענעם יונג און אין זיינע תנועות ליגט עפּעס מעשי־רוצח.״

דער טאטע, האט איינפאך בעהויפּטעט, אז ער גלויבט, דאס דער־יונגער מאן איז אן אויסגעלאסענער, א „קאדעט״.

זי, דאס מיידעל, האט שטארק פּראטעסטירט און געזאגט, אז קיין בראװערער װי דיעזער יונגער מאן איז ניטא אין דער װעלט. זי האט שוין געזאלט געהען מיט איהם הייראטהען ביי א ריכטער, װען ער איז פּלוצלונג ארעסטירט געװארען אונטער דער אנקלאגע פון הייראטהען א מיידעל אין באלטימאר, און נאכהער האט ער זי אװעק־געפיהרט אין אן אונאנשטענדיגעס הויז פון פּאנאמא.

קינדער זאלען שטארק אכטען דעם אינסטינקט פון זייערע על־טערן, און װען זיי הערען עפּעס פערנינפטיגעס, דאן זאלען זיי פאלגען.

יעצט װעלען מיר ריידען װעגען פעלע, װאו דער ראטה פון על־טערן מוז ניט אונבעדינגט אקצעפּטירט װערען.

יונגע מענשען זיינען אפט פריינגעזאנען און האבען ראדיקאלע אנשויאונגען. עלטערע מענשען זיינען קאנסערװאטיװ. עס איז פארא־

נען א מיידעל וואס זוכט צו הייראטהען א יונגען מאן, וועלכער איז גראדע פריינגעזאגנען און ראדיקאל. דאס זעלבע וויעדער מיט א יונגען מאן.

די עלטערן בעדויערן שטארק וואס זייער קינד איז פריינגעזאגנען און ראדיקאל. זיי האפען אבער, אז דאס קינד וועט חתונה האבען מיט א פרומען שותף און דאן וועט ווערען אלעס גוט און וואויל.

אויב די עלטערן'ס אנוועגדונג דאגעגען בערוהט בלויז אויף אזא פונקט, און אויב די יונגע מענשען ליעבען זיך, דאן איז עס גאר ניט קיין נויטה, ווען די יונגע מענשען האנדלען לויט זייער אייגענעם שכל.

עס זיינען פאראנען עלטערן, וואס וואלטען אלעס אין דער וועלט אוועקגעגעבען פאר יחוס, זיך ניט קימערענדיג וואס דער איידעם אדער די שנור וועלען זיין אלס מענשען.

דיעזע יחוס שידוכים זיינען געוועזן און געבליעבען די קללה פון דער מענשהייט. אויב א מיידעל האט א חתן, וואס איז ניט פון קיין גרויסען יחוס, נאר ער אליין איז א מענש, דאן איז ניט נעטהיג זיך איינצוקויפען אין יחוס בלויז צוליעב די עלטערן.

אין אלגעמיין בעהויפטען מיר אבער, אז עלטערן דורכשניטליך, מיינען די טובה פון זייער קינד. זייער בליק איז א בעסערער און א שארפערער און זייער עצה זאל געזוכט ווערען.

עס איז זעהר אונאנגענעהם זיך צו פערקריעגען מיט עלטערן און מאכען אזא מין שריט, פאר וועלכען די עלטערן זאלען זיך ענטזאגען פון זייער קינד. רוהיגקייט, מילדקייט און וועלען אויסהערען א פערנינפטיגען ראטה פון עלטערן, האט אימער געטהאן גוטעס פאר קינדער.

די אויפפיהרונג פון אזעלכע וואס קענען זיך ניט פעראייניגען

די אופפיהרונג פון דעם „ענטזאגטען". — ווי זאָל די דאַמע בעהאַנדלען דעם אונגעווינשטען פערליעבטען? — ריינע פריינדשאַפט צוליעב געזעליגקייט. — טרייסט פאַר דעם וואָס קען די ליעבע ניט געווינען.

אין פאָריגען קאַפיטעל האָבען מיר דערמאָהנט, ווי אזוי דאָס מיידעל דאַרף האַנדלען אין פאַל יענער, וואָס פערלאַנגט איהר האַנד, איז ניט פאַסענד. יעצט וועלען מיר בעריהרען דעם פונקט, וויביידע זאָלען האַנדלען אין אזא פאַל. איבערהויפּט לעגען מיר מעהר געוויכט אויף דעם ענטזאַגטען, וועלכער איז, ווי געוועהנליך, דער מאַן.

א מאַן, וועלכען א מיידעל האָט ניט אקצעפּטירט, דאַרף פערשטעהן, אז ליעבע און נייגונג קענען ניט אימער זיין געגענזייטיג. אויב די מיידעל האָט איהם ענטזאגט דערפאַר, וואָס זי ליעבט איהם ניט, וואָס זי האָט קיין נייגונג פאַר איהם, מוז ער בעגרייפען, אז פונקט ווי זיין ליעבע צו איהר, וועט ער זאָל זי הייראַטהען, וואָלט איהר גליקליך געמאַכט, גראַדע אזוי קען איהר אבשטויסונג צו איהם איהם אונגליקליך מאַכען. ליעבע קען מען ניט ערצווינגען מיט געוואַלד.

אנשטאַנד פאָדערט, מען זאָל אפילו ניט אונטערברעכען אַלע פערבינדונגען און בעציהונגען, אָבער מען דאַרף דאָס הויז פון דער דאַמע מעהר ניט בעזוכען, איינער אליין; מען דאַרף איבערהויפּט ניט געהן צו אָפט וואו זי געפינט זיך.

עס איז ערלויבט זי צו בעגריסען אין געזעלשאַפט, רעדען צו איהר אין דער אַנוועזענהייט פון אַנדערע, אָבער אום קיינעם פּרייז ניט זוכען איהר געזעלשאַפט „אונטער פיער אויגען".

וועגען איהרע פפליכטען האָבען מיר שוין פריהער דערמאָהנט.

דאָס אַלעס אָבער גילט בלויז אונטער נאָרמאַלע צושטענדען. ווען עס האַלט אָבער ביי אבנאָרמאַליטעט, דאַן זאָל דער פערצווייפעלטער פערליעבטער אַנווענדען אַלעס מעגליכעס צו האַנדלען ווי עס פּאַסט פאַר א ציוויליזירטען מענשען.

אויב זיינע געפיהלען זיינען אבער שטארקער ווי זיין שכל און ער קען זיך ניט בעהערשען; אויב ער דריקט אויס דיעזע געפיהלען אין דראהענדע ווערטער, דורך אויפרעגונג, ווילדקייט און צולאזענקייט; אדער, ער ליידעט גאר פיזיש, ווערט שוואך, קראנק, דאן דארף די דאמע וויסען ווי צו האנדלען.

איידער מיר געהען ערקלעהרען דיעזען פונקט, מוזען מיר פריהער בעמערקען איבער אלעס וואס די עטיקעטע פאדערט.

איידער א מאן איז פאזיטיוו, אז די דאמע, צו וועלכער ער שפירט א נייגונג, ערוויעדערט מעהר אדער וועניגער דיעזע נייגונג, האט ער קיין רעכט צו דעמאנסטרירען, אדער ארויסווייזען זיינע סענטימענטען.

עס איז ניטא קיין העסליכערע זאך אין דער וועלט, ווי אנגעווארפענע ליעבע. פרויען קען מען, מיט דער צייט, געווינען דורך צערטליכקייט און גוטסקייט, אבער קיינמאל ניט דורך אנגעווארפענע ליעבע. אויב די דאמע צייגט ארוים איהר וויעדערווילען און אונצופריעדענהייט מיט דעם מאן, דאן זאל ער זיך באלד צוריקציהען און פערשווייגען די פאסירונג אויף אייביג. מאנכע מענער פערשטעהען זיך ניט איין אויף אנדייטונגען, אויף וואונקען און אויף האנדלונגען; מען מוז מיט זיי זיין דייטליך, זאגען אנדערע דיבורים. דערפאר בעפריעדיגען אזעלכע זייער נייגיעריגקייט ענטוועדער דורך א מינדליכען, אדער דורך א בריעפליכען אנטראג.

אין פאל א מאן האט דאס שוין געטהאן און ערהאלטען דעם אונאנגענעהמען „ניין", דאן זאל ער אויסמעקען פון זיין לעבענס-געשיכטע דעם גאנצען אינצידענט, און ווען ער קען ניט פערגעסען, דאן זאל ער, ווענינגסטענס, זוכען צו פערגעסען און שפיעלען די ראלע פון אזעלכען וואס פערגעסט.

מיר גלויבען, אז אויב מען (האט זיך אליין) ניט, פון פריהער, איינגערעדט צו פיעל, דאן איז לייכט איבערצולעבען אזא פאסירונג.

אין פאל אבער די אנגעלעגענהייט איז צו ווייט געגאנגען, דאס הייסט, אז ער האט זיך אליין צו פיעל איינגערעדט, און דערפון קומט עס צו אונאנגענעהמע פאלגען, ווי צורייצטקייט אדער פערצווייפלונג און קראנקהייט, דאן איז עס די הייליגסטע פפליכט פון דער דאמע צו פעררייכטען אויף ווי ווייט זי קען.

זי מוז, רוהיג, געלאסען און פערנינפטיג, בעמערקען דעם יונגען

מאַן און איהם אָנגעבען איהרע גרינדע. די ערשטע און הויפּט גרונד מוז זיין, אַז אַבוואַהל ער איז אַ גאַנץ בראַוועד מענש, דאָך וויל אָבער ניט די נאַטור זי זאָל איהם ליעבען, און דערפאר האָט זי ניט איינגע־פּלאַנצט קיין ליעבע אין איהר הארצען צו איהם. דאָס איז ניט דער־פאר ווייל ער איז ניט ווירדיג געליעבט צו ווערען, נור ווייל מענשען מוזען האַנדלען לויט די געהיימניספאָלע ענד־ציעלען פון דער נאַטור.

דאַן אויב דאָס איז וועניג, מוז זי איהם מיטטהיילען, אַז איהר הארץ איז שוין לאַנג אוועקגעגעבען אַן אַנדערען. אָדער, עס זיינען דאָ אומשטענדען, צושטענדען, פאמיליען פערהעלטניסע און אַנדערע פער־העלטניסע, וואָס שטעהען אין וועג פון אַזאַ פעראייניגונג. דערפאר זאָל ער זיין אַ מאַן, אַ מענש מיט קוראַזש און פערנינפטיג, און בעגרייפען, אַז דערפאר וואָס איינער וויל זיין גליקליך, איז נאָך קיין ראיה ניט, אַז ער מוז בויען זיין גליק, אויף אַ צווייטען'ס אונגליק.

זי דאַרף איהם פערשפּרעכען אייביגע פריינדשאַפט, זאָגאַר שוועס־טער־ליעבע, אַבי צו בערוהיגען דעם ענטוישטען, און דערמיט אויסמיי־דען וואָס קען פיהרען צו ניט אַנגענעהמע רעזולטאַטען. אויסער דעם, איז עס גלאַט די פפליכט צו העלפען אַן אונגליקליכען. דערפאר וואָס יענער ליעבט, קומט איהם נאָך ניט קיין שטראָף, און כל־זמן מען קען דערביי גאָר ניט פערליערען, זאָל מען אַנוועבדען אַלעס מעגליכע צו ראַטעווען איינעם פון פערצווייפלונג.

וועהרענד דער גאַנצער צייט פון טרויסט פאַר'ן ענטוישטען, מוז די דאַמע אָננעהמען אַ מין האַלטונג, וועלכע זאָל פאַלקאָמען ענט־שפּרעכען וואָס זי זאָגט, ניט מעהר און ניט וועניגער.

מיר מיינען דערמיט, אַז זי דאַרף איהם ניט מאַכען גלויבען, אַז ער האָט נאָך עפּעס אויף וואָס צו האָפען, און אויך ניט, אַז זי טרייסט עם ווייל די עטיקעטע פאָדערט עס. איהר האַלטונג מוז זיין פון אַן אויפריכטיגער פּערזאָן.

יעצט קומט די פערקעהרטע האַנדלונג, דאָס הייסט, פון דעם מאַן צום פרויענצימער.

אין דער רעגעל וועט אַ פרויענצימער קיינמאָל ניט ענטדעקען איהרע געפיהלע צום מאַן, כל־זמן ער האָט נאָך ניט קלאָהר געמאַכט זיינע פערהעלטניסע און אבזיכטען. עס קומען אָבער פאָר פעלע, ווען דאָס שטילשווייגען רעדט.

ווען א יונגער מאן האָט זיך בעגעגענט מיט א יונגער דאמע און זיי זיינען צוזאמען געווען בעפריינדעט א היבשע צייט און וועה־רענד דיעזער צייט האָט זי געוויעזען, אז זי איז צו איהם געניינט, דאן... נור פאר אַלעמען, מוזען מיר דאָ בעמערקען, אז קיין מאן האָט א רעכט צו מאכען א פרויענצימער גלויבען, אז ער דענקט פון איהר אין בעציהונג צו הייראטה, כל־זמן דאס איז ניט דער פאַל.

ליידער אָבער, זיינען די יונגע לייט, אָפט מאָל, אזוי לייכטזיניג, אז זיי קענען ניט זייערע אייגענע געדאנקען ביז עס געהט אוועק צו פיעל צייט, מעהר צייט ווי עס איז נויטהיג.

דאָס מיידעל, דערווייל, האָפט און וואַרט אויף אַן אנטראג. זי טרייסט זיך, מסתמא וועט שוין דער אנטראג קומען, זאָנסט וואָרום איז ער אזוי פריינדליך און אויפמערקזאם צו איהר ?

צווישען איהרע בעקאנטע רעדט מען ; ניט איין מאָל האָט מען זי געפרעגט און זי האָט געמוזט געבען א צוויי־זייטיגען ענטפער. מיט איינעם וואָרט, פאר דער וועלט און ביי איהר אין הארצען, הייסט עס, אז זי איז זיין צוקונפטיגע.

פּלוצלונג אָבער, דורך פערשיעדענע אורזאכען, זעהט ער איין, אז ער קען איהר דעם אנטראג ניט מאכען, און, מורא האָבענדיג, אפשר וועט עס געהן צו ווייט, מוז מען אָבהאקען אַלע פערבינדונגען.

מענער מיט מוטה געהען אריין צו דער דאמע און דערצעהלען דעם אמת — דער אמת איז תמיד די בעסטע פערטהיידיגונג. אנדערע, וועל־כע האָבען ניט קיין מוטה, זאָלען שרייבען א בריעף.

אזא מאן דארף קיינמאָל ניט פערגעסען, אז דאָ האנדעלט זיך וועגען א צארטעס פרויען־הארץ, וואָס קען ווי פיעל ליעבען, ווי פיעל ליידען.

נאָך דער ערקלעהרונג פּריוואט, דארף דער מאן טהאָן אלעס מעג־ליכע, און בעקאנט מאכען אין דרויסען, דאס הייסט, פאר דער וועלט, אז זי, די דאמע, האָט גוטע אורזאכען מיט איהם ניט מעהר צו פער־קעהרען, אָבוואָהל פון זיין שטאַנדפונקט, איז זי א ווירדיגע דאמע, וואָס וואָלט געקענט גליקליך מאכען אירגענד א מאן.

די פערלאָבונג

די וויכטיגקייט פון צערעמאָניע. — דער רינג. — ווי די אָרימע זוכען צו איבערשטייגען די רייכע. — דער פערלאָבונגס „דינער" אָדער רעספּשאָן. — די אונאָפיציעלע פערלאָבונג

גלויבט יאָ אָדער גלויבט ניט, צערעמאָנען זיינען אַ שעהנע זאַך; שעהן פאר'ן אויג, און אויך שעהן פאר'ן גייסטיגען געשמאק.

אמת צערעמאָניען שטאמען טאקי פון גרויען אַלטערטהום, ווען די מענשהייט איז נאָך געווען אין איהר קינדהייט, אָבער עס איז דאָך אַ פאקט, אַז אפילו גרויסע, ערוואקסענע און העכסט געבילדעטע מענשען בענעטהיגען, אָפטמאָל, עפּעס זיך צו שפּיעלען דערמיט. מיר קענען ניט אימער נעהמען דאָס לעבען צו פּראָזאאיש, צו פּראָסט און זיך צופריעדענשטעלען בלויז מיט דער שטילער איינפערשטענדניס.

מיר טראָגען אַ ווייסען קאָלנער מיט אַ ראָק פון אַ ספּעציעלער מאטעריע, ניט ווייל דאָס איז פאר אונז בעקוועם ; פערקעהרט, דער ווייסער קאָלנער אום זומער און דער ראָק פון דער געוויסער מאטעריע אין אלע צייטען, קען זיין גאָר אונבעקוועם. אָבער מענשען פיהרען זיך אזוי און אזוי איז עס פּאסענד.

מענשען זיינען געזעלשאפטליכע ברואים. און די מיינונג פון צווייטען שפּיעלט אַ גרויסע און בעדייטענדע ראָלע.

פערלאָבונגען קענען עקזיסטירען בלויז אויפ'ן וואָרט, אין דער שטיל, קיינער זאָל ניט וויסען. טהעאָרעטיש איז עס אויך ניט קיינעמ'ס דאגה, אָבער פּראקטיש זאָלען אזעלכע קאָנטראקטען אין לעבען בעקאַנט ווערען דורך אַ געוויסע צערעמאָניע.

דאָס וואָרט פערלאָבונג, אָדער „ענגיידזשמענט", ווי מען רופט עס ביי אונז אין אמעריקא, שטימט פאָלשטענדיג איין מיט דעם וואָרט תנאים, בעקאַנט ביי אונז אידען פון דער אַלטער וועלט.

מען דאַרף אָלזאָ זעהען, אַז די פערלאָבונג, אָדער „ענגיידזשמענט", זאָל מעהר אָדער וועניגער ענטשפּרעכען די תנאים ; בעסער געזאָגט, אַז די תנאים זאָלען ענטשפּרעכען די פערלאָבונג.

אין דיעזען לאַנד, די פעראייניגטע־שטאַאטען, איז ניט איינ־געפיהרט קיין ספּעציעלע צערעמאָניע פאר א פערלאָבונג. עס זיינען נור דאָ געוויסע פיינע מאַניערען, וועלכע דערצעהלען פון אזא פאַל.

פאר אלעמען קומט דער פערלאָבונגס־רינג.

דער יונגער מאַן, נאָכדעם ווי ער האָט זיך איינפערשטאַנען מיט אלעמען, מיט דער כלה, עלטערן און אלע וואָס דארפען איינשטימען, ערשיינט, ניט איינגעלאַדענערהייט, און איבערגייכט זיין כלה דעם פערלאָבונגס־רינג.

לײדער איז עס, אין דיעזען לאַנד, א שלעכטער מנהג, וואָס דער פערלאָבונגס־רינג מוז זיין מיט א ברילליאַנט. פאר׳ן ניט פערמעגלי־כען יונגען מאַן איז דאָס געוויס א גרויסע פּלאָגע און א היבשע לאַסט, אָבער א מנהג איז א מנהג, און די כלה געפינט זיך אָפט שטאַרק גע־ערגערט ווען דער חתן קען ניט נאָכקומען די פאָדערונגען פון דער מאָדע.

דערפאר אָבער איז ניטאָ קיין שיעור צו דעם ווערטה פון רינג. פערקעהרט, צווישען די גאַנץ רייכע איז מען זיך נוהג, אז דער רינג, וואָס האָט א ברילליאַנט, זאָל זיין קליין, פיין און נעט אָבגעארבייט, אָבער ניט פון קיין גרויסען ווערטה. ביי דער מיטעלקלאַסע ווידער ליעבט מען שוין צו זעהען א גרויסען ברילליאַנט און די מיידלאך צווי־שען זיך, זיינען ניט זעלטען אזוי נאַרריש, אָבצושעטצען דעם חתן׳ס ליעבע לויט דער שווערקייט פון דעם בריליאַנט און פערלאָבונגס־רינג.

צווישען דער ארעמער קלאַסע מאַכט דער יונגער מאַן אזעלכע אנשטרענגונגען, אז ער מוז אָפט אוועקגעבען פאר׳ן פערלאָבונגס־רינג אזוי פיעל, דאָס עס בעטרעפט א היבשע עטליכע מאָנאַט פון זיינע פערדיענסטען.

נאָכדעם ווי דער רינג איז איבערגייכט און די נעהענטעסטע קרובים ווייסען שוין דערפון, איז מען זיך ווייטער נוהג, אז דער כלה׳ס פאָטער גיט א „דיננער״.

לאָמיר דאָס דייטליכער ערקלעהרען.

דער „דיננער״ איז דער נאָמען דערפון, נאָר אין אמת׳ן איז דאָס א וועטשערע. אויב מען האָט פּלאַטץ גענוג, ווערט די וועטשערע געגעבען ביי זיך אין דער היים, ווען ניט, איז עס אין א האָטעל,

אָדער אין אַ „האָלל”. אהין ווערען געלאַדען די אינטימסטע פריינד, וואו מען עסט, טרינקט, און מען אמוזירט זיך.

באַטש יעדער ווייס צו וועלכען צוועק דאָס איז, פון דעסטוועגען מאַכט מען זיך ניט וויסענדיג. ביז די וועטשערע איז פאַראיבער. דאַן הויבט זיך אויף דער אבי־הכלה, האלט אַ קורצע רעדע און מאַכט בעקאַנט די פערלאָבונג פון זיין טאָכטער. באַלד נאָכדעם פאָלגען גראַטולאַציאָנען פון די אַנוועזענדע.

אום צו פערבינדען מנהג המדינה מיט אידישקייט צוזאַמען, קען מען דאָס מאַכען אונגעפעהר אויף דעם זעלבען אופן. זאָל דער חתן געבען דער כלה זיין פערלאָבונגס־ רינג, דאַן זאָל דער אבי־הכלה מאַכען אַ תנאים צערעמאָניע. דאָס הייסט, צוזאַמענרופען די אינטימסטע בעקאַנטע אויף אַ וועטשערע, און צום שלוס, זאָל מען פאַרלעזען די תנאים.

יעצט איז דאָ נאָך אַ מנהג.

מאַנכע חתן כלה, דורך געוויסע אורזאַכען, ווילען ניט בעקאַנט מאַכען זייער פערלאָבונג, זיי האָבען זיך אַלזאָ פערלאָבט אין פריוואט און האַלטען עס, מעהר אָדער ווענינער, אַ געהיימנים. אָבער ווען עס דערנעהענטערט זיך צו דער חתונה, געפינט מען עס פאַר נעטהיג בעקאַנט צו מאַכען, אַז די פערלאָבונג האָט שוין לאַנג שטאַטגעפונדען.

אין אַזאַ פאַל איז עס די פפליכט פון אַ נאָהענטען בעקאַנטען אָדער קרוב, צו מאַכען אַ מין וועטשערע, און דערביי אַנאָנסירען די פערלאָבונג.

אַנשטאַט אַ דיננער מאַכען אנדערע אַ „רעסעפשאַן”. און דאָס איז פיעל פּראַקטישער און שעהנער. דער כלה׳ס פאָטער, אָדער די מחותנים פון כלה׳ס צד נעהמען אַ האָלל, (אָדער זיי טהוען דאָס זעלבע אין זייער איינענע הויז אויב זיי האָבען פּלאַטץ גענוג) לאַדען איין אַלע פריינד פון חתן׳ס צד און פון כלה׳ס צד. די געסט קומען אין אַ בעשטימטער שטונדע. חתן כלה שטעהען צוזאַמען ניט ווייט פון טהיר און זיי ווערען פאָרגעשטעלט פאַר די געסט אַלס פערלאָבטע. קיין פולער מאָהלצייט ווערט ניט סערווירט, אָבער אויף אַ לאַנגען טיש, וועלכער ווערט אוועקגעשטעלט אָן אַ זייט ווערט סערווירט אַ בופעט — עס ווערען אוועקגעשטעלט פלעשער משקה, קוכענס, „סענד־

וויטשעס", און פערשיעדענע פרוכטען. אזא רעסעפּשאָן ווערט גע־וועהנליך פעררופען אויף א זאנטאָג נאָכמיטאָג, עס קען אָבער אויך זיין אין אבענדס. די געסט דארפען ניט בלייבען שטעהען לאַנג, העכ־סטענס א שטונדע. ווען דער פּלאַטץ איז ענג איז גענוג צו פער־בלייבען פון פופצעהן ביז צוואנציג מינוטען.

עס איז אפילו ניט גאַנץ נאָך די פאָרשריפטען פון דער מאָדע, אָבער וואָס עס קומט פאָר „אין די הויכע פענסטער", איז ניט אַן אויסנאַהם אין דער רעגעל, נאָר א רעגעל אין דער רעגעל.

אָבער אויך אין דיעזען פאַל איז דאָ א געוויסע צערעמאָניע.

דער חתן האָט איבערגעגעבען דער כלה דעם פערלאָבונגס־רינג. זי טראָגט דעם רינג. אינטימע בעקאַנטע וויסען גאַנץ גוט וואָס דאָס בעדייטעט. אָבער עטיקעטע פאָדערט ניט צו פרעגען, און ווען יע־מאַנד פרעגט, ענטפערט מען!

„וואָס עס איז ניט אַנאָנסירט, איז ניט אָפיציעל".

דאָס הייסט, פּראַקטיש, צוגעגעבען, אז מען איז פערלאָבט, נאָר מען זאָגט עס ניט פאָרמעל.

אין אזא פאַל, ווען די פערלאָבונג איז ניט אָפיציעל, אָדער פאָרמעל, דארפען, חתן כלה, זיך אויפפיהרען אימער, ווי צוויי אונ־פערלאָבטע, וועניגסטענס פאר דער וועלט.

ביי א באַלל טהאָר זי ניט זיין „בלויז זיינע פאר יעדען טאַנץ", זי מוז אקצעפּטירען יעדען'ס איינלאַדונג; ווען זי שטעלט פאַר איהר חתן, דארף עס זיין מיט דער זעלבער בענעהמונג פּונקט ווי עס איז בלויז איהר גוטער בעקאַנטער און ניט מעהר.

זיי דארפען ניט געהען אליין שפּאַציערען טאָג נאָך טאָג, אָדער אָבענד נאָך אָבענד, — קורץ, זייער האַלטונג מוז ענטשפּרעכען זייער ניט בעקאַנטמאַכונג פון דער פערלאָבונג.

דאָך, ווי בעמערקט, ווען די צייט פון דער חתונה קומט, זאָל מען אָבגעבען, וועניגסטענס צוויי וואָכען צייט, אום בעקאַנט צו מאַכען די פערלאָבונג.

אין די העכערע קרייזען, מיר מיינען ניט דוקא צווישען די „400", די „אריסטאָקראַטען", נור מיר מיינען צווישען מענשען פון בילדונג און קולטור, איז א גאַנץ געוועהנליכע זאַך פאר א יונגען מאַן צו זיין בעפריינדעט מיט א מיידעל, זי אָפט בעזוכען, און זאָגאר מיט

איהר אויסגעהן שפאציערען, אין טהעאטער און אין אפערא, און דאָך זאָלען זיי קיינמאָל ניט דענקען פון הייראטה. עס איז ביי זיי בלויז ריינע פריינדשאפט, געזעליגקייט. זיי פערשטעהן זיך איינע די אנ־דערע דורך און דורך, ווייסען אז פריינדשאפט איז ניט ליעבע, זיי ווייסען אויך אז אויסער א געפיהל פון פריינדשאפט האָבען זיי ניט איינע פאר די אנדערע. זיי געפעלען זיך איינע די אנדערע בלויז אלס גוטע פריינד, זיי פערשטעהען איינע די אנדערע, זיי זיינען גאנץ אָפענ־הערציג צווישען זיך און עס קען צווישען זיי קיין מיספערשטענדניס פאָרקומען. ער הייראטה אן אנדערע מיידעל, זי הייראטה אן אנדער יונגען מאַן און זיי בלייבען צווישען זיך די זעלבע גוטע פריינד. אָבער אזא פלאטאָנישע ליעבע, אזא אהבה שאינה תלויה בדבר, קען עקזיסטירען נור צווישען מענשען וועלכע בעזיצען א פאָלקאָמענע קאראקטער־בילדונג, וועמעס קאָפּ איז שטארקער פאר זייער הארץ. דערפאר זאָל קיין יונגער מאן זיך ערלויבען אויסצוגעהן אליין מיט א יונגער דאמע און „האלטען מיט איהר קאמפאניע" סיידען ענטוועד־דער ער דענקט מיט איהר צו הייראטהען, אָדער ער ווייס אז זי איז גענוג גייסטיג ענטוויקעלט צו בעגרייפען א ריינע פריינדשאפט, אָהן א שום אנדער אבזיכט ווי געזעליגקייט, און אויב זי איז אזא מוז ער מיט איהר האָבען א גאנץ אָפענעם געשפּרעך וועגען דעם איידער די פריינדשאפט געהט אוועק צו ווייט, ווייל געבילדעטע מענ־שען קענען אויך האָבען א טעות און אָננעהמען די פריינדשאפט אין אן אנדער ליכט.

עס איז אָנגענומען ביי לייטען אז ווען א יונגער מאן געהט אויס דריי מאָל מיט א מיידעל איז עס שוין א סימן אז ער דענקט איהר מאַ־כען פאר זיין לעבענסבעגלייטערין. יונגע לייט דארפען עס ווייסען, אום ניט צו געבען וועגען זיך פאלשע מיינונגען. אויב א יונגער מאן געהט אויס מיט א מיידעל מעהר ווי דריי מאָהל און ער דענקט מיט איהר ניט חתונה צו האָבען, אָבער ער וויל מיט איהר פאַרטזעטצען א ריינע פריינדשאפט, דארף ער מיט איהר האָבען אן אָפענעם גע־שפּרעך וועגען דעם.

אָפענהערציגקייט איז דער בעסטער מיטעל צו פערמיידען אונ־אנגענעהמע פאָלגען פון ביידע צדדים.

די אויפלעזונג פון א פערלאָבונג

די „תנאים צייט" אלס א „טרייעל מעררידזש", אָדער פּראָבע הייראטה. — צוליעב וועלכע זאכען א שידוך דארף אויפגעלעזט ווערען. — ווען איז פריהער בעסער ווי שפּעטער. — אָבשיקען פּרעזענטען.

היינטיגע פערלאָבונגען, אָדער בעסער געזאָגט, הייראטהען, זיינען ווי מען זאָגט, קאמערציעל. לאָמיר זיך דייטליכער ערקלעהרען:

צוויי מענשען בעקענען זיך און בעשליסען צוזאמען אָבצולעבען די וועלט. זיי שיינט אז זיי וועלען קענען הארמאָניערען, אז זיי וועלען קענען צוזאמען דורכגעהן דאָס לעבען. מען דארף ניט פערגעסען, אז אין אזא פאל איז קיין רעדע ניט פון יענער ברענענדיגער און פייערדיגער ליעבע, וואָס פערבלענדעט די אויגען און פערדונקעלט דעם שכל. עס איז א צוזאמענקונפט פון צוויי רוהיגע און פערנינפטיגע מענשען, וואָס געהען אריין קאלטבלוטיג אין א מסחר.

די פערלאָבונג, לויט ווי עליזע רעקליו בעהויפּטעט, איז א גאנץ אַלטער מנהג, אָבער זי האָט אין אלטערטהום אפילו, געהאט א גוטע בעדייטונג.

אונזערע אידישע תנאים דערמאָהנען אָן דעם אלטערטהום. דער חתן פערפּפליכטעט זיך נאָכצוקומען געוויסע בעדינגונגען, דערפאר וועט דער מחותן, אָדער אבי־הכלה, איהם געבען זיין טאָכטער פאר א ווייב. מען שרייבט אלזאָ אויס די תנאים און מען לעגט אָב די חתונה אויף א געוויסער צייט. וועהרענד דיזער צייט דארפען ביידע צדדים ערפיהלען זייערע פערפּפליכטונגען.

תנאים הייסט קאָנטראקט, און ווען איינער פון די ביידע צדדים קען ניט, אָדער וויל ניט נאָכקומען די פּונקטען פון קאָנטראקט, דאן איז דער קאָנטראקט בטל ומבוטל.

אין די גאָר אלטע צייטען האָבען די צוויי הויפּט פעראינטערעסירטע פּארטייען גאָר ניט געהאט צו טהאָן מיט'ן קאָנטראקט. דאָס איז אלעס געווען צווישען די עלטערן. זיי די עלטערן, האָבען געמאכט תנאים צווישען זיך, אז איינער וועט געבען אזוי פיעל, און

דער צווייטער אזוי פיל; אז ביידע צוזאמען וועלען נאָכקומען געוויסע פערפּליכטונגען. דארויף האָט מען אָבגעשטעלט אַ צייט. ווען די צייט איז פערפלאָסען און איינער פון די צדדים איז ניט נאָכגעקומען די פאָרגעשריעבענע פּונקטען, דאַן האָט זיך דער קאָנטראקט אויפגעלעזט.

אין בבל איז געווען איין געזעטצליכער נוסח פאר תנאים און פאר אַלע אַנדערע געשעפטליכע אַנגעלעגענהייטען. דאָס געזעטץ האָט אַנערקענט תנאים פונקט אַלס אַזאַ האַנדעלס־קאָנטראַקט ווי אַלע אַנדערע געשעפטליכע פערבינדונגען.

ניט פיעלע מנהגים פון אַלטערטהום, וואָס זיינען אונז איבערגעבליעבען, זיינען ליבענסווערטהע און ניטצליכע. דיעזער מנהג אָבער, פון תנאים אָדער פערלאָבונג, איז אַ ליבענסווערטהער און אַ ניטצליכער.

אין אונזערע מאָדערנע צייטען שפּיעלען מעהר ניט די עלטערן די הויפּט ראָלע. ניט די מחותנים דארפען חתונה האָבען זאָנדערן די חתן כלה. דערפאר ווייסען מיר יעצט, אז א פערלאָבונג ווערט געמאכט ספּעציעל צום צוועק, אז ביז מען וועט קענען נאָכקומען געוויסע בעדינגונגען, זאָלען מענשען וויסען, אז דיעזע צוויי זיינען בעשטימט איינער פאר אַ צווייטען.

מען האָט, אין דער לעצטער צייט, זעהר פיל געשפּראָכען, איבער „טרייעל מעררידזש", אָדער פּראָבע־הייראַטה, די ריכטיגע פּראָבע־הייראַטה, זאָל זיין און איז אויך, אין פיעלע פעלע, די פערלאָבונגס־צייט. מיר מיינען דערמיט ניט, נאַטירליך, אַ צוזאמענלעבונג אַלס מאַן און פרוי, אָבער מיר פערשטעהען דארונטער אַזאַ אינטימע צוזאמענקונפט, וואָס זאָל געבען ביידע צדדים די מעגליכקייט זיך בעסער צו קענען און זיך בעסער צו שטודירען.

אַלס פערלאָבטע מוז און זאָל זיין אַ גרענעץ אין די האַלטונגען צווישען חתן כלה; זיי דארפען קיינמאָל ניט פערגעסען, אז זיי זיינען נאָך ניט קיין מאַן און ווייב, און קענען נאָך ווערען ווילדפרעמדע. אָבער זיי מוזען אַנוועגדען אַלעס מעגליכע זיך צו קענען און ליעבען איינער דעם צווייטען.

אָט דיעזע „פּראָבע־הייראַטה" זאָל ארויסווייזען אויב זיי וועלען קענען אָבפיהרען צוזאמען אַ וועלט, אָדער ניין.

דאן, ווי געזאגט, דארף מען אויך ניט פערגעסען, אז דא איז ניט קיין רעדע פון פייערדיגער און ברענענדיגער ליעבע. עס איז א קאמערציעלע פעראייניגונג.

אויב דאס מיידעל איבערצייגט זיך, אז דער יונגער מאן איז גלאט אונפעהיג צו פערדיענען אזוי פיעל ווי זי קען בענעטהיגען, דאן איז עס ניט נעטהיג צו ווארטען אויף שפעטער, אויב דער יונגער מאן זעהט, אז זיינע פערדיענסטען װעלען קיינמאל ניט קלעקען צו דעקען וואס זי קען פערספענדען, דאן וואס גיכער א סוף אלץ בעסער.

איבערהויפט דארפען שטודירט ווערען די כאראקטערע. קורץ, אלעס וואס קען איבערצייגען איין מענשען אויב ער וועט קענען אב־פיהרען א וועלט מיט'ן צווייטען.

ווען מען איבערצייגט זיך, אז דאס וועט ניט זיין קיין גליקלי־כעס צוזאמענלעבען, דאן, וואס שנעלער, אלץ בעסער.

צווישען מאנכע פעלקער גלויבט מען, אז אבלעגען א שידוך, איז ניט גוט, עס איז ניט גליקליך. אפילו צווישען אונז אידען גלויבט מען אויך אזוי. א פאקט איז עס אבער, אז עס איז בעסער צו אבצור־לעגען צעהן שידוכים איידער איין גט.

די דייטשען זאגען אפילו א ווערטעל, אז „דאס וואס ליעבט זיך, נעקט זיך", דאס הייסט, „יענע וואס ליעבען זיך קריעגען זיך".

עס מוז ניט אמת זיין.

עס איז אמת, אז יענע וואס ליעבען זיך, קענען זיך א מאל קריעגען ; אבער עס איז דורכאוים ניט אמת, אז יענע וואס ליעבען זיך, זיינען א מאל חבר.

מענשען וואס ליעבען זיך, הארמאניערען אויך, דא ליעגט דער סוד פון ליעבע, הארמאניע.

דאן בעהויפטעט מען ווידער, אז ווען מען קריעגט זיך פאר דער חתונה, דאן ליעבט מען זיך שטארק נאך דער חתונה.

דאס איז ווידער א פאלשער בעגריעף.

מיר ווילען דא ניט בעריהרען יענע הויכע, פלאמענדע און פלאקערענדע ראמאנטישע ליעבע. ניט פון יענער קענען מיר יעצט רעדען. אבער מענשען, וואס בעשליעסען אבצופיהרען זייער וועלט, מוזען האבען אידעען און געדאנקען. איבער וועלכע מען שטימט איין ;

זיי מוזען האָבען מאַניערען און האַנדלונגען, וואָס זאָלען נעדולדעט ווערען פון איינעם צום צווייטען.

אויב זיי זיינען פערלאָבט פאָרמעל, עפענטליך, אָדער ניט פאַר־מעל בסוד, בלייבט זיך גלייך. אין פאַל נאָך עטליכע וואָכען צייט, ווען זיי זעהען אַז זייערע רעליגיעזע, געזעלשאַפטליכע און אַנדערע מיינונגען שטימען ניט און ביי דער ניט שטימונג רופט זי אַרויס צאַנקערייען און רייסערייען, דאַן איז געקומען די צייט צו בעגרייפען, אַז אַזעלכע צוויי כאַראַקטערע, וועלען ניט קענען אָבפיהרען אַ שותפות דאָס גאַנצע לעבען.

מיר גיבען צו, אַז מען דאַרף זיך ניט איילען; נאָר פּרובירען נאָך אַ וואָך און נאָך אַ וואָך. מען מוז זיך פריהער אַליין איבערצייי־גען, אַז מען איז ניט אין ספק. דאַן, ווען די קריעגערייי, צאַנקעריי און שטרייט זעטצען פאָרט, דאַרף די פערלאָבונג אויפגעלעזט ווערען.

ביי אונז אידען האָט מען זיך נוהג געווען, אָבצושיקען די תנאים. דאָס איז געטהאָן געוואָרען רוהיג, שטיל, אָהן ויכוחים, און דער אַקט זעלבסט איז געווען גענוג צו איבערצייגען דעם צווייטען צד, אַז אַלעס איז שוין פאַראיבער.

מיר זעהען ניט איין, ווארום, דאָ, ביי אונז אין אַמעריקא, זאָל דאָס אויך ניט זיין קיין גוטער מנהג. אָבשיקען די תנאים בעציי־כענט אַז די שותפות איז אויפגעלעזט.

אָבער דאָ איז אַנדערש, און, אין מאַנכע פעלע, זעהר ניט ציי־וויליזירט. ווייל די אויפלעזונג ווערט דער רעזולטאַט פון אַן איינ־פאַכען אונאַנגענעהמען וואָרט־שטרייט.

דאָס איז ניט נעטהיג.

לאָמיר אָננעהמען, אַז אַ מיידעל האָט איינגעזעהען, דאָס איהר חתן איז פאַר איהר ניט פּאַסענד, און זי האָט בעשלאָסען מיט איהם מעהר ניט צו פערקעהרען. דאַן איז עס העכסט ציוויליזירט, איהם דאָס אַלעס צו לאָזען וויסען דורך אַ בריעף פער פּאָסט, מאַנכע טהוען עס דורך אַ שליח מיוחד.

נעבען בריעף ווערען בייגעלעגט אַלע ווערטהפאָלע און ניט ווערטהפאָלע פּרעזענטען וואָס ער האָט נעגעבען.

דער בריעף לויטעט אונגעפעהר אַזוי:

ווערטהער הערר : —

עס טהוט מיר זעהר לייד אייך דאָס מיטצוטהיילען, דאָס צו־ליעב געוויסע אורזאכען געפין איך פאר נויטהווענדיג אויפצולעזען אונזער פערלאָבונג און דאָס פון היינט אָן זיינען מיר צוויי פרעמדע מענשען. איך שיק אייך צוריק אייערע פּרעזענטען.

אכטונגספאָל.

עס זיינען דאָ מאנכע מיידלאך, וואָס טהוען אזעלכע זאכען ניט מיט דער אבזיכט אָבצולעגען דעם שידוך, נאָר אום מעהר אויפצורעגען דעם יונגען מאַן און „פּרובירען דעם גראד פון זיין ליעבע".

דערפאר, ערקלעהרען מיר, אז אַ יונגער מאַן, נאָך דעם ווי ער ערהאַלט אזאַ בריעף ווי אָנגעצייגט, צוזאַמען מיט זיינע פּרעזענטען, און ער געהט ווייטער זוכען זיך איבערצובעטען מיט זיין כלה, איז ער ענטוועדער בעזויפען מיט ליעבע, אָדער ער איז ניט קיין עהרענ־מאַן.

אזאַ האנדלונג פון אַ מיידעל זאָל זיין גאנץ גענוג צו מאַכען אַ פאָלשטענדיגען סוף.

דער יונגער מאַן וויעדער מוז זיין מעהר דעליקאַט. ער דאַרף ניט שרייבען קיין בריעף צו דער כלה וואָס געפעהלט איהם ניט. ער דאַרף, דורך אַ פריינד אָדער אַ גוטען בעקאַנטען, לאָזען וויסען דער מיידעל, אז זיי זיינען ניט קיין פּאָארל און איידער אַן אונגליקליכע הייראַטה, איז שוין בעסער אַ גליקליכע פערלאָבונגס אויפלעזונג.

עהרענמענער לאָזען ניט מאַכען דעם איינדרוק, אז דיעזע האַנד־לונג איז ניט פון זייער זייט, זאָנדערן פון דער זייט פון מיידעל. דערפאר, אויב דער מאַן האָט עפּעס אַ פּרעזענט פון מיידעל, שיקט ער עס ניט צוריק, זאָנדערן „ער בעהאַלט דאָס אַלס אַן אָנדענקונג".

דאָס מיידעל וואָס האָט אזוי געהאַנדעלט, ווי מיר האָבען אָנגע־צייגט, האָט קיין רעכט, נאָכהער, צו פערברייטען אירגענד וועלכע נאָכריכט איבער די חסרונות וואָס זי האָט אויסגעפונען אויף איהר געוועזענעם חתן. ער איז שוין אַ ווילד־פרעמדער און זי האָט מיט איהם קיין שום פערקעהר, אַלס אַ פרעמדער מעג ער האָבען וואָס פיר אַ חסרונות ער וויל, איבערהויפּט, קען עס מעגליך זיין, אז דיעזע חסרונות, זאָלען זיי ביי אַנדערע מעלות.

זי מעג בעגעגענען דעם יונגען מאַן, און, ווען ער בעגריסט זי,

זאָל זי איהם ענטפּערן מיט דער זעלבער האַלטונג פּונקט ווי זי וואָלט געווען זיינע אַ ווייטע בעקאַנטע.

עטיקעטע פאָדערט אויך, אַז זיי זאָלען ניט רעדען אונטער פיער אויגען. דאָס מוזעןביידע פערשטעהען און אויסמיידען, עס זאָל ניט דאַרפען קומען דערצו.

ווייטער פאָדערט די עטיקעטע, אַז אין פאַל ווען איינער קומט עפּעס פרעגען אויף דעם צוריקגעוויזענעם אָדער אויף דער צוריק־געוויזענע, זאָל זיין נאָר ליב און רוהם. דאָס מינדעסטע אונצערטלי־כע וואָרט ווענען אַזאַ פּערזאָן, ווערט בעטראַכט אַלס גראָב און אונ־ציוויליזירט.

די געגענזייטיגע בענעהמונג פון חתן־כלה

די פפליכט פון זיין אויפריכטיג איינער מיט'ן אַנדערען. — סודות פון דער פערגאַנגענהייט. — זאַכען וואָס מען דאַרף דערצעהלען און זאַכען וואָס מען דאַרף פערשווייגען. — רעליגיעזע געזינונגען.

פערלאָבטע דארפען האָבען אין זינען, דאָס אַבוואָהל עס איז בע־סער און לייכטער אַבצולעגען אַ שידוך ווי גט'ן זיך, פון דעסטוועגען דאַרף זיין דער ענטשלוס פעסט, אַז זיי ווילען אַבלעבען זייער וועלט צוזאַמען.

דאָך דאַרף קיינמאָל ניט פערגעסען ווערען, אַז מען איז דאָך נאָר חתן כלה און ניט מאַן און ווייב. דאָס בעדייטעט גאַנץ איינפאַך, ווייט אין קערפּער, אָבער נאָהענט אין גייסט.

דער „והיו לבשר אחד" פאַנגט נאָר אָן נאָכדעם ווי דער „הרי את" איז געזאָגט געוואָרען. ביז דאַמאָלס אָבער זיינען זיי פעראייניגט אין זייערע גייסטער, אין זייערע נשמות, און זיי זאָלען מאַכען אַלע פּאָרבערייטונגען צו דער גרויסער אויפגאַבע אין לעבען.

פאַר אַלעמען קומט אויפריכטיגקייט. איינער דאַרף דעם צוויי־טען בעטראַכטען פאַר זיין אייביגען פריינד און לעבענס־קאָמפּאַניאָן,

און אזעלכע מענשען זאָלען האָבען איין גערדאנקען, איין דעה, און ניט זוכען צו בעטריעגען איינער דעם צווייטען.

מיר מוזען דאָ אויפמערקזאם מאכען וואָס מיר מיינען.

מאנכע חתנים ווערען פערלאָבט און מאכען דעם פאַלשען איינדרוק אויף זייערע כלות, אז זיי פערדיענען תרפ"ט אלפים א וואָך, און האָבען ששפ"ט אלפים אין די בייגק אָדער אין געשעפטען. עס איז גענוג שלעכט, ווען מען לאָזט פריהער פערברייטען אזא שלעכטען איינדרוק, אָבער עס איז נאָך פיעל ערגער, ווען, זייענדיג פערלאָבט, לאָזט מען איבער דעם זעלבען איינדרוק ווען ער איז ניט אמת.

איז עס א וואונדער, ווען מען הייראטהעט, און די פרוי וויל לעבען לויט די גרויסע איינקינפטע ?

די סקאנדאלען און שטרייטיגקייטען נאכהער, זיינען ניט צום בעשרייבען.

אויב א מיידעל איז ניט צופריעדען מיט דעם חתן'ס וואהרע איינקינפטע און פאָדערט צוויי אָדער דריי מאָל אזוי פיעל, זאָגסט וויל זיט ניט הייראטהען, איז א סך בעסער שוין צו מאכען א סוף און ניט געהען ווייטער.

דאָס זעלבע איז פון דעם אנדערן צד. מאנכע יונגע לייט קריעגען צוגעזאָגט פערשיעדענע גליקען פאר די תנאים. נאטירליך, אויב דאָס מיידעל ווייס דערפון, זאָל זי באלד דערצעהלען דעם יונגען מאן, ווי פיעל אמת עס איז ; אָפט מאָל אָבער האָבען מיידלעך, פאר דער פערלאָבונג, קיין געלעגענהייט צו וויסען און רעדען וועגען אזעלכע זאכען, אָבער נאָך דער פערלאָבונג, איז עס איהר פפליכט צו דערצעהלען דעם חתן געגוי און דייטליך וואָס ער קען ערוואַרטען.

און אויב ער זאָגט, אז ביי איהם איז דער עיקר דער נדן מיט די צוגעזאָגטע גליקען, איז בעסער באלד צו זאָגען „זיי געזונד".

יונגע לייט איבערהויפט ביי אונז אין דער נייער וועלט, קומען אָפט אהער פון אייראפא אָדער גאָר פון אן אנדער שטאָדט, ענטוועדער גרושים אָדער אלמנים. קען זיין, אז די כלה וועט קיינמאָל ניט ערפאהרען דאריבער, אָבער זיין הייליגסטע פפליכט איז איהר מיטצוטהיילען, אז ער איז שוין געוועזען א פערהייראטער מאן. מען פערשפאָרט שפּעטערדיגע צרות. און אויב אַ מיידעל קען ניט ער־

טראגנן דיזע איינפאכקייט, איז בעסער מיט איהר ניט צו הייראטען.

עהנליכעס זאָל געשעהען פון דער כלה'ס צד. אויב זי איז געוועןא גרושה אָדער איין אלמנה און זי קען אפילו הייראטהען מען זאָל דאריבער ניט וויסען, זאָל זי דאָס ניט פערשווייגען. בעסער א פריהעריגער קליינער רוגז, איידער א שפּעטערדיגער אייביגער פאָר־וואורף.

יעצט קומען מיר צום וויכטיגסטען פונקט.

עס זיינען פאראנען יונגע לייט און יונגע מיידלעך, וואָס האָבען קיינמאָל ניט געהאט קיין ערנסטע בעקאַנטשאַפט מיט יעמאַנדען, ביז דער זיווג איז געקומען. פון יענע האָבען מיר ניט וואָס צו ריידען. דאגעגען אָבער, דער גרעסטער טהייל פון היינטיגער וועלט, בע־שטעהט פון יונגע מענשען, וואָס האָבען פערקעהרט מיט אנדערע געשלעכטער גאַנץ אינטים. מען האָט זיך געהאלזט, געקושט, גע־ליעבט, געהאָפט, געמיינט, געברויכט, נאָר — עס איז גאָר ניט גע־וואָרען.

פרויענצימער, ווי געוועהנליך, פלוידערן ניט פאר זייערע חתנים, אָדער שפּעטערע מענער, וועגען אזעלכע בעקאַנטשאַפטען, און דאָס איז א גאַנץ גוטע זאך, דאָך שאדעט ניט, צו דערמאָהנען, אז מען איז געוועזען מיט דעם און מיט דעם „אביסעל אינטים", אָבער ניט גע־פעהרליך פערליעבט. דאָס וואָלט מען אויך ניט בעדארפט זאָגען, אָבער עס זיינען פאראנען מענער, וועלכע ערפאהרען שפּעטער פון אזעלכע בעקאַנטשאַפטען און שטעלען זיך פאָר „גאָט ווייס וואָס עס איז געשעהען". אום צו פערהיטען אן אייפערזיכטיגען אויסברוך, איז בעסער פריהער צו זיין מעהר אָדער ווייניגער אויפריכטיג.

אָבער, מיר דערמאָהנען דאָ נאָך א מאָל, אז עס איז אבסאָ־לוט ניט נעטהיג צו דערצעהלען אַלערליי איינצעלהייטען. מאַנכע נאררישע פרויען מיינען, אז דערצעהלענדיג ווי שטארק און ווי הייס זיי זיינען געליעבט געוואָרען, וועלען זיי ארויסרופען נאָך מעהר ליעבע ביים חתן. אָבער דאָס איז פאַלש. קיינער האָט ניט ליעב קיין ברויט פון וועלכען א צווייטער האָט געביסען מיט זיינע צייהן.

אין אמת'ן זיינען אזעלכע אנגעלעגענהייטען א שטרענגע פריי־וואט זאך, וואָס איז לחלוטין ניט נוגע דעם חתן, כל זמן עס איז גע־

שעהען ניט אין דער צייט ווען ער איז געווען אין חשבון. עהרענ־האפטע מענער ווילען אליין גאר ניט וויסען דערפון. ליידער אבער זיינען דא עהרענהאפטע מענער זעהר וועניג, און אום צו פערהיטען שפעטערע אונצופריעדענהייט מיט פראַטעסט איז בעסער פריהער מיטצוטהיילען אזוי פיעל, אז עס זאל הייסען, אז מען האלט ניט קיין סודות.

מיט מאנכע מענער איז די שילדערונג פון זייער „ליעבע־צייט" איינפאך א סקאנדאל. זיי רעכענען, אז א מאן מעג אלעס ; אז איהם איז קיין זאך פערבאָטען, און די כלה וויים שוין סיי־ווי־סיי פון זיין פערגאנגענהייט. נאר, אום צו זיין כלומר'שט אויפריכטיג, דערצעהלט ער איבער זיין פריהעריגעס לעבען, און שילדערענדיג דיעזעס לעבען, צושפיעלט זיך זיין פאנטאזיע.

דער ריינער, טרוקענער אמת, פון מאנכע מענער'ס פערגאנגענ־הייט, איז אויך זעהר אונאנגענעם, נאר ווען זיי הייבען אן צו בעפוצען און נאך צו טראכטען ליעגענס, דאן איז עס גאר עקעל־האפט.

אזא מאן קען זיך גאר ניט פארשטעלען וואס פאר אן עקעל און אבשיי ער רופט ארוים ביי דער ריינער פרויען־זעעלע פאר וועל־כע ער שילדערט זיין עקעלהאפטע קאריערע. זי ווערט רויט און בלאס פאר חרפה און פאר בושה, און ניט זעלטען ווערט אוים שידוך. אויב זי הייראטה אפילו יא מיט איהם, האט זי אימער אן עקעל צו איהם און זי קען עס איהם קיינמאל ניט פארצייהען.

מענער זאלען וואס וועניגער דערצעהלען פון זייער פערגאנגענ־הייט. עס איז גאנץ גענוג ווי פיעל די כלה פערדעכטיגט, זיין אייגענע שילדערונג איז ניט נעטהיג, אויסער ווען עס האנדעלט זיך אום א וויכטיגער לעבענס פראגע.

יעצט נאך עפעס :

עס זיינען דא קרענקליכע מענשען, אויף וועלכע מען זעהט עס ניט אן. נאר ווען זיי הייראטהען און לעבען מיט א צווייטען, ווייזט זיך ארוים זייער קראנקהייט.

אויסער וואס מאנכע האבען געפעהרליכע קראנקהייטען, בע־זיטצען א טהייל שוואכע לונגען, א שוואכעס הארץ, א קרענקליכען

מאַגען, עפּילעפּטישע אַנפּעלע (חולי נופלים) און עהנליכעס. אזעל־כע קראנקהייטען, אויב מען רעכענט זיי פאר ערנסט, זאָלען ניט פער־שוויעגען ווערען. מען מוז זיי ענטדעקען פאר דער חתונה.

א וויכטיגע ראָלע שפּיעלען רעליגיעזע און ניט רעליגיעזע איבער־צייגונגען.

חתן כלה, זאָלען אימער, גאַנץ דייטליך, פריהער בעשליעסען, ווי זיי ווילען זיך פיהרען, אָדער ווי זיי בעשליעסען זיך צו פיהרען אין הויז. ביי אונז אידען שפּיעלט א גרויסע ראָלע כשרות, מילה ביי זכרים, דאָן די ערציהונג פון די קינדער.

אזעלכע זאכען טהאָר מען ניט איבערלאָזען אויף שפּעטער.

מאנכער יונגער מאן און מאנכעס מיידעל, איז גאַנץ גלייכגיל־טיג צו שבת, קידוש הבדלה, סוכה און מזוזה, תפילין און דאַווענען, אָבער ווען עס קומט צו די עיקרים פון אידישקייט, ווי געהען ימים נוראים אין שוהל, האַלטען מילכיגס מיט פליישיגס, מילה און אזוי ווייטער, דאָן ווילען זיי דערפון ניט אָבטרעטען. ביי אַנדערע ווידער איז עס א פּרינציפּ גאָר ניט מקיים צו זיין וואָס עס איז נוגע רעליגיאָן.

ווען מען איז חתן כלה, אין דער פערלאָבונגס־צייט זאָל מען זיך איינפערשטעהען.

אמאָל גיט איינער נאָך דעם צווייטען. אמאָל גיט איינער אי־בער דעם צווייטען די פיהרונג. אמאָל איבערצייגט איינער דעם צווייטען.

אזוי אָדער אזוי, מען מוז זיך פריהער גענוי אויסרעדען און קומען צו א בעשטימטען בעשלוס, זאָנסט פאָלגען שפּעטער גרויסע צרות. און ווען ביידע צדדים זיינען איינגעשפּארט, איינער וויל זיך ניט אונטערגעבען צום צווייטען, זאָל מען ניט זאָגען, אז די צייט וועט עס אויסגלייכען, דאָס איז א גרויסער טעות. מען מוז דאָס באַלד אויס־גלייכען, ווייל שפּעטער וועט עס זיין ענטוועדער שווערער, אָדער גאָר אונמעגליך צום בעשליעסען.

צווישען תנאים און חתונה

א הערליכע פעריאָדע אין מענשען׳ס לעבען. — זאָלא׳ס עצה צו א חתן. — אויפפיהרונג פון חתן־כלה אין געגענוואַרט פון פרעמדע און אין דרויסען. — ווי אָפט דאַרף א חתן בעזוכען זיין כלה? — די עטיקעטע פון פרעזענטען. — ווי פיעל צייט דאַרף זיך ציהען פון די תנאים ביז צו דער חתונה?

ווען אַלעס איז כשר וישר, ווען חתן כלה האָבען קיין אורזאַכע צו בערייהען, ווען זיי זיינען צופריעדען מיט אנאַנדער און דער הימעל איז קלאָהר, דאַן פאָלגט די זיסעסטע לעבענס און ליעבעס צייט פון א גליקליכער יוגענד.

פונקט ווי א מענש האָט לאַנג, לאַנג צו געדענקען זיין גליקליכע קינדהייט (אויב זי איז נאָר געווען א גליקליכע) גראַדע אַזוי האָט מען צו געדענקען די הערליכע פערלאָבונגס פעריאָדע. ווער עס פערברענגט ניט דיעזע פעריאָדע איז א נאַר. אָבער גליק און געניס זיינען נאָר אנגענעהם ווען מען נעהמט זיי אין דער מאָאס; וואָס צופיעל, וואָס איז אונפאַסענד, איז איבעריג און ניט שעהן.

מיר האָבען שוין איין מאָל דערמאָהנט, אַז חתן כלה דאַרפען זיין איין נשמה אָבער נאָך ניט איין קערפּער. אויס רעספּעקט פאַר דער וועלט, דאַרף דאָס געהיט און געאַכטעט ווערען.

מיר ווילען אייך דאָ ברענגען אַן אויסצוג פון זאָלא׳ס א ראָמאַן, וואָס אַן עלטערער ברודער זאָגט אַן זיין אינגערן:

„הער מיך אויס, פערגעס קיינמאָל ניט, אַז זי איז דיין כלה. — דיין כלה און ניט מעהר. אין דער געגענוואַרט פון פרעמדע זאָל דיין קוש זיין דער קוש פון א ברודער, דער קוש פון א נאָהענטען פריינד, ניט מעהר. צווישען פיער אויגען מעגסטו מוסיף זיין נאָך א קוש, אָבער האַלט דאָס פייער מעססיג, עס זאָל קיינמאָל ניט אריבערשטייגען דעם ברודער און נאָהענטען פריינד. בעטראַכט זי פאַר א הייליגטהום, וואָס דו דאַרפסט ניט פערשוועכען, און — ווען דו ליעבסט זי אויפריכטיג, וועסטו פערשטעהען מיינע ווערטער״.

אין דיעזען פאראגראף ליעגט א וועלט מיט פסיכאָלאָגיע און שארפזינן.

אמת, חתן כלה זיינען בעשטימט אָבצופיהרען די וועלט. אָבער זיי הייסען בלויז חתן כלה און ניט מאַן און ווייב. זאָנסט וואָלטען די תנאים אויך געווען די חופה־צייט. און כל זמן די חופה־צייט איז נאָך ניט געקומען, דארפען זיי זיין געליעבטע, בלויז געליעבטע, און ניט מעהר.

זיי מעגען האָבען א צערטליכען האנד־דרוק צווישען זיך. מאנכע געהען מיט דער עטיקעטע אזוי ווייט, אז אין דער געגענווארט פון פרעמדע, אָדער אפילו פון דער פאמיליע, זאָל מעהר ניט ערלויבט זיין ווי דער האנד־דרוק. אָבער כל זמן מען מעג קושען א שוועסטער און א מוטער אין דער געגענווארט פון פרעמדע, ווארום זאָל מען ניט טהאָרען קושען א כלה?

זאָם איז אלזאָ פעסטגעשטעלט, אז דער קוש איז ערלויבט. אָבער ווי זאָגט זאָלא? „צווישען פיער אויגען מעגסטו מוסיף זיין א קוש, אָבער האלט דאָס פיער מעססיג, עס זאָל קיינמאָל ניט אריבערשטייגען דיין ברודער און דיין נאָהענטען פריינד".

חתן כלה מעגען שפאציערען, אליין, אין א פובליק גארטען, אפילו ביי נאכט, אָבער קיינמאָל ניט דארט וואו מענשען געהען ניט: וואו עס איז אָבגעשלאָסען און אליין. חתן כלה מעגען פערברענגען אליין אין א צימער, וואו א טהיר איז אָפען און יעדער מעג אריינקומען, אָבער קיינמאָל הינטער שלאָס און ריגעל.

די כלה דארף קיינמאָל ניט געהען אליין, בעזוכען דעם חתן'ס הויז, מיט אויסנאהם ווען עס געהט מיט א מיטגליעד פון איהר פא־מיליע, מוטער, שוועסטער אָדער ברודער. דער בעזוך טהאָר קיינמאָל ניט זיין דירעקט צום חתן, זאָנדערן ער מוז האָבען אן אנדערן אנהאנג. דיעזע רעגעל גילט נאָר אונטער נאָרמאלע צושטענדען, בעת דער חתן איז קראנק, ערלויבט מען זיך איהם אליין צו בעזוכען.

דער חתן דארף בעזוכען זיין כלה. אויב ער וואָהנט אין אן אנדער שטאָדט, זיינען די פאָרשריפטען ניט נעטהיג; און אין שטאָדט, דאר־פען די בעזוכען זיין בעשרענקט.

דריי מאָל א וואָך ווערט גערעכענט פאר גענוג. דיעזע דריי מאָל דארפען אויך איינגעטהיילט ווערען, איינמאָל אלס אלגעמיינער בעזוך

פאר דער גאנצער פאמיליע, און מען פערבלייבט ביז אבענד מיט דער פ מיליע. דאס צווייטע מאל נעהמען די כלה אויף א שפאציער. דאס דריטע מאל יי נעהמען אין א טהעאטער אדער א באלל.

דער בעזוך, ווי געוועהנליך, פאנגט אן אום זיעבען אוהר אבענדס און ענדיגט זיך אום צעהן אוהר, ניט שפעטער.

דאס שליעסט אוים, נאטירליך, די ספעציעלע איינלאדונגען פון דער כלה'ס פאמיליע.

גרויסע קיישהייט אדער צניעות, מוז אויסגעאיבט ווערען, ווען א חתן נעהמט ארוים זיין כלה צום ים, אדער צו א טייך, זיך באדען, קיינע צו נאהענטע בעריהרונג זאלען פארקומען.

די כלה מוז טראגען א באדע־אנצוג וואס זאל בעדעקען יעדען אפענעם טהייל פון איהר קערפער, איינשליעסענדיג די פים מיט די הענד. אויף די פים דארף זי טראגען זאקען מיט שיך און אויף די הענד האנדשוה.

דעם חתן'ס אנצוג דארף איינשליעסען זאקען.

עס איז בעטראכט פאר ווולגאר צו עסען אין א באדע־אנצוג. דערפאר, זאל מען זיך ניט ערלויבען צו עסען, ביז מען איז צוריק פא־סענד אנגעצויגען.

מיר האבען שוין איינמאל דערמאהנט דעם פערלאבונגס־רינג. אבער אויסער דעם, קומען נאך פרעזענטען.

אמת, מען קען זיך טאקי ליעב האבען אהן פרעזענטען, אבער א מתנה דריקט דאך אוים א געוויסע נאהענטע פריינדשאפט, סימ־פאטהיע און אכטונג.

יענע וואס זיינען רייך, קענען אלעס אויספיהרען. די ארימע אבער דארפען בשום אופן זיך ניט רואינירען אבי נאכצוקומען דער מאדע.

אין דער מתנה דארף קיינמאל ניט ליעגען דער ווערטה פון פרייז זאנדערן ווי דאס ווערט איבעררייכט.

עס ווערט דערצעהלט, אז א גרעפין האט א מאל געליעבט אן ארעמען יונגען מאן, ער האט זי אויך געדעכענט פאר ארעם. איינמאל האט ער בעשלאסען פאר איהר צו קויפען א פרעזענט. ער האט אבער בלויז פערמאגט א האלבען גילדען. פאר דיעזען האלבען גילדען האט ער געקויפט א זילבערנעם רינגעל מיט א שווארצען פראסטען שטיינ־דעל. דאס רינגעל איז אבער געוועזן אזוי הן'עודיג און אזוי אויפ־

ריכטיג איבערדרייכט, דאס די גרעפין האט עס קיינמאל ניט אויסגע־טהאן פון איהר פינגער, און ווי לאנג זי האט געלעבט, האט זי בע־הויפטעט, אז דאס איז ביי איהר דאס שעהנסטע און דאס טהייערסטע אין דער וועלט.

די מתנה מעג ניט זיין קאסטבאר, זי מעג זיין ביליג, אבער מיט געשמאק.

די רייכע כאפען אפטמאל אריבער די מאאס און קויפען אן, פאר פיעל געלד, אומגעלומפערטע זאכען, א מתנה פאר א כלה זאל בעשטעהען אין א קליינע שפילקע, זי מעג זיין ווי קאסטבאר, אבי ניט משונה׳דיג גרויס און אומגעלומפערט. דאס זעלבע זאל זיין מיט א זיינערל, קליין, קונסט־ארבייט און עס זאל בעזיטצען אן ערשטע קלאסע ווערק. א בראנזעלעט זאל קיינמאל ניט זיין מאססיוו, זאנ־דערן וואס ווענינער גאלד. בעסער א „געפלייטעטער” קונסט־גע־ארבייטעטער בראנזעלעט, ווי א גראבער גאלד־ און דיאמאנטען קייט. עהנליכעס איז מיט א האאר קעמעלע און א רינגעל. א פלעשעלע גוטען פארפיום, אייניגע פיינע האנד־טיכלעך, גוטע סטענגעס, זיינען ער־לויבט צו געבען כל זמן זיי בעשטעהען פון עפעס אן אויסנאהמע. גע־וועהנליכעס אין דיעזער בעציהונג זאל קיינמאל ניט געגעבען ווערען.

א גאנץ רייכע כלה און אויך זא־וואס פאר א כלה, זאל אייגענ־הענדיג אויסארבייטען פאר׳ן חתן א האלז־טיכעל, דאס איז דער טהיי־ערסטער פרעזענט. זי קען איהם פרעזענטירען מיט א פאאר מאנ־זשעטען־קנעפ, קונסט־ארבייט. מאנכע ערלויבען זיך אויך אויסצו־ארבייטען א וועסט פאר׳ן חתן. א טהייל ארבייטען אויס א זיינער־קייטעלע, מעהר ניט.

דער ארעמאן וואס מיינט, אז אהן מתנות געהט עס ניט, געהט אפט צו ווייט און ער רואינירט זיך דאדורך. דאס איז אן אונפער־צייהליכער פעהלער.

דער בעסטער אויסדרוק, פון פערטרויען, פון ליעבע און פון איבערגעבענהייט, זאל זיין, אין א וואהרען אויסטויש פון געדאנקען און א פעראייניגונג פוןביידע קעשענעס ווענען שפארזאמקייט און עקאנאמיע.

א מתנה זאל געגעבען ווערען פון צייט צו צייט, וואס זאל ניט

בעשטעהען אין ווערטה פון געלד, זאנדערן אין דעם אויסדרוק פון דער איבערגעבענער פריינדשאפט.

ציערונג פאר'ן רייכען מעג זיך זיין א מאָדע, פאר'ן אָרעמאן איז עס א רואינע.

יעצט קומען מיר צו דער צייט ווען די חתונה דארף געשעהען.

עס אזי ניט נעטהיג צו מאכען היינט תנאים אָדער א פערלאָבונג און הייראטהען נעכסטע וואָך. אזא איילעניש איז איבערפליסיג. אָבער זיך פערלאָבען היינט און חתונה האָבען מיט דריי יאָהר שפעטער, מיט צוויי יאָהר שפעטער, אָדער אפילו מיט א יאָהר שפעטער, איז צו לאנג, צו פיעל.

אמת, עקאָנאָמישע צושטענדע צווינגען אָפט אזוי לאנג צו ווארטען. אָבער מיר גלויבען ניט, אז עקאָנאָמישע צושטענדען קענען און דארפען אָבהאלטען צוויי ליעבענדע הערצער פון פעראייניגונג. אין דער ליעבע (פערגעסט ניט, מיר מיינען נאָך ניט יענע ברענענדע, פלאקערנדע ליעבע) הערשט מעהר פערטרויען ווי אויסרעכענונג. מענשען וואָס רעכענען אוים ביז צום לעצטען סענט וויפיעל זיי בעדארפען, און ווען עס פעהלט עפּעס צום חשבון ווארט מען נאָך א יאָהר, — אזעלכע מענשען דארפען ניט הייראטהען. עס איז צו א קאלטע אויסרעכענונג וואָס פּאסט ניט פאר דער ווארעמקייט וואָס איז נעטהיג אין דער עקזיסטענץ פון צוויי מענשען, וועלכע בעשליעסען אבצופיהרען א וועלט.

אונטער נאָרמאלע אומשטענדען פערשטעהען מיר, אז דער יונגער מאן, וואָס ווערט פערלאָבט פאר א מיידעל, קען ער מאכען א לעבען פאר איהר און פאר זיך. נאַטירליך ערווארטעט מען די פאמיליע זאָל גרעסער ווערען און מען זאָל מעהר געברויכען. דערפאר אָבער ערווארטעט מען אויך צו האָבען מעהר ענערגיע, אויסדויער און פליים, וואָס וועלען העלפען צו דעם וואָס די פאמיליע וועט בעדארפען.

אזעלכע מענשען, וואָס האָבען ניט קיין בעשטימטע, פּאָזיטיווע איינקינפטע, קענען קיינמאָל ניט זיין צו זיכער מיט דער צוקונפט און מיט דעם היינט. עס איז די שפּעקולאציאָן צו וועלכער יעדער געזונדער און נאָרמאלער מענש גיט זיך אונטער. עס דארף געלינגען. אויף אונגליקען רעכענט מען ניט.

צו וועלכען צוועק אלזא זאל מען ווארטען יאהרען לאנג ?

ווען מען איז וואהלהאבענד, איז דאך אוודאי קיין רייד ניט, אז מען האט ניט אויף וואס צו ווארטען.

די פאסענדע צייט פון דער פערלאבונג ביז דער חתונה, דארף זיין פון 8 וואכען ביז 8 מאנאט.

אכט וואכען איז ניט צו ווענינ און אכט מאנאט זאל זיין די לענגסטע צייט, אם פאסענדסטען ווערט בעטראכט, ווען די האכצייט קומט פאר מיט פינף מאנאט נאך דער פערלאבונג.

ווען מען ווערט פערלאבט אין שפעטען פריהלינג, זאל זיין די האכצייט אין פריהען הערבסט. א פערלאבונג אין הערבסט, זאל זיך ענדיגען מיט א האכצייט אין פריהלינג. א פערלאבונג אין שפעטען הערבסט זאל זיך אויך ענדיגען אין פריהלינג. א פערלאבונג אין שפעטען זומער, זאל זיך ענדיגען מיט א האכצייט אין מיטען ווינ־טער.

נאטירליך איז עס ניט קיין פערברעכען צו הייראטהען אין מיטען זומער, אבער, ווי געוועהנליך, מיידעט מען דאס אויס, מען הייראַ־טעט, ווי געוועהנליך, ווען די בלעטער פאנגען אן צו בליהען ביז די בלעטער פאנגען אן צו בייטען די קאלירען פון היטץ און אלטקייט. מען הייראטעט וויעדער, ווען מען קעהרט צוריק פון די זומער וואקאנ־צען. דער גאנצער ווינטער איז איבערהויפט א פאסענדע צייט פאר האכצייטען.

מאנכע יונגע מענשען האבען א טבע צו מאכען אן אינפארמעלע פערלאבונג, דאס הייסט, ווי מען רופט ביי אונז אין אמעריקא, „מען נעהט מיט א יונגען מאן". מען האט ניט געשריעבען קיין תנאים, מען האט ניט געמאכט קיינע בעדינגונגען, נאר „מען נעהט זיך גלאט אזוי".

נעשטיצט דארויף „נעהט מען זיך גלאט אזוי" יאהרען לאנג.

אין דער ווירקליכקייט איז עס א פערלאבונג, ווייל די יונגע מענשען האנדלען ווי פערלאבטע, נאר מען נאררט בלויז די אויסען־וועלט.

דאס איז א גרויסער חסרון וואס דארף פערמיעדען ווערען.

ממה־נפשך, איז דער יונגער מאן פאסענד צו זיין דער חתן, און

איז דאָס מיידעל פאסענד צו זיין די כלה, דאן איז „געהען צוזאמען", דאָס הייסט, זיך בעקענען, גאנץ גענוג א מאָנאט, צוויי, דריי דאָס העכסטע. נאָכדעם זאָל פאָלגען א פערלאָבונג.

אָהן א פערלאָבונג, „גלאט אזוי געהען צוזאמען", הייסט, אז איי־נער פון די צדדים ווארפט זיך אן אויף'ן צווייטען, אָדער איינער שעהמט זיך מיט'ן צווייטען.

אַזעלכע האנדלונגען פיהרען ניט צו גוטעס. איבערהויפט פער־שטערען דיעזע האנדלונגען די צוויי מענשען אויף יאָהרען, און דאן ערשט ענדיגט זיך עס אָפט מיט גאָר ניט, אָדער מיט א געצוואונגענער הייראטה, וואָס האָט טרויעריגע רעזולטאַטען.

די פערלאָבונגס־צייט איז, ווי געזאָגט, איינע פון די זיכערסטע און אנגענעהמסטע פעריאָדען אין לעבען פון יונגע מענשען. אָבער די פערלאָבונגס־צייט איז אונגעפעהר ווי גוטער, אַלטער וויין, פון וועלכען מען דארף טרינקען אביסעל אום צו האָבען פערגניגען, נאָר ווען מען טרינקט א סך שאדעט עס.

מיר זאָגען ניט, אז מען מוז, אונבעדינגט, מאכען א פאָרמעלע תנאים, מיט א גרויסער צערעמאָניע. אביסעלע פאָרמע און אביסעלע צערעמאָניע זיינען אָבער נעטהיג און אנגענעהם, דאָס ביסעלע פאָרמע זאָל זיין, אז די נאָהענטסטע פריינד זאָלען וויסען פון די אבזיכטען, און דאָס ביסעלע צערעמאָניע זאָל געשעהען אין דעם, וואָס חתן־כלה זאָלען זיך, געגענזייטיג, בעשענקען מיט פרעזענטען; זאָלען זיי זיין די אונבעדייטענדסטע, אָבער זיי זאָלען עפּעס בעצייכענען. דאן זאָל מען ניט ווארטען מעהר ווי די אויבען־פאָרגעשריעבענע צייט פאר דער האָכצייט.

די צערעמאָניע פון דער חתונה

ווי די אָרימע זוכען צו איבערשטייגען די רייכע אין פּוץ, גלאַנץ און פערשווענדעריי. — פערשיעדענע צערעמאָניעס און שמחות. — פּראַקטישע פּלענער פאר שעהנע און פּראַקטישע חתונות.

עס איז איינגעפיהרט אין דער גאַנצער וועלט, ביי אַלע מענשען, צו פייערן אַ חתונה מיט צערעמאָניע. זאָל די צערעמאָניע זיין אַלט, ניט לויט דעם גייסט פון דער צייט, אָבער זי איז שעהן. פיעלע, פיעלע מענשען קענען קיינמאָל ניט פערגעסען דעם הייליגען איינדרוק פון דיעזער שעהנער צערעמאָניע.

דערפאר, איז עס גאַנץ שעהן, צו פייערן אַן אַנגענעהמע חתונה. אָבער וואָס הייסט אַן אַנגענעהמע חתונה?

ביי די רייכע, ביי יענע וואָס האָבען געלערענט און פערשטעהען אַלע פאָרשריפטען פון עטיקעטע, ווערט קיינמאָל ניט פערמישט חתונה־צערעמאָניע מיט פערשיעדענע אַנדערע זאַכען ווי עמפּפאַנג (רעסעפּשאָן) און באַלל.

רעליגיעזע מענשען קאָנצענטרירען די גאַנצע צערעמאָניע אויף דעם מאָמענט וואָס די רעליגיאָן גיט אָב פאר דער פעראייניגונג פון די צוויי מענשען. די קירכע אָדער דער טעמפּעל, ווערען דעקאָרירט מיט פרישע בלומען; בלומען ווערען בעשפּרייט אויף דער ערד, בלומען בעציערען די חופּה, בלומען וואַרפען זיך אין אויג איבעראַל. דער כלה'ס קלייד בעצייכענט די אונשולד און דעם פריהלינג צוזאַמען.

דער מאָמענט ווערט געמאַכט אַזוי ערנסט און אַזוי הייליג ווי נאָר מעגליך.

עהנליכעס קומט פאָר זאָגאר ביי פריידענקער, וועלכע ליעבען זיך פערהייראַטהען דורך פּריוואַט מענשען, אַלס ביישפּיעל האָבען מיר פּאָאַרלעך וואָס הייראַטהען אין אַמעריקאַ ביי אַ פאָרשטעהער פון דער „עטהיקעל קאַלטשור", און די צערעמאָניע קומט פאָר אין אַ פּריוואַט הויז, אָדער אפילו, ווען בלויז אַ ריכטער איז דער בעל מסדר קידושין.

ווען דאָס איז פאַראיבער, האָט זיך אַלעס געענדיגט.

די צוויי פערהייראטעטע מענשען פאָהרען שנעל אָב אויף זייער האָניג־מאָנאַט און די פריינד און בעקאַנטע געהען אהיים.

ווען זיי קומען צוריק, מאַכט מען אמאָל א רעסעפּשאָן, אמאָל א באָלל, אמאָלביידע צוזאמען און א מאָל גאָר ניט.

בערעכענענדיג וואָס אזא הייראטה, ביי רייכע, בעטרעפט, איז עס, פערהעלטניסמעסיג, ניט קיין הונדערטער טהייל וואָס דער אָרעמאַן גיט אויס.

דאָס טרויעריגסטע איז, וואָס די חתונה, געפייערט ביי אָרעמע לייט, און אויך ביי מיטעל־קלאסע מענשען, איז אָפטמאָל זעהר א לעכערליכע, ווייל דאָס איז א פערמישונג פון חתונה, רעסעפּשאָן און באָלל; ביי די לעצטע צוויי זיינען גאָר די חתן־כלה ניטאָ.

מיר וועלען אייך געבען א ביישפּיעל פון א חתונה געפייערט פון דער זאָגענאַנטער מיטעל־קלאסע.

די כלה קריעגט א קלייד וואָס קאָסט 250 דאָלאר. ווייל עס קאָסט 250 דאָלאר, האָט עס אזוי פיעל איבריגעס אויף זיך, אז עס קומט אָרוים זעהר נאַריש און לעכערליך. אנשטאט צו טראָגען אַן איינפאַכעס קרענצעל פון לעבעדיגע בלומען, טראָגט זי עפּעס א גע־קינסטעלטען קראַנץ וואָס קאָסט פון 25 ביז 75 דאָלאר.

די חתונה ווערט געגעבען אין א האָלל, וואוהין מען לאדעט פון 150 ביז טויזענד געסט. פאר אלע פאָרבערייטעט מען א „קייטערד סאפּער". מען בעשטעלט קערידזשעס און טעקסי־קעבס.

דעם שרייבער פון דיעזע צייליען איז פּערזענליך בעקאַנט, אז א ניו־יאָרקער דאון־טאונער אידישער סוחר האָט געמאכט אזא חתונה און עס האָט איהם געקאָסט געגויע 4000 דאָלאר.

די אנוועזענדע מענשען מיט געשמאַק, האָבען אלע איינגעשטימט, אז עס איז געווען א נארישע, אומגעלומפּערטע און איבריגע פער־שווענדעריי.

דער געגאַנטער איד אָבער, אויסערדעם וואָס ער איז געווען נאַ־ריש, האָט עס איהם ניט געשאַדט, ווייל ער האָט גענוג געלד. דאָס טרויעריגסטע דערביי איז, וואָס די אָרעמע קלאסע טאַנצט נאָך אזעלכען.

איהר וועט אָפט בעגעגענען געוועהנליכע קליינע געשעפטס־לייט, אָדער גאָר ארבייטער, וועלכע מאכען עהנליכע חתונות. נאַטירליך

קענען זיי ניט שפּענדען קיין 4000 דאָלאַר, אָבער זיי ספּענדען גענוג צו מאַכען חוזק פון זיך און זיך רואינירען אויף שפּעטער.

מייסטענטהיילס רעכענען, אַז דאָס איז איינפאַך אַ מין „אינ־וועסטמענט", דאָס הייסט, מען מאַכט אַ געשעפט: מען גיט אויס 500 דאָלאַר אויף אַ חתונה און מען קריעגט אריין פאַר טויזענד אָדער גאַר צוויי טויזענד דאָלאַר פּרעזענטען.

אַלע וואָס האָבען דאָס פּראָבירט, האָבען אויסגעפונען, אַז זיי האָ־בען געהאַט אַ גרויסען טעות. זעלטען ווען אַז מען קריעגט פּרעזענטען פאַר דער סומע, וואָס מען האָט אויסגעגעבען אויף דער חתונה. דאַן זעהט אויס די גאַנצע געשיכטע ווי אַ מיאוסע שנאָרעריי.

אָט דאָ ליעגט דאָס טרויעריגע. די געלאַדענע געסט ווייסען אויס־דריקליך, אַז מען האָט זיי ניט גערופען דערפאַר, ווייל מען וויל זיי צוטהיילען כבוד און פערגניגען, נאָר ווייל מען וויל אַ פּרעזענט.

מאַנכע מיטגליעדער פון אַ פאַמיליע און אַנדערע גוטע בעקאַנטע, וועמעס עקאָנאָמישע צושטענדען זיינען ניט אַמבעסטען, און זיי קע־נען ניט קויפען קיין פּרעזענטען, פיהלען זיך זעהר אונבעקוועם ווען מען לאַדעט זיי. זיי ווייסען, אַז אָהן אַ פּרעזענט, איז עס אַ בע־ליידיגונג, אַ שאַנדע, און דערפאַר זיצען זיי אָפט אין דער היים.

דאַן קומען די פּרעזענטען זעלבסט. דריי אָדער פיער מענשען קויפען איינס און דאָסזעלבע, דאָס הייסט, אַביסעל גלאָז־וואַרג. דאָס גלאָז־וואַרג פון אַלע פיער פערזאָנען קען קאָסטען צעהן דאָלאַר, עס האָט ווערטה בלויז דריי און דאָס יונגע פּאָאַר פאַלק דאַרף עס גאַר ניט, ווייל די עלטערן האָבען זיי שוין לאַנג געגעבען דאָס נעטהיגע גלאָז־וואַרג. דערווייל רעכענט מען אויס, אַז דער האָלל, די מוזיק און דער קייטערד סאַפּער האָט געקאָסט ניט ווייניגער ווי 12 דאָלאַר, מען האָט אַלזאָ צוגעלעגט צו די פיער געלאַדענע געסט 9 דאָלאַר.

אין געוויסע פעלע קריעגט מען אַזוי פיעלע ביליגע און געשמאַק־לאָזע פּרעזענטען, דאָס די, נאַר־וואָס פערהייראַטהעטע, שעהמען זיך ענטוועדער מיט דיעזע מתנות, אָדער זיי פערקויפען זיי עמיצען פאַר אַ קלייניגקייט.

ווי מען מערקט זיך אַלזאָ, איז דיעזע אַרט חתונה אַ שלעכטעס געשעפט פון ביידע צדדים, אי פון די וואָס מאַכען די חתונה, אי פון יענע וואָס ווערען געלאַדען. ביידע זיינען ניט צופריעדען.

א שעהנע און איינדרוקספאָלע חתונה קען געמאַכט ווערען אויף פערשיעדענע אופנים.

פאר אַלעמען קומט די צערעמאָניע. זאָל דיעזע זיין אין א שוהל, טעמפעל אָדער פּריוואט, מאַכט ניט אויס. מען לאַדעט אהין די קרובים און אינטימסטע פריינד. ווען די הייראַטהס־צערעמאָניע איז פאָראיבער, איז אַלעס פאָראיבער. דאָס הייסט, דאַן געהט זיך יעדער אהיים. מען מעג מאַכען א סאַפּער פאר'ן ענגען קרייז פון דער פאַמיליע, ווען עס בעטהייליגען זיך פון אכט ביז צוואַנציג מענשען, און פאזיטיוו נישט מעהר.

מענשען וואָס ווילען ניט מאַכען קיין אויסעראָרנטליכעם אויפזעהען אפילו מיט דער חתונה־צערעמאָניע, געהען אוועק צו א רב, לאָזען זיך געבען חופה־וקדושין און דאַן מאַכט מען א קליינעם רעסעפּשאָן אין הויז פון דער כלה'ס עלטערן.

אַנדערע ווייעדער האָבען א חתונה און א באָלל צוזאַמען. וואו מען איז שוין אַלעס יוצא. דאָס הייסט, מען לאַדעט איין וויפיעלע געסט מען וויל, וועלכע פערבלייבען, אין א האָלל, געדונגען צו דיעזען צוועק, אי ביי דער צערעמאָניע, אי ביי א באָלל.

ווי געוועהנליך לאַדעט מען איין דיעזע געסט אויף צוויי א זייגער נאָכמיטאָג, און מען בעצייכענט, אז די הייראַטהס־צערעמאָניע וועט זיין אום 3.30 נ. מ.

צוויי א זייגער נאָכמיטאָג, האָט שוין יעדער גענעסען זיין מיטאָג. מען ערוואַרטעט אַלזאָ מעהר קיינע געדעקטע טישען. אין דער זעלבער צייט אָבער, האָט מען אָנגעגרייט ערפרישונגען, ווי סאָדא, לעקאַך און קענדי. עס הייסט, אז דאָס איז ספּעציעל פאר די דאַמען. די מענער, אויב זיי ווילען קענען זיי אויך פערזוכען עפּעס דערפון, אָבער, מען פערשטעהט, אז די מענער האָבען א בעזונדערעם צימער זיך צו ערהאָלען און רויכערן עפּעס.

ווען די צערעמאָניע איז פאָראיבער, בלייבען איבער חתן־כלה מיט'ן עולם און מען טאַנצט ביז זיעבען אָדער אכט א זייגער אָבענד, און אַלעס ווערט געשלאָסען.

יעדער געהט זיך אַלזאָ ענטוועדער אהיים אָדער אין א רעסטאָראַנט עסען סאַפּער.

מען שפּאַרט דערמיט איין ווענינסטענס פינף הונדערט אָדער זעקס הונדערט דאָלאַר פאַר אַ קייטערד סאַפּער.

נאָך עפּעס מוזען מיר דאָ בעמערקען, און דאָס איז וועגען דער מוזיק.

גאַנצע, גרויסע קאַפּעליעס, ווי אין אַ טהעאַטער, זיינען אונפּאַסענד. פון פיער ביז זעקס מוזיקער איז די והותר. דיעזע דאַרפען נאָר האָבען אַן אויסגעשטעלטען פּראָגראַם וואָס צו שפּיעלען, דאָס איז גאַנץ גענוג.

אַזעלכע חתונות קומען פאָר ביי גאַנץ רייכע פאַמיליעס. ווען מען רעכענט אויס, קאָסטען זיי בעדייטענד ביליגער ווי אַן אָרעמע חתונה.

יעצט קומען די פּרעזענטען וואָס מען גיט ביי אַזעלכע געלעגענהייטען. מען איז זיך נוהג, אַז אַ פּרעזענט גיט נור אַ גאַנץ נאָהענטער פריינד אָדער זעהר אינטימער בעקאַנטער. אַ פּרעזענט מוז זיין עפּעס סובסטאַנציעל, דאָס הייסט, פון אַ בעדייטענדען ווערטה. פון האַלב־פּרעמדע, אָדער גלאַט אַזוי געלאַדענע, ערוואַרטעט מען קיינע פּרעזענטען. דאַן, איז אַ ביליגע זאַך, אַ געשמאַקלאָזע זאַך, איינפאַך אַ בעליידיגונג.

ווען די אָרעמע, אָדער אפילו מיטעל־קלאַסע, זאָל ווירקליך וועלען נאָכטאַנצען די מאָדע, דאַן וואָלטען זיי זיך איינגעשפּאַרט אַ היבשע ביסעל געלד, אויסער דעם וואָלטען זיי געהאַט ווייניגער שברת־הלב און קרענקונג.

פּפליכטען פון מחותנים און האנדלונגען פון פריידענקער

די אָפיציעלע פערטרעטער פון אַ חתונה. — אַ פעראייניגונג פון אַ פריידענקער מיט אַ רעליגיעזען. — ווי זאָל מען האַנדלען? — פערשיעדענע „וועדדינג אַניווערזאַרים".

יעדע חתונה מוז האָבען אַן אָפיציעלען פערטרעטער, און קיין בעסערער, אין דיעזען פאַך, קען ניט זיין ווי די עלטערן פון דער כלה,

װעלכע, װי געװעהנליך, מאכען די חתונה. זיי דארפען אלעם פער־װאלטען און עמפפאנגען די געסט. זיי דארפען זעהען אלעס זאל צו־געהען אין ארדנונג, און, איבערהויפט, קיינעמ׳ס כבוד זאל ניט אונ־געהערט װערען.

װען זיי זיינען די פיהרער און פערװאלטער, איז עס, זעלבסט־פערשטענדליך, אז זיי דארפען אויך אימער זיין די ערשטע אויפ׳ן פלאטץ און זעהען, אז אלעס װערט דורכגעפיהרט װי זיי האבען גע־מאכט דעם פראגראם.

אויב די עלטערן פון דעם חתן זיינען פון דער זעלבער נאכבאר־שאפט און קענען, אונגעפעהר, דיזעלבע געסט, דאן, איז זייער פפליכט, אויך צו ערשיינען זעהר פריה צו דער חתונה, און אנבאטען זייער דיענסט צו העלפען עמפפאנגען די געסט און העלפען צו דער געפאדערטער ארדנונג.

א טאנטע, אן אנקעל, אויב געװינשט פון די מחותנים, קענען זיך אויך בעטהייליגען ביי אזא עובדא. חתן כלה װידער, האבען דער־מיט לחלוטין ניט װאס צו טהאן. זיי דארפען זיין אונגעפעהר װי פאסיװע געסט און טהאן װאס מען הייסט זיי.

די כלה, זעלבסטפערשטענדליך, איז אויפ׳ן פלאטץ. אויב די הייראטהס־צערעמאניע דארף זיין אום צװיי אוהר נאכמיטאג, דאן זאל דער חתן אנקומען מיט צװיי שטונדען פריהער, אויסער װען די מחותנים לאדען איהם צום טיש, װען ער דארף ערשיינען נאך פריהער.

דער חתן דארף ניט זיין דער אלער־ערשטער, אבער ער דארף ניט קומען צוזאמען מיט אלע געסט.

א װיכטיגע פראגע ערשיינט װען מען פעראייניגט א פריידענ־קער מיט א רעליגיעזען צוזאמען.

לאמיר אננעהמען, אז ער איז א פאלשטענדיגער פריידענקער, און די כלה — ניין, עס איז ניט גוט ער זאל א פאלשטענדיגער פריידענקער זיין און זי א פאלשטענדיגע רעליגיעזע. עס איז באלד אזוי שלעכט, װי אז צװיי פערשיעדענע רעליגיאנען װילען זיך פעראיי־ניגען. אבער לאמיר אננעהמען, אז ער איז פריי, פרינציפעל פריי, און זי קימערט זיך ניט, אדער זי איז טאקי ערצויגען געװארען רע־ליגיעז, נאר עס מאכט ביי איהר ניט אויס אהן רעליגיאן. פון דעסט־

ווענגן אָבער האָט זי אַ געוויסענס געפיהל פאר אידישקייט בכלל, ובפרט פאר די געפיהלען פון איהרע עלטערן.

זי האָט זיך נאָך קיינמאָל ניט פאַרגעשטעלט, אז מען קען גאָר הייראטהען אָהן רעליגיעזער צערעמאָניע. דער געדאנק אליין איז פאר איהר נאָך מעהר ווי אן איבעררראַשונג.

וואָס זאָל זי טהאָן ?

עס איז קיין ספק, אז זי דאַרף נאָכפאָלגען דעם וואונש פון איהרע עלטערן. עס איז קיין צווייפעל, אז אנדערש האנדלען וואָלט זי אוועקגעריסען פון איהרע בעסטע פריינדע אין דער וועלט.

אָבער וואָס זאָל ער טהאָן ? ווי זאָל האנדלען דער פרינציפּיעלער פריידענקער ?

דער מאַן, וועמען עס ליעבט אַ פּרויענצימער, קען אויספיהרען זעהר פיעל. ער קען זאָגאר צוברעכען יעדע פעסטונג פון פאָטער־און־מוטער־ליעבע, וועלכע רינגלען ארום זיין כלה ; ער קען איבערהאַקען יעדע פערבינדונג וואָס זי האָט געהאַט מיט איהרע פאַמיליע.

ער קען עס ? מעג ער עס אָבער טהאָן ? דאַרף ער עס אָבער טהאָן ?

עס איז בלויז דאָ איין וועג : און דיעזער איז, צו בעוועגען די עלטערן און די כלה זיי זאָלען דענקען ווי ער. דאָס איז איהם ערלויבט. נאָר אזוי ווי דאָס איז אָפּט אן אומזיסטע ארבייט, האָט ער אַלץ אַ רעכט צו טהאָן ווי זיינע פּרינציפּען דיקטירען איהם ?

ווען ער זאָל הייראטהען מיט דער צערעמאָניע וואָס אנדערע האַלטען פאר הייליג, וועט דאָס לחלוטין גאָר ניט שאַדען זיינע פּרינציפּען ; דאַגעגען אָבער, ווען ער זאָל הייראטהען ווי ער אליין וויל, וועט ער אונגליקליך מאַכען אזוי פיעלע מענשען ארום זיך איינשליסענדיג יענע, מיט וועלכער ער דאַרף אָבפיהרען די וועלט.

איבערהויפּט פרעגט זיך דאָ : פון וועלכער זייט קענען מיר ערוואַרטען די טאָלעראַנץ, פון דער רעליגיעזער אָדער פרייזיניגער זייט ?

רעליגיאָן און טאָלעראַנץ געהען זעלטען האנד אין האנד, פרייזינן און טאָלעראַנץ זאָלען אימער געהען האנד אין האנד. דער פרייזיניגער וואָס טהוט עס ניט, וואָס געהט טראָצ'ן יענעמ'ס געפיהלען, אזאַ פרייזיניגער איז איינפאַך אן ענגער פאַנאַטיקער.

פון דער אַנדערער זייט ווידער, דאַרפען די רעליגיעזע עלטערן

זעהען, ווי ווייט מעגליך, ניט אַנצולעגען צו פיעל רעליגיעזע לאַסט אויף זייער ניט־רעליגיעזען איידעם. זאָל עס זיין גענוג ווען ער איז מקדש זייער טאָכטער כדת משה וישראל, די שבע ברכות, צערעמאָ־ניעס און אַנדערע נעטהיגע זאכען, זאָל מען אויף איהם ניט אויפ־צווינגען.

רעדענדיג וועגען חתונה, געפינען מיר עס פאר נעטהיג שוין צו דערמאָהנען די פערשיעדענע „וועדדינג אַניוועֶרזאַריס", אָדער חתונות־וויעדערהאָלונגען, צו פייערן דעם יום־טוב פון דער ערשטער חתונה.

ביי מאַנכע מענשען, וואו די ליעבע ברענט אימער און דאָס גליק שפּיעלט ביי דער זייט; ביי מענשען וואָס האָבען אַ מין פּערזענלי־כען מאַגנעטיזמוס צו מאַכען אַ סך פריינד און בעקאַנטע — ביי אַזעלכע מענשען פייערט מען יעדעס יאָהר דעם יום־החתונה.

אָבער דיעזע זיינען אויסנאַהמען. ווי געוועהנליך זיינען בעקאַנט דיעזע הויפּט „וועדדינג אַנניווערזאַריעס", די הילצערנע, פינף יעה־ריגע; די בלעכענע, צעהן יעהריגע; די זילבערנע, פינף און צוואַנציג יעהריגע, און די גאָלדענע פופציג יעהריגע.

די הילצערנע חתונה איז איינפאַך אַ צייט פון מונטערקייט, פרעה־ליכקייט און אַמוזירונג.

די געלאַדענע געסט ברענגען מיט הילצערנע פּרעזענטען, נאַטיר־ליך, ניט פון קיין גרויסען ווערטה. מאַנכע געסט, זיך וועלענדיג פאַר־שטעלען, זוכען זוי אויף קאָסטבאַרע האָלץ־שניטצערייען און ברענגען צו אַזאַ חתונה. ווי געוועהנליך אָבער, איז דאָס ניט נעטהיג. אַ טהייל געסט ברענגען מיט אַ הילצערנעם לעפעל, אַ הילצערנעם גאָפּעל, אַ מולטערל, אַ שוועבעלע־האַלטער און אַזוי ווייטער. די הויפּט זאַך ביי אַזאַ חתונה, איז דער גוטער ווילען און דאָס יונגע קאָכענדע בלוט וואָס קומט זיך בעטהייליגען. דען, מען איז זיך נוהג, צו רופען צו אַזאַ שמחה, בלויז יונגע מענשען. נאַטירליך, זיינען די עלטערע ניט אויסגעשלאָסען, אָבער די יונגע זיינען די הויפּט געסט.

ביי אַ הילצערנע חתונה מאַכט מען ניט קיין רעגולערען סאַפּער. מען גיט נאָר אַ צוביים, וועלכער בעשטעהט פון טרוקענע זאַכען. אויף די טישען געפינען זיך אָבער משקאות און פרוכטען.

די בלעכענע חתונה איז אונגעפעהר אַזוי ווי די הילצערנע, מיט

אויסנאהמע, וואָס מען ברענגט בלעכענע כלים. עס איז נאָך אימער די יוגענד וואָס איז זיך משמח.

אַבוואָהל מיר האָבען ערקלעהרט, אַז די פּרעזענטען בעשטעהען פון הילצערנע אָדער בלעכענע כלים, פון דעסטוועגען איז עס גאַנץ פּאַסענד, ווען אַ גאַנץ נאָהענטער פריינד גיט עפּעס אַ ווערטהפאָלע מתנה. די מתנה, ווי געוועהנליך, זיינען פאַר דער פרוי. דער מאַן קויפט אויך דער פרוי אַ מתנה. די עלטערן פוןביידע, אי פון מאַן, אי פון דער פרוי, קויפען עפּעס אַ געשאַנק פאַר'ן הויז.

די וויכטיגסטע נאָך דער חתונה, איז די זילבערנע האָכצייט, געפייערט צו די פינף און צוואַנציג יאָהר פערהייראַטעטעס לעבען.

דאָס איז בעטראַכט פאַר דער גליקליכסטער און ערנסטער צייט פון אַ מענשען'ס לעבען. די געלאַדענע געסט זיינען די מענשען וואָס שטעהען אין די מיטעלע יאָהרען פון לעבען; אַלע דיעזע מענשען זיינען, ווי געוועהנליך, די פונדאַמענטען פון דער עקזיסטירענדער געזעלשאַפט. זיי זיינען אָבער אין דער צייט פון אונאָבהענגיגקייט און זעלבסטשטענדיגקייט.

פאַר אַזאַ געלעגענהייט ווערט געמאַכט אַ גאַנץ רעגעלמעסיגער אָבענד מיט אַ פאָלשטענדיגען סאַפּער. דאָס אַלעס זאָל שטאַטפינדען אין הויז פון דעם פּאָאַר פאָלק, נאָר אויב דער פּלאַטץ איז ניט גרויס גענוג, דאַן זאָל מען נעהמען אַ פּלאַטץ אין אַ קאַפּעע אָדער רעסטאָראַנט, אָבער עס מוז זיין פּריוואַט.

ביי אַ זילבערנע חתונה האָט מען מוזיק, וואָס שפּיעלט געוועהלטע זאַכען נאָך אַ פּראָגראַם, טאַנצען איז ניט אין דער מאָדע, נאָר די יונגע קינדער, וואָס פערשטעהען נאָך ניט אַזוי פיעל דעם ערנסט פון לעבען, טהיילען זיך אָפּ און טאַנצען.

די עלטערע בלייבען ארום די טישען, עסען לאַנגזאַם, טרינקען, און דאַן פאָלגען פאָרטרעגע.

פריהער רעדט דער „חתן”, זיין רעדע דאַרף זיך בעשרענקען אויף צוויי זאַכען; אַ ריקבליק אויף זיינע פינף און צוואַנציג יאָהר פערהייראַטעטעס לעבען, גליק און אונגליק אין דיעזען לעבען, און אַ לעבהאַפטע שילדערונג איבער די מיטגעפיהלען און מיטאַרבייטונג פון זיין פרוי, דורך דיעזער צייט. ערנסט, פיהלענד און צו דער זאַך דאַרף

זיין דיעזע רעדע, און זיך שליעסען מיט א טיעפען דאנק פאר די אנ־וועזענדע פריינד.

נאָך דעם קומט די עלטערן פון די „חתן כלה" דאָס רעכט צו רעדען ; ווען ניט זאָל עס איבערגעהען צו די עלטערע אנוועזענדע.

פּרעזענטען, ווי געוועהנליך, זיינען זילבער, און בעשטעהען פון מעסער, לעפעל, גאָפּלען, שיסלען, בעכער'ס און עהנליכעס אַלץ פון זילבער.

די גאָלדענע חתונה איז די פופציג יעהריגע האָכצייט.

עס איז ווי מען זאָגט, א חתונה פון אַלטע לייט ; בעסער געזאָגט, פון א זיידען מיט א באָבען.

ווען די אַלטעטשקע האָבען דערלעבט צו זיין צוזאַמען און אונאבהענגיג אין זייער אייגענעם הויז, דאַן איז עס ווי דער אָנפאַנג פון א גליקליכען שלום־אַקט פון א גליקליך־ענדיגענדער דראַמע.

די גאָלדענע האָכצייט ווערט אויסשליעסליך געפייערט אין הויז פון די „חתן כלה". עס ווערט געגעבען א רעגעלמעסיגער סאַפּער מיט וויין. די געסט זיינען במעט דורכאויס עלטערע מענשען, מיט אויס־נאַהמע פון די אייגענע קינדער און זעהר נאָהענטע פריינד.

רעדעס ווערען אָפּגעהאַלטען פון זייטיגע מענשען, ניט פון „חתן". קיין מוזיק.

די פּרעזענטען בעשטעהען פון גאָלד. ווען מען איז ניט אימשטאַנ־דע צו געבען גאָלד, גיט מען, ווי געוועהנליך, געגאָלדעטע זאַכען.

די אנוועזענדע געסט באַנעהמען זיך אַזוי רוהיג אַז דאָס איז א פאָלשטענדיגעס קאָנטראַסט צו דער הילצערנער און בלעכענער האָכצייט, ווען אַלעס איז א רוישיג און שטירמיש.

עס איז דאָ נאָך איין חתונה, און דיעזע איז די דיאַמאַנטענע חתונה. ליידער ווערט זי אַזוי זעלטען געפייערט, ווייל „חתן כלה" זיינען דאַמאָלס אַלט אונגעפעהר צו הונדערט יאָהר. דאָס איז די האָכצייט וואָס ווערט געפּראַוועט מיט פינף און זיעבציג יאָהר נאָך דער ערשטער חתונה צווישען דעם זעלביגען פּאָאר פאָלק.

ווי געוועהנליך ווערט אַזאַ האָכצייט פעראַנשטאַלטעט פון די קינדער אָדער קינדס־קינדער. די אַלטע עלטערן גיבען בלויז זייער גע־גענוואַרט און ניט מעהר.

די פעראַנשטאַלטונג קומט אויס פריה, לאָמיר זאָגען, אָנפאַנ־

געגדינג מיט א זעקס א זייגער אבענד און ענדיגט זיך צעהן א זייגער אבענדס.

עס איז ניט קיין שמחה פאר אויסווערטיגע געסט, נאר סטריקט פאר אייגענע. איין גרויסער טיש זאל פעראייניגען די גאנצע פא־מיליע, וואס זיטצען אויסגעזעטצט ארום די גליקליכע „חתן כלה".

רעדעס ווערען געהאלטען פון די אינגסטע פערהייראטעטע מיט־גליעדער פון דער פאמיליע, און עס איז בלויז א מונטערע פאמיליען־פעראייניגונג.

מיר מוזען דא בעמערקען, אז אלע דיעזע אויסגערעכענטע חתונות ווערען נור געפייערט ביי די ערשטע מאן און ווייב, אדער ביי דער פרוי וואס זי האט קיין אנדערן מאן ניט געהאט,

לאמיר ערקלעהרען. אויב א מאן האט חתונה געהאט צו צוואנ־ציג יאהר און זיך גע׳גט, אדער די פרוי איז איהם געשטארבען, און דאן האט ער חתונה געהאט צו דרייסיג און די צווייטע פרוי לעבט, פייערט ער זיין הילצערנע חתונה צו פינף און דרייסיג, זיין בלעכענע צו פיערציג, זיין זילבערנע צו פינף און פופציג, זיין גאלדענע צו אכטציג און אזוי ווייטער.

בעסער געזאגט, הייסט עס, אז ער פייערט די אלע חתונות מיט דער פרוי וואס ער וואהנט די גאנצע צייט. אדער זי פייערט אלע דיעזע חתונות מיט דעם מאן וואס זי וואהנט די גאנצע צייט.

מאן און פרוי

וואס א מאן דארף זיין צו זיין פרוי און וואס זי דארף זיין צו איהם. — זייערע רעכטע און פריווילעגיען. — פארשריפ־טען צו פערהיטען דעם שלום בית. — זאכען אין וועלכע דער מאן דארף פאלגען זיין פרוי.

וואס איז א מאן צו דער פרוי און א פרוי צום מאן ?

א מאן זאל זיין דער פרוי׳ס טאטע, מאמע, ברודער, פריינד, גע־ליעבטער, חבר און מאן !

אַ פרוי זאָל זיין צום מאַן זיין מאַמע, זיין שוועסטער, זיין פריינ־דין, זיין געליעבטע און פרוי!

דאָס אַלעס וואָס מיר האָבען געזאָגט, זיינען אָבער ניט מעהר ווי ווערטער. מען מוז ערקלערען זייער ווירקליכקייט אין לעבען.

ווען אַן אונשולדיגעס מיידעל פערלאָזט איהרע עלטערן׳ס הויז, איז איהר ערשטער שריט אַזא שמערצהאַפטער, אַז עס שיינט איהר, דאָס זי פערלירט אַ גאַנצע וועלט. ווי שטאַרק זי זאָל ליעבען איהר מאַן, קען זי זיך אַלץ ניט טרייסטען אַזוי גיך אויף דעם שריט וואָס זי האָט געמאַכט. זי פערלירט, בוכשטעבליך, אַ טאַטען מיט אַ מאַ־מען, און דאָס מוז ערזעטצט ווערען דורך דעם מאַן, ער זאָל זיין איהר טאַטע און מאַמע צוזאַמען.

דאַן קומט דער ברודער. אַ מיידעל האָט אימער ליעב אַ ברודער. ער איז שטאַרק, יונג, מעכטיג און ליעבענסווירדיג מיט אַ בעזאָנדערער צערטליכקייט. אָט דיעזער ברודער איז אַ בעשיצער און אַ פערטהיי־דיגער. דער מאַן זאָל דאָס אַלעס ווערען פאַר זיין פרוי.

ער מוז זיין איהר אונפעראינטערעסירטער פריינד, איהר קאַמע־ראַד. דאָס מאַכט איהם פאַר אַ טהייל פון איהר לעבען, פון איהר גאַנצע עקזיסטענץ.

דאַן קומט דער געליעבטער.

דער געליעבטער איז יענער, וועלכער האָט זי צום ערשטען מאָל ערבליקט און געבייגקט נאָך איהר געגענוואַרט; וועלכער איז געוועזן גליקליך זי צו זעהען; וועלכער האָט אויסגעדריקט אין זיין יעדער מינע צופריעדענהייט פון איהר געגענוואַרט. זיין צערטליכער קוש, זיין צערטליכע אומאַרמונג און זיין וואַרעמער האַנד־דרוק, דאַרף אי־מער עקזיסטירען.

צו ענדע קומט דער מאַן מיט זיינע צאַהלרייכע פליכטען.

ער איז איהר מאַן און פאַלגליך, דער איינציגער וואָס דאַרף זאָרגען פאַר אַלע איהרע בעדירפניסע אין לעבען. זי האָט מעהר קיי־נעם ניט, וואָס זאָל אויף איהר אַכטונג געבען אויסער איהם, און דערפאַר זאָל ער זיין טריי צו דיעזען פערטרויען.

די יונגע פרוי זאָל וויסען, אַז יעדער מאַן האָט ניט געהאַט קיין צערטליכערע נשמה אין דער וועלט ווי אַ מאַמע. אָט דיעזע מאַמע האָט איהר מאַן פערלאָרען און איז געגאַנגען צו זיין פרוי. וואָס אַ

מענש פערליערט, דאָס פעהלט איהם, אויב ער איז געוואָהנט געוואָרען דערצו, די מאַמע פעהלט איהם געוויס. זי זאָל דיעזע צערטליכקייט ערזעטצען מיט מוטערליכער צערטליכקייט און אויפמערקזאַמקייט.

א מאַן'ס שוועסטער איז אָפטמאָל אן אייביגע זיסע ערינערונג. די פרוי זאָל עס ווערען פאר איהר מאַן. זי זאָל אויך ווערען זיין פריינדין, אָט, אונגעפעהר ווי יענע פריינדין, וואָס האָט פערשטאַנען ווי צו אינטערעסירען זיין גייסט.

דאָס העכסטע אין דער וועלט בעשטעהט פון פערבלייבען זיין געליעבטע.

א געליעבטע מאַכט זיך ניט צודרינגליך, אָבער זי איז אימער אינטערעסאַנט פאר'ן געליעבטען. אָט דיעזע אינטערעסע זאָל קיינמאָל ניט אונטערבראָכען ווערען, זי זאָל זיך ערינערן אן אלעס וואָס איז פאר איהר געווען אַמאָל אינטערעסאַנט און דאָס בעשטענדיג האַלטען פריש.

די לעצטע שורה איז, זי דארף זיין זיין פרוי.

וואָס פאר א וועלט מיט געדאנקען עס ליעגט אין דיעזער פראַזע! פערנינפטיגע פרויען פערשטעהען און בעגרייפען די פולע בעדייטונג, נאַרישע פרויען, ליידער, קען מען גאָר ניט אויסלערנען.

עס איז ניטאָ קיין זאַך אין דער וועלט, וואָס א פרוי קען ניט אויספיהרען ביי איהר מאַן, ווען זי בעגרייפט ווי ארומצוגעהען מיט איהם. א פרוי קען מאַכען פון איהר מאַן אלעס וואָס זי וויל, ווען זי פערשטעהט ווי צו האנדלען מיט איהם.

זי דארף נאָר ניט פערגעסען, אז מאַן און ווייב זיינען איין ליב, און דיעזער ליב טאָר קיינמאָל ניט צוטהיילט ווערען דורך אונפאַסענדער אויפפיהרונג אָדער אונפאַסענדע האלטונג.

דער גאנצער שלום־בית הייננט אָב דערפון.

מאַן און פרוי האָבען רעכטע צוזאַמען און רעכטע בעזונדער.

מיר וועלען פריהער בעטראַכטען די רעכטע פון מאַן.

אין דער וואהרהייט געשפּראָכען, זאָלען די מענער־רעכטע ניט זיין גרעסער ווי די פרויען־רעכטע, ווייל זייער לעבען בעשטעהט פון א שותפות מיט גלייכע פריווילעגיען. ליידער אָבער איז דער מאַן, דער פערדיענער און ברויט־געבער, דער בעל־הבית.

מיר וועלען דאָ געבען א ביישפיעל פון די געזעטצליכע רעכטע,

אין וועלכע עס שפּיגעלען זיך אימער אָב די געזעלשאַפטליכע. א מאַן קען ניט פערקויפען זיין ריעל־עסטייט אָהן דער אונטערשריפט פון זיין פרוי. איז דאָס דערפאַר ווייל זי איז א גלייכער בעל־הבית מיט איהם? ניין, עס איז נאָר דערפאַר, ווייל זי האָט א רעכט איינצומאהנען איהר דאורי־ראיט, נדן, אָדער כתובה־געלד. מעהר ווי צו דער כתובה האָט זי קיין רעכט ניט. א סימן האָבען מיר, אז אין פאַל פון א גט, ווען זי ברעכט דעם קאָנטראַקט, לאָמיר אָננעהמען, דורך עובר זיין אויף די מאָראַל, דאַן פערלירט זי אַלע רעכטע צום מאַן'ס אייגענ־טהום, אפילו ווען זי האָט געאַרבייט גלייך מיט איהם דארויף. דאַ־גענגען וויעדער, ווען ער האָט עובר געווען אויף די מאָראַל, קען זי העכסטענס פערלאַנגען איהר כתובה־געלד און הוצאות צום לעבען, זאָנסט געהערט אַלעס צו איהם.

אין דעם, ווי געזאָגט, שפּיעגעלט זיך אָב אויך דאָס געזעלשאַפט־ליכע לעבען צווישען מאַן און ווייב. ער האָט אַלע רעכטע, און זי זעהר ווענוג.

אָבער די וועלט שטעהט ניט אויף איין אָרט, און די מאַניערען, אָדער עטיקעטע, האָט געשאַפען געוויסע אָפענע טויערן, ווי אויך גע־וויסע גרענעצען פאר די פערשיעדענע רעכטע פון מאַן און ווייב.

שטרענג געשפּראָכען, זאָל דער מאַן ניט געהען אין קיין פּלאַטץ וואוהין די פרוי טאָר ניט געהען, וואָס עס איז אונהייליג פאר איהר, איז אויך אונהייליג פאר איהם. עס זיינען ניטאָ און עס זאָלען ניט זיין קיין צווייערליי וועלטען פאר מאַן און ווייב בעזונדער. זיי מוזען ביי־דע טהיילען זייערע פערגניגענס און אמוזירונגען.

ליידער אָבער איז דאָס א גרויסער פערלאַנג. נאָר דער עכטער עהרענמאַן, דער וואהרער ליעבענדער מאַן, דער ביישפּיעל פון אַנ־שטאַנד, האַנדעלט אזוי, אָבער פאר יענעם דאַרף מען קיינע פאָר־שריפטען, ער איז סיי־ווי־סיי א מאָדעל זעלבסט פון וועלכען אַנדערע זאָלען לערנען.

די רעדע איז דאָ וועגען אזעלכען, וואָס מוז איינגעהאַלטען ווערען ווערען דורך די רעגלען פון עטיקעטע.

א מאַן קען אריינגעהען אין א מענער־קלוב, אבענד, און דאָרט איינמאָל אָדער צוויי מאָל אין וואָך, ביז 9 א זייגער. פון דאַן אַן און ווייטער, מוז ער זיין ביי זיך אין הויז.

דער מאַן דאַרף ניעמאָלס פערברענגען אין פּאַרמעלער פּרויען־געזעלשאַפט אָהן דער אַנוועזענהייט פון זיין פרוי.

ווען אַ מאַן ווייס, אַז זיין פרוי האָט פאַר איהם פּאַרבערייטעט מיטאָג אָדער סאַפּער, זאָל ער זיין פּינקטליך און גענוי אין דער היים. קיין אַנדערע איינלאַדונג קען און מעג ערזעטצען וואָס זיין פרוי האָט פּאַרבערייטעט. מיט אויסנאַהמע פון נעטהיגע און שטרענגע געשעפטען, זאָל קיין אַנדערע זאַך איהם ענטשולדיגען פון ניט אַהיים קומען. אויך דאַרף ער, אין צייט, לאָזען וויסען זיין פרוי, אַז זי זאָל אויף איהם ניט וואַרטען.

אין געזעלשאַפט, צווישען פרעמדע מענשען, זאָל זיין פרוי זיין די איינציגע דאַמע מיט וועלכער ער פערקעהרט, אויסער, ווען עס איז דאָ פאַמיליע און נאָהענטע בעקאַנטע, און מען וועקסעלט זיך אָב אין געשפּרעך.

ווען עס זיינען דאָ געסט אין הויז, איז דער מאַן־גאַסט דער גאַסט פון דעם מאַן און דער פרוי־גאַסט, דער גאַסט פון דער פרוי. פון דעסטוועגען קען מען זיין אויפמערקזאַם פון ביידע זייטען.

מענער ערלויבען זיך אַמאָל אוועקצוגעהען אויף אַ גאַנצער נאַכט. עס איז אַ גרויסער חסרון. נאָר היינט־וועלטיגע געשעפטס־לייט זאָגען, אַז אַזאַ מין אַמוזירונג ביי אַ קאָרטען־טיש אָדער שאַך־שפּיעל, גיט זיי ערנייערטע ענערגיע. ווי די זאַך איז, זאָל דאָס קיין מאַן טהאָן, ביז ער האָט עס ניט ערקלעהרט פאַר זיין פרוי און זי האָט איינגעשטימט. דאַן זאָל זי אויך גענוי וויסען וואו ער איז, כדי, ווען נעטהיג איז איהם צו קענען דערגרייכען.

אַ מאַן'ס פערמעגען, געזעטצליך, איז זיין אייגענטהום. דאָך האָט קיין מאַן אַ רעכט „צוזוצעהלען" זיין פרוי דעם גראָשען אין טאַש אריין. דאָס קען נאָר געשעהען דאַמאָלס, ווען די פרוי איז אַן אויסעראָרענטליכע פערשווענדערין, און פון אַזעלכע אויסנאַהמס־פעללע רעדען מיר ניט.

אויב דער מאַן לעבט פון אַ געוויסען געהאַלט, דאַרף ער זיך איבערלאָזען גענוג פאַר זיינע אייגענע פּערזענליכע הוצאות און דאָס איבעריגע איבערגעבען זיין ווייב. זי זאָל אימער זיין די אַלגעמיינע פערוואַלטערין פון הויז.

קיין מענש האָט אַ רעכט צו פרעגען זיין ווייב אויף חשבון, כל זמן ער בעמערקט קיין אויסערגעוועהנליכקייט אין איהר פיהרונג.

דער פרוי'ס פפליכטען זיינען פיעלפאכיגער.

די פרוי דארף וויסען, אז עס נאָך ניט געבוירען געוואָרען קיין מאַן, וואָס זאָל ניט זיין אייפערזיכטיג. און עס איז נאָך ניט געבוירען געוואָרען קיין פרוי וועמעס האנדלונג עס ווערען ניט קריטיקירט.

זי מוז דאָ אַלזאָ אימער יוצא זיין, אי פאַר'ן מאַן, אי פאַר דער וועלט.

די פרוי דארף קיינמאָל ניט רעדען מיט קיין פרעמדען מאַן אבזיכטליך אונטער פיער אויגען. פאַר אַלעמען מוז אין גאַנצען פערשווינדען יענע אַנדערע פריינדליכקייט צו מענער וואָס זי האָט געוויעזען פאַר דער חתונה. זי מוז צייגען פיעל מעהר רוה, בעשיידענהייט און געלאַסענהייט.

דאָס דארף זיין ביי זיך אין הויז, אין אַ פובליק פלאַטץ און אין אַ פרעמדעס הויז.

און וועהרענד אַ מאַן האָט אַ רעכט צו געהן ערגעץ און פערבלייבען ביז צו געוויסע אַבענד־שטונדען ניט אָנגעפרעגט, זאָל דאָס קיין פרוי ניט טהאָן, ווענינגסטענס ניט ביז נאָך די ערשטע פינף יאָהר פערהייראַטעטעס לעבען.

די פרוי דארף ניט האָבען קיין פריינד אָדער פריינדין, אונבעקאַנט צו איהר מאַן. זי דארף קיין פריינד אָדער פריינדין ניט עמפפאַנגען אין איהר הויז, אָהן דער איינשטימונג פון איהר מאַן, אָדער זיי גאָר ניט עמפפאַנגען, ווען איהר מאַן שטימט ניט איין.

דאָס אַלעס וואָס מיר רעכענען דאָ אויס, אַלס פאָרשריפטען פאַר דער פרוי, איז, ווייל דער מאַן איז די אייפערזיכטיגסטע בריאה אין דער וועלט. עס איז קיין אונטערשיעד אויב ער איז פון הויכגעבילדעטע קלאַסע, אָדער פון גאַנץ געוועהנליכען שטאַנד.

וועה צו דער פרוי, וועלכע האָט ארויסגערופען ביים מאַן פערדאַכט. וואויל צו דער פרוי, וואָס קען האַלטען דעם מאַן'ס גייסט אין אַ רוהיגען צושטאַנד.

נאָטהווענדיגקייט אָדער בעדירפניסע, ארבייטען זיך אויס אין זאָגענאַנטע עטיקעטע רעגעלען.

ווייל דער מאַן איז אייפערזיכטיג, דערפאַר זאָל די פרוי אַזוי האַנדלען, אַז ער זאָל דיעזע אייפערזוכט ניט דאַרפען אַרויסווייזען.

דאָס בעוואַהרענט דעם פריעדען פון דער פאַמיליע און דאָס גליק פון מאַן און ווייב.

עס זיינען דאָ פרויען, וואָס האָבען ניט די מינדעסטע אַהנונג פון ביזנעס, געשעפטען. אָבער זיי האָבען ליעב דער מאַן זאָל זיי דערצעהלען וואָס פאַר אַ געשעפטען ער מאַכט. אַ מאַן וויל אויך זיין פרוי זאָל וויסען וואָס ער טהוט, אָבער ניט אַלע פרויען האָבען געדולד דאָס אויסצוהערען.

דערפאַר, ווען דער מאַן דערצעהלט איהר איינינע מאָל איבער זיינע געשעפטען און ער זעהט אין איהר קיין אינערליכע אינטערעסע, איז עס מעהר ניט ווי רעכט, אַז ער זאָל מעהר ניט האָבען צו טהון מיט איהר אין אַזאַ ענין.

די פרוי זאָל עס דאַמאָלס ניט בעטראַכטען פאַר אַן עולה, וואָס דער מאַן פערטרויעט זיך ניט אויף איהר, אַ פרוי זאָל בעגרייפען, אַז כל זמן זי איז אַליין ניט פעראינטערעסירט אין אַזעלכע זאַכען, דאַן זאָל זי ניט פאָדערען צו וויסען, וואָס עס טהוט זיך ביי איהם אין קרעמעל, פונקט ווי ער דאַרף ניט וויסען וואָס עס טהוט זיך ביי איהר אין טעפעל.

פרויען ווידער, וואָס פערשטעהען יאַ געשעפטען און זיינען אין דעם שטאַרק פעראינטערעסירט; פרויען וואָס וויסען איבער אַלע מסחרים פון זייערע מענער, זאָלען קיינמאָל ניט אויפטרעטען מיט גבורה און זאָגען: „איך וויל אַזוי!”

ווי געוועהנליך איז דער מאַן, וואָס איז אריינגעטהאַן אין ביז־נעס, מעהר געשעפטס־מאַן ווי די פרוי. נאָר ווען זי בעגרייפט, אַז טראָטץ דעם בעגעהט ער אַ פעהלער, זאָל זי צו איהם צוגעהען מיט גוטען. עס איז ניטאָ קיין זאַך, וואָס אַ פרוי קען ניט אויספיה־רען ביים מאַן מיט גוטען, מיט געדולד און מיט ארגומענטען.

דער מאַן ווידער, אין אַזאַ פאַל, דאַרף זיך גוט איינהערען צו די טענות פון דער פרוי, און אפילו ווען זי האָט נאָר פופציג פראָ־צענט רעכט. דאַרף ער זי אויך פאָלגען.

איבערהויפט זאָל אַ מאַן כמעט אימער פאָלגען זיין פרוי, ווען זי הייסט איהם ניט געהען אין שותפות מיט קרובים און גוטע ברידער.

אין די גרויסע שטעדט, וואו מענער זיינען מייסטענטהיילס בעשעפטיגט אין אָפיסעס, האַלט מען, היינטיגע צייטען, מייד־לעך אַלס סטענאָגראַפקעס, בוכהאַלטערינס, אָדער אַזוי ביי אַנדע־רע אַרבייטען. פונקט ווי דער מאַן האָט אַ רעכט צו זיין אימער איי־פערזיכטיג, אַזוי האָט די פרוי אויך אַ רעכט אַ מאָל צו זיין איי־פערזיכטיג. ווען איהר געפעהלט ניט אַזאַ אַנגעשטעלטע אין איהר מאַן'ס אָפיס, זאָל ער, אויס רעספּעקט צו איהר וואונש, באַלד ער־פילען איהר פערלאַנג און פערמיידען אונאַנגענעהמע סצענעס וואָס קענען נאָכפאָלגען.

ווען אַ מאַן זאָגט, אַז איהם געפעהלען ניט געוויסע חבר'טעס, וואָס זיין פרוי האָט, דאַרף די פרוי ניט פיעל קלערען, און דיעזע חבר'טעס באַלד אויפגעבען.

עלטערן זיינען אַ גרויסע זאַך, מען קען זיך ניט קויפען קיין אַנדערן טאַטען און קיין אַנדערע מאַמע. אָבער טהייערער פון אַלעס אין דער וועלט, איז די גליקליכע פאַמיליע. עלטערן, דעם מאַן'ס אָדער דער פרוי'ס, זיינען אָפט אַ שטערונג אין דער פאַמיליע. עס איז יעצט ניט די פראַגע פון רעכט אָדער אונרעכט, נאָר פון גליק און פריעדען.

אויב דער מאַן בעהויפּטעט, אַז די שוויעגער וואָס וואָהנט ביי איהם, מאַכט איהם ניט גליקליך, דאַן איז עס די פפליכט פון דער טאָכטער צו זעהען, אַז איהר מאַמע זאָל וואָהנען ערגעץ אַנדערש. נאַטירליך, דאַרף מען די מאַמען ניט אַרויסוואַרפען, נאָר עס קאָסט אימער ביליגער צו בעצאָהלען פאַר דער מאַמע'ס לאָזשיע און באָארד, ווי צו האָבען דעם מאַן'ס אייביגע פאָרווירפע.

עהנליכעס דאַרף זיין פון דעם מאַן'ס זייט, ווען זיין פרוי איז ניט צופריעדען מיט זיין פאַמיליע.

שוועהר און שוויעגער זיינען זעהר גוטע קרובים ווען זיי וואָהנען פון וויטענס.

יעדע מאַמע שטעלט זיך פאָר, אַז איהר זוהן איז דער בעסטער יחסן און תכשיט אין דער וועלט; און קיין פרוי איז ווערטה צו זיין זיין לעבענס־בעגלייטערין. יעדע מאַמע וואָס האָט אַ טאָכטער שטעלט זיך פאָר, אַז קיין בעסערעס אין דער וועלט ווי איהר טאָכ־

טער איז, געפינט מען נישט, און וואָס דער אידעם זאָל ניט טהאָן, איז ער ניט יוצא, ניט פאר דער טאָכטער און ניט פאר איהר.

מילא, אז דיעזע מיינונגען ווערען נאָך אויסגעדריקט פון דער וויטען, איז ניט אזוי געפעהרליך, אָבער פון דער נאָהענט, זייענען זיי איינפאַך אונערטרעגליך.

עס איז אַ גרויסע עטהישע פראגע, דאָס ווען אַ מאן, אַ פריידענקער, הייראַטהעט א פרוי אַ רעליגיעזע, וואָס פאר אַ קיך זאָל זי דארפען פיהרען, ווען ער וויל ניט קיין מילכיגס און פליישיגס, אָדער גאָר קיין כשרות. אין אזא פאַל דארף דער מאן ווי־סען, אז זיין פרינציפּ פערביעטעט איהם ניט צו עסען קיין כשרות, וועהרענד איהר פּרינציפּ פערביעטעט איהר צו עסען טרפות. די קיך מוז אַלזאָ זיך פיהרען ווי זי וויל.

עהנליכעס איז אויך אין פאַל ווען זי איז פריי און ער איז רע־ליגיעז. אויך דאַן זאָל די קיך זיין אַ כשר'ע.

דאָס הייסט, וואָס עס שאדעט איינעם ניט צו זיינע פּרינצי־פּיעלע איבערצייגונגען, זאָל ער אימער נאָכגעבען דעם צווייטען, ווען עס האנדעלט זיך אום פּרינציפּ.

עס זיינען פאראן מענשען, וואָס זיינען די גוטסקייט און העפ־ליכקייט זעלבסט צו פרעמדע. מען קען זיי איבעראַל אַלס גוטע און עדעלע ברואים, נאָר ביי זיך און פאר זיך, פאר די אייגענע זיינען זיי שלעכט און גראָב.

מאַנכע מענער זיינען די עדעלסטע אין זייער העפליכקייט צו אַ דאמע. ווען עס האנדעלט זיך אום איינער צו העלפען און אונטער־שטיטצען, האָבען זיי אָן אָפענע האנד, אָבער צו זייערע אייגענע פרויען זיינען זיי ברוטאַל און גיעבען זיי אָפט ניט געגוג וואָס זיי בע־נעטהיגען.

דאָס צייגט אָן דעם כאראַקטער פון אַ פאַלשען מענשען, וועלכען מען טהאָר ניט טרויען.

אַן עהרענמאַן שולדעט זיין ערשטע העפליכקייט זיין אייגענער פרוי. דאַן פאָלגען אַנדערע. אַן עהרענמאַן דארף פריהער זעהען זיין הויז זאַט, דאַן קלעהרען וועגען אַנדערע.

אַ געוואַלטיגע גרויסע ראָלע שפּיעלט די בענעהמונג פון דער פרוי אין איהר אייגענעם הויז.

די פרוי וואָס פערוואַנדעלט איהר הויז אין אַ פּאַלאַץ, איז אַליין אַ קעניגין, און זי מאַכט אויך דער מאַן ער זאָל זי רעספּעקטירען אַלס קעניגין.

עס איז אַ פאַקט, אַז גרויסע און בעריהמטע שעהנהייטען, וואָס האָבען געהייראַטהעט מיט זייערע מענער, וועלכע האָבען זיך פערליעבט אין זיי, האָבען ניט לאַנג געקענט אַנהאַלטען זייער גליק. דאַגעגען ווידער אַנדערע, כמעט גאָר קיין שעהנע, האָבען אַבגעפיהרט אַ גליקליכע וועלט מיט רעספּעקטאַבלע מענער.

ווארום איז דאָס ?

גאַנץ איינפאַך, די שעהנע פרוי ציהט נאָר אָן דעם מאַן אויף אַ קורצע צייט, אויב אַלעם ארום איז ניט שעהן.

אויב אַלעס ארום איהר איז ניט שעהן, דאַן ווערט די גרעסטע שעהנהייט אַ מיאוס'קייט. אויב אַלעם ארום איהר איז שעהן, דאַן ווערט די מיאוס'קייט אַ שעהנהייט.

די הויז מוז זיין זויבער און ריין ; דער טיש פיין געדעקט און דער מיטאָג זאָל ארויסשמעקען פון דער קיך. די פרוי אָנגעצויגען אין אַ שעהנע קאָך־קלייד מיט אַ ווייסער שירצע. ווייזט דעמאָלס דעם מאַן, וועלכער זאָל ניט זיין גליקליך. אויב עס געפינט זיך יאַ אַזאַ מאַן, דאַן איז ער אַן אויסנאַהמע, נאָר דער דורכשניטליכער מאַן, איז גליקליך און צופריעדען מיט אַזאַ ערשיינונג.

זויבערקייט און ווירטהשאַפט אין אַ הויז, זיינען די קרוינען פון דער פאַמיליע.

מאַנכע פויללענצערישע מענער זיינען שוין דאדורך געוואָרען פלייסיג. מאַנכע טויגעניכטסען האָבען דאדורך ערוואַכט צו די גרעסטע טהעטיגקייטען.

עס איז קיין אונטערשיעד ווי לאַנג מען איז פערהייראַטהעט, די אַנקונפט פון דעם מאַן זאָל אימער זיין בעטראַכט פונקט ווי די אַנקונפט פון דעם חתן.

און יעדע פרוי געדענקט, אַז ווען דער חתן האָט בעדאַרפט קומען, האָט מען פאַר איהם צוגעראַמט דאָס הויז, געדעקט אַ פיינעם טיש און אַליין איז מען געווען ריין אָנגעטהאָן.

אייפערזוכט

אייפערזוכט אַ רעזולטאַט פון ליעבע. — פערשיעדענע זאָר־טען אייפערזוכט. — פון וואַנען שטאַמען אַ בעזונדערע מאָראַל פאַר מענער און אַ בעזונדערע מאָראַל פאַר פרוי־ען ? — די גרעסטע פעראַנטוואָרטליכקייט ליעגט אויף דער פרוי.

פונקט ווי עס זיינען דאָ פערשיעדענע גראַדען ליעבעס, אַקו־ראַט אַזוי געפינען זיך פערשיעדענע גראַדען אייפערזוכט.

איין זאַך איז זיכער : אייפערזוכט איז אַ רעזולטאַט פון ליעבע.

אייפערזוכט איז עפּעס אונגעפעהר ווי אַ געליעבטעס שפּיעל־כעל ביי אַ קינד, וואָס וויל ניט, אַז אַן אַנדערעס קינד זאָל עס בעריהרען.

אין דער זעלבער צייט, דאַרף מען ניט פערגעסען, אַז איי־פערזוכט איז אויך אימער דער רעזולטאַט פון מיסטרויען, אָדער ווען איין צד קען זיך ניט פערלאָזען אויפ׳ן צווייטען ; בעסער גע־זאָגט, ווען איין צד איז ניט איבערצייגט, אַז דער צווייטער צד איז געטריי און אויפריכטיג.

ווען צוויי מענשען ליעבען זיך גלייך און טרויען זיך גלייך ; ווען צוויי מענשען האָבען אָפענע הערצער און אָפענע נשמות איינער פאַר׳ן צווייטען, דאַן איז דאָרט מעהר קיין רייד ניטאָ פאַר קיין אייפערזוכט.

אייפערזוכט, ווי געזאָגט, פאַנגט נאָר אָן דאָרט, ווען איין צד, אָדערביידע צדדים האָבען אורזאַכע ניט צו געטרויען איינער דעם צווייטען.

מיר בעהויפּטען אַלזאָ, אַז אייפערזוכט איז ניטאָ דאָרט וואו די ליעבע איז פאָלקאָמען פוןביידע זייטען ; גראַדע אַזוי איז ניטאָ קיין אייפערזוכט, ווען דער האַס איז פאָלקאָמען אפילו פון איין זייט. דאָס הייסט, אויב צוויי האַסען איינער דעם צווייטען, דאַן האָט סאַי־ווי־סאַי אויפגעהערט יעדע שפּור פון אייפערזוכט. וויע־

דער, ווען איינער אליין האסט, דאן איז ביי דעם איינעם שוין קיין אייפערזוכט ניטא.

יעצט ווידער צוריק צום אייפערזוכט.

ווען א מאן איז אייפערזיכטיג איבער זיין פרוי, דאן איז עס א פאקט, אז ער ליעבט זי און געטרויעט זי ניט.

דאס זעלבע איז אויך פערקעהרט, ווען די פרוי איז אייפער־זיכטיג איבער'ן מאן; זי ליעבט איהם און טרויעט איהם ניט.

ביי דער אייפערזוכט געגען פרויען, מעג מען, מיט זיכער־הייט, בעצייכענען ניינציג פראצענט פאר פאלש; דאס הייסט, אייפערזוכט וואס קומט בלויז דורך אונבעגרינדליכען פערדאכט.

אבער אונבעגרינדעטער פערדאכט זעלבסט האט אויך א גרונד.

צום ביישפיעל: די פרוי איז, פון א נאטירליכען לעבהאפ־טען טעמפעראמענט. אזעלכע פרויען זיינען, זעהר אפט, שטארק ריידעוודיג און רעדענדיג, זיינען זיי ניט מבחין צו וועמען זיי רייד־דען; צו פרויען אדער צו מענער. אין זייערע בענעהמונגען זיינען זיי אויך אויסערארענטליך פריינדליך צו סאי־וועמען. דער מאן וויע־דער איז ענטוועדער פון א פערקעהרטען טעמפעראמענט, אדער ער איז גלאט אזוי א מאן, וואס רעכענט, אז אפילו זיין פרוי'ס פריינד־ליכעם שמייכעל איז אויך זיינער.

א מיליאן געדאנקען שוועבען דורך אין זיין געהירען און ער שאפט בילדער מיט סצענען, פון וועלכע זיין פרוי האט גאר קיינ־מאל ניט גע'חלום'ט.

דיעזע בילדער און סצענען ווערען יעדעס מאל אלץ מעהר בולט און זיי שטעהען איהם פאר די אויגען וואו ער געפינט זיך, אי־בערהויפט ווען ער איז ניט אין דער היים.

דאס איז אויך אפטמאל די אורזאכע וואס א מאן קומט אהיים, און איז וויטהענד אהן א פאר וואס. ער קומט ניט אהיים ווען מען ערווארטעט איהם, נאר ווען די אייפערזוכט טרייבט איהם. ער רעדט ניט קיין ווארט דאריבער, ער שווייגט איבער זיינע מא־טערענדע געדאנקען, אבער יעדעס מאל ברעכט אויס זיין וואוטה ווי א פייער שפייענדיגער בארג.

ווען מיר רעדען יעצט פון רעכט, דאן מוזען מיר זאגען, אז די פרוי האט געווים א רעכט אויף איהר נאטירליכען און אונשולדי־

נען לעבהאפטען טעמפעראמענט. אין פאמיליען־לעבען מוז מען אבער פיעלע מאל פערבוינגען דאס רעכט און זיך אונטערוואַרפען דער עטי־קעטע, וואס אין דער שליסעל פון פריעדען.

א פערהייראטהעטעטע פרוי מוז וויסען, אז איהרע פריהעריגע פרייע בענעהמונגען און האנדלונגען, ווי אונשולדיג זיי זאלען נאך זיין, מוזען זיי אויפהערען נאך דער חתונה.

די עטיקעטע פאדערט, אז א פערהייראטעטע פרוי זאל ניט שטיפען, לאכען, אדער זיך אפילו בלויז פערטיעפען אין געשפרע־כען מיט פרעמדע מענער. זי מוז אבער געדענקען, אז דאס קען ניט נאר ארויסרופען אייפערזוכט, גיפטיגען אייפערזוכט, ביי איהר איינענעם מאן ; זאנדערן אויך ארויסרופען פערדעכטיגע געדאנקען ביי פרעמדע מענער. מענער האבען פיינד צו זעהען א לעבהאפטע פרוי און דענקען גוטעס איבער איהר. די איינציגע לעבהאפטיגקייט א מאן האט ליעב אין א פרוי, איז נאר ווען זי איז זיינע. זאנסט בעטראכט ער זי פאר דער ערגסטע.

ניט ווייט פון דיעזער טבע איז אויך די פרוי. זי רעכענט, אז דער מאן איז אויסשליעסליך איהרער און קיין אנדערע פרוי האט ניט קיין רעכט איבער איהם. דער מאן פון א לעבהאפטער דיספא־זיציאן רופט אויך ארויס אייפערזוכט ביי זיין פרוי.

אין דערזעלבער צייט אבער, טראכט די פרוי ווענינער איבער וועגען איהר מאן, ווי דער מאן וועגען דער פרוי. די פרוי הייראטה און בעשליעסט זאפארט, אז איהר מאן דארף זיין אבוועזענד פון איהר א היבשע צייט אין מעת־לעת, און זי בעשליעסט אז ער דארף זיין אנשטענדיג אבוואהל זי איז ניט דערביי. גאנץ שטארקערע אור־זאכען מוזען בעוועגען די פרוי צו ווערען אייפערזיכטיג.

יעדענפאלס אבער, זאל דער מאן וויסען, אז ער האט אויך א גרענעץ. זיין האלטונג נעגען איבער פרעמדע פרויען זאל זיין א בעשיידענע.

מיר קעהרען צוריק צו דער פרוי און צו איהרע אידעען און האל־טונגען אין אזא בעציהונג.

מאראל, איינענטליך, איז א רעלאטיווער בעגריעף ; בע־סער געזאגט, עס איז אן עפעס ווי איינער פאסט עס אויף. דער־פאר איז מאראל ווייט ניט אזא וואהרהייט ווי די מאטהעמאטיק.

צוויי מאָל צוויי איז פיער איבעראַל, אין אַלע לענדער און אין אַלע שפּראַכען. די מאָראַל איז אָבער ניט די זעלבע איבעראַל און אפילו ניט אין די מענשליכע שפּראַכען.

אין געוויסער ערטער, ביי די שוואַרצע, פון איסט אַפריקאַ, איז עס גאַנץ מאָראַליש, ווען אַ גאַסט קומט, אַז דער בעל הבית זאָל איהם מכבד זיין מיט זיינער אַ פרוי אויף אַ נאַכט אָדער צוויי. קיינער וועט חלילה ניט אויפוואַרפען דער פרוי, אַז זי איז דערפאַר אונמאָראַליש, און קיינער וועט ניט זאָגען דעם מאַן, אַז ער האַנ־דעלט ניט ריכטיג. פערקעהרט, אַזאַ הויז ווערט בעצייכענט אַלס אַ צענטער פון העפליכער הכנסת־אורחים.

אין יאַפּאַן, איבערהויפּט אין די גרויסע שטעדט, איז עס גאָר קיין עולה ניט, ווען אַ מיידעל פערקעהרט מיט אַ פרעמדען מאַן פאַר דער חתונה. נאָך דער חתונה אָבער, מוז זי זיין סטריקט אין איהר אויפפיהרונג. אין פּאַריז ווידער, איז עס פּונקט פערקעהרט. ביז צו דער חתונה דאַרף אַ מיידעל זיך שטאַרק היטען, נאָך דער חתונה איז עס כמעט אין דער מאָדע צו האָבען אַ געליעבטען הינטער דעם מאַן׳ס פּלייצעס.

אַלזאָ, ווי געזאָגט, איז מאָראַל אַ מין אויפפיהרונג פון מענ־שען ווי דער בעגריעף ווערט געמאַכט און רעגולירט.

אין אונזערע מדינות, ווי די פעראייניגטע־שטאַאטען און אַלע אַנדערע אַנגלאָ־זאַקסישע, גערמאַנישע און סלאַווישע לענדער, לויט די רעגעלען פון מאָראַל, אַז די פרוי איז די פרוי פון איין מאַן, ניט פון צוויי אָדער מעהרערע אין דער זעלבער צייט.

דער מאַן, על־פּי־יושר, האָט ניט מעהר רעכט, אין דיעזער בעציהונג, ווי די פרוי. אָבער רעכט און אויפגעפּאַסטע מאָראַל זיי־נען צוויי פערשיעדענע צושטענדען.

מאָראַל איז, אונגעפעהר, ווי אַ מנהג; דערפאַר זאָגט מען, כמעט ביי אַלע פעלקער, אַז „אַ מנהג ברעכט אַ דין". עס מעג זאָ־גאַר זיין פערשריעבען אין שטראָף־געזעטץ־בוך אַלס אַ פערברעכען צו טהאָן אַ געוויסע זאַך, נאָר ווען עס ווערט אָבער אַ מנהג, דאַן האָט דער דין קיין ווערטה.

טהעאָרעטיש זאָל אַ מאַן ניט פערקעהרען מעהר ווי מיט דער פרוי, וואָס ער איז פערהייראַטעט. אין פּראַקטישען לעבען אָבער

איז עס ניט אזוי. מענער ערלויבען זיך אַלערליי פרייהייטען און אי־בערטרעטען די געזעצע פון מאָראַל, און די וועלט קוקט אויף דעם גלייכגילטיג.

אין א היבשע ביסעל ציוויליזירטע לענדער קען דער מאן קלאָ־גען זיין פרוי אויף אַ שיידונג פאר עובר זיין אויף די מאָראַל, דאָ־גענען אָבער די פרוי קען פאר אזא זאך ניט פערקלאָגען דעם מאן אויף אַ שיידונג, סיידען זי ווייזט אויף אויך פערנאַכלעסיגונג. און אַפילו דאָרט, וואו די פרוי האָט דאָס זעלבע רעכט פאר'ן געזעטץ, ווי דער מאן, קריעגט זי זעלטען ארויס אַ שיידונג בלויז פאר דיעזען איינציגען פערברעכען.

דאָס אַלעס בעווייזט, אז דער מאן האָט מעהר פרייהייט אין דיעזער בעציהונג ווי די פרוי, און די מענשען האָבען איינגעפיהרט צוויי־ערליי מאָראַליטעטען, איינע פאר'ן מאן און דאָס צווייטע פאר דער פרוי.

מאדאם שאַרלאָט גרעניער, אַ פראַנצויזישע דאמע און אַ שריי־בערין איבער „מאָראַל אין דער הייראַטה", זאָגט פאָלגענדע ווערטער:

„מענער זיינען, בטבע, פּאָליגאמיסטען, דער מאן וואָס האָט נאָר איין פרוי, איז ניט גאַנץ נאָרמאל. די נאַטור זעלבסט האָט איהם בעשאפען צו זיין אַ פּאָליגאמיסט. אָבער דאָס מאָדערנע גע־זעלשאפטליכע און פאמיליען־לעבען מאכט פּאָליגאמי אַן אונ־מעגליכקייט, אַן אונגליק. דערפאר זאָל די פרוי זיין גאַנץ צו־פריעדען, ווען דער מאן הייראַטה בלויז זי געזעטצליך, ווען ער אַנערקענט בלויז זי, געזעטצליך, אַלס זיין פרוי, ווען איהרע קינ־דער זיינען די איינציגע געזעטצליכע. זאָנסט זאָל זי זיך ניט בע־קימערן וואו זיי געהען און קומען, כל זמן ער איז מאַן, פאטער און בעל־הבית."

און פון דיעזער מיינונג זיינען אַ היבשע ביסעל פרויען פון די ציוויליזירטעסטע לענדער.

יעצט הערט ווייטער וואָס די בעקאַנטע דאמע זאָגט מכח דער פרוי און איהר מאָראַליטעט:

„קיין פרוי פון אונזערע געגענדען איז אַ פּאָליאַנדריסטין בטבע. זי קען ניט און דאַרף ניט האָבען מעהר ווי איין מאן, אָבער דאָס איז נאָך ווענינ, אַ פרוי קען זיך גאַנץ גוט בעגעהען מיט אַ טהייל פון

אַ מאַן. מיר, פרויען, האָבען געלעבט טויזענדער און טויזענדער יאָהרען אין פּאָליגאַמישע הייראַטהען. אויב דאָס איז ניט געווען קיין נאַטירליכע זאַך, דאַן איז עס ביי אונז אויס געוואָהנהייט, געוואָרען אַ צווייטע נאַטור".

ווי דיעזע דאַמע מיינט אַלזאָ, מעג דער מאַן זיין אַ פּאָליגאַמיסט, (אָבי ניט אָפּיציעל), ווייל דאָס איז זיין נאַטור. די פרוי טהאָר ניט האָבען מעהר ווי איין מאַן, ווייל זי דאַרף איהם ניט. פערקעהרט זי דאַרף זיך צופריעדען שטעלען זאָגאר מיט אַ טהייל פון אַ מאַן.

מיר זיינען דורכאויס ניט איינשטימיג מיט דיעזער דאַמע'ס טהעאָריע. מיר האָבען ציטירט איהרע מיינונגען אום צו ציינען דורך וועלכע אויפפאַסונגען איז ענטשטאַנדען די מאַן־און־ווייב מאָראַל.

מעדיציניש און מענשליך, דאַרף אַ מאַן ניט האָבען מעהר ווי איין פרוי. די נאַטור האָט קיינמאָל ניט בעאַבזיכטיגט עס זאָל עקזיסטירען פּאָליגאַמיע. די פּאָליגאַמיע איז אייגענטליך נאָר ענשטאַנדען דערפון, וואָס דער מאַן איז געווען דער שטאַרקערער און מען האָט געמוזט פאַר איהם שרייבען אַ קאַפּיטעל פון „וראית אשה בשביה".

אין זיינע רויבער־ציגע האָט דער מאַן צוגענומען פרויען, שעהנע פרויען, און ער האָט דאָס בעטראַכט פאַר אַ גרויסען „ספּאָרט" ווי אַריינצונעהמען אין זיין האַרעם. דערפון איז געוואָרען די פּאָליגאַמיע. ער האָט עס נאַכהער געמאַכט פאַר אַ נויטהווענדיגקייט.

היינט, ווען דיעזער „ספּאָרט" האָט אויפגעהערט, האָבען מיר איינגעזעהען, אַז דאָס איז ווייט, ווייט ניט מעהר קיין נויטהווענדיגקייט.

אָבער, מיר ניט, דיר ניט, אויסצורייסען אַלטע געוואָהנהייטען און מנהגים, איז ניט זעהר גרינג. דערפאַר איז פערבליעבען אַ מין ספּעציעלע, אָבער פאַלשע מאָראַל, פאַר'ן מאַן.

אין אמת'ן, איז עס אַ שעהן, אַ מאָראַליש, אַז דער מאַן זאָל ניט איבערטרעטען די גרענעצען פון אַנשטענדיגקייט.

די פרוי ווידער, האָט לחלוטין קיין רעכט צו מאַכען אירגענד אַ שריט, וועלכע זאָל ווידערשפּרעכען אַ איהר נאַטור, אַ די אויפגעפאַסטע מאָראַל.

עס איז גאנץ גענוג מיאוס און פערברעכעריש, צו בעטריגען א פרוי הינטער די פלייצעס, עס איז אבער נאך מעהר מיאוס און פערברעכעריש צו בעטריגען א מאן הינטער די פלייצעס.

נאך אלעמען, מוז מען צוגעבען, אז דער מאן ברענגט קיינמאל ניט אהיים די פרוכט פון זיין גע'גנב'עטע ליעבע. די פרוי ווידער קען דאס יא טהאן.

יעדער מאן טרויעט זיין פרוי, און, ווען ער לעבט מיט איהר אין פריעדען און ליעבע, וועט ער שווערען פאר איהר עהרליכקייט. מיר צווייפלען אויב עס זיינען דא דריי פראצענט פרויען, וואס וועלען שווערען פאר זייערע מענער'ס מאראלישע עהרליכקייט.

די פרוי אלזא מיסברויכט, אין דיעזער בעציהונג, א גרע־סערעס פערטרויען, אויב זי טרעט איבער די גרענעצען פון מאראל.

א פרוי האט פונקט אזא רעכט ניט צו ליעב האבען איהר מאן און ליעבען אן אנדערען, גראדע ווי א מאן האט א רעכט ניט צו ליעבען זיין פרוי און ליעבען אן אנדערע. אבער דיעזער ניט־ליעבען און יא־ליעבען, מוז זיין עפענטליך, פריי, ניט בעהאלטען. דאס הייסט, זי זאל זיך שיידען פון איהר מאן, אוועקגעהען פון איהם, און געהען צו יענעם וואס זי ליעבט.

קיין מענש שאדעט זיך אזוי פיעל און רואינירט זיך אליין, ווי א פרוי וואס בעטריגט איהר מאן הינטערוויילעכס. בעסער געזאגט אלע געהיימע ליעבעס פון א פרוי זיינען פאר איהר שעדליך. דער מאן זעלבסט, מיט וועמען זי פיהרט די געהיימע ליעבע, פערדאמט זי.

עס איז ניטא קיין זאך אין דער וועלט, וואס מען וועט ניט פערצייהען א פרוי, אויסער איהר געהיימע און ניט ערלויבטע ליעבע.

דאס מערקווירדיגסטע דערביי איז, וואס די ערשטע פערדא־מער פאר א פרוי, זיינען איהרע אייגענע שוועסטער. דאס הייסט, די פרויען זעלבסט האבען אקצעפטירט דיעזע מאראל, און די פרויען דאר־פען זי היטען.

אום צו עקזיסטירען אין א מאראלישער געזעלשאפט, זאלען איה־רע מיטגליעדער היטען איהרע רעגעלען און מנהגים. די פרוי זאל, אין דיעזער בעציהונג, זיין די פינקטליכסטע.

שוואנגערשאפט

דער נאטירליכער געפיהל פון בושה. — דאס רעכט פון א שוואנ־גערע פרוי אין געזעלשאפט. — כבודה בת מלך פנימה. — קליידונג פאר א שוואנגערע פרוי.

שוואנגערשאפט איז א נאטירליכער פראצעס. דאס איז אמת. ווייל עס איז נאטירליך, זאגען מאנכע, אז מען דארף זיך ניט שעה־מען דערמיט. אבער, עס איז אויך אמת, אז ניט אלעס וואס איז נאטירליך קען בעטריעבען ווערען אין דער עפענטליכקייט.

ניט נאר ביי מענשען, זאנדערן אויך ביי מאנכע חיות, ציהט זיך צוריק, דאס ווייבליכע געשלעכט, אין איינזאמקייט ועהרענד דער צייט פון דער הויכער שוואנגערשאפט.

אזוי שנעל ווי די פרוי ווייס, אז זי איז שוואנגער, זאל זי אויפ־פאסען איבער'ן מאמענט, ביז זי געפינט אויס, אז די שוואנגערשאפט פאנגט אן זיך ארויסצוזעהען.

ביז דאמאלס איז ניט נעטהיג זי זאל צייגען, דורך ווארט אדער האנדלונג, אז זי איז א שוואנגערע פרוי.

נאטירליך, רעדען מיר דא ניט פון דעם היגיענישען שטאנד־פונקט.

מאנכע פרויען קענען טראגען א קארסעט זאגאר ביז צום פינפ־טען און זעקסטען מאנאט. אויב דאס שאדעט נאר ניט איהר געזונד־הייט און אויב זי קען ערפאלגרייך בעהאלטען איהר שוואנגערשאפט, דאן איז עס איהר זאך. וואס מיר ווילען דא בעצייכענען, איז די זיכטבארע שוואנגערע פרוי אין דער געזעלשאפט.

אלזא, ווי געזאגט, כל־זמן די שוואנגערשאפט זעהט זיך ניט אן, איז עס דער פרוי'ס פריווילעגיע צו געהען איבעראל און מיטמא־כען דאס לעבען ווי געוועהנליך. קוים איז די שוואנגערשאפט צום דערקענען, דאן — איז די בעסטע זאך צו זיטצען אין הויז. כבודה בת מלך פנימה.

עס זיינען דא פרויען, וואס אין זייער שוואנגערשאפט קריעגען זיי פלעקען אויפ'ן פנים. אפילו אין דער צייט ווען פאודערן איז ניט

געווען אין דער מאָדע, האָט מען זיך נוהג געווען צו פערדעקען דיעזע פלעקען מיט א פיינעם רייז פאודער. רוזש זאָל אויסגעמיעדען ווערען אפילו יעצט, ווען מען בעדיענט זיך מיט רוזש.

דאָס הויז, די צוריקגעצויגענהייט, איז די בעסטע זאך. די שוואנגערע פרוי בענעטהיגט בעקוועמליכקייט, און זי קען דיעזע אין ערגיץ ניט קריעגען אזוי גוט, ווי אין הויז.

אין הויז זעלבסט, מוז זי אָבער אויך האָבען פאסענדע קליידער, וועלכע זאָלען ענטשפּרעכען אי די בעקוועמליכקייט, אי די פאסיג־קייט.

דער קאָרסעט, זעלבסטפערשטענדליך, פאלט ארונטער. אָבער דער קערפּער זאָל געווים ניט דערלאָזען ווערען אין לויזקייט. די מאָ־דערנע באנדאזשען־ארבייט האָט אונצעהליגע גארטלען און לייב־דע־קען, וואָס האלטען, איבערהויפּט, דעם מיטעלען טהייל קערפּער, אין אָרדנונג.

אפילו היגיעניש איז עס ניט נעטהיג צו לאָזען דעם קערפּער אין א נאכהענגענדען צושטאנד.

דאן קומען די קליידער.

די פריהעריגע קליידער פאסען ניט. עס מוזען געמאכט ווערען נייע, ספּעציעל פאר דער שוואנגערשאפט. אָבער דיעזע אַלע קליי־דער מוזען טראָגען דעם כאראקטער פון א נעגליזשע. די אורזאכע איז נעמליך פאָלגענדע: ריכטיג פאסענדע קליידער קען מען, אין אזא צייט, ניט אנטהון. קליידער וואָס זאָלען זיין פאסענד און פאסען ניט, זיינען איינפאך אונפאסיג.

וואָס עס זאָל ניט געמאכט ווערען, מוז האָבען די נעגליזשע פאָרמע.

דאן קומט דאָס אויבערקלייד אָדער דער מאנטעל. עס מוז זיין נאָך א ספּעציעלען שניט און אויך זיין נעגליזשע.

ווי מיר האָבען שוין דערמאהנט, איז דער בעסטער פּלאטץ פאר א שוואנגערע פרוי, דאָס הויז. דאָך גיעבען אויסנאהמען, אמאָל א בעזוך, און אמאָל א שפּאציר.

דער בעזוך פון א שוואנגערע פרוי איז אויסשליעסליך נאָר אין קרייז פון דער פאמיליע, און מייסטענטהיילס נאָכמיטאג. ניעמאלס אין דער פריה, זעלטען אבענד.

עס ווערען בעזוכט אייגענע עלטערן אזוי אפט ווי מען קען; שוויעגער־עלטערן בעדייטענד וועניגער, שוועסטער און ברידער אויך אונגעפעהר ווי שוויגער־עלטערן.

די שוואנגערע פרוי זאָל ערוואַרטען בעזוך ביי זיך אין הויז, און זי זאָל עמפפאַנגען די מיטגליעדער פון איהר אייגענער פאמיליע און זעהר אינטימע פריינד.

מען פיהרט זיך אויף אין מאַנכע געזעלשאפטען, אז מענער, זאָגאר אינטימע פריינד, (אויסער פון דער נאָהענטער פאַמיליע,) קור־מען ניט בעזוכען קיין שוואנגערע פרוי ווען זיי קומען יא, עמפפאַנגט זיי ניט די שוואנגערע פרוי.

דאָס קלייד און דער מאַנטעל צום אויסגאַנג זאָלען ניט זיין פון קיין גאַנץ טונקעלע פאַרב, אָבער אויך ניט פון קיין גאַנץ ליכטיגער. ברוינע פאַרבען זיינען אַם פאַסענדסטען.

עס זאָל גענוג זיין דער שפּאַציר צו די מיטגליעדער פון דער פאמיליע, אָבער מען ערלויבט זיך אַביסעל מעהר. אין דער געזעל־שאַפט פון מאַן, אָדער אין דער געזעלשאַפט פון א מיטגליעד פון דער פאַמיליע שפּאַצירט מען אין אבענד דורך שטילע גאַסען.

אויף אַזעלכע שפּאַציר־גענג, אויב דאָס איז ניט ווייט פון הויז, ערלויבט מען זיך ארויסצוגעהען אָהן א הוט. דער הוט, איבערהויפּט פאר א הויך־שוואַנגערע פרוי, איז אונפּאַסענד. דערפאַר געהט מען ניט שפּאַצירען צו ווייט, כדי מען זאָל זיך ניט דארפען אָנטהון קיין שפּאַציר־קליידער.

מיר האָבען פריהער דערמאַהנט, אז ווען א פרוי וואָס פאַנגט אָן צו שוואַנגערן, און איהר צושטאַנד ווייזט זיך נאָך ניט ארויס, מעג זי מיטמאַכען און פיהרען איהר געוועהנליכעס לעבען ווי פריהער. דאָך דאַרף אָבער די שוואַנגערע פרוי ניט פערגעסען, אז אַזאַ געזעלשאַפט־ליכע פיהרונג פאָדערט אויך די „אבדיענונג", דאָס הייסט, ווען מען געהט צו יענעם אויף א טאַנץ און א שפּעטען סאַפּער, דאַן מוז מען דאָס אַמאָל ערווידערן מיט עהנליכעס. אויב מען שפּירט זיך ניט אימשטאַנדע נאָכצוקומען, דאַן זאָל מען ניט געהען, אום מען זאָל ניט דאַרפען קומען אין פערלעגענהייט.

עס איז א גרויסע פראַגע, אויב שוואַנגערע פרויען דאַרפען ביי־וואָהנען די חתונות פון אייגענע, זעהר נאָהענטע קרובים.

אין קרייז פון אייגענע, שאדעט גיט צו ערשיינען אין פאסענדען נעגליזשע, אבער ווען פרעמדע זיינען אנוועזענד, איז דאס ניט מעהר שעהן.

דערפאר איז מען זיך נוהג, אז מען געהט צו קיינע עפענטליכע צערעמאָניען פון האָכצייט, נאָר צו דעם פּריוואט רעסעפּשאָן אין דער צייט ווען נאָר אייגענע זיינען דאָ, אָדער ווען מען קען ערשיינען אויף א קורצע צייט און דאן אוועקגעהען.

ווי דער לעזער מערקט זיך ביז יעצט, זיינען דאָס נאָר רעגעלען פון עטיקעטע פאר וואָהלהאבענדע פרויען, פאר אזעלכע וואָס קענען נאָכקומען די פאָדערונגען פון מאניערען און אנערקענטע געזעלשאפט־ליכע מנהגים. פאר ארעמע און אונפערמעגליכע, מוז ליידער זיין א גאנץ אנדערער שולחן־עורך.

אין אונזער געזעלשאפט זיינען דאָ שוואנגערע פרויען, וואָס זיינען געצוואונגען, אָפטמאָל, זאָגאר צו געהען ארבייטען אין א שאפ ביז צום לעצטען אויגענבליק.

אין ארעמקייט אָדער רייכקייט, האָט די נאטור איינגעריכטעט, אז יעדער מענש האָט זיין פערגניגען און זיין גייסטעס־געגענוואַרט.

א פרוי וואָס איז ניט שוואנגער, איז, ווי געוועהנליך, מונ־טערער און פרעהליכער ווי אן אנדערע. די שוואנגערע פרוי, סיי ארעם סיי רייך, אין אין א גאנץ אנדערער שטימונג. די ארבייטער פרוי, וואָס מוז ארבייטען אין שאפ, וואָס מוז ארבייטען אין הויז, עמפּפאנגען יעדען, רעדען מיט אלעמען און געהען אין גאס אום צו בעזאָרגען דאָס הויז, — אזא פרוי דארף שפּיעלען די ראָלע פון א צוריקגעצויגענע פערזאָן און אננעהמען א ספּעציעלע רעספּעקטאבלע האלטונג.

מיר גלויבען, אז אפילו צווישען די ארעמע, קען מען ענטוועדער זיך מאכען א נייעם קלייד, אין א נעגליזשע־פאָרמע, אָדער איבער־נייהען אן אלטעס כדי די קערפּער־ליניען פון דער שוואנגערשאפט זאָלען ניט זיין צו בולט.

אזעלכע פרויען, וואָס מוזען קומען אָפט אין גאס און אין פרעמ־דער געזעלשאפט, מוזען, נאטירליך, טראָגען א הוט אומעטום און איבעראל, אזא פרוי זאָל אויפפּאסען, אז איהר הוט מעג זיין ווי ארעם, זאָל ער אָבער זיין שווארץ, אָדער לכל הפחות, בלויז אָדער

ברוין. עס מעג זיין א שווארצער פעדער, אבער קיינע בלומען פון קיין מין.

ארעמקייט איז ביטער, ארעמקייט איז שרעקליך, אבער נעט, ריין, זויבער און אנציהענד, קען מען זיין אין אירגענד א שטאנד.

קינדער ערציהונג

ריינליכקייט. — קינדער שפיעלע. — עטיקעטע צווישען על־טערען און קינדער. — לערנען זאגען דעם אמת. — זאל מען געבען געלד צו קליינע קינדער ?

איינע פון די שעהנסטע, איינע פון די ערהאבענסטע און איינע פון די הייליגסטע געשענק פון דער נאטור צום מענשען איז — די ליעבע צו קינדער. „אונזערע קינדער זיינען אונז טהייער, ווי די אויג־קען אין קאפ”, איז אן אלטער, אימער נייער שפרוך, אן עוויגע וואהרהייט. וואס טהוען דען עלטערן ניט פאר זייערע קינדער ? וואס זיינען זיי דען ניט בערייט צו טהאן פאר זייערע קינדער ? — קינ־דער זיינען אונזער פרייד אין אונזערע אינגערע יאהרען, אונזער שטאלץ אין די מיטעלע יאהרען און אונזער טרייסט אויף דער עלטער.

וואס איז דער העכסטער וואונש, דאס הייסעסטע פערלאנגען פון עלטערן ? — אז זייערע קינדער זאלען ווערן מענשען, גוטע מענ־שען, געשעצטע און געאכטעטע מענשען. ווי ערהאבען שעהן האט עס אויסגעדריקט די ביבעל : „יאמרו כל רואיהם, זרע ברך ד׳,” ווער עס וועט זיי זעהן, וועט זאגען : „דאס זיינען פון גאט געבענשטע קינדער”.

ווי אזוי דערגרייכט מען אבער דיעזעס ציעל ? ווי אזוי מאכט מען קינדער פאר מענשען ? — דורך ערציעהונג און בילדונג.

ערציעהונג און בילדונג זיינען צוויי גאנץ פערשיעדענע זאכען. בילדונג הייסט געבען דעם קינד א געוויסע סומע פון קענען און וויסען, וועלכע זיינען נאטהווענדיג אין דעם לעבען פון א ציוויליזירטער גע־

זעלשאפט. ערציעהונג הייסט, ענטוויקלען די נאטירליכע פעהיג־קייטען פון א קינד, אויסבילדען זיין כאראקטער, איהם לערנען, ווי זיך אויפצופיהרען אין דער היים, אין דער שולע און צווישען מענ־שען ווי צו ווערן א מענש. בילדונג גיט די שולע, דער לעהרער, דער פראפעסאר, — די וועלט. ערציהונג גיט די היים, די עלטערן, בע־זאנדערס די מוטער. בילדונג קען מען זיך ערווערבען אין די שפעטע־רע, זאגאר אין די עלטערע יאהרען. ערציעהונג מוז דאס קינד בע־קומען, ווען עס הייבט נור אן צו געהן און צו רעדען.

דער פראנצויזישער געלערנטער זשאן זשאק רוססא שרייבט: „ווען זאלען עלטערן אנהויבען צו ערציעהען זייערע קינדער? צעהן יאהר פריי־הער, איידער די קינדער ווערן געבארען". ער מיינט דערמיט, אז עלטערן אליין דארפען זיין גוט ערצויגען אום צו געבען זייערע קינדער א גוטע ערציעהונג. ווען יונגע לייט הייראטהען, דארפען זיי אנהויבען צו לערנען און צו פערשטעהן, ווי אזוי צו ערציעהען זייערע קינדער. ווען א יונגע פרוי פיהלט אז זי דארף ווערן מוטער, דארף זי שוין טראכטען און לערנען, ווי אזוי צו ערציעהען איהר קינד.

דאס ניי־געבארענע קינד איז א בלאנק, א ווייסער בויגען פאפיער, אויף וועלכען מען קען אנשרייבען, וואס מען וויל. מען קען אויף איהם אויסמאלען א שעהנע ראזע און מען קען אויף איהם מאכען א העסליכען, שווארצען קלעקס־קאפ, טאלאנט, געניאליטעט און בעזאנ־דערע פעהיגקייטען איז א געשענק פון דער נאטור, עלטערן קענען אבער מאכען פון זייער קינד א העפליכען, אנשטענדיגען און גוטען מענשען.

מיר ווילען אנהייבען פון ר י י נ ל י כ ק י י ט, ווייל דאס איז דער אנפאנג פון ערציעהונג גאנץ קליינע קינדער.

* * *

ריינליכקייט איז דאס ערשטע, שטרענגע געזעץ פון דער נאטור און פון קינדער ערציעהונג. מען מוז געוועהנען דאס קינד צו ליעבען ריינליכקייט און זיך צו פערהאלטען ריין און זויבער. איך האב אמאל בעטראכט מיט שטוינען און פערוואונדערונג א קינד פון 2 יאהר, וועלכעס איז געווען אזוי ערצויגען, אז עס פלעגט ניט קענען פער־טראגען אן אונריינליכקייט. עס האט נאך ניט געקענט גוט געהן און

צופעליגער ווייזע האָט עס אריינגעשטעקט זיין קליינעס הענטעלע אין א שפּיי שיעסעלע. עס האָט באַלד אָנגעהויבען צו וויינען און צו רופען, מען זאָל איהם אָפּוואשען און אָפּרייניגען דאָס הענטעלע. די מוטער האָט עס געלערנט צו זיין ריין און זויבער פון דער ערשטער צייט, ווען עס האָט אָנגעהויבען צו קריעכען און צו רעדען. איך האָב מיר שוין געקענט מאכען א בעגריעף, ווי ריין און ווי זויבער דיעזעס קינד וועט זיך פערהאַלטען, ווען עס וועט געהן אין די שולע און ווען עס וועט ווערן א מענש.

עלטערע קינדער לויפען ארום אויף דער גאַס, שפּיעלען זיך, קייקלען זיך אין זאמד אָדער אין גראָז און זיי מוזען זיך אויסשמיערן און בעשמוצען זייערע הענד, זייערע געזיכטער און זייערע קליידער. א קינד, וועלכעס איז ערצויגען צו ריינליכקייט, וויים שוין דעם נוצען און דעם געברויך פון וואסער און זייף. עס וואשט זיך אַליין אָדער עס בעט די מוטער, זי זאָל איהם אָפּוואשען און אָפּרייניגען.

דער ענגלענדער זאָגט: „קלינלינעס איז גאָדלינעס", ריינליכקייט איז געטליכקייט, און דאָס איז גאַנץ ריכטיג. ריינליכקייט איז געזונד און געזונדהייט איז געטליכקייט. קערפּערליכע ריינליכקייט פיהרט צו גייסטיגע ריינליכקייט. א קינד, וועלכעס קען ניט פערטראַגען שמוץ אויף זיין קערפּער און אויף זיינע קליידער, קען ניט דערטראָגען שמוציגע ווערטער און א שמוציגעס בענעהמען.

ק י נ ד ע ר ש פּ י ע ל ע. דאָס שפּיעל איז דאָס לעבען פון דעם קינד. אין דעם שפּיעל ענטוויקעלט דאָס קינד זיין פאַנטאַזיע און זיינע פעהיגקייטען. אין דעם קינדער שפּיעל לערנט עס דענקען אויף קינדער ארט. ווען א קליין אינגעלע רייט אויף א שטעקען און שטעלט זיך פאָר, אז דאָס איז א פערד, דענקט עס שוין. ווען א קליין מיידעלע מאכט זיך א פּופּע פון א טאַשענטוך אָדער פון א שמאַטקעלע, דענקט עס שוין. עס רעדט צו דער פּופּע, עס ווייזט ארוים ליעבע, צאָרן, פערדרום צו דער פּופּע, — עס דענקט. זיין פאַנטאַזיע אַרבייטעט. עס הייבט שוין אָן נאָכצואהמען, נאָכצומאכען דעם ערוואקסענעם.

קינדער שפּיעלע זיינען אַלזאָ א נאָטהווענדיגקייט, אָבער עלטערן דארפען אכטונג געבען אויף דיעזע קינדער שפּיעלע ווען דאָס שפּיעל ווערט צו ווילד, דאַרף מען עס איינהאַלטען און ערקלעהרען דעם קינד

מיט גוטען, אז דאָס טויג ניט, דאָס פּאַסט ניט, אַזוי דאַרף אַ גוטעס קינד ניט טהאָן. ווען עס העלפט ניט מיט גוטען, מוז מען עס איינ־האַלטען מיט בייזען, מיט שטרענגע, בעפעהלענדע רייד, אָבער ניט מיט שטראָפען אָדער מיט שלאָגען. ווען דאָס קליינע קינד ווערט גע־וואוינט צו געהאָרכען און אויסצופאָלגען דאָס שטרענגע וואָרט פון זיינע עלטערן: „דאָס זאָלסט דו ניט טהאָן!" אָדער „דאָס דאַרפסט דו ניט טהאָן!" וועט עס שוין אימער פאָלגען און געהאָרכען זיינע עלטערן. די עלטערן מוזען אָבער אַליין זיין פעסט און שטרענג, ניט לויניש, ניט היינט פערביטען, און מאָרגען ערלויבען. ניט היינט זאָגען, יא, און מאָרגען, ניין. עלטערען דאַרפען זיין פאַר קינדער די העכסטע אויטאָריטעט. זיי דאַרפען קענען איינהאַלטען די פאַנ־טאַזיע, דעם ווילען פון דעם קינד, איהם לערנען זיך צו בעהערשען.

קינדער האָבען ליעב צו אַקערן, צו זייען און צו פלאַנצען. ווען מען קען עס אויספיהרען, ווען די קינדער קענען זיך שפּיעלען אין דער פרייער לופט און זיך איינרעדען, אז זיי זעען און פלאַנצען, איז עס דאָס בעסטע, געזונדעסטע און ניצליכסטע קינדער־שפּיעל, וועלכעס קען נור זיין.

קינדער האָבען ליעב זיך צו שפּיעלען אין זאמד, צו בויען און צו מאַכען אַלערליי זאַכען פון זאמד. נאָך דעם שפּיעל פון זעען און פלאַנ־צען אין אַ גאָרטען איז עס דאָס בעסטע און ניצליכסטע שפּיעל. די פאַנ־טאַזיע פון דעם קינד אַרבייטעט מעהר ביי דיעזען שפּיעל, ווי ביי אַלע אַנדערע. דאָס קינד בויט אויס הייזער, פּאַלאַצען, טורעמס, און עס מאַכט בערג און טהאַלען. עס לערנט די ערשטע, איינפאַכסטע גע־זעצע פון סימעטריע, פון אָרדנונג און פון שעהנהייט. געזונד איז אַזאַ שפּיעל נור מיט פייכטען זאמד ביים מעער אָדער לעבען אַ טייך פון ריינעם וואַסער.

קינדער, וועלכע קענען זיך שפּיעלען אין אַ גאָרטען אָדער מיט זאמד, דאַרפען גאָר קיין שפּיעל־צייג. די נאַטור אַליין גיט זיי איהרע בעסטע שפּיעלצייג, און די עלטערן דאַרפען קוים זיך אַריינמישען אין אַזאַ קינדער־שפּיעל.

דאָס קינד פון דער גרויסער שטאָדט קען זיך אָבער ניט פערשאַ־פען אַזאַ שפּיעל און אַזאַ קינדער פערגניגען. עס מוז זיך שפּיעלען מיט קונסט־זאַכען, מיט פערדלעך, וועגעלעך, פּופּען (דאָללס) און נאָכ־

מאכען די ערוואקסענע מענשען: ארומלויפען אין די גאסען, שלאגען זיך, שפּיעלען זיך און נאָכקרימען זיך. דא מוזען שוין די עלטערן דאפּעלט אכטונג געבען אויף דעם קינד. ערשטענס, לערנען דאָס קינד אָרדנונג. די פּערדלעך, וועגעלעך, ביקסלעך און פּופּען זאָלען ליעגען אין א געוויסען אָרט. דאָס קינד דארף זיך געוועהנען זיי צו האלטען אין א געוויסער אָרדנונג און אין א געוויסען פּלאַץ. ווען דאָס גאַנץ קלוגע קינד האלט זיינע פּערדעלאך און דאללס אין א גע־וויסער אָרדנונג, וועט ער שפּעטער האלטען זיינע שול ביכער און זיינע שול מאטריעאלען אין א געוויסען פּלאַץ און אין א געוויסער אָרדנונג, און ווען ער וועט גרויס ווערען וועט ער האלטען זיינע ביכער, זיינע שריפטען, זיינע אינסטרומענטען און זיינע געשעפ־טען אין א שטרענגער אָרדנונג. צווייטענס, עלטערן מוזען שטרענג אכטונג געבען מיט וועמען זייערע קינדער שפּיעלען זיך אויף דער גאַס, און מיט גוטען אָדער מיט בייזען זיי דערוויטערן פון א שלעכטע גע־זעלשאפט.

קינדער האָבען ליעב צו מאָהלען און צו צייכענען. עלטערן דאר־פען בעשאפען זייערע קינדער די מעגליכקייט צו צייכענען: זיי געבען טאָפעלן, פּאַפּיער, בלייער־שטיפטען און אלע נעטהיגע מאטעריא־לען דערפון, אָבער זיך גוט צוקוקען וואָס דאָס קינד מאָהלט. בעמערקט מען אין זיי טאלאנט צום צייכענען, דארף מען ענטוויקלען דיעזען טאלאנט, אויפשפּאכנען, אויפוועקען דיעזע פעהיגקייט. גע־פינט מען, אז דאָס קינד האָט קיין טאלאנט דערצו, זאָל מען איהם ניט שטערען. עס איז דאָך א בעשעפטיגונג און יעדעס קינד דארף זיין בעשעפטיגט.

מאדאם דע סענאר, א געלערענטע פראנצויזישע פרוי, פּלעגט ארויסנעהמען די ביכער פון איהר ביכערשראנק, זיי צו־ווארפען אויפ'ן פוס־באָדען (פּלאָאר) און הייסען איהרע קליינע קינדער, זיי אויפ־הייבען און צוריק שטעלען יעדען בוך אויף זיין אָרט. זי פּלעגט דער־מיט ערציעלען צוויי זאכען. ערשטענס, האָבען די קינדער זיך געלעהרענט אָרדנונג: צוריק צו שטעלען יעדעס בוך אויף זיין פּאסענדען אָרט, גרויסע ביכער לעבען גרויסע, קליינע ביכער לעבען קליינע, ביכער מיט א רויטען איינבאנד לעבען ביכער מיט א רויטען איינבאַנד. די קינדער האָבען נאָך ניט געקענט לעזען. זיי

פלענען אויפשטעלען די ביכער נאך זייער גרויס און נאך דער פארב פון זייער איינבאנד. דאס קינד האט דערביי געלעהרענט ארדנונג און הארמאניע. צווייטענס, איז עס געווען א בעשעפטיגונג, א סארט שפיעל. די קינדער האבען זיך ניט געלאנגווײלט, זיי האבען געוואוסט אז זיי האבען צו טהאן א וויכטיגע ארבייט.

מאדאם סעגאר איז געווען א רייכע פרוי און זי פלעגט עס טהאן נאר אום ווינטער, אין שלעכטען וועטער, ווען די קינדער מוזען זיי־צען אין דער היים. דאס קען אבער אויך טהאן יעדע מוטער, זאָ־נאר די ארימסטע. זי קען געפינען אזא סארט בעשעפטיגונג פאר איהרע קינדער. לאמיר זאגען, צו־ווארפען קלייניגקייטען און הייי־סען די קינדער צוריק שטעלען אדער צוריק לעגען יעדע זאך אויף איהר ארט.

עלטערן און קינדער.

אזוי ווי די עלטערן זיינען די העכסטע אויטאריטעט פאר זייערע קינדער, איז עס זייער שטרענגסטע פפליכט זיך ארויס צו ווייזען אלס ווירדיג צו זיין אן אויטאריטעט. זיי דארפען קיין מאל ניט וויי־זען פאר זייערע קינדער די טרויעריגע זייט פון לעבען. זיי דאר־פען קיין מאל ניט ווייזען פאר זייערע קינדער, אז זיי, די עלטערן, זיינען עפעס ניט צופריעדען איינער מיט'ן אנדערען. זיי דארפען קיין מאל ניט זאגען א ניט פאסענדעס ווארט, ווען די קינדער קענען עס הערען. זיי דארפען זיין א מוסטער, א פארבילד, פאר זייערע קינדער. דאס קינד דארף זעהען נאר פרעהליכע געזיכטער, נאר פריינדליכע מינען און נאר אנשטענדיגעס בענעהמען.

דאס לעבען קען א מאל צווינגען פאטער און מוטער, זיי זאלען זיך קריגען, זיי זאלען זיך זאגען אונאנגענעהמליכקייטען, קינדער דארפען עס אבער ניט זעהען און ניט הערען. זיי דארפען גאר ניט וויסען, אז צווישען פאטער און מוטער זיינען פארגעקומען אונאנ־נעהמליכקייטען.

ערציהונג צור וואהרהייט.

א קינד דארף געוואהנט ווערען צו זאגען די וואהרהייט. ווען עלטערן בעמערקען, אז זייערע קינדער הייבען אן צו זאגען ליגען,

דארפען זיי זיך גוט צוקוקען צו זיי. איינינע קינדער זאָגען אַ ליגען, ווייל זיי האָבען עס זיך איינגערעדט, ווייל זיי האָבען אַ שטאַרקע פאַנטאַזיע, וועלכע מאַהלט זיי אויס זאכען, וועלכע זיינען ניט געשטויגען און ניט געפלויגען. אַזעלכע קינדער וואַקסען אָפט אויס אַלס גרויסע דיכטער און בעריהמטע ראָמאַנען שרייבער. זייער פאַנטאַזיע האָט זיי שוין אין די קינדער יאָהרען אויסגעמאָהלט זאכען, וועלכע האָבען גאָר ניט פּאַסירט מיט זיי. די עלטערן דאַרפען זיי אויספרעגען, פון וואַנען זיי ווייסען דאָס, וואָס זיי האָבען דערצעהלט, וואו און ווען זיי האָבען עס געזעהען און געהערט, און זיי ווייזען און בעווייזען, אַז זיי האָבען עס אויסגעטראַכט. דאָס וועט זיי גאָר ניט שאַדען שפּעטער, ווען זיי וועלען אויסוואַקסען און ווערען דיכטער. אים געגענטהייל, דאָס וועט זיי ברענגען נוטצען. זיי וועלען שוין אין דער קינדהייט לעהרנען איינצוזאַמען, איינצוציגלען זייער פאַנטאַזיע.

פיעלע קינדער זאָגען אַ ליגען, ווייל עס פּאַסט זיי אַזוי, ווייל זיי דענקען, אַז דאָס וועט זיי ברענגען נוטצען. אַזעלכע קינדער דאַרף מען בעשטראָפען פאַר יעדע אונוואַהרהייט. ליגען זאָגען איז דער ערשטער שריט צו פערדאָרבענהייט. קוים געוועהנט זיך אַ קינד צו זאָגען אַ ליגען און עס געפינט, אַז דאָס ברענגט איהם נוטצען, וועט עס זיך שוין ערלויבען צו נעהמען עפּעס אָהן דעם וויסען פון זיינע עלטערן און ענדליך וועט עס ווערען אַ גנב. וואָס עלטערע מענשען טהוען, ווי אַזוי זיי פיהרען זיך אויף, איז זייער זאַך, קינדער מוזען זאָגען נאָר וואַהרהייט. זיי מוזען זיין ריין, אַנשטענדיג, וויים פון פערשטעלען זיך און זאָגען אונוואַהרהייטען.

עס איז טרויעריג צו זאָגען, אַז עס זיינען דאָ עלטערן, וועלכע קוועלען אָן און זיינען העכסט צופריעדען, ווען זייער קינד זאָגט אַ ליגען. זיי מיינען, אַז דאָס איז אַ חכמה. זייער קינד איז „סמאַרט“, ווי דער ענגלענדער רופט עס. זיי ווייסען ניט, אַז אַ ליגען פערדאַרבט דעם כאַראַקטער. זיי ווייסען ניט, אַז שפּעטער וועלען זיי, די עלטערן, אַליין ליידען פון דיעזע שלעכטער געוואָהנהייט.

אַ קינד מוז ערצויגען ווערען צור וואַהרהייט. עלטערן דאַרפען זיך ניט ערלויבען צו זאָגען אַן אונוואַהרהייט אין דער געגענוואַרט

פון זייערע קינדער. „תפארת בנים אבותם", די ציערונג פון קינדער דארפען זיין זייערע עלטערן, זאָגט שלמה המלך. די קינדער זאָלען קענען אַ מאָל זאָגען מיט שטאָלץ: „איך האָב קיין מאָל ניט גע־הערט מיין פאָטער און מיין מוטער זאָגען אַ ליגען".

קינדער און געלד.

„זאָל מען געבען קליינע קינדער געלד, זיי זאָלען אַליין זיך עפּעס קויפען?" דיזע פראגע איז געשטעלט געוואָרען אויף אַ פער־זאמלונג פון פּעדאַגאָגען אין דייטשלאַנד. עס איז אַ זעהר וויכטיגע פראגע פאר עלטערן, וועלכע ווילען געבען זייערע קינדער אַ גוטע ערציהונג. דער אנטוואָרט דארויף איז געווען, אז זאָלאנג קינדער געהען ניט אין אַ שוהלע, זאָל מען זיי קיין געלד געבען. די מוטער זאָל האָבען אין שטוב אַלערליי זיסיגקייטען: פריכטע, צוקער־ווערק און דערגלייכען און זיי געבען די קינדער, ווען זיי פערדיענען עס, אלס בעלאָהנונג פאר אַ גוטע אויפפיהרונג, אָדער אין געוויי־סע צייטען פון דעם טאָג, ווי נאָך אַן עסען אָדער צווישען איין עסען און דעם אנדערען. ווען דאָס קינד געהט אָבער אין אַ שוהלע און עס מוז דאָרט בלייבען אייניגע שטונדען, זאָל מען איהם געבען קליין געלד, עס זאָל קענען זיך עפּעס קויפען.

אין אמעריקא איז מען ערשט ניט לאנג אויפמערקזאם געוואָרען אויף די געלד פראגע פאר די קינדער. מען האָט געפרעגט הונדערט קינדער, וואָס וועט איהר טהאָן, ווען מען וועט אייך געבען אַ דאָ־לאר? אייניגע קינדער האָבען געענטפערט, אז זיי וועלען זיך קוי־פען קליידער, אנדערע — זיי וועלען זיך קויפען שפּיעלצייג, וויע־דער אנדערע, זיי וועלען זיך קויפען נאַשערייען. פינף קינדער פון דיזע הונדערט האָבען געענטפערט. זיי וועלען אוועקגעבען דעם דאָלאר אויף צדקה (טשאריטי).

מען וויל יעצט איינפיהרען אין די פּאָלקס שוהלען אַ בעזאָנ־דערע לעהרע, ווי אַזוי צו שפּאָרען געלד, „האַו טו סייוו מאָני", מיט אנדערע ווערטער, דאָס קינד זאָל זיך לעהרנען עקאנאמיע אין לעבען. ניט פערשווענדען און פערספּענדען זיין געלד אויף זאכען, וועלכע עס דארף ניט.

דאָס קענען עלטערן טהאָן זעהר לייכט, זיי קענען זייערע קליינע קינדער געבען געלד, אָבער זיי לעהרנען צו שפּאָרען, צו זאַמלען, צו עקאָנאָמירען. עס איז אַ געוואָהנהייט און אַ זעהר שלעכטע געוואָהנהייט, אויסצוגעבען דאָס גאַנצע געלד, וואָס מען האָט. מען קען עס לעהרנען דאָס קינד זעהר לייכט. איך גלויב, אַז די היים, די עלטערן, קענען אין דיזער בעציהונג מעהר אויפטהאָן, ווי די שוהלע.

אָם בעסטען איז עס, ווען עלטערן גיבען זיך די מיה, אַז די קינדער זאָלען פערדיענען דאָס געלד, וואָס מען גיט זיי. עס זאָל ניט הייסען, אַז מען שענקט זיי, זאָנדערן אַז זיי האָבען עס פערדיענט. מיט אַ פּאָאר יאָהר צוריק איז אין אַ גרויסע ענגלישע צייטונג געווען געדרוקט פאָלגענדע קינדער געשיכטע. אַ בעוואוסטער ניו יאָרקער דאָקטאָר איז פערביי געגאַנגען אום ווינטער פאַר אַ הויז אין דער פינפטער עווועניו און האָט געזעהען, ווי אַ אינגעלע פון זעכס — זיעבען יאָהר, גוט און וואַרם געקליידעט, האָט געשאַרט דעם שנעע פאַר דעם הויז. דאָס האָט איהם געוואונדערט, ווייל ער האָט געקענט דעם פאָטער פון דעם אינגעלע אַלס אַ זעהר רייכער און אַ העכסט געבילדעטער מאַן. ער האָט געפרעגט דאָס אינגעלע: „צו וואָס טהוסטו דאָס?" — דאָס קינד האָט געענטפערט: „מיין פאָטער האָט מיר צוגעזאָגט צו געבען פינף סענט, ווען איך וועל אָפּרייניגען דעם שנעע פון די טרעפּ". דער דאָקטאָר האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט ביי דער ערשטער, בעסטער געלעגענהייט געפרעגט דעם פאָטער פון דעם קינד, ווי קומט עס, וואָס ער הייסט זיין קינד שאַרען שנעע? — „איך טהו עס אויס צוויי אורזאַכען", האָט דער פאָטער געענטפערט. „ערשטענס, איך געפין, אַז שאַרען שנעע, ווען מען איז גוט און וואַרים אנגעטהאָן, איז אַ גוטע גימנאַסטיק, אַ גוטע קערפּערליכע איבונג פאַר אַ קינד. עס ארבייטעט, עס אטהעמט די פרישע, ריינע לופט און עס עסט דערנאָך מיט אַפּעטיט. צווייטענס, איך גיעב קיין מאָל ניט מיינע קינדער געלד אַלס אַ געשאַנק. זיי מוזען עס פערדיענען. לאָז דאָס קינד וויסען, אַז מען מוז ארבייטען אום צו פערדיענען געלד". — דאָס האָט געענטפערט אַ מיליאָנער און אַ העכסט געבילדעטער מאַן.

העפליכקייט און עטיקעטע.

פון קינדרווייז אן דארף דאס קינד געוועהנט ווערען צו א שטרענגע עטיקעטע. ווען עס שטעהט אויף אין דער פריה, דארף עס זאגען זיינע עלטערן: „גוט מארגען!”. ווען עס געהט צו בעט, דארף עס זאגען זיינע עלטערן: „גוטע נאכט!” דאס איז א העפליכקייטס געזעץ און מוז שטרענג בעאבאכטעט ווערען. אויך פרעמדע מענשען וועלכע קומען צו זיינע עלטערן, דארף דאס קינד באגריסען אדער ענטפערן אויף זייער גרוס.

א קינד דארף קענען זיין פלאטץ ביים טיש און זיך פערהאלטען רוהיג און אנשטענדיג ביים עסען. די עטיקעטע ביים טיש מוז בעאכטעט און אבגעהיט ווערען זעהר שטרענג, דאס קינד מוז העפליך בעטען, ווען עס פערלאנגט עפעס און עס מוז דאנקען, ווען מען גיט איהם דאס, וואס ער פערלאנגט.

עס איז קוים נעטהיג צו זאגען אז א קינד דארף אבהיטען א שטרענגע ריינליכקייט ביים עסען. ניט פערגיעסען די זופ אדער אנדערע שיטערע שפייזען. עס דארף זיך לעהרנען, ווי צו געברויכען לעפעל, גאפעל און א סערוויעטע (נעפקין), זיך צו ענטשולדיגען ווען עס האט געמאכט א פעהלער.

ווען פרעמדע מענשען זיינען ביים טיש, דארפען קינדער שווייגען אדער ענטפערן נאר, ווען מען פרעגט זיי עפעס.

איך וואלט ניט געהייסען מיטנעהמען קינדער אויף האכצייטען, בעללער און טהעאטערע. אזעלכע פלעצער זיינען ניט פאר קינדער. מען קען אויף זיי ניט אכטונג געבען און זיי לעהרנען אין אזא פלאטץ ניכטס גוטעס. עס איז רעכט טרויעריג צו זעהען, ווי קליינע קינדער פיהרען זיך אויף אויף א חתונה. זיי שטאפען זיך אן מיט זיסע זאכען און, ליידער, ניט זעלטען גיט מען זיי אויך גייסטיגע געטרענק. איך האב עס, ליידער, געזעהען אויף חתונות אין ניו יארק און מיין הארץ האט געבלוטעט. עלטערן, וועלכע פערשטעהען ניט, ווי אזוי צו ערציהען זייערע קינדער, זאלען בעסער זיצען אין דער היים און ניט שלעפען זייערע אונשולדיגע קינדער „אום צו עסען לעקעך”.

עס איז זעהר גוט צו פיהרען קינדער אין א שוהל, בעזאָנדערס ווען א גוטער חזן דאוונט. דער געזאַנג מאַכט א גוטען איינדרוק אויף א קינד. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אז א קינד ווערט אונגעדולדיג, עס קען ניט אויסהאַלטען א צו לאַנגע זיצונג. עס איז מעהר אַלס גענוג צו האַלטען א קינד אין א שוהל א האַלבע שטונ־דע און ניט מעהר ווי א שטונדע. דאַן מוז דאָס קינד געהן זיך שפּיעלען.

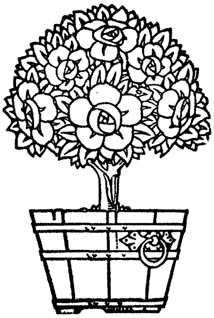

דריטער טהייל

פערשיעדענע ארטיקלען.

די שיידונג

צוליעב וואס מען האט איינגעפיהרט די שיידונג. — אורזא־ כען וואס פיהרען צו שיידונג און צוליעב וועלכע עס איז א פפליכט זיך צו שיידען. — די פרייע שיידונג. —

מיר ווייסען ניט אויב קריסטענטהום שטאמט אב אין גאנצען פון דער הינדוס רעליגיאן. איין זאך זיינען מיר אבער זיכער, אז די ניט־ ערלויבטע שיידונג צווישען מאן און ווייב, וואס דער רוימישער קא־ טאליציזמוס האלט איבערהויפט, איז א מנהג פון די הינדוסען.

איידער ענגלאנד האט בעזיעגט אינדיען און אויך א היבשע צייט נאכדעם, איז עס געווען א געזעטץ, וואס מען האט אויך דורכ־ געפיהרט, אז ווען א מאן איז געשטארבען האט מען ענטוועדער פער־ ברענט זיין קערפער צוזאמען מיט דער לעבעדיגער פרוי, אדער זיי ביידע בעגראבען צוזאמען.

די אידעע פון יענע אלטע פאנאטיקער איז געווען, אז די פרוי אליין, אינדיווידועל, איז גאר ניט, נאר זי איז בעשאפען גע־ ווארען ספעציעל פאר'ן מאן.

מען דערצעהלט אזוי: לכתחילה האט גאט געוואלט, אז דער מאן זאל זיין אלעס, דאס הייסט, א טאטע, א מאמע. אבער גאט האט בערעכענט, אז דאס וועט פאר'ן מאן זיין א ביסעל צו שווער. דערפאר האט ער פאר איהם בעשאפען א פרוי, וואס זאל פערשפארען דעם מאן די מיה פון שוואנגערן, זייגען און ערציהען א קינד. מיט איינעם ווארט, די פרוי איז לחלוטין גאר ניט נעטהיג, נאר זי איז דא אום איהם דעם העדר און הערשער צו פערזיסען די וועלט.

אויך ניט שלעכט, אבער עס געהט נאך ווייטער. א מאן איז גאר ניט צוגעבונדען צו קיין פרוי. ער איז ניט קיינעם'ס זיווג. אבער די פרוי האט א בעשטימטען זיווג פון וועמעס וועגען זי איז בעשאפען געווארען.

אויב זי האָט געהייראטה, דאַן איז זי איהר מאַן'ס אייגענ־טהום. און בלויז איהר מאַן'ס. אין פאַל ער וויל פון איהר לויז ווע־רען, האָט ער דאָסזעלבע רעכט דאָס צו טהאָן, פונקט ווי אַז ער וויל לויז ווערען פון זיינעם אַ הונד. אַ הונד, געוועהנליך, דער־שיעסט מען, נאָר אַ ווייב איז אַלס ארבייטעריןן ניטצליכער און זי בלייבט דעם מאַן'ס שקלאַפין ; זי זייעט, אַקערט, וואשט, קאָכט, באַקט און גיט אַכטונג אויף'ן מאַן'ס קינדער פון אַנדערע ווייבער.

מיט איינעם וואָרט, איהר ווילען און פערזענליכקייט זיינען טוידט ; דער מאַן איז אַלעס.

ווען דער מאַן האָט זי געהאַלטען אַלס פרוי ביז אין זיין טוידט, דאַן דאַרף זי אַלס פרוי ניט צוריק בלייבען. זי מוז איהם בעגלייטען אויך אויף יענער וועלט.

פון איהר זעלבסט, זי זאָל ניט זיין צופריעדען, זי זאָל זיך קענען שיידען פון איהר מאַן, איז גאָר אָבגערעדט.

אַ פרוי אין אינדיען קען קיינמאָל ניט דערמאָהנען איהר מאַן'ס נאָמען, פונקט ווי מען טהאָר ניט דערמאָהנען גאָט'ס נאָמען, עס איז איהר אויך פערבאָטען צו דערמאָהנען איהר זוהן'ס נאָמען. ווען זי וויל, למשל, רופען איהר זוהן, דאַן זאָגט זי : „קינד, דיין פאָטער'ס שקלאַפין וויל דיר עפּעס זאָגען".

מיט דער ערשיינונג פון קריסטענטהום, האָט עס געהייסען, אַז די פרוי האָט אָנגענומען אַ העכערע שטעלונג ווי פריהער, ווייל יו־דענטהום, אויף וועמעס שוים קריסטענטהום איז געבוירען געוואָרען, האָט ניט געהאַט אַזוי פיעל אויסנאַהמס געזעטצע געגען דער פרוי. דערפאַר האָט קריסטענטהום אויסגעמישט אַ אידישע לעהרע מיט אַן אינדישען מנהג. אין דער תורה שטעהט : „והיו לבשר אחד", זיי זאָלען זיין איין פלייש ; על כן, לויט קריסטענטהום, האָט גאָט צוזאַמענגעבראַכט דאָס פּאָאר פאָלק, און קיין מענש האָט אַ רעכט זיי צו שיידען.

אָבוואָהל קריסטענטהום מאַכט כלומר'שט קיין אונטערשיעד צווי־שען מאַן און ווייב, דאָס הייסט, אַזביידע טהאָרען זיך ניט שיידען, פון דעסטוועגען וויים מען, אַז די לאַסט ליעגט אויף איהר מעהר ווי אויף איהם. אויב ער וויל ניט וואָהנען מיט זיין פרוי, דאַן געהט ער אַוועק פון איהר און געפינט אַן אַנדערע. זיין עהרע ווערט דורך

דעם ניט פערפלעקט. זי וויעדער, ווען זי טהוט עס, בעצייכענט מען זי פאר אזא האנדלונג מיט דעם נאָמען פּראָסטיטוטקע.

דערפאר זאָגען ערפאהרענע מענשען, אז איידער צו לעבען אונגליקליך פערהייראטעט, איז בעסער א שיידונג.

ווען צוויי מענשען געהען הייראטהען, האבען זיי ווי געוועהנליך, די בעסטע אויסזיכטען. עס קען אָבער פּאסירען, אז זייערע כאראקטערע זאָלען ניט שטימען, אז זייערע טעמפּעראמענטען זאָלען זיך ניט אויסגלייכען, און א פּאַרטנערשאַפט צו עקזיסטירען צוזאמען, איז אן אונגליק פארביידען.

אָט דערפאר דארף זיין די שיידונג.

אָבער פונקט ווי מען דארף זיך ניט איילען צו דער הייראטה, אזוי דארף מען הונדערט מאָל מעהר, איבערלעגען איידער מען ענטשליעסט זיך צו א שיידונג.

פון מאַן וועלען מיר שפּעטער רעדען, נאָר פריהער וועלען מיר בעטראַכטען די פרוי.

די פרוי האָט אַלעס צו פערליערען דורך א שיידונג.

א פרוי מעג זיין ווי שעהן, ווי רעכט, ווי גוט, הייסט זי, נאָך א שיידונג, ווי א פערבראַקירטע סחורה, ווי א סחורה פון א קלענערן ווערטה. זי מוז אַלזאָ גוט עפּענען איהרע אויגען איידער זי געהט מאַכען אזא שריט.

די דורכשניטליכע יונגע פרוי, באַלד נאָך דער הייראַטה, איז זי ניט צופריעדען מיט איהר מאַן. דער מאַן, וועלכער איז פריהער געזעסען נעבען איהר און פערגעטערט זאָגאר איהרע טריט, הויבט אָן צו ווערען קיהלער, געלאַסענער און זוכט צערשטרייאונג אויף ערגיץ אַנדערש. מיר מיינען ניט דוקא דעם אויסגעלאַסענעם מאַן, נאָר גראַדע דעם אַנשטענדיגען און זויבערן. דער מאַן וואָס איז שוין קיהלער און בערוהיגט נאָך דעם ערשטען געגרויש פון דער ליעבע, געהט אויסזוכען זיינע אַמאָליגע פריינד און בעקאַנטע פערברענגט צווישען זיי און געפינט אַמוזירונג אין זייער מיטע. זי געהט ניט אין ערגיץ; איהר פעהלט אַלזאָ אוים וואָס ער האָט פון איהר אוועקגענומען און קיין אַנדערער האָט ערזעטצט, עס פאָלגט באַלד דער זעהר קריטישער מאָמענט.

פרויען וואָס האָבען ניט קיין איבערלעגונג און קענען זיך זעלבסט ניט בעהערשען, בעגעהען אָפטמאָל אין אזא צייט דעם גרעסטען פעה־לער פון זייער לעבען; זיי פאַנגען אן צו שפּיעלען די ראָלע פון בעטרויבטע און בעטראָגענע און ווייזען דאָס ארויס דורך קריעגעריי, צאַנקעריי און דורך א שעדליכען ברוגז. דיעזע האַנדלונגען טרייבען דעם אונגעדולדיגען מאַן צו פערצווייפלונג. ער זוכט אויף, אויסער גוטע ברידער, אויך גוטע שוועסטער, און דאַן איז, אין ניינציג פּראָצענט הייראַטהען, די טראַגעדיע פון דער פאַמיליע.

די פרוי מיט שכל און איבערלעגונג, קרענקט זיך טאַקי, אָבער זי ווייזט עס ניט ארויס, זי לאָזט דעם מאַן געהן, כל זמן זי וויים, אז וואוהין ער געהט, שטעהט ניט פאַר קיין געפאהר, די־זעלבע שכל'דיגע פרוי ווידער, ברענגט איהם צוריק דורך איהר טאַקט, דורך איהר צערטליכקייט, און אויך דורך דער פערגרעסע־רונג פון דער פאַמיליע, און דאָס הויז, די היים, ווערט אינטערע־סאַנטער פאר'ן מאַן, ווי די פרעמד.

אָבער ניט אַלע פרויען, ליידער, האָבען שכל און געדולד, און ניט אַלע מענער, ליידער, געהען נאָך דער חתונה, אויף אונשעדליכע פּלעצער.

אויב עס ווייזט זיך ארויס, אז דער מאַן האָט גענומען א קרומ־מען וועג, פערנאַכלעסיגט זיין פרוי מיט אַלעמען און געפינט זיין פערגניגען ערגיץ אַנדערש, דאַן איז צייט, אזוי שנעל ווי מעגליך, צו מאַכען א סוף.

לאָמיר נאָר זיין גענויער און דייטליכער ביי דיעזען העכסט וויכ־טיגען פּונקט.

ווען א מאַן צייגט דורך זיינע האַנדלונגען, אז ער ליעבט ניט זיין פרוי, אז זי קימערט איהם ניט, אז זיין ליעבע געפינט ער אין די אָרעמס פון אן אַנדער פרוי; ווען די פרוי זעהט איין, אז זי האָט ניט צו ערוואַרטען קיין בעסערעס, דאַן איז עס איהר ערשטע און העכסטע פפליכט זאָפאָרט צו מאַכען א סוף. אמת, זי פערליערט זעהר פיעל דערביי, אָבער וואָס ווייטער זי וועט זיין צוגעבונדען צו אזא מאַן, וועט זי אַלץ מעהר פערליערען.

עהנליכעס איז אויף דער געגענטהייל. דאָס הייסט, ווען א

מאַן בעמערקט (וואָס איז זעהר זעלטען). אַז זיין פרוי קימערט זיך ניט אום איהם און איהר ליעבע ווערט אַוועקגעגעבען אַן אַנדערען.

אָבער דאָס איז ניט די איינציגע אורזאַכע וואָס קען פיהרען צו דער שיידונג פון אַ מאַן און ווייב.

אין ערשטען רויש פון דער ליעבע זעהען מענשען זעלטען איינער דעם צווייטענס חסרונות. נאָכדעם פאַנגען זיך אָן ארוים צו זעהען אַזעלכע זאַכען איינער אין צווייטען, וואָס זיי האָבען פריהער אפילו ניט גע'חלום'ט.

אַ פרוי, ווי געוועהנליך, זוכט צו פערשווייגען, פערגלעטען און ניט ווערען אויפמערקזאַם. דאָס איז, מייסטענטהיילס, דער פאַל ווען עס קומען קינדער, צוליעב קינדער האָט ניט נאָר איין פרוי מקריב געווען איהר לעבען.

דער מאַן וויעדער איז זעלטען אַזאַ ליידענדער. קינדער אָדער ניט קינדער, ווען עס קוועטשט איהם, שרייט ער אויס. דער מאַן האָט אַ אי ווענינגער געדולד, אי ווענינגער טאָלעראַנץ.

אין דער זעלבער צייט האָבען מיר בייגעוואָהנט, אַז אַזעלכע „בייסערייען", ווי מאַנכע רופען עס, געהען פאָראיבער מיט דער צייט און עס ענטשטאַלטעט זיך אַ געוויסעס פערשטענדניס צווישען די פּאָאר פאָלק. די טעמפּעראַמענטען פון ביידע ווערען אַלץ שאַרפער און שפּיטציגער, דאַן איז עס די העכסטע צייט צו טראַכטען, אַז אַ שיידונג איז פיעל פערנינפטיגער.

אַן ערנסטע אורזאַכע פאַר אַ שיידונג איז ניט האָבען קיין קינדער.

די נאַטור האָט איינגעאָרדענט די הייראַטה צו איין צוועק: קיום המין, אָדער פאָרטפלאַנצונג. איהר קענט די נאַטור ניט נאַרען, וואָס זי וויל, וואָס זי בעצוועקט, דאָס מוז זי האָבען. ווען קיין קינדער קומען ניט, קען די איידעלסטע ליעבע קאַליע ווערען, די העכסטע ראָמאַנטיק ווערט פערדאָרבען.

די אורזאַכען פאַר ניט האָבען קיין קינדער זיינען פיעלפאַך און פערשיעדען. מיר וועלען אויסרעכענען בלויז אייניגע.

מענער זיינען זעלטען אַזוי ריין צו דער חתונה ווי פרויענצימער. דורך דער אונריינקייט קומען פערשיעדענע אַבשייליכע קראַנקהייטען, וואָס פערדאַרבען דעם זאַמען פון דעם מאַן. צווישען 100 עקרים צוויי־

שען מענער, געפינען זיך איבער 60 וואָס האָבען געליטען פון גע־שלעכטליכע קראַנקהייטען פאַר דער חתונה.

ווען אַ יונגע פרוי הייראטה און האט קיין קינדער ניט, דאַן איז עס ניט מעהר ווי רעכט, אַז ביידע זאָלען בעזוכען אַן ארצט אַ ספּע־ציאַליסט און אויסגעפינען די אורזאַכע, אויב ער איז ווירקליך דער שולדיגער, דאַן, וואָס שנעלער די שיידונג, אַלץ בעסער פאַר דער פרוי זי איז נאָך פאָלקאָמען בערעכטיגט צו אַזאַ שיידונג, ווייל איהר אונשולד איז ניט מחויב צו ליידען דורך זיין אויסגעלאַסענהייט. מיט אויסנאַהמע, נאַטירליך, ווען זי בעשליעסט צו טהיילען זיין שיקזאַל. מיר וואָרנען אָבער אַזאַ פרוי, אַז אין פאַל זי שפּירט דעם שטאַרקען וואונש פאַר מוטערשאַפט, דאַן, זאָל זי האַנדלען שנעל און ניט מאַכען קיינע קאָמפּראָמיסען.

עס זיינען דאָ מענער, וועלכע האָבען כמעט אין גאַנצען פער־לוירען זייער מענליכקייט, אָדער זיי זיינען געבוירען געוואָרען מיט נאַטור־פעהלערס. עס איז נאַריש פאַר דעם אנדערן געזונדען און פאָל־קאָמענעם צד זיך צו אָפּפערן אויף'ן מזבח פון אַ צווייטענ'ס אונ־גליק.

קינדער זיינען דער תמצית פון פאַמיליען־לעבען. אויב איין צד איז יאָ פעהיג צו האָבען קינדער און דער צווייטער ניט, דאַן זאָל דער פעהיגער זוכען זיין רעכט.

אין די אַלטעגליכע מיספּערשטענדניסע פון פאַמיליען־לעבען ליעגען אַמאָל גאַנץ אונבעדייטענדע קליינע סבות, וואָס קענען אָבגע־שאַפט ווערען נאָך אַ קאַלטער איבערלעגונג און נאָך אַ רוהיגען ישוב הדעת.

איידער מיר געהען פאַרשרייבען די מעגליכע רפואה צו אַזאַ מכה, וועלען מיר פריהער רעדען פון אַ רעגעל.

אין דער רעגעל, זאָלען מאַן און פרוי זיין זעהר אָפּט, אָדער אי־מער צוזאַמען.

פיעלע, פיעלע פרויען האָבען געראַטעוועט זייער פאַמיליען־לע־בען פון אַ קאַטאַסטראָפע, דערפאַר וואָס זיי האָבען זיך איינגע־שפּאַרט צו בעגלייטען זייערע מענער אויף די נסיעות וואָס זיי האָבען געמאַכט.

עס איז דאָ אַן אַלטע רעגעל, אַז מען דאַרף אַ מאַן ניט ארויס־

לאָזען פון אויג. ער דארף ניט האָבען קיין געלעגענהייט צו טראַכטען און דענקען איבער אַנדערע. די אנוועזענהייט פון זיין פרוי, זאָל איהם אימער פערהיטען פון פאַסטקעס.

אבער דיזעלבע רעגעל דארף אויך אַנגעווענדעט ווערען פון דעם מאַן צו דער פרוי. עס זיינען דאָ מענער, וואָס זאָגען צו זייערע פרויען: „ווילסט פאָהרען אין קאונטרי? זעהר שעהן, אָבער איך וויל אויך פאָהרען. יעצט האָב איך קיין צייט ניט, ווארט אַלזאָ ביז מיר וועלען קענען פאָהרען צוזאַמען".

גרויסע ליידען ווערען דאדורך פערשפּאָרט.

אָבער אין אַלע רעגעלען זיינען דאָ אויסנאַהמען.

מאַנכע מאָל פּאַסירט עס, וואָס מאַן און ווייב זיינען געווען צו־פיעל צוזאַמען און עס האָט געפאָלגט אַ רעאַקציאָן אין זייער ליעבע, זיי זיינען זיך פשוט נמאס געוואָרען. עס פאָלגט דאַן אַ שטרייט און אַ צאַנקעריי, וואָסביידע קענען ניט פערשטעהען און בעגרייפען. פרעמדע, וואָס מישען זיך אריין, קענען עס ניט פערשטעהען. די בעטרעפענדע פּערזאָנען, מאַן און ווייב, שפּירען בלויז אַ מין אבשטויסונג איינער צו אַנאַנדער און וואָלטען וועלען פּטור ווערען פון זיך זעלבסט.

אַמאָל זיינען עס ניט ביידע וואָס שפּירען די אבשטויסונג; עס איז בלויז איין צד.

אַזוי אָדער אַזוי, אין אַזאַ פאַל זאָל מען זיך ניט איילען מיט דער שיידונג אויף אימער. עס זאָל איינטרעטען אַ טעמפּאָרערע אָדער פּראָוויזאָרישע שיידונג.

מאַן און ווייב זאָלען זיך אבטהיילען פון אַנאַנדער אויף איניגע וואָכען אָדער אויף איניגע חדשים. וועהרענד דיזער צייט זאָל מען זיך כמעט גאָר ניט בעגעגענען, און דאַן זאָל מען זעהען אויב די גע־פיהלען ענדערן זיך.

אין פיעלע פעלע פערשווינדעט די אבשטויסונג און זיי קעהרען וויעדער צוריק צו לעבען מיט אַנאַנדער.

איינע פון די ערנסטע עראייגניסע אין פאַמיליען־לעבען, איז די פערליעבונג. דאָס הייסט, ווען אַ פערהייראַטעטער מאַן פון אַ פרוי מיט קינדער, האָט זיך פערליעבט אין אַן אַנדערע פרוי, אָדער

ווען א פערהייראטע פרוי פון א מאן מיט קינדער, האָט זיך פער־ליעבט אין אן אנדערן מאן.

אויבערפלעכליך, זאָגען מיר, אז יעדער מענש האָט א רעכט בעסער צו ליעבען ווי ער האָט געליעבט, און בעסער צו לעבען ווי ער לעבט. אָבער אין דיעזע פעלע פאָדערט עס גראדע פּאָרזיכטיג־קייט.

די ליעבע פון א פערהייראטען מאן צו א פרעמדע פרוי און א פערהייראטע פרוי צו א פרעמדען מאן איז אין 99 פעלע פון 100 ניט מעהר ווי בליטץ וואָס שוועבט פארביי, א ליידענשאפט וואָס קיהלט זיך אָב זעהר שנעל און עס ענדיגט זיך מיט א ביטערע חרטה, שמערצ־ליכע גייסטיגע יסורים און שאנדע אויפ'ן גאנצען לעבען. אָט דאָ ניט לאנג (אין 1912 ווען דיעזע צייליען ווערען געשריעבען) האָט א יונגע פרוי פון א ניו־יאָרקער מיליאָנער, פערלאָזען איהר געבילדעטען מאן, דעם אריסטאָקראט, און איז געגאנגען וואָהנען מיט אן איינפאכען ארבייטער, א פלאָמבער, אין וועלכען זי האָט זיך פערליעבט. די צייטונגען האָבען דיעזע פאסירונג געשילדערט אלס ראָמאן וואָס פּאַ־סירט זעלטען אין פראקטישען לעבען. דאָס לעבען פון די פּאָאר פער־ליעבטע, די אריסטאָקראטקע און דער ארבייטער, איז בעזונגען גע־וואָרען אלס אן אידיליע. עס האָט אָבער ניט לאנג גענומען און די פרוי האָט זיך געבעטען צוריק צו איהר ערשטען מאן. און ווען יענער האָט זיך ענטזאָגט איהר צוריק צו נעהמען האָט זי איינגערעדט איהר געליעבטען צו באגעהן זעלבסטמאָרד מיט איהר צוזאַמען, אום צו פערניכטען יעדען שפור פון זייער אונבערעכענטען שריט.

שיידען דארף מען זיך ווען מען זעהט אז קיין פריעדען קען ניט זיין, אז די שטונדען פון קריעג זיינען מעהר ווי די שטונדען פון פריעדען. אין אזא פאל ווען מען זעהט אז קיין שלום בית קען ניט זיין איז בעסער צו שיידען זיך ווען עס זיינען דאָ אפילו קינדער, דען די קריעגערייען צווישען פאטער און מוטער זיינען גיפט פאר די קינדער.

נאַטירליך א שיידונגס אבמאך אין אזא פאל דארף אויך בעזאָרגען די קינדער.

דער בעסטער וועג איז, אז איידער א שיידונג קומט פאר זאָל מען די זאך איבערגעבען צו צוויי אָדער דריי גוטע פריינד, אזעלכע

מענשען וואָס זאָלען קענען אורטהיילען אונפּארטייאיש און קאַלט־בלוטיג. און דיעזע פריינד זאָלען אויסהערען די טענות פוןביידע צדדים און אורטהיילען אויב זיי דארפען זיך שיידען, און אויף וועלכע קאָנדיציאָנען.

דיעזע פריינד קענען אמאָל ראטהען א שיידונגס־פּראָבע, אויב עס איז דאָ א האָפנונג אז די פּאָאר פאָלק קענען ווייטער לעבען גליק־ליך און אין פריעדען.

טרויער

טרויער ביי ווילדע. — דער שטילער טרויער פון ציוויליזירטע מענשען. — די פּיקניקס אויף אידישע לויות. — עטיקעטע פון נחום אבלים. — קליידונג אין צייט פון טרויער. — ווי לאנג דויערט די צייט פון טרויער?

ניט אומזיסט בעהויפּטעט מען, אז די ציוויליזאציאָן פון מענ־שען דערקענט מען ביי די געבורטען, חתונות און בעגרעבנים, אָדער ביי דער גלאָקע.

די גלאָקע, ביי די קריסטען, קלינגט אין די דריי וויכטיגסטע פּעריאָדען פון א מענשענס לעבען: געבורט, חתונה און טויט. אויב די בעטהייליגטע מענשען קענען דאמאלס קאָנטראָלירען זייערע גע־פיהלען, דאן רופט מען זיי ציוויליזירטע, ווען ניט . . .

אָבער לאָמיר אייך דערצעהלען ווי מען איז זיך נוהג ביי די ווילדע ווען איינער שטארבט.

אין באָרנעאָ, ווען איינער שטארבט אין דער פאמיליע, איז עס א מצוה, אז יעדער נאָהענטער קרוב זאָל אריינלעגען דעם קאָפּ אין בלאָטע, זיך דערנאָך אויסשמירען דאָס פּנים און שרייען — שרייען אזוי יעמערליך און אזוי לאנג, ביז ער, אָדער זי, פאלט חלשות.

באַלזאק, דער גרויסער פראנצויזישער קינסטלער, שילדערט, אין איינעם פון זיינע ראָמאנען, א מוטער, א גרעפין, א הויכציוויליזיר־טע דאמע, וואָס האָט געהאט איין־איינציגע טאָכטער. די טאָכטער

איז געלעגען קראנק, אויף לונגענענטצינדונג, אכט טעג. ווערהענד דיזער צייט, האָט די אָרעמע מוטער ניט גערוהט. דאן איז געקור־מען דער טויט און בעפרייט די ליידענדע. די מוטער איז געשטאַנען ביי יציאת נשמה, און ווען דער ארצט האָט ערקלערט, אז אַלעס איז פאראיבער, האָט די מוטער געגעבען אַ לייכטען געשריי: „אָה גאָט!" זי איז דאן צוגעפאַלען צו דער טויטער און אָבגעפּרעסט אַ קוש אויף איהרע ליפּען. ניט מעהר. די סצענע איז געווען כמעט אין גאַנצען אַ שטילע, אָבער אַזוי ריהרענד, דאָס אַלע אַנוועזענדע האָבען געוויינט, נאָר אין דער שטיל, נאָר עס האָט אויסגעזעהען, אַז זייערע אויגען ווּעלען גאָר ניט אויפהערען צו גיסען מיט טרעהרען.

מיר רעדען דאָ איבערהויפּט איבער אונזערע אידען.

פאר אַלעמען ווילען מיר דערצעהלען, אַז ביי אונז אידען הערשט זעהר אַ מיאוסע טבע, דאָס ווען איינער שטאַרבט ברעכט אויס אַזאַ שטירמישעס און ווילדעס געוויין, אַז אויף זייטיגע מענשען מאַכט עס איינפאַך אַן אונאַנגענעהמען איינדרוק, גלייך ווי אומגעלומפּערטע ברואים האָבען זיך פון ערגיץ וואו אָבגעריסען און שרייען.

דאן קומט די לויה.

ריינער, אויפריכטיגער און וואהרער טרויער, ווי מיר האָבען שוין געוויזען, דריקט זיך ניט אויס אין ווילדע געוויינען און געשרייען.

די בעגלייטער פון דעם טויטען זאָלען, פאר אַלעמען, געהען אָנגעטהאָן אַנשטענדיג, עס פאָדערט ניט קיין חתונה בגדים, אָבער שווארצע קליידער, ריינע און זויבערע, זיינען אַ כבוד אי פאר דעם טויטען, אי פאר די לעבעדיגע.

שעהן איז אַז די קרובים זאָלען נאכפאהרען אין קערידזשעס. צום מענשליכען געבראָכענעם הארץ איז זעלטען דאָ אַ מאָמענטאַלע רפואה, אָבער זיכער איז עס, אַז אין שרייען און געוואַלטעווען איז אויך קיין תרופה ניטאָ.

נאָך מעהר, זייטיגע מענשען ווערען גאָר ניט געריהרט פון אַזעלכע סצענעס און עס מאַכט אויף זיי, כמעט אימער, אַ געגען־ווירקונג.

אַ טרעהר אין דער שטיל און אַ פערוויינטער אויג אָהן קולות, איז דער אויפריכטיגסטער טרויער.

ביי אונז אידען אָבער, ליידער, זעהען אויס די קרובים פון אַ

טויטען זיך צו פערוועטען ווער עס קען וועמען אריבערשרייען, און ווער עס שרייט העכער, הרי זה משובח.

עס מאכט יעצט קיין אונטערשיעד ווען מיר האבען דאס אויס־געלערענט און פון וועמען מיר האבען עס אויסגעלערענט. יעדענפאלס איז עס מיאוס.

אין דיעזען לאנד, איבערהויפט, איז עס איינפאך ווילד, אומ־געלומפערט. אונזערע שכנים, די היגע קריסטען, זיינען זיך אזוי ניט נוהג. ביי זיי איז אלעס רוהיג שעהן, אנשטענדיג און איינפאך ריהרענד.

ווי אונאנגענעהם די ווילדע טרויער־סצענעס זאל ניט זיין, ווערען זיי נאך עקעלהאפטער ווען מען בעטראכט דעם קאנטראסט.

דאכט זיך מען שרייט און מען ליארמט, די נשמה איז פער־שמאכט און דאס הארץ איז געבראכען, פון דעסטוועגען פערגעסט מען ניט מיטצונעהמען צדה לדרך, און ווען מען קומט אויף די קער־רידזשעס, אביסעל אין מיטען וועג, פערגעסט מען פלוצלונג אן אלעמען און מען הייבט אן צו עסען.

ווי אבשייליך, ווי מיאוס דאס איז!

אויב איינעם'ס הארץ איז טאקי באמת פערביטערט, דאן איז אונמעגליך צו עסען. פון דער אנדערער זייט ווידער, ווען עס ווילט זיך עסען, דאן זאל מען, אין אזא מאמענט, האבען אין זינען די אויסענוועלט. מען דארף זיך אנעסען פריהער אדער נאכדעם, ווען מען פאהרט אין א וואגען, וואס בעגלייט א טויטען, קען מען ניט מאכען דעם פלאטץ פאר א סעודה־סטאציאן.

נאך דעם ווי דער טויטער ווערט געבראכט צו זיין רוהע איז מען זיך נוהג, אז זייטיגע מענשען לאדען איין די הויפט אבלים אין א דער־בייאיגען רעסטאראנט און מען דערלאנגט זיי ערפרישונגען. אונטער דיעזע ערפרישונגען פערשטעהט מען, ווי געוועהנליך, עפעס קאלטעס צום טרינקען אום זומער און עפעס ווארעמעס צו טרינקען אום ווינטער. אין דערזעלבער צייט בעמיהט מען זיך אויך איינצורעדען די אבלים, זיי זאלען נעהמען עפעס צום עסען.

דארט, אין רעסטאראנט, איז דער איינציגער פלאטץ דערפאר, און אימער, ווען אלעס איז שוין פאראיבער.

פריהער עסען איז א פערשוועכונג, עסען אויף די קעררידזשעס, איז פשוט שענדליך.

ביי אונז אידען איז מען זיך נוהג צו זיטצען שבעה. דאן איז די צייט צו קומען מנחם אבל זיין.

מען קומט, ווי געוועהנליך, פון נאכמיטאג אן ביז 9 א זייגער ביינאכט. די מנחמי האבלים זאלען טראגען, ניט קיין טרויער, אבער אויסמיידען אלערליי רווישיגע קאלירען. איינפאכע אנציגע, אהן פרעטענזיעס, זיינען די בעסטע אי פאר מענער, אי פאר פרויען.

ביים אריינקומען זאל מען זאגען: „וואס מאכט איהר?" אדער, אין ענגליש: „האו דו יו דו?" דאן זאל מען זיך אוועקזעטצען און פערוויקלען געשפרעכען וואס זאלען האבען די טענדענץ אבצרווענדען די אבלים פון טרויער. אויב דער טרויער איז צו גרויס, צו שרעקליך און ריהרענד, איז די בעסטע זאך צו בלייבען זיטצען שטיל אויף אזוי לאנג, ווי מען פערשטעהט, אז די אנוועזענהייט איז אנגענעהם, און דאן אוועקגעהען שטיל מיט א פראסטען: „זייט מיר געזונד".

טרויער נאך א טויטען האלט אן, ווי געוועהנליך, א יאהר. דאס איז די לענגסטע צייט. אבער ניט נאך אלע קרובים איז דאס די רעגעל.

נאך עלטערן איז עס א יאהר; נאך שוועסטער און ברידער, זעקס מאנאט; נאך א זעהר נאהענטע מוהמע אדער פעטער דריי מאנאט.

מענשען וואס ווילען שטרענג נאכקומען דער עטיקעטע, מאכען זיי קיין איינציגע שמחות וועהרענד דער טרויער־צייט. קינדער האבען ניט חתונה וועהרענד דעם יאהר פון די עלטערן'ס טויט, עהנליכעס טהוט מען אין דער טרויער־צייט פון די איבריגע קרובים.

דאך מאכט מען אויסנאהמען.

פערלאבטע יונגע מענשען, ווען זיי האבען אבגעלעגט די חתונה אויף א געוויסע צייט און ווען דאס קומט אפילו אויס וועהרענד דעם טרויער, שטערט מען ניט די חתונה, אויסער ווען דאס איז אין ערשטען מאנאט נאך'ן טויט פון קרוב.

מען לאזט פאראיבער געהען דעם ערשטען מאנאט, אדער, ווי מען רופט עס ביי אידען, „שלושים".

דער „שלושים" פון טרויער, איז ניט קיין אידישער מנהג, דאס־

זעלבע איז געווען איינגעפיהרט ביי די אלטע גריכען און רוימער, אז מען האט ניט געמאכט קיין חתונות אין די ערשטע דרייסיג טעג נאך'ן טויט פון א ליעבען קרוב.

אבער אין דיעזער אויסנאהמע איז דא נאך אן אויסנאהמע: מאנכע מאל איז עס דער וואונש פון דעם שטארבענדען פאטער אדער מוטער, אז די הייראטה פון זייער קינד זאל זאפארט שטאטפינדען. אזא וואונש פון שטארבענע עלטערן ווערט רעספעקטירט און מען פאלגט עס נאך זאגאר אויף'ן אנדערן טאג נאך קבורה.

אזא חתונה אבער זאל ניט געפייערט ווערען מיט קיין אויסער־ארענטליכער פאמפ און פרייד.

מען איז זיך נוהג, אז מען פיהרט דורך בלויז די הייראטהס־צערעמאניע; מען ערלויבט קיין מוזיק און קיינע סעודות.

דאס איז, ווען די חתונה ווערט געפייערט אין „שלושים". נאך „שלושים" קען מען זיך שוין ערלויבען אביסעל פעסטליכקייט, אבער מען דארף קיינמאל ניט פערגעסען, אז אויף אלעמען מוז ליעגען דער שטעמפעל פון טרויער. דיעזע ניט־גאנצע פרייד זאל זיך אנזעהען ביז דאס טרויער־יאהר איז אין גאנצען פאראיבער.

נאך די אלע אויסגערעכענטע קרובים, טראגט דער מאן און די פרוי, וועהרענד דער גאנצער טרויער־צייט, א שווארצען באנד אויף דער האנד. דער מאן טראגט אמאל דעם טרויער־צייכען אויף'ן הוט, אויך אין דער פארמע פון א שווארצען באנד.

אין דעם ערשטען מאנאט נאך'ן טויט פון א געליעבטען קרוב, טראגט מען שווארצע קליידער. דאן קען מען אויסטהאן דיעזע שווארצע קליידער און טראגען אנדערע, אלטעגליכע, אבער ניט קיין קאליר־טע קליידער.

נאך'ן טויט פון א מאן טראגט די אלמנה שווארצע קליידער און א שווארצען שלייער דאס גאנצע יאהר. זי בעטהייליגט זיך ניט ביי קיינע שמחות וואו עס איז דא מוזיק.

עהנליכעס זאל דער מאן טהון נאך זיין פרוי, דאס הייסט, טראגען א שווארצען באנד אויף'ן ארעם דאס גאנצע יאהר און ניט בעטהייליגען זיך אין קיין חתונות, בעלער און טהעאטער. איידער דאס יאהר געהט פאראיבער, זאל ניט די פרוי די אלמנה, און ניט

דער מאַן דער אַלמן, רעדען מיט יעמאַנדען וועגען אַ צוקינפטיגער פעראייניגונג.

ביים טויט פון אַ קינד עלטער ווי אַ יאָהר, האַלט מען דער טרויער דריי מאָנאַט; עלטער פון 5 יאָהר, 6 מאָנאַט; עלטער פון 10 יאָהר, אַ יאָהר.

אין דערזעלבער צייט אָבער, מעגען עלטערן, וואָס זיינען אין אירגענד אַ טרויער, בעטהייליגען זיך ביי דער חתונה פון זייערע קינדער.

זיי מעגען אויסטהון, פאַלשטענדיג, זייער טרויער, אָבער ניט טאַנצען און ניט ווייזען קיין שמחה, צו וואָס זיי וואָלטען געווען בערעכטיגט, ווען זיי וואָלטען ניט געווען אין טרויער.

דער שווארצער אנצוג פאר'ן מאַן און דאָס שווארצע קלייד פאר דער פרוי, איז דער בעסטער צייכען פון טרויער, אָבער, מען דארף ניט פערגעסען, אז אום צו פערפאָלקאָמענען דיעזען צייכען פון טרויער, מוז דער הוט זיין שווארץ, דאָס האַלז־טוך שווארץ, די האנד־שוה שווארץ, און זאָגאר די העמדער־קנעפּלעך זאָלען זיין שווארץ.

דאָס איז, ווי געוועהנליך, דער אנצוג, אין וועלכען מען בעגלייטעט דעם טויטען צו אייביגער רוה. ווען דאָס איז פאָראיבער, מעג מען טראָגען בלויז דעם שווארצען אנצוג. דאָס הייסט, אויסשליעסען די שווארצע העמדער־קנעפּ און שווארצע האנד־שוה.

עס איז אַ מנהג און אַ פאָרמע, צו געהען בעזוכען די קברים פון די טויטע קרובים. אין אזא צייט איז עס פאסענד (אויב עס איז נאָר אין דער טרויער־צייט,) צו טראָגען דעמזעלבען אנצוג ווי ביי דער לויה און מיטנעהמען פרישע בלומען, וועלכע מען לעגט אוועק אויף'ן קבר.

ניט פיעלע ווייסען, וועלכע בלומען עס זיינען פאסענד פאר אזא צייט. דערפאר איז עס אמבעסטען, ווען מען געהט אריין אין בלומען־סטאָר, זאָל מען זאָגען וואָס מען פערלאנגט און פאר וועלכער געלעגענהייט.

בלומען וואָס שטימען ניט מיט'ן כאראקטער פון דער געלעגענהייט, זיינען איינפאך אַ בעליידיגונג.

די מאָדע, פון ניט בענייען קיין קליידער וועהרענד דער צייט פון טרויער־יאָהר, איז ארויס פון דער מאָדע.

פערקעהרט, ערשט דאמאלס בעשטעלט מען זיך ספעציעלע קליידער וואס זאלען פאסען פאר דער אונערוואַרטעטער צייט.

שווארצע קליידער זיינען זעהר שעהן און איינדרוקספאל, כל־זמן זיי זיינען ניי און פריש; קוים זיינען זיי אלט און אבגעבלאקירט, זיינען זיי מיאוס, העסליך. דערפאר זאל מען זעהען אויפפאסען, אז דיעזע קליידער זאלען אימער זיין זויבער, אויסגעפרעסט און טראגען דעם ריכטיגען גלאנץ.

טעלעפאן העפליכקייט

צוויי מענשליכע קאָנטראַסטען. — די צרות פון „סענטראַל". — „נאָמבער פּליעז!" — פריינדליכקייט און העפליכקייט דער גרונד פּרינציפּ. — אנדערע כללים פון טעלעפאָן עטיקעטע.

עס איז איינע פון די מערקווירדיגע מענשליכע קאָנטראַסטען, דאס מענשען וועלכע זיינען זעהר העפליך אין א געשפּרעך, ווען זיי ריידען פּנים אל פּנים, איינער אין געגענווארט פון דעם אנדערען, — אט די זעלבע מענשען ווערען אזוי אונהעפליך ווען זיי ריידען דורכ'ן טעלעפאָן. זיי פערגעסען זייערע מאניערען, זייער שטאַטעק און בענעהמען זיך זעהר גראָב. זיי פערגעסען זיך אז א געשפּרעך אויפ'ן טעלעפאָן איז א געשפּרעך מיט א מענשען און אז א גראָב וואָרט, אדער אויסדרוק געהט איבער דורכ'ן טעלעפאָן גראַדע ווי פון מויל צום אויער.

קיין אנשטענדיגער מענש וואלט זיך צושרייען אויף א מיידעל וואס ארבייט אין זיין אייגענעם אָפּיס. ובפרט נאָך אויף איינע וואָס ארבייט אין א פרעמדענס אָפּיס מיט אזעלכע אויסדריקע ווי „וואַט'ס דהי מעטטער וויטה יו?" אדער „העי, גיוו מי מאי נאָמבער!" ער וואלט זיכער ערקלעהרט געוואָרען אלס א גראָבער יונג אָהן די מינדעסטע ברעקל העפליכקייט. און דאָך זיינען דאַ פיעלע ביזנעס לייט וואָס צושרייען זיך אויף „סענטראַל" מיט אזעלכע אויסדריקע ווי מיר האָבען דאָ געבראַכט און אויך נאָך ערגערע. זיי ווילען ניט וויסען אז „סענטראַל" עס הייסט די מיידעל וואָס זיצט אין סענט־ראַל אָפּיס איז ניט מעהר ווי א מענש, און ביי דער גרויסער אָנ־

שטרענגונג אונטער וועלכע זי ארבייט שטונדען לאנג איז גאר ניט קיין וואונדער וואס זי מאכט א טעות א מאל אין א נאווינע. דאן דארף מען געדענקען דער טעלעפאן איז ניט מעהר ווי א מאשין וואס איז אויסגעזעצט צו פערשיעדענע וועטערען און אנדערע סבות, און עס קען אמאל אויך עטוואס קאליע ווערען. א מענש מיט געפיהל, מיט איינזעהעניש דארף פערשטעהען אז עס איז ניט שעהן צו פערליערען די געדולד צוליעב א טעות וואס איז אונפערמיידליך. ווען דער וואס רעדט דורכ׳ן טעלעפאן וועט האבען אין זינען אז ער רעדט דאס ניט צו א מאשין נאר צו א מענשען פערזענליך, דאן וועט ער זיין מעהר פארזיכטיג אין זיין שפראך און אין זיין האלטונג.

עס איז א מאל געווען א מאדע אין ניו יארק אז ווען איינער האט גענומען דעם „רעסיווער" צום אויער איז ער גלייך בעגריסט געווארען פון סענטראל מיט א פריינדליכען „העללאו". יעצט איז דער „העללאו" אבגעשאפט געווארען, אום צו שפארען צייט וואהרשיינליך, און סענטראל געהט גלייך „צו ביזנעס" פרעגענדיג, „נאמבער, פליהז", עס הייסט : ביטע זאגט דעם נומער וואס איהר פערלאנגט. מיר וועלען ניט קריטיקירען די טעלעפאן קאמפאניעס וואס זי האט אב־געשאפט אזא שעהנעם מנהג מסתמא האט זי איהרע גרינדע אויף דעם. אפשר איז דאס פון אונזער טובה ווענען. אלזא, איהר זאגט דעם נו־מער וואס איהר פערלאנגט און סענטראל מאכט פאר אייך די פער־לאנגטע „קאנעקשאן".

איהר ווארט געדולדיג ווי א דזשענטלמאן. עס נעהמט ניט לאנג און עס הערט זיך א שטימע „פון דער אנדער זייט". עס איז אייער פפליכט גלייך צו זאגען אייער נאמען און אויך זאגען מיט וועמען איהר ווילט ריידען, עס הייסט אויב איהר ווילט ריידען נאר מיט א בע־שטימטע פערזאן וואס געפינט זיך אין דעם זעלבען ארט וואו דער טעלעפאן איז. איהר זאגט : „דהיס איז מיסטער בארנעט סילווער־מאן. אי וואוד לאיק טו ספיק טו מיסטער לואיס גאלדשאטץ". (דאס איז מיסטער בארנעט סילווערמאן, איך וואלט וועלען ריידען מיט מיסטער לואיס גאלדשאטץ). אויב ער איז גראדע צו יענער צייט ניטא אין אפיס אדער אין דער הויז וואוהין איהר טעלעפאנירט איהם, קענט איהר פרעגען ביי די פערזאן וואס רעדט צו אייך פון יענער הויז, אדער פון יענעם אפיס, אויב עס איז מעגליך איבערצונעהמען פאר

נאָלד־שאַטץ א „מעססעדזש“, איהם עפּעס אָנצוזאָגען אין אייער נאָמען.
קיין ציוויליזירטער מענש וועט ענטזאגען אזא טובה, אפילו א ווילד
פרעמדען. דאָס איז איינע פון יענע העפליכקייטען וואָס זיינען דער
גרונד פּרינציפּ פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען ביי מענשען.

די גאַנצע צייט וואָס איהר האַלט דעם טעלעפאָן אין האנד זאָל
אייער שטימע זיין בעטאָנט מיט פריינדליכקייט און העפליכקייט.

האַלט אין זינען אז דורך שרייען וועט מען אייער שטימע ניט
הערען בעסער. אדרבה, שרייען הויך איז א פעהלער פאר׳ן טעלעפאָן.

זאָל אייער אויסשפּראַכע זיין דייטליך. רעדט גלאַטען און
רעדט ארוים יעדען וואָרט שארף. דאָס העלפט בעסער אז מען זאָל
אייך הערען.

געברויכט ניט אזעלכע אויסרופען ווי „העי“ „האַ“ אָדער עהנ־
ליכעס. אויב איהר האָט ניט געהערט א וואָרט און איהר ווילט מען
זאָל אייך דאָס איבערזאָגען, זאָגט, „ביטע, איך האָב אייך ניט גוט
געהערט“, אָדער אין ענגליש „בעג פּאַרדאָן, אַי דידנ׳ט קוואיט וועל
היר יו“.

אויב איהר רעדט צו א פּערזאָן וואָס איז עלטער פון אייך,
אָדער שטעהט העכער פון אייך דאַן געהט גלייך צום עיקר, אָהן
הקדמות. אויב עס איז א אינגערע פּערזאָן, אָדער קלענער פון אייך
אין געזעלשאַפטליכען ראַנג, דאַן קענט איהר אָנפאַנגען מיט א פריינד־
ליכען „האַו־דו־יו־דו“, וואָס מאַכט איהר, און נאָכדעם איבער־
געהן צום עיקר, צו „ביזנעס“.

אויף וויזיטען

מאַכען אַן אַפּאָינטמענט. — קומען פּינקטליך צו דער צייט. — עטיקעטע פאַר א פאַרשפּעטיגטען. — ווי אָפט דאַרף מען בעזוכען א פריינד? — א פּירוש אויף אַן איינלאַדונג. — ווי לאַנג דאַרף מען א גאַסט פערבלייבען. — מיט וואָס איז מען מכבד?

„הוקר רגליך מבית רעיך“, זיי ניט קיין צו אָפטער גאַסט אין
דיין פריינד׳ס הויז האָט געזאָגט דער קלוגער אידישער מלך. הפּנים

אז אפילו אין זיינע צייטען האט מען געליטען פון צו אפטע געסט, פון נודניקעס וואס קומען אריין אין הויז און אין געשעפט צו יעדער צייט, ווען זיי ווילען דולען א קאפ און שטערען די ארבייט, אדער די רוהע.

קיין אנשטענדיגער מאן אדער פרוי וועט מאכען א בעזוך צו א פריינד אהן א בעשטעלונג, אן אפאינטמענט אויף א בעשטימטען טאג, אדער שטונדע, אויסגעשלאסען זיינען אזעלכע וויזיטען ווי בעזוכען א קראנקען, אדער איינעם וואס איז אין טרויער, אדער ווען עס איז א וויזיט וואס קען ניט ווארטען, וואס קען ניט אבגעלייגט ווערען. אויסער אזעלכע אויסנאהמס פעלע איז אימער שעהנער, אנשטענדי־גער, און אויך בעקוועמער צו בעשטימען פריהער א צייט דורך א בריעף, אדער דורך דעם טעלעפאן. דאן ווייסט איהר אז יענער ער־ווארטעט אייך, איהר זייט איהם ניט צו לאסט און אויך קיין שטערונג.

ווען איהר מאכט אן אפאינטמענט, סאי עס איז א פריינדליכער בעזוך, סאי עס איז א בעזוך צוליעב געשעפט, דארפט איהר האבען אין זינען אז עס ליעגט אויף אייך א פפליכט צו קומען צו דער צייט. אויב איהר זעהט אז איהר קענט ניט קומען צו דער צייט איז אייער פפליכט צו לאזען וויסען פאראויס אז איהר וועט ענטוועדער קומען שפעטער, אדער ניט קענען האלטען אייער אפאינטמענט.

עס איז בעסער, פיעל אנשטענדיגער בעצייטענס צו ברעכען אן אפאינטמענט איידער צו קומען זעהר שפעט.

עס איז אנגענומען געווארען אז ווען א גאסט איז גלאדען צו א מאלצייט און ער קומט ניט צו דער בעשטימטער צייט ווארט מען אויף איהם צוואנציג מינוטען, אבער ניט מעהר. ער מעג זאגאר זיין ווי גרויס און וויכטיג.

דער בעשעפטיגטער מוז זיך אימער ענטשולדיגען פאר דער וויר־טהין, אבער ניט פאר די געסט. דער וואס ענטשולדיגט זיך אויך פאר די געסט איבערטרייבט זיין העפליכקייט און ברענגט די אנדערע געסט אין פערלעגענהייט. דען, ווירקליך, וואס איז ער זיי שולדיג? ער איז שולדיג נאר דעם הויז ווירטה, אדער צו דער ווירטהין.

יעצט קומט די פראגע „ווי אפט דארף מען בעזוכען א פריינד?"

דאכט זיך א פריינד איז א גאנץ געוועהנליכע זאך, און אין דעם זיינען קיינע הכמות ניטא. פונדעסטוועגען דארף מען וויסען ווען יא,

און ווען ניט. און אויב מען ווייס עס ניט, פּאַלט מען אַ מאָל יענעם צו־לאַסט, און מען מאַכט זיך לעכערליך.

די בעסטע זאַך אין דער וועלט איז אַ מאָל שלעכט, און די ערגס־טע זאַך איז אַ מאָל גוט. עס ווענדעט זיך ווען זי פּאַסט זיך און ווען ניט. בעזוכען אַ פריינד איז אַ גאַנץ גוטע זאַך, איהר פערברענגט אַ ביסעל צייט, און איהר מאַכט אייער פריינד'ס הויז אינטערעסאַנט. אויב אָבער איהר קומט צו יענעם אָדער איהר געהט אַוועק ניט אין דער ריכטיגער צייט, ווערט איהר לאַנגווייליג און איהר פּאַלט אייער פריינד צו לאַסט.

איהר ווייסט געוויס פון פריינד וועלכע קומען צו אייך ווען איהר ווינשט זיי ניט. און געהען ניט אַוועק ווען איהר ווינשט עס יאַ. פּרובירט אָבער אַ בלעטער טהאָן אייער זכרון, און זעהט אויב איהר טהוט נישט דאָס זעלבע, אויב איהר געהט ניט ווען איהר זייט איבריג.

עס איז וואָהר אַז איהר געהט צו בעזוך נור דאָרט וואו מען פער־לאַנגט אייך. געוויס, איהר וועט דאָך ניט אַריינפּאַלען אין אַ ווילד פרעמדע הויז. אָבער די לייטע וואָס לאַדען אייך איין פערלאַנגען אייך אַ מאָל גאָר ניט, און ווען יאַ, פערלאַנגען זיי אויך ניט אַלע מאָל.

איהר טרעפט זיך מיט אַ לאַנדסמאַן, פעראיינס ברודער, אָדער אַזוי אַ בעקאַנטען, ער רעדט מיט אייך עטליכע מינוטען, און ביים געזעגנען, לאַדעט ער אייך איין צו זיך אין הויז. עס קען זיין אַז ער מיינט עס טאַקי, עס איז אָבער אויך מעגליך אַז ער זאָגט עס בלויז אויס העפליכקייט. ער דענקט אַז ווען ער וועט אייך ניט איינלאַדען, וועט איהר זיך געפינען בעליידיגט, וועהרענד איהר דענקט אַז ער מיינט עס ערנסט און ער וועט זיין ברוגז ווען איהר וועט ניט קומען. איהר געהט, און איהר פּאַלט צו לאַסט.

עס קען אָבער אויך מעגליך זיין אַז ווען ער לאַדעט אייך איין, מיינט ער עס ערנסט, נור ווען איהר קומט, טהוט איהם לייד פאַר דער גאַנצער געשיכטע. און ער קוקט אויף אייך קרום. ווען ער האָט אייך איינגעלאַדען, האָט ער געדענקט אַז ווען איהר וועט קומען וועט זיין זעהר אינטערעסאַנט און ער וועט זיין צופריעדען, עס לאָזט זיך אָבער אויס אַז איהר קומט פּונקט דאַן ווען ער וויל געהן שלאָפען, ווען ער האָט אַ וויכטיגע ארבייט צו טהאָן, ווען ער ערוואַרטעט אַ

מענשען פון וועלכען ער וויל ניט איהר זאָלט וויסען, אָדער ווען ער האָלט אין מיטען זיך קריעגען מיט דער ווייב.

ער גיט אייך טאַקי אָב דעם בריישען „האַללאָו״, ער גיט אייך א שעהנע אויפנאַהמע, און מאַכט אייך פאַרוויפרעס וואָרום איהר זייט ביז יעצט ניט געקומען, אָבער אין הארצען טראַכט ער זיך „צו מיינע צרות קעהר ער מיר״. „ווער האָט נאָך איהם געשיקט?״ און „הלוואי וואָלט ער יעצט אויך ניט געקומען.״

א מאָל קומט איהר צו אייער פריינד און איהר זייט ווירקליך א גוטער גאַסט. איהר זיצט אָבער דאָרט א לענגערע צייט, און יענעם ווערט נמאס, ער ווינשט איהר זאָלט שוין אוועקגעהען, אָבער איהר מערקט עס ניט, און זיצט אַלץ. נאַטירליך, ווען איהר הויבט זיך אויף אוועקצוגעהען, האַלט מען אייך צוריק, און מען זאָגט „וואָס איילט איהר זיך, זיצט נאָך א ביסעל״, אָבער מען מיינט עס ניט.

ווען איהר ווילט אַלזאָ אייער פריינד ניט פאַלען צו לאַסט, מוזט איהר אייערע בעזוכע זעהר קאָנטראָלירען. איהר מוזט געהן וואָס וועניגער, קומען אין דער ריכטיגער צייט, און ניט זיטצען צו לאַנג.

דאָס אַלעס איז ניט זעהר שווער דורכצופיהרען, איהר דאַרפט נור בענוטצען אייער פערשטאַנד, און שטודירען דעם מענש וועמען איהר ווילט בעזוכען.

די מענשען זיינען א מערקווירדיגע געהיימניס. אויפ׳ן פנים אָדער נאָך דער מינע וואָס ער מאַכט קענט איהר איהם קיין מאָל ניט אורטהיילען. זאָגען און מיינען זיינען צוויי ווידערשפּריכע אין לעבען.

ווען אייער פריינד לאַדעט אייך איין איהר זאָלט איהם קומען בעזוכען, איז נאָך ניט געדרונגען אז ער מיינט עס. קוקט איהם גוט אין די אויגען אריין, בעפאָר איהר פערשפּרעכט איהם צו קומען. טראַכט נאָר גוט איבער די אומשטענדען אונטער וועלכע ער האָט אייך איינגעלאַדען, בעפאָר איהר בעשליסט זיך צו געהן, און ווען איהר געהט שוין, זייט זעהר פאָרזיכטיג.

עס איז נאָך ניט גענוג וואָס ער גיט אייך אָב דעם בריישען „האַללאָו״, איהר פערשטעהט דאָך ביי זיך גאַנץ גוט וואָס דאָס מיינט. איהר ווייסט דאָך פון ערפאַהרונג אז צו אייך קומט אויך א מאָל א גאַסט ווען איהר ווינשט איהם ניט, פונדעסטוועגען נעהמט איהר איהם

זעהר שעהן אויף, טא ווארום זאל ביי יענעם אויך ניט זיין דאס־זעלבע?

אייך בלייבט דארום זיך ניט צו פערלאזען אויף יענעמס פריינד־ליכע אויפנאהמע. נור אויף אייער אייגענעם פערשטאנד. גיט זיך א קוק ארום אין שטוב, בעטראכט פארשענד אייער פריינד'ס בענעה־מונג, און, אויב איהר בעמערקט, אז ער איז אונגעדולדיג, אז ער מאכט זיך בלויז העפליך, אדער אז דער ווירטה אדער ווירטהין זיינען אויפגערעגט, דאן ווייסט אז איהר זייט יעצט ניט ווילקאמען, אז איהר שטערט יענעם אין אירגענד וואס, און וואס שנעלער איהר וועט זיך אבגעזעגענען, אלץ בעסער וועט איהר טהאן.

נאטירליך קען עס צוגעהן זעהר העפליך. יענער דארף ניט וויסען ווארום איהר געהט אוועק אזוי שנעל, אבער איהר דארפט עס טהאן. אויב איהר וועט זיך אפילו א מאל אבנארען וועט איהר אלץ גאר ניט פערליערען, ווייל וואס וויינינגער מען זיצט, איז מען אלץ חשוב'ער.

נור אפילו ווען איהר זייט זיכער, אז איהר זייט א ווילקאמענער גאסט, דארפט איהר אויך ניט זיצען צו לאנג, אום ניט צו פערדארבען אייער וויכטיגקייט. ווען איהר זיצט צו לאנג, מוזט איהר פאלען צור לאסט, און עס איז דארום בעסער איהר זאלט פערלאזען וואס פריהער.

עס מאכט ניט אויס וואס יענער קריוועדעט זיך ווארום איהר געהט אוועק אזוי שנעל, ער מוז עס טהאן אויס העפליכקייט. איהר דארפט אבער אויך זיין העפליך גענוג, און איהם ניט מיעד מאכען.

די פראגע, מיט וואס נעהמט מען אויף א גאסט? איז זעהר א וויכטיגע.

אויב דער גאסט איז ניט געלאדען אין א צייט ווען מען עסט מיטאג אדער אבענד ברויט, דארף מען דאך איהם שטעלען כיבוד. איז דאך די פראגע: מיט וואס איז מען מכבד א פריינד וואס קומט צו בעזוך.

וויין אדער שנאפס איז זעהר ניט פאסענד צו דערלאנגען, איבער־הויפט ווען עס איז בייטאג. ווען א מאן בעזוכט זיין פריינד, ניט אין דעם קרייז פון דער פאמיליע, און ביידע האבען חשק „צו נעהמען א קאפעלע", איז דאס זייער זאך. עס איז אבער ניט שעהן אנצובא־

טען שנאַפּס אָדער וויין, ווען איינער קומט מיט זיין פרוי, און ווער רעדט נאָך אויב ער קומט מיט זיינע קינדער.

קינדער טהאָרען איבערהויפּט ניט זיין דערביי ווען מען טרינקט אַלקאָהאָלישע געטרענקע. עס איז זעהר אַ שלעכטער ביישפּיעל פאר זיי.

דער בעסטער כיבוד איז אַ טאַסע טהעע. צו דעם קען קומען אַ זעהר לייכטע געבעקס, טרוקענע טערטליך, אָדער פּרוכטען. ווען דער וויזיט איז אַ זאָרט געזעלשאַפטליכער צוזאַמענקומען צו וועלכען עס ווערען געלאַדען מעהר ווי אַ פּאָאַר מענשען, און דער וויזיט פערציהט זיך, איז פּאַסענד צו סערווירען סענדוויטשעס און לעמאָנאַדע, און אמאָל אויך אייסעס. איבערהויפּט ווען אזא געזעלשאַפטליכער צוזאַמענקונפט קומט פאַר ביינאַכט, אין דער פאָרמע פון אַ „פּארטי”, אָדער רעספּשאָן.

וואָס ווייניגער כיבוד איז אַלץ שעהנער. אַ פריינדליכער בעזוך איז ניט אַ באַנקעט און אַ פּאַרלאָר איז ניט קיין רעסטאָראַן וואו מאהלציימען ווערען סערווירט צו יעדער צייט און אין אַלע שטונדען, טאָג און נאַכט.

מיט איין וואָרט אַ וויזיט איז זעהר אַ דעליקאַטנע זאַך, און אי דער בעל הבית, אי דער גאַסט דאַרפעןביידע האַנדלען מיט טאַקט אום ניט צו בעלעסטיגען זייער געגענזייטיגע פריינדשאַפט.

לשון הרע

וואָס יונגע לייט ריידען צווישען זיך און וואָס זיי דאַרפען ניט ריידען.

אין דעם קאַפּיטעל איבער די קונסט פון ריידען, קאָנווערזאַציאָן, האָבען מיר שוין בעמערקט ווי ניט שעהן עס איז צו ריידען גראָבע רייד, נבול פה, און מאַכען ציניש וויצען. מיר ווילען אָבער אַ בעזונדער קאַפּיטעל ווידמען צו יונגע לייט וואָס האָבען ליעב צו ריידען וועגען מיידלעך אויף זעהר ניט אַן ערעלען אופן, פעראונרייניגען זייער

רעפּוטאַציע, דורך ליגנערשע בעריהמערייען. איז אַמאָל אַ יונגען מאַן געלונגען אַ קוס צו טהאָן אַ מיידעל, מיט אָדער געגען איהר ווילען, וועט ער זיך שוין ניט פוילען זיך צו בעריהמען מיט גרעסערע פריי־הייטען, אום נור צו שפּיעלען די ראָלע פון אַ העלד אין די אויגען פון זיינע חברים.

„אַ מיידעל איז ווי אַ האַנדטוך, יעדערער ווישט זיך אָן דעם אָב".

אַזוי זאָגט איין אַלטעס אידישעס ווערטעל און דאָס איז אַ גרויסער אמת. דער נאָמען פון אַ אידישע מיידעל איז הפקר. ווער עס וויל לייגט אויף דעם אַרויף אַ ביסעל שמוץ.

פיעלע יונגע לייט האָבען אַ מיאוס'ע געוואָהנהייט צו ריידען אויף מיידלאַך זאַכען וואָס זיינען ניט געשטויגען און ניט געפלויגען.

קיין יונגער מאַן בערעכענט זיך גאָר ניט אַז מיט זיין איין וואָרט קען ער רואינירען דעם נאָמען פון אַן אונשולדיגע העכסט אַנשטענדיגע מיידעל.

ווען אַ מיידעל ערלויבט אַ יונגען מאַן צו זיין מיט איהר אַ ביסעל פאַמיליאַר, היימיש, טהוט זי דאָס מייסטענטהיילס ווייל זי בעזיצט צופיעל צוטרויען אין די אויסזיכטען פון מענער. אָבער די יונגע לייט וואָס זיינען פיעל־וועניג פערדאָרבען נעהמען דאָס אָן אַלס אַ צייכען פון לייכטזינן, פון צולאָזענהייט.

באַים האָבען אַ טבע צו בלאָפען ווען עס קומט צו ריידען וועגען אַ מיידעל. זיי האָבען זיך ליעב פאַרצושטעלען אַלס „העלדען", וואָס בעזיגען די גאַנצע פרויען וועלט. איהר וועט אָפט הערען יונגע לייט בעריהמען זיך, אַז מיט דיעזע מיידעל איז ער אַ גאַנצער מחותן, יענע וויל ער ניט און אַנדערע שטאַרבט נאָך איהם אוועק, ער איז זיך אָבער מיישב.

עס איז אמת אַז מאַנכע מיידלעך האָבען אויך אַ טבע צו בלאָפען אַזוי וועגען באַים, אָבער באַים קען דאָס ניט שאַדען, אַזוי איז שוין איינגעפיהרט געוואָרען אין דער וועלט, אַז צו אַ באַי קלעבט זיך קיין זאַך ניט. אַ מיידעל איז אָבער אַ האַנדטוך. עס קלעבט זיך צו איהר יעדע לשון הרע.

ווען אַ יונגער מאַן וועט זעהן אַ בעקאַנטע מיידעל שטעהן אין גאַס און ריידען מיט אַ יונגען מאַן, וועט ער באַלד טראַכטען „אהא !" און דיעזער „אהא" בעדייטעט זעהר פיעל.

ווער רעדט נאָך ווען ער וועט הערען די מיידעל לאַכען, וועהרענד זי שטעהט מיט דעם יונגען מאַן און רעדט. דאַן וועט ער זיך מיט דעם טראַכטען אליין ניט צופרידען שטעלען. ער וועט שוין פּלוידערען פון דעם צו זיינע פריינדע, למשל אזוי:

„מיסס סאַ־ענד־סאָ איז אַ פיינע חברה'טע."

„זי איז דאכט זיך אַ שטילע מיידעלע, אָבער שטילע וואסער גראבט טיעף."

„מיסס סאַ־ענד־סאָ האָט ניט פיינד אַ יונגען מאַן. זי איז אַ טהייערע פויגעל."

וויפיעל בעליידיגונג, וויפיעל בלאָטע עס ווערט אָפטמאָל ארויפגעוואָרפען אויף דעם נאָמען פון אַ מיידעל אין די נאַרישע ווערטער „זי איז אַ טהייערע חברה'טע", „זי איז אַ פויגעל" — און דאָס זיינען ווערטער וואָס ווערען קאַלטבלוטיג ארויסגערעדט פון פיעלע יונגע לייט.

עס איז אַ פערברעכען, עס איז לשון הרע און די ערגסטע לשון הרע דערצו.

די וועלט נעהמט אָן שלעכטעס אויף מענשען אָהנע פיעל נאָכצופאָרשען אויב עס איז דאָ אַ גרונד צו גלויבען אויף דעם. ווען עס געהט עפּעס אַ קלאַנג וועגען אַ מיידעל אָדער וועגען אַ פרוי, ווילען דאָס אַלע גלויבען, ווען אפילו עס זיינען דאָ בעווייזע געגען די קלאַנגען.

ניט נור מיידלעך זיינען די אָפּפערס פון נאַרישע בייזע צינגער, נור אַפילו פערהייראטהע פרויען.

איין וואָרט וואָס ווערט אַרויסגעלאָזען דורך רשעות אָדער דורך אונפאָרזיכטיגקייט איז אימשטאַנדע צו רואינירען די רעפּוטאַציע פון אַן עהרליכע פרוי און מוטער און ארויפלייגען די שאַנדע אויך אויף איהרע קינדער.

און אין דעם זיינען אויך מייסטענטהיילס שולדיג די יונגע לייט וואָס בעריהמען זיך וועגען זייערע „מיסעסען" און פרעמדע מיסעסען. אָדער זיי מאַכען פאַלשע רעכנונגען ווען זיי זעהען אַ פערהייראטהע פרוי ריידען פריינדליך מיט אַ פרעמדען יונגען מאַן.

ניט וואו מען זעהט צוויי מענשען פון פערשיעדענע געשלעכטער ריידען פריינדליך דאַרף מען טראַכטען פון אַ ליעבע. ליעבען ליעבט

מען בלויז איינמאָל, פריינדשאפט און זאָגאר ברודערשאפט קען מען פיהלען צו פיעלע פערזאָנען.

נור דער וואָס איז פערדאָרבען קענען איהם אריינקומען פערדאָר־בענע מחשבות וועגען אנדערע.

מענשען וואָס זייער אייגענער געוויסען איז אונריין, קענען ניט זעהן קלאָרע מאָטיווען אפילו אין גאנץ געוועהנליכע זאכען.

יונגער מאַן! האָט אייך א מיידעל אמאָל געשיינקט איהר צו־טרויען און זי האָט אייך ערלויבט איהר אומצוארמען, אָדער אפילו געבען א קוס, דארפט איהר בעזיטצען גענוג עהרען־געפיהל און פון דעם ניט בעריהמען זיך און ניט מאכען א מיידעל׳ס נאָמען הפקר אין די מיילער פון אייערע „גוטע ברידער״, די „וואוילע יונגען״, וואָס האָ־בען מעהר חוצפה ווי פערשטאנד.

עס קען זיין אז די מיידעל וואָס האָט אייך ערלויבט אזא פרייהייט האָט זיך זעהר ערניעדריגט, אָבער זי האָט דאָך ניט געוואוסט וואָס איהר זייט און אז איהר וועט פאר איהר פריינדליכקייט בעצאָהלען מיט לשון הרע.

זאַכען וואָס איהר דארפט געדענקען

קורצע כללים וועגען עטיקעטע. גרויסע קלייניגקייטען וואָס יעדער מענש וואָס קומט צווישען לייטען דארף זיך איינ־שטודירען און זיי אָבהיטען.

ווען איינער רעדט פאר אייך אויס זיין ביטער הארץ, צייגט זיך ניט גלייכגילטיג אפילו ווען איהר קענט מיט איהם ניט סימפאטהי־זירען, דען דאָס קען איהם נאָך וועה טהאָן.

ווען איהר טרעפט זיך מיט אייער שונא ביי א פריינד אין הויז לעגט אוועק אלע קריוודעס אז א זייט און בענעהמט זיך העפליך געגען איינאנדער.

ווען מען רופט אייך אוועק אין מיטען שרייבען פארגעסט ניט צו

פערשטעקען דעם טינטער. דען איהר ווייסט ניט וואס פאר א נאכ־לעסיגער מענש עס קען צו אייער שרייבטיש צוגעהן און אנמאכען א חורבן אין אייער ארבייט.

ווען איהר ווערט פאר איינעם פארגעשטעלט מיט דעם צוועק צו בעטען פון איהם א געפאלען, דארפט איהר ניט ערווארטען אז ער זאל זיך לאזען צו אייך דערקענען נאכדעם ווי אייער אנגעלעגענהייט איז געענדיגט.

זייט פינקטליך אין צייט. מאנכע מענשען זיינען אין דעם פרט זעהר אבגעלאזען. זיי האבען ניט קיין בעשטימטע צייט צו עסען, קיין בעשטימטע צייט צו שלאפען, און רעדען זיי אב זיך מיט עמיצען צו טרעפען אדער עמיצען צו בעזוכען וועלען זיי קיינמאל ניט קומען אין צייט.

עס איז זעהר גראב צו בעגריסען א בעקאנטען מיט א קלאפ אין פלייצע אדער א שטורך אין זייט, מען מעג זיין ווי בעפריינדעט.

ווען מען קומט אייך מבקר חולה זיין ווען איהר זייט קראנק, דארפט איהר אבצאהלען מיט א וויזיט אזוי שנעל ווי אייער געזונד ערלויבט עס אייך.

ווען אייער פריינד איז געווארען א יורד און איהר ווילט איהם ארויסווייזען אייער פריינדשאפט דורך א בעזוך, טהוט ניט אן קיין צו טהייערע מלבושים.

עס איז גראב צו זיצען אויף א שטוהל מיט'ן רוקען א צווייטען אין פנים.

ווען איהר זעהט א דאמע געהן אליין און זי נויטהיגט זיך אין דער הילף פון א דזשענטלמאן, קומט איהר זאפארט צו הילף. זי וועט פאר־שטעהן אז איהר טהוט עס אוים העפליכקייט און וועט עס ניט נעהמען פאר אומגוט.

יונגע לייט דאַרפען אויסמיידען גראָבע געשפּרעכען צווישען זיך. דורך א שאַרפער אַנצוהערעניש קען עס איינער לייכט פערהיטען. צום ביישפּיעל. איינער האָט געוואָלט פאַר זיינע חברים דערצעהלען עפּעס א שמוציגען וויץ, און ער האָט געפרעגט: „זיינען דאָ פאַרהאַנען לײדיעס ערגעץ אין דער נאָהענט?" „ניין", האָט זיך איינער ארויס־געכאַפּט, „אָבער עס זיינען דאָ דזשענטלמען". די אַנצוהערעניש האָט געווירקט.

לאַכט ניט פון אייער אייגענעם וויץ. זאָלען עס אנדערע טהאָן. און זוכט ניט מיט אייער געשפּרעך צו ציעלען אויף יעמאַנדען.

אין געשעפט ענטפערט אויף אַלץ וואָס מען פרעגט אייך, אפילו ווען איהר קענט דערפון קיין נוצען ניט האָבען. סוף כל סוף וועט איהר דורך דעם געווינען, ווייל איהר וועט קריגען א נאָמען פאַר א פריינדליכען מענשען.

ווען איהר קומט אריין אין א צימער און די טהיר איז געווען אָפען דאַרפט איהר זי ניט פערמאַכען. איז געווען פערמאַכט — פערמאַכט זי אויך.

רעדט ניט צו פיעל אין אן אנגרייפענדען טאָן, דענקענדיג אז מען וועט אייך בעוואונדערן פאַר אייער אָפענהערציגקייט און מוטה. „וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג", זאָגט דזשערראָלד, „איז א לוקסוס וואָס האָט שוין ניט איינעם רואינירט".

אויף א באָלל אָדער פערוויילונג דאַרף דער ווירטה אויסמאַר־קירן אז ביים טאַנצען זאָל קיינער ניט אויסענבלייבען אָהן א פּאָאַרל, כדי קיינער זאָל זיך ניט פיהלען בעליידיגט.

ווען איהר טהוט עפּעס, טהוט עס רוהיג, אָהן איילע. לאָרד טשעסטערפילד, דער העפליכסטער מענש אין איירָאָפּא, האָט גע־זאָגט: „ווער עס איילט זיך, דער ווייזט, אז די זאַך וואָס ער טהוט איז צו גרויס פאַר איהם".

ענטזאגט קיינמאל ניט אנצונעהמען אן ענטשולדיגונג. בלויז איינגהערציגע מענשען טהוען עס. און ווען איהר דארפט זיך ענט־שולדיגען פאר עמיצען, טהוט עס אהן צעגערן.

צו דיספוטירען וועגען רעליגיאן איז נאריש. אויף דער וועלט זיינען דא פופצעהן הונדערט מיליאן מענשען, וואס רעדען איבער דריי טויזענד שפראכען און גלויבען אין טויזענדע פערשידענע אמונות. עס איז דעריבער קלאר אז עס איז אונמעגליך אז אלע זאלען קענען הארמאנירען אין אמונה־זאכען.

ווען איהר טרעפט עטליכע פריינד מיט אמאל, בעגריסט ניט איינעם ווארעמער און איינעם קעלטער, דאס טהוען אונערצויגענע מענשען.

ווערט ניט אונרוהיג און איילט זיך ניט צו געהן, ווען אייער פריינד, מיט וועמען איהר זייט געקומען, וויל נאך פערבלייבען לענ־גער. בלייבט רוהיג צו יעדער צייט און אין יעדען ארט.

ווען איהר קומט מבקר חולה זיין א קראנקען, פרעגט זיך ניט נאך, וואס פאר א רפואות ער נעהמט, און ערקלעהרט ניט אז איהר צווייפעלט צו זיי קענען דעם חולה העלפען. זאגט אויך ניט אז איהר ווייסט פון א בעסערן דאקטאר. איבערהויפט גיעט ניט אייערע איי־גענע רפואות, דען איהר זייט ניט געקומען אלס א דאקטאר נור אלס א בעזוכער.

ווען ביי אייך זיצען פריינד זאלט איהר קיינמאל ניט קוקען אויפ'ן זייגער. זיי וועלען דענקען אז איהר זייט גערן זיי זאלען שוין אוועק־געהן.

מאכט ניט אוים די צייהן, קראצט ניט אייער קאפ, שנייצט ניט די נאז און רייניגט ניט די נעגעל ווען איהר זיצט צווישען מענשען.

ווען איינער מאכט א גרייז, פעררינכט איהם ניט פאר אלעמען אין די אויגען. אויך ווען ער גיעט ניט איבער א זאך פינקטליך.

א געליהענעם בוך זאלט איהר קיינמאל ניט אוועקלייהען. ווען איהר שיקט איהם אב צום אייגענטהימער שיקט מיט א פאאר צייל‎ען מיט א דאנק.

זייט ניט צו פיעל „פאני־בראט" מיט איינעם וואס איהר האט זיך ניט לאנג בעקאנט. אויך היט זיך, ניט צו רופען מענשען ביים ערשטען נאמען. מאנכע מענשען ווילען עס ניט ליידען.

פרעגט קיינעם ניט ווי אלט ער איז, סיידען ער איז נאך יונג. מאנכע מענער און פרויען זיינען צו עמפפינדליך אין דעם פרט. צו זיינען זיי גערעכט אדער ניט איז אן אנדער פראגע, אבער זיי האבען א רעכט צו האלטען זייער עלטער בסוד.

געהט ניט דורך צווישען צוויי מענשען וואס רעדען צוזאמען. אויך דארפט איהר ניט פערבאפען יענעמס ארט ווען ער הויבט זיך אויף, סיידען איהר זעהט אז ער האט מעהר ניט בדעה זיך צו זעצען.

א ליידי וועט ניט א קלאפ טהאן א יונגען־מאן מיט איהר נאז־טיכעל, אדער טרעפען מיט איהר פאכער, אדער זיך אנלעגען אויף זיין אקסעל, אדער איהם גלעטען מיט'ן האנד איבער'ן פלייצע.

זוכט ניט צו זיין בעדיענסטליך צו א דאמע וואס האט שוין א קאוואליער.

ביי א פערוויילונג דארף דער ווירטה זיין דער צערעמאניען־מייס־טער. בלויז ער האט א רעכט צו אויפרופען פיר טאסטען אדער צו זינגען.

אין עדלער געזעלשאפט ווייס מען ניט פון צונעמענישען.

וֹוען מען דערצעהלט א שפּאס לאכט ניט ביז איהר הערט דעם סוף.

קומט ניט צווישען מענשען ווען עס הערט זיך ביי אייך פון מויל ציבעלע אָדער קנאָבל. מעהרסטע מענשען קענען עס ניט ליידען. טא־באק איז אויך ניט אזא גרויסע מעלה.

עסט ניט אויף אינגאנצען פון אייער טעלער, און ווישט זי ניט אויס מיט ברויט. אויך ווען איהר עסט סוף דארפט איהר די טעלער ניט לאָזען לעדיג.

ביי א באָלל דארף א ליידי ניט בעלעסטיגען א יונגען מאן צו־צוהאלטען איהרע האנדשיך, איהר פאכער און איהרע בלומען בשעת זי טאנצט, סיידען ער איז איהר מאן אָדער איהר ברודער.

לעגט ניט אוועק אייער האנד אויפ'ן רוקען פון א שטוהל אויף וועלכען עס זיצט א דאמע.

ווען די בעדיענטע אין א האָטעל זיינען ניט העפליך, בעקלאגט זיך פאר'ן ווירטה. ווען איהר גיעט אן אָרדער צו א דיענער רעדט צו איהם אין א העפליכען טאָן.

אויסצובלאָזען כוס אָדער אריינגיסען טהעע אָדער קאפע אין א שאָל צו אויסקיהלען, איז מען זיך ניט נוהג אין פיינער געזעלשאפט.

מאכט ניט צו שנעל קיין בעקאנטשאפטען.

ווען איהר האָט איינעם געטראָפען ביי אייער פריינד אין הויז הייסט עס נאָך ניט אז איהר זייט מיט איהם בעקאנט.

קינדער דארפען קיינמאָל ניט פערנעהמען די בעסטע שטוהלען אָדער פלעצער. א קינד דארף זיך ניט זעצען איידער די עלטערע מענ־שען האָבען זיך צוזעצט.

מען דאַרף ניט בעזוכען אַ דאַמע אין דער צייט ווען זי איז פאַר־נומען מיט דער הויזווירטהשאַפט. אַ דאַמע דאַרף בעזוכען אַ מאַן אין זיין אָפפיס נור אין געשעפטס־אַנגעלעגענהייטען.

פרעגט זיך ניט נאָך ביי יענעם וועגען זיינע פּערזענליכע אַנ־געלעגענהייטען.

עס איז ניט שעהן אַז מאַן און ווייב אָדער חתן־כלה זאָלען טאַנ־צען דעם גאַנצען אָבענד נור צוזאַמען.

ווען איהר שרייבט אַ טרויסט־בריעף דאַרף ער זיין קורץ. איהר דאַרפט די ליידענדע ניט ראַטהען זיך צו בויגען צום ווילען פון הימעל.

אַ דזשענטעלמאַן דאַרף איבערלאָזען אין האָלל זיין רעגענשירם, קאַלאָשען, מאַנטעל, שטאָק און הוט. ווען דער בעזוך איז אַ פאָר־מעלער טאָר ער ניט געדויערן מעהר ווי צעהן ביז פופצעהן מינוט.

צו אַריבערקוקען איבער יענעמס אַקסעל איז גראָב. עס איז אויך ניט שעהן צו אַריינקוקען אין אייער שכן'ס צייטונג אין קאַר אָדער אין באַהן.

ביכער, בלומען, מוזיק און קאָנפעקטען זיינען די איינציגע זאַכען וואָס מענער און דאַמען, וואָס זיינען ניט קיין קרובים, מעגען זיך גע־בען אַלס מתנות.

דאַמען דאַרפען ניט האָבען די געוואָהנהייט צו פערלעגען די הענד איינס אויפ'ן אַנדערן.

עס איז גראָב צו פערשרייבען אַ געבאָרגטען בוך מיט אַ בליי־פעדער.

בילדונג די שענהסטע ציערונג אין געזעלשאפט

וואָס איז בילדונג? — וואָרום עלטערען ווערען ענטוישט פון געבילדעטע קינדער. — צעהן כללים. — קאראַקטער ביל־דונג איז די הויפּטזאַך.

רבי חנינא בן־דוסא אומר: כל שמעשיו מרבים מחכמתו, חכמתו מתקימת; וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקימת. (פרקי אבות, ג׳.)

עס איז די פפליכט פון יעדען יונגען מאַן, פון יעדע יונגע מיידעל זיך צו בילדען.

אפילו עלטערע מענשען זיינען פון דעם ניט פּטור. עס איז קיינ־מאָל צו שפּעט זיך צו לערנען.

מענשען וואָס ווילען קומען אין געזעלשאַפט דארפען וויסען אַז מאַניערען אָהן בילדונג איז ווי אַ צילינדער הוט אויף דעם קאָפּ פון אַ פערד. דער פערד ווערט פון דעם קיין דזשענטלמאַן, נור ער בלייבט אַ פערד.

ווי פיעל נור אַ מענש האָט די מעגליכקייט זאָל ער זיך בילדען. אפילו דער וואָס לעזט קיין אנדער שפּראַך ווי אידיש קען זיך פער־שאַפען אַ העכערע גראַד בילדונג ווען ער זאָל זיך נעהמען צו לעזען פלייסיג אַלע גוטע ביכער וואָס זיינען דאָ אין אידיש.

אָבער וואָס איז בילדונג? וועלכע לעהרען און וויסענשאַפטען געהען אונטער דאָס וואָרט בילדונג.

אויף דעם וועלען מיר זיך בעמיהען צו געבען דאָ אַ תשובה.

איין אַלטער איד, אַ בכבוד׳ער בעל הבית, האָט זיך פאַר דעם שרייבער בעקלאָגט מיט דיזע ווערטער:

זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס שרייבט איהר אימער „ביל־דונג, בילדונג, אידען דארפען זיך בילדען!" איך האָב אַ מאָל אויך שטאַרק געגלויבט אין בילדונג, און ווייל פאַר מיר איז שוין געוועזן צו שפּעט זיך צו בילדען, האָב איך אוועקגעגעבען מיינע קינדער צו בילדען. זיי האָבען מיר אָבגעקאָסט אַן אייגענס מיט געלד. מיין

גאנצען פערמעגען האָב איך אויף זיי פערשוועגדעט — און וואָס איז דער סוף ?"

דאָ האָט דער אַלטער איד ארויסגעלאָזען אַ לאַנגען זיפץ, און נאָכדעם האָט ער ווייטער געזאָגט :

„איך האָב איין זוהן אַ דאָקטאָר, דער אנדערער איז אַ לאָיער און מיין טאָכטער איז אַ לעהרערין אין סקוהל. איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, (דאָ האָט דער אַלטער אָנגעהויבען צו רעדען זעהר שטיל) איך האָב זעהר וועניג נחת פון זיי. געבילדעטע קינדער האַלטען זיך פאר גאנצע אריסטאָקראַטען און זיי דערוויטערען זיך פון מיר און עס געהען אַ מאָל אריבער עטליכע מאָנאַטען דאָס זיי קומען מיך אפילו ניט זעהען. דאַגעגען האָב איך איין זוהן אַ גראָסערי מאַן, ער איז ניט רייך און ארבייט נעבעך שווער און ביטער, אָבער אזא טרייען זוהן איז אין דער וועלט ניט צו געפינען. עס געהט ניט ארי־בער אַ טאָג דאָס ער זאָל ניט אריינלויפען כאָטש אויף אַ פּאָאָר מינו־טען, און פרעגען טאַטע מאַמע וואָס זיי מאַכען. איך האָב אויך נאָך אַ טאָכטער. אין סקוהל איז זי געגאַנגען זעהר שלעכט. זי איז פערהיי־ראַטה צו אַ סיילסמאַן און איך האָב פון איהר נחת — צוויי אייניק־לאַך אַזוי ווי גאָלד, ווי בריליאַנטען. מיין גאַנצער פערגעניגען איז צו פערברייננגען ביי איהר אַ שבת, אָדער אַזוי אַן אבענד".

ער האָט זיך אַ מינוט אָבגערוהט און נאָכדעם האָט ער פאָרטגע־זעצט :

„וואָס האָב איך געהאַט פון מיינע קינדער ? די בילדונג האָט זיי פון מיר אָבגעפרעמדט. זיי קוקען אויף מיר ווי אויף אַ מענשען פון אַן אָבגעלעבטער וועלט. זיי שעהמען זיך פּשוט מיט מיר. איך פרעג : איז דאָס בילדונג ? אָט אַזוי פיהרט איבער בילדונג אַ מענשען'ס כאַראַקטער אַז ער וויל זיין אייגענע טאַטע מאַמע ניט קע־נען ? מיין טאָכטער די לעהרערין איז די עלטערע, זי איז שוין נאָהענט צו שלושים און קען זיך אַלץ קיין שדוך ניט צופּאַסען. טעג און נעכט גיט זי אָפּ פּאַר סאָסייעטיס און קלאָבס, און ווען איהר מאַמע איז געוועזען קראַנק האָט זי קוים געפונען צייט זי צו בעזוכען, אֵי, עס איז אַ שאַנדע צו דערצעהלען. זי וואָהנט אין אַ באָרדינג הויז ביי אַ קריסט. וואָס וואָלט איהר דאָכצעך פעהלען ביי מיר ? איך וואָלט דאָך זי געהאַלטען ווי אַן אויג אין קאָפּ ! יעצט פרעג איך אייך

ווידער וואו איז די בילדונג און וואס פאר א גוטעס ברענגט די בילדונג?"...

די פראגע פון דעם אלטען פאטער וועלען מיר בעאנטווארטען דא אין דיעזען בוך און דאס וועט זיין אן אנטווארט צו אנדערע פאר־טערס, וואס ליידען אזוי ווי ער.

בילדונג איז יא א גוטע זאך, אבער די וועלט פערשטעהט ליידער ניט וואס ריכטיגע בילדונג איז. די „שבע חכמות", די אלע וויסענ־שאפטען וואס מען לעהרענט אין הויכע שוהלען און אוניווערזיטעטען קענען דעם מענשען ניט מאכען איידעלער, פיינער אדער עהרליכער. מאטהעמאטיק, כימיע, פיזיק און שפראכען קענטעניסע קענען ניט בילדען א מענשען'ס כאראקטער. און כאראקטער־בילדונג קען מען נאר בעקומען דורך א מאראל ערציהונג אין דער יוגענד. עלטערען מאכען א גרויסען טעות ווען זיי מיינען אז אין די הויכע שוהלען און אוניווערזיטעטען לעהרענט מען מענשען צו זיין מענשליך. דארט לעהרענט מען נאר טרוקענע וויסענשאפטען און ווי צו בעהאלטען די געדאנקען אין פרעמדע שפראכען.

די עלטערען דארפען זיך ניט פערלאזען אין גאנצען אויף די קאלעדזשעס און אוניווערזיטעטען. און אויב זיי ווילען אז זייערע קינדער זאלען זיין אויך גוט, א חוץ וואס זיי זיינען קלוג, זאלען די עלטערען זעהען בעזארגען אז די קינדער זאלען האבען א גוטע מאראלע ערציהונג צו הויז. נאך ווען זיי זיינען קינדער דארף מען זיי בעקאנט מאכען מיט דעם וואס איז רעכט און וואס איז אונרעכט, וואס איז שעהן און וואס איז אונווירדיג. נאך אין זייער יוגענד דארף מען זיי געוואוינען צו האבען רעספעקט פאר עלטערע, מיט־לייד פאר שוואכערע און ליעבע פאר קרובים, בעקאנטע און אלע מענשען.

סאקראטעס האט געזאגט: „יענע וועלכע בעזארגען אז זייערע קינדער זאלען זיין גוט אב, אבער פערנאכלעסיגען צו פערבעסערען זייער מאראל יענע טהוען אזוי ווי די וואס קארמענען זייערע פערד מיט כל טוב אבער לעהרנען זיי קיינמאל ווי צו געהן אין שפאן".

און דאס וואס סאקראטעס האט געזאגט מיט 2,400 יאהר צו־ריק האט די מענשהייט ערשט אנגעהויבען צו פערשטעהען. די וועלט האט יעצט אנגעהויבען ביסלעכווייז איינצוזעהען אז זיי האבען ניט

פערשטאנען דעם ריכטיגען צוועק פון בילדונג, און אז די בילדונג פון כאראקטער איז זעהר שטארק פערנאכלעסיגט געווארען. די בעוועגונג פאר א מאראלע בילדונג וואקסט און ווערט שטארקער פון טאג צו טאג.

די בילדונג וואס מען בעקומט פון לעהרנען וויסענשאפט איז נאך קיין פאלקאמענע בילדונג. די אויסבעסערונג פון דעם כאראקטער און די ענטוויקלונג פון אלע שעהנע געפיהלען און זיטען דאס איז די הויפט בילדונג. אט דיעזען געדאנק וועל איך פאר אייך אויסלייגען אין פאלגענדע צעהן פאראגראפען, וועלכע זיינען צוזאמענגעשטעלט לויט די ביכער פון פערשיעדענע דענקער:

1. יעדער מענש האט צוויי זארטען בילדונג: די וואס ער בעקומט פון אנדערע און די וואס ער גיט זיך אליין.

2. בילדונג בעשטעהט אין ענטוויקלען די פעהיגקייט צו לעהרנען און צו אונטערשיידען פון גוט ביז שלעכט.

3. דער מאן מיט בילדונג זוכט צו טהאן זיין חלק ארבייט אין דער וועלט, און קען ניט זיצען לעדיג וויסענדיג אז ער קען עפעס אויפטהאן גוטעס.

4. בילדונג גיט אונז די מעגליכקייט צו קריעגען די בעסטע רעזולטאטען פון דער ארבייט וואס מיר טהוען פאר זיך און פאר אנדערע.

5. א גרויסער געבילדעטער מאן איז דער וועמעס קערפער און חושים פאלגען דאס וואס זיין פערשטאנד הייסט.

6. דער העכסטער צוועק פון בילדונג און קולטור איז גייסטיג אויפצוהויבען דעם מענשען, צו ענטוויקלען אין איהם די איידעלסטע געפיהלען, אזוי אז ער זאל זיין ניט נאר קלוג און וויסענשאפטליך אבער אויך גוט־הערציג, טאלעראנט, סימפאטיש און זאל ליעבען זיין קרוב, זיין פריינד און יעדען מענשען ווי זיך אליין.

7. די הויפט ארבייט פון בילדונג איז ארויסצורופען אין דעם מענשען די מאכט צו דענקען, די קראפט זיך צו בעהערשען און דעם חשק צו טהאן גוטע זאכען.

8. דורך בילדונג קענט איהר ניט נור פערבעסערען אייער אייגענע לאגע, אבער אויך די לאגע פון אייער פאמיליע, אייער שטאדט, אייער לאנד און די גאנצע וועלט.

9. בילדונג דארף זיך ניט ענדיגען ווען איהר פערלאזט די סקוהל אדער דעם קאלעדזש. די בילדונג פון כאראקטער הערט קיינמאל ניט אויף.

10. לויט דעם ווי א מענש בענוצט זיך מיט זיין בילדונג קען מען ארויסזעהען זיין כאראקטער.

עלטערען וועלען קיינמאל ניט חרטה האבען אויף דעם וואס זיי האבען זייערע קינדער געלאזט בילדען ווען זיי וועלען איינזעהען אז די קינדער האבען טאקע גענאסען אן אמת'ע בילדונג און די בילדונג האט זיי ווירקליך געמאכט פאר מעהר מענש, מעהר בעלי רחמים און מעהר בעלי צדקה. געדענקט אז בילדונג הערט ניט אויף מיט ענדיגען סקוהל אדער קאלעדזש. די בילדונג פון כאראקטער איז א לעהרע אויפ'ן גאנצען לעבען.

העפליכקייט צווישען פריינד

פאמיליאריטעט ברענגט צו פעראכטונג. — צו פיעל „גוט־ברו־דערשאפט" ברענגט צו שנאה. — גראבע רייד „בדרך חיבה".

אפילו צווישען פריינד, חברים, אייגענע גוטע ברידער דארף מען זיין העפליך.

„פאמיליאריטי ברידס קאנטעמפט", זאגט אן ענגליש שפריכ־ווארט. עס מיינט אז פאמיליאריטעט ברענגט צו פעראכטונג. מענ־שען וואס ערלויבען זיך צו זיין צו פאמיליאר, ווערען אונהעפליך און פון דעם גראב. גראבע בעהאנדלונג פיהרט שוין צו שנאה.

רעספעקט, געגענזייטיגע העפליכקייט איז די בעסטע שמירה אב־צוהיטען פריינדשאפט.

— גוט מארגען, לומפ.

— גוט מארגען טרעמפ, אהא דו לעבסט נאך ?

— געוויס לעב איך, ניט פאר דיר געדאכט, פייקער !

— איך בין א פייקער ? אה, דו גנב איינער !

— האסט זיך בעליידיגט ? איך האב דיך אין — — — — —
— און איך האב דיך טיעף אין דער ערד.
— געה צו אלל די שווארץ יאהר ! לאמיר בעסער טרינקען א גלעזעל טהעע.
— אלל רייט. מיר זאלען דערלעבען טרינקען אויף דיין חתונה.
— גיכער אויף דיין לויה !

אט דיעזען געשפרעך האב איך ניט לאנג געהערט פון צוויי יונגע לייט, ניט אין א סאלון און ניט אין א פלאטץ פאר געמבלער, נאר אין א העכסט אנשטענדיגען קלאב. די יונגע לייטע האבען זיך ניט גע־קריעגט, נאר די גראבע בעליידיגונגען וואס זיי האבען אויסגעטהיילט איינע די אנדערע, איז געוועזן בלשון חיבה, א מין פאמיליאריטעט, און געזאגט געווארען אין גוט־ברודערשאפטליכען טאן.

איך וויל זאגען דיעזע יונגע לייט און נאך פיעלע אנדערע יונגע לייט, אז אזא שפראכע איז גראב, געמיין און בארבאריש. ווען איינער פון זיי בעמיהט זיך אריבער צו שטייגען דעם אנדערען אין שימפפעריי און קללות, אבוואהל פון שפאס וועגען, ברענגט עס צו שלעכטע רעזולטאטען. מען פערליערט איינער פאר דעם אנדערען דעם רעספעקט און די בעסטע פריינד קענען א מאל דורך אזא געגענ־זייטיגען בענעהמען זיך, ווערען די גרעסטע שונאים.

פאמיליאריטעט, צופיעל העפליכקייט, פיהרט צו פעראכטונג. אזוי איז דאס טאקע אין דער ווירקליכקייט, פריהער ווערט פערלארען דער רעספעקט און נאכדעם אויך די פריינדשאפט. א גראבער אויס־דרוק טרעפט א מאל אין דעם ציעל, עס ריהרט אן א שמערצליכע וואונד, א בעהאלטענעם וויטהאג, און פון דעם קומט ארויס די גרעסטע שנאה.

ווען מען ווערט געוואהנט צו גראבע רייד איז עס שווער נאכ־דעם זיך פון דעם אבצוגעוואהנען. ניט ווילענדיג רעדט זיך ארויס אזעלכע ווערטער פאר פערזאנען, פאר וועלכע מען דארף זיך היטען.

ניט נאר יונגע לייט, נאר אפילו מאנכע עלטערע, סאלידע מענשען זאלצען אונטער זייער געשפרעך מיט אזעלכע ווערטער ווי : יאלד, פארך, מאמזשוק, כיטרער גנב, טרעמפ. אדער זיי גע־ברויכען אזעלכע פראזען ווי : „ברעך דיר דעם קאפ, איך פייף דיר אן, איך הער דיך אין טראק" און עהנליכעס. איך האב איינמאל גע־

הערט ווי צוויי לאַנדסלייטע האָבען זיך „ארומגעכאַפּט" איינער דעם אַנדערען מיט אַזעלכע ליעבליכע בעגריסונגען. איינער האָט אויס־געדופען:

„דאָכצעך א לאַנדסמאַן ! א כאָלערע זאָל דיך כאַפּען. שוין 5 יאָהר אז איך האָב דיך ניט געזעהען".

און דער אַנדערער האָט געענטפערט:

„א שווארץ יאָהר זאָל דיך צונעהמען. איך האָב דיך קוים דער־קענט ! ווי פּיהלסט דו עפּעס, ברודער־לעבען, ווי געהט עס דיר, א נכפּה אויף דיר !"

עס זיינען דאָ אויך אַמעריקאַניזירטע גראָבהייטען. וואָס מאַנכע יונגע לייט לעהרנען זיך אָב פון דעם פּראָסטען קלאָס אַמעריקאַנער, אָדער ריכטיגער געזאָגט איירישע. פּיעל מאָל וועט איהר הערען פון אידישע יונגע לייט וועלכע שווערען זיך מיט „האָלי דשי !" אָדער פלוכען „גאָד דעם איט !" און מיינען אז דאָס איז מעשה יענקי.

שווערען און פלוכען איז ניט אַמעריקאַניש, ניט מענשליך, ניט אַנשטענדיג, און אידיש געווים ניט.

נאָך א מיאוס'ע געוואָהנהייט איז דאָ ביי א סך יונגע לייט צו געבען איינע די אַנדערע „שטעכווערטליך". יעדער זוכט צו חכמה'ע־נען זיך אויף דעם אַנדערענס פעהלערען, צו בעליידיגען יענעם מיט א שפּאַס, אָדער מיט א וויטץ וואָס טרעפט ווי א גיפטיגע קול. דאָס איז זעהר א שלעכטע געוואָהנהייט, א געמיינע געוואָהנהייט, און צייגט ארויס א גראָבען כאַראַקטער, איין אונציוויליזירטע פּערזאָן— א פרא אדם.

די בעסטע און נאָהענטסטע פריינדע דאַרפען היטען דעם רעס־פּעקט איינער פאַר דעם אַנדערען, העפליכקייט העלפט צו פערשטאַר־קען פריינדשאַפט, עס ערוועקט איידעלערע געפיהלען צווישען מענ־שען, עס מאַכט די פריינדשאַפט פיעל אַנגענעהמער און דויערהאַפטער.

יונגע לייט ! זייט העפליך איינער מיט דעם אַנדערען. גע־וואָהנט זיך ניט איין צו זאָגען „דו", סיידען צו איין אַלטען יוגענד פריינד. בעגריסט איינער דעם אַנדערען אין א בכבוד'ען טאָן. שייקט הענד ווי מענשען און געוואָהנט זיך אָב פון דער גראָבער געוואָהנהייט ווי קלאַפּען אין פּלייצע אָדער אין רוקען. רעספּעקטירט אייער פריינד,

פאָדערט רעספּעקט פון אייער פריינד פאַר אייך, ווען איהר וועט רעס־פּעקטירען איינע די אַנדערע וועט די וועלט פאַר אייך אויך האָבען רעספּעקט.

נבול פה

דער אונשולדיגער צווישען די וואוילע יונגען. — רוצחים וואָס מערדערען די אונשולד. —

אין דעם פאָריגען ארטיקעל האָבען מיר בעשפּראָכען די מיאוס'ע געוואָהנהייט פון מאַנכע יונגע לייט צו געברויכען גראָבע רייד; יעצט ווילען מיר בעשפּרעכען גאַנץ אַנדערע רייד, וואָס זיינען ניט נאָר גראָב און געמיין, נאָר אויך געפעהרליך.

אין א קאַפע הויז האָט דער שרייבער געזעהען פינף יונגע לייט, אין עלטער פון 20 ביז 30, און אין זייער קאָמפּאַני האָט זיך געפונען א יונגער בחור'ל פון א יאָהר 16. די עלטערע האָבען איינע די אַנדערע אַמוזירט מיט ציניזשע ערצעהלונגען, עקעלהאַפטע געשיכטען, גראָבע וויטצען, וואָס מען קען נאָר הערען אין א רוסישע קאַזאַרמע. זיי האָבען דערצעהלט פון פערהייראַטהע פרויען און מיידלאך וואָס זיי האָבען בעקעהרט צו זייער ווילדע ליידענשאַפט מיט אַלערליי שמד'שטיק. דער יונגער בחור'ל האָט זיך צוגעהערט, צייטענווייז פלעגט א רויטקייט בעדעקען זיין געזיכט. ער איז נאָך ניט געווען פערדאָרבען. זיין אונשולד האָט פּראָטעסטירט. און דאָס האָט די יונגע לייט, די „וואוילע יונגען", אונטערגעגעבען מעהר חשק צו רייצען דעם איינגעל און אויפקאָכען זיין אונשולדיגע בלוט.

בנאמנות קען מען שווערען, אז די וואוילע יונגען האָבען דערצעהלט ליגענס, שענדליכע בלאָפס! אַלע מיאוס'ע ערצעהלונגען וואָס זיי האָבען געהערט פון אַנדערע צולאָזענע חברה, האָבען זיי דאָס איבערגעלעגט אויף זיך. כלומר'שט זיי זיינען די העלדען און מיט זיי אַליין האָט די זאַכע געטראָפען.

ווען דער יונגער איינגעל פלעגט ניט אַזוי שטאַרק לאַכען פון זיי־

ערע אויסגעלאסענע המציאות, פלעגען די עלטערע איהם נעהמען „לעהרנען שכל” און איהם מוסר'ען אז ער זאל קיין „יאלד” ניט זיין.

וואס איז דער סוף פון אזא אונשולדיגען אינגעל ווען ער פאלט אריין צווישען אזעלכע פערדארבענע חברה־לייט ? די קלאהרקייט פון זיין מח ווערט בעצויגען מיט א וואלקען פון אונריינע געדאנקען, אין הארצען הויבט איהם אן צו שלאגען א פרעמדער פולס, און אין זיינע אדערען הויבט זיך אן צו פיהלען איין אונריינער פייער, וואס ברענט און קוועלט זיין אונשולדיגע נשמה.

ער האט א שטארקען קאמפף מיט זיך אליין, אבער טאג טעג־ליך פיהלט ער זיך שוואכער. ביי נאכט ווערט איהם פערוואגעלט דער שלאף פון די אויגען. ער שטעהט אויף א מיעדער, א געבראָ־כענער, מיט אונקלאהרע רעיונות. א גאנצען טאג געהט ער ארום א פער'חלום'טער. זיינע אויגען ווערען טונקעל און ער זעהט ניט מעהר די ליכטיגע וועלט אין איהר פולער העללער פראכט ווי א מאל. דען וואס פאר א חן האט די וועלט אהן אונשולד ? יענע איידעלע סימפאטיע און הויכער רעספעקט וואס דער אונשולדיגער פיהלט פאר דעם פרויען־געשלעכט, ווערט פערוואנדעלט אין א פערדארבענעם בענעהר, א יצר הרע. ער זעהט ניט מעהר אין דער פרויענצימער די איידעלע שוועסטער, די טרייע פרוי, די ביז־צום־טוידט איבערגע־בענע מוטער. ניין, זי ווערט אין זיינע אויגען א מין בערוישענדער וויין צו לעשען א דורשט, א שטיק פלייש צו זעטיגען איין אונריי־נעם הונגער. אלעס איז פערלארען ווען די אונשולד איז פערלארען. דער יונגער באי געהט נאך ווייטער און ווייטער אין דעם וועג פון דער־נער און ער זעהט ניט, אז דער מלאך המות געהט איהם ענטקעגען.

דער שעהנער פרעכטיגער בוים וועלכען דער בעשעפער האט גע־פלאנצט אין זיין שעהנעם לעבעדיגען גארטען צו וואכסען און צו בלי־העו און צו טראגען געזונדע פירות, הויבט אן צו דארען און צו פער־דארבען ווערען פאר דער צייט. די ווארצלען און די צווייגען טרי־קענען, די שעהנע בליהונגען וועלקען, די פרוכטען פאלען צו דער ערד איידער זיי ווערען צייטיג און דער שעהנער בלום ווערט פערוויס־טעט און פערניכטעט גאר אין א קורצער צייט, נאך אין זיין יוגענד. דער משל איז קלאהר און דייטליך. האדם עץ השדה. דיעזער בוים איז דער מענש !

ווער קען אויסצעהלען די פיעלע יונגע אפפערס וואס זיינען גע־פאלען אלס קרבן דורך די „וואוילע יונגען", עלטערע באנדיטען וואס האבען זיי פערפיהרט צו זינד אזוי ווי ירבעם בן נבט, דער זינדיגער וואס האט געזוכט צו פערשלעפען אנדערע מענשען אין זיין איינענער בלאטע.

די וועלט בעשטראפט מערדער וואס טוידטען א מענשען, אבער יענע רוצחים וואס טוידטען א נשמה מיט א קערפער צוזאמען לאזט די וועלט ארומגעהן פריי.

היט זיך פון די „וואוילע יונגען".

זאל א פרוי זיך פוצען?

פארב און פוידער. — די קארסעטען פראגע. — די ערקלעהרונג־גען פון א פרוי וואס איז ניט שעהן. — פרויען וואס האבען פיינד פוטץ. — די ערצעהלונג פון א פערהייראטהען מאן. זאל א פרוי זיך פוצען ?

די פראגע איז : מעג א פרוי געברויכען קינסטליכע מיטלען אום אויסצוזעהען שעהנער ?

די תשובה איז : ניט זי מעג, נאר זי דארף, זי מוז, עס איז איהר פפליכט אויסצוזעהען שעהנער און צו העלפען די נאטור, דארט וואו די נאטור האט ניט בעוויעזען צו זיין פאלקאמען איז די פפליכט פון דער פרוי צו פערדעקען די פעהלערען פון דער נאטור.

נאטירליך, אלעס דארף זיין מיט א מאאס. פארב, פוידער זיי־נען גוט ווען מען געברויכט זיי מיט פערשטאנד און איבערלייגונג, זיי פערוואנדלען אבער דער פרוי אין א סטראשידלע ווען מען געברויכט זיי צופיעל. דאך, פיעלע פרויען בעפארבען זיך און בעפודערען זיך אז זיי זעהען אויס ווי אבגעקאכעלט. זיי ווייסען אז דאס מאכט זיי ניט שעהנער, אבער זיי ווייסען אז דערמיט רייסען זיי אויף די אוי־גען פון מענער :

„איך וועל אייך ערקלעהרען", האט איינמאל געזאגט צום שריי־

בער א יונגע ווייבעל פון דעם זארט. „איך בין ניט שעהן, דאס מוז איך צוגעבען. איך בין אבער א פרוי און דארשט נאך אויפמערקזאמ־קייט. ווען איך קלייד מיר זיך אוים איינפאך, אפילו נעט, און לאז מיין פנים אונבעריהרט, קוקט זיך אויף מיר קיינער ניט אום. ווען אבער איך פארב זיך אן גוט, זשאלעווע ניט קיין פודער, און דערצו טהו איך אן א הוט וואס איז דריי מאל אזוי גרוים ווי איך דארף האבען, און פלעכט אוים מיינע האאר אין א גאנץ אונגעוועהנ־ליכען שטייגער, דאן וואלט איהר זעהען ווי די מענער לאזען פון מיר די אויגען ניט אראפ. איך וויים אז איך זעה דאן אוים מיאוס'ער, איך מוז אליין לאכען ווען איך גיעב א קוק אויף זיך אין שפיעגעל, אבער די מענער געפעהלט עס. קום איך אריין אין א קאר, אדער אין א רעסטאראן, אדער אין א טהעאטער, נעהמען זיי פון מיר די אויגען ניט אראב. און דאס געפעהלט זעהר מיין מאן. ווען א וויב קען געפעהלען זיין פרעמדע מענשען מוז דאך א מאן דענקען אז זי איז ווירקליך שעהן".

איך האב ערווארטעט צו זעהען א שמייכעל אויף דער פרוי'ס ליפען בעת, זי האט דאס גערעדט. אבער זי האט ניט געשמייכעלט. זי איז געווען ערנסט.

אבער, ניט אלע פרויען וואס פוצען זיך אזוי זיינען אזוי אפענ־הערציג וועגען זייערע אבזיכטען.

אויב נאר מיט א מאאס זיינען אלע שעהנהייטס מיטלען א ברכה פאר דער פרוי. ווען צוליעב זארג אדער קראנקהייט האט א פרוי פערלארען א טהייל פון איהר שעהנסטע ציערונג — איהרע האאר — טא ווארום זאל זי זיך ניט העלפען מיט א ביסעל פרעמדע האאר ? עס איז איהר פפליכט אויסצוזעהען שעהן, ניט נאר פאר איהר מאן אליין, נאר פאר דער גאנצער וועלט. שעהנע פרויען זיי־נען ווי בלומען אויף דער וועלט. זיי בעלאנגען צו איינעם, אבער אלע האבען ליעב אויף זיי צו קוקען און זיי צו בעוואונדערען. דען וואס וואלט די וועלט געווען אהן דיעזע בלומען ? האט א פרוי פערלארען איהר פרישען קאליר, איז דאס געוויס ניט איהר שולד. זי האט וואהרשיינליך די נאטירליכע פארב פון איהרע באקען געבראכט אלס קרבן פאר א קינד, אדער מעהר ווי איין קינד. עס איז קיין פער־ברעכען ווען זי בענוצט א קינסטליכען מיטעל וואס גיט איהרע באקען

אַ פריהשקייט, אַ נייעם לעבען. פרויען האָבען געברויכט שעהנהייטס מיטלען נאָך מיט טויזענדער יאָהרען צוריק. זיי זיינען געבוירען מיט דיעזען חשק אויסצובעסערען די נאַטור. אַ קאָרסעט, ווען עס איז נאָר דער ריכטיגער, גוט געמאַכט, פון גוטען שטאָף און וועלכער דריקט ניט צופיעל, איז זאָגאר געזונד צו טראָגען, אַ חוץ וואָס ער גלייכט אוים דעם קערפּער, מאַכט די פרוי אויסזעהען שלאַנקער, בעסער פאָרמירט, און גיט איהר צו אַ גרויסען מאָאס חן. עס זיי־נען דאָ יעצט קאָרסעטען וועלכע זיינען געמאַכט אויף וויסענשאַפט־ליכע פרינציפּען, בעקאַנט אַלס „קאַמאָן סענס" קאָרסעטען. עס זיינען דאָ זאָגאר אַזעלכע ספּעציעלע קאָרסעטען פאַר שוואַנגערע פרויען וועל־כע זיי קענען טראָגען אָהן די מינדעסטע געפאַהר.

מיט פּערפומע דארף זיך אַ פרוי היטען. עס איז בעסער אויצו־קומען אָהן דעם. אָבער ווען זי מוז געברויכען פּערפומע זאָל עס זיין פון זעהר אַ דעליקאַטען זאָרט, אַזאַ וואָס שפּאַרט ניט אין נאָז. שטאַרקע פּערפומע איז וואולגאַר און מאַכט אַ שלעכטען איינדרוק אויף מענשען.

די פרוי, אָדער די מיידעל וואָס בעריהמט זיך אַז זי געברויכט ניט קיין שעהנהייטס מיטלען איז ענטוועדער נאַטירליך שעהן, אָדער נאַריש.

אַ פרוי וואָס האָט רעספּעקט פאַר זיך, דארף היטען איהר שעהנ־הייט, און דאָרט וואו זי קען ניט אָבהיטען, זאָל זי זיך ניט שרע־קען פאַר אַ ביסעל פּוידער.

פרישע לופט, הויז ארבייט און אַ גוטע וואַנע העלפט צו פער־היטען די יוגענדליכע שעהנהייט. און פון אַלע מיטלען איז הויז אר־בייט די שעהנסטע.

עס זיינען דאָ פרויען וואָס בעת זיי טהוען אַ ביסעל ארבייט איז אַ שרעק אויף זיי אַ קוק צו טהאָן ; די האָאר צו־וואָרפען און פול מיט שטויב און פעדערען, די קליידער צופליקט און פול מיט פלע־קען, דער בוזים אָפען און עס זעהט זיך ארוים אַ ניט געוואַשענע האַלז. אַ פרוי אין דיעזען צושטאַנד קען קיינמאָל אָנהאַלטען די ליעבע פון אַ מאַן.

אָבער עס זיינען דאָ פרויען וואָס זעהען אוים ביי דער ארבייט שעהן און חנ'עוודיג גראַדע אַזוי ווי זיי גלענצען אין געזעלשאַפט. די

האַר פון קאָפּ אין בעסטען אָרדנונג און ארומגעבונדען מיט א ריינעם טוך אָלס בעשיצונג געגען שטויב ; איבער די קליידער א גרויסער פארטוך מיט ארבעל וועלכע נעהמט ארום דעם גאַנצען קערפּער ; אויף די הענד אַן אַלטע פּאָאר האנדשוה וועלכע בעשיטצען די הענד. עס זיינען דאָ פרויען וואָס טראָגען ראָבער האנדשוה ווען זיי וואשען געשיר. דיעזע האַנדשוה זיינען שטארק, קאָסטען ניט פיעל, זיי בעשיטצען די הענד, און האַלטען די פינגער אין בעסטען אָרדנונג.

יעדע פרוי זאָל האָבען אין זינען אַז אַ מאַן איז אַ מאַן, און ער וויל אַז זיין פרוי זאָל זיך ציינען ריין און שעהן. די פרוי וואָס רעדט זיך איין אַז איהר מאַן קעהרט ניט פאַר פּוץ, אַז ער ליעבט איהר אַזוי ווי זי איז, פאַר איהר טרייהייט, פאַר איהר אָרענטליכקייט, — אַ פרוי וואָס דענקט אַזוי איז אַ נאַר.

מיר וועלען דיעזען קאַפּיטעל ענדיגען מיט אַן ערצעהלונג וואָס מיר האָבען געהאַט פון אַן אינטעליגענטע אידישע ווייבעל.

„ווען איך בין געוועזן אַ יונגע מיידעל, אַ יאָהר פערצעהן, אָדער פופצעהן", דערצעהלט די ווייבעל, „האָט אין דער הויז וואו איך האָב געוואָהנט געטראָפען אַז אַ ווייבעל האָט אַוועקגעוואָרפען איהר מאַן און איז אַנטלאָפען מיט אַ איטאַליענישען באַרבער. די ווייבעל איז געוועזן זעהר אַ שעהנע, אָבער זי האָט געהאַט זעהר אַ געמיינעם קאַראַקטער. זי האָט בעהאַנדעלט איהר מאַן ווי אַ קינד, זי פלעגט איהם געבען קאַלטעס עסענס, און שלעכט געקאָכט דערצו, און זי פלעגט איהם ניט ציינען אַ ברעקעל ליעבע. און דאָך צו דעם גרויסען וואונדער פון אַלע שכנים — האָט דער מאַן געפיהלט זעהר אונגליקליך וואָס ער האָט איהר פערלאָרען און ער האָט שטאַרק גע־בענקט נאָך איהר. אַזוי ווי דער מאַן פלעגט אָפט אריינקומען צו מיינע עלטערען אין הויז, און ער איז געוועזן ביי אונז ווי אַן אייגענער מענש, האָב איך איהם גאַנץ אָפען געפרעגט : „וואָרום זאָלט איהר די זאַך נעהמען צום הארצען ? איהר דאַרפט זיך פרעהען וואָס איהר זייט פּטור געוואָרען פון איהר". דער מאַן האָט מיר דאַרויף גאַנץ פריינדליך געענטפערט : „הער צו, מיידעלע, ביזט יעצט נאָך גאָר אַ יונג קינד און עס שאַדט ניט אַז דו זאָלסט לערנען אַ לעסאָן. עס איז אמת אַז מיין פרוי האָט מיך שלעכט בעהאַנדעלט, אָבער זי האָט מיר פערשאַפט זעהר פיעל גליק. זי איז געוועזן אַ פרוי וואָס

האט אימער געזוכט אויסצוזעהען שעהן, ניט גראדע פאר לייטען אין געזעלשאפט נאר פאר מיר אין דער היים אויך. יעדען מאל וואס איך פלעג קומען א היים פלעג איך זי געפינען אזוי ווי א פרישע בלום, צוגעפוצט אין איהר בעסטענס, נעט און זויבער. עס האט מיר געמאכט פריידע בלויז צו קוקען אויף איהר און איך האב איהר מוחל געווען פאר דעם וואס דער עסען איז געווען קאלט און קארג. אין געזעלשאפט פלעגט זי זיין מיין שטאלץ. אלעס האב איך איהר מוחל געווען פאר דעם וואס זי האט זיך אימער געהאלטען נעט און אין בעסטען ארדנונג. און דארום זאג איך דיר, מיידעלע, אז דו וועסט א מאל ווערען גרויס, חתונה האבען און זיין די פרוי פון א מאן, זאלסטו האבען אין זינען אז א מאן וועט זעהר פיעל פערצייהען א פרוי וואס האלט אויף איהר יוגענד און איהר שעהנהייט, און קליידעט זיך מיט גוטען געשמאק. געדענק עס און דו וועסט מיך דערמאהנען צו גוטען".

מיר גלויבען אז דיעזע ערצעהלונג רעדט מעהר ווי הונדערטע ארטיקלען.

„מעשען" אדער „פלוירטען"

דריי זיידענע יונגע לייט. — טשעפען זיך צו פרעמדע פרויען אלם א „ספארט". — די שטראף פון א „מעשער".

„מעשען", אדער פלוירטען, איז זעהר ניט אנשטענדיג, און דאך זיינען דא פיעלע מענער וועלכע האלטען זיך גאנץ אנשטענדיג אין געזעלשאפט, נור זיי ערלויבען זיך א „טשעפע טהאן" מיט אן אונבעקאנטער ווייבעל, אדער מיידעל וואס ציהט צו זייער אויפמערקזאמקייט אין א קאר אדער אין גאס.

זיי מיינען אז ווייל קיינער פון זייערע בעקאנטע זעהט זיי ניט, איז מעגליך אז קיינער וועט זיך דערוויסען, און אז מען כאפט איהם ניט ביי דער האנד איז דאך דער גנב אן ארענטליכער מענש.

יעדער מענש האט א רעכט צו קוקען אויף א שעהנער פרוי, (אפילו ווען זי איז ניט זעהר שעהן) און זי בעוואונדערען. ער דארף

אָבער קוקען ווי אַ דזשענטלמאַן, אַזוי קוקען אַז עס זאָל איהר ניט מאַכען אונבעקוועם, איהר פערשעהמען, אָדער אַנשרעקען. ווינקען מיט די אויגען, שמייכלען אונאויפהערליך אין פּנים אריין, מאַכען אַלערליי תנועות און צוציהען איהר אויפמערקזאַמקייט איז שוין אַ פערברעכען. ווער רעדט שוין פון נאָכגעהן און ריידען צו אַ פרוי אָדער אַ מיידעל געגען איהר ווילען.

געהענדיג איינמאָל דורך בראָדוויי האָבען מיר געזעהן יונגע לייט, דריי זיידענע יונגע לייט און מיר האָבען געהאַט אַ געלעגענהייט צו זעהן זייער שלעכטע, סקאַנדאַליעזע אויפפיהרונג. אין איסט בראָדוויי, גרענד סטריט, אָדער קאַנעל סטריט וואָלטען זיי ניט געוואַגט דאָס צו טהאָן. אין בראָדוויי זיינען זיי אָבער געווען זיכער, זיי האָבען געמיינט אַז קיינער קען זיי ניט.

זיי זיינען ארויס „ספּאָרטעווען"

ווי נור זיי האָבען בעמערקט אַ יונגע פרויענצימער האָבען זיי צו איהר געמאַכט חנ'דלעך, זיך פערנייגט און מאַנכעס מאָל אראָב־גענומען דעם הוט מיט אַ פרעכען אָנצוהערעניס. זיי האָבען ניט גע־שוינט אַנשטענדיגע באַלעבאַטישע פרויען און אויך 15, 16 יעהריגע אונשולדיגע מיידלעך.

זיי האָבען דאָס גערעכענט פאַר אַ „ספּאָרט", „מעשען" אָדער „פלוירטען" רופען דאָס די חברה־לייט. עס איז ביי זיי געווען פאַר־רעכענט פאַר אַ פערגעניגען צו בעליידיגען די אונשולד פון פרויען, פון מוטערס און שוועסטער.

די אַנשטענדיגע פרויען האָבען ענטוועדער זיי צוגעוואָרפען אַ בליק פון פעראַכטונג, אָדער זיך געמאַכט ווי ניט זעהענדיג. עס האָבען זיך אויך געפונען פרויען וואָס האָבען זיך אָבגעשטעלט צו ריידען מיט די דריי יונגע לייט. מיין פּנים האָט מיר געפלאַמט פאַר שאַנדע צו זעהען מיט וועמען די יונגע לייט שטעהען און ריידען אין דער אָפענער גאַס, זיך ניט קימערענדיג פאַר די מיינונג פון די פאַר־ביינעהענדע.

אָט דיעזע דריי יונגע מענשען שפּיעלען געווים די ראָלע פון זיי־דענע יונגע לייט, קינדער פון פיינע עלטערען וואָס שפּיעלען אַ שעהנע ראָליע. זיי האָבען מוטערס וואָס זיינען אַ מוסטער פון אידישע פרויען און שוועסטער וואָס זיינען בעוואוסט פאַר זייער בעשיידענהייט, גוטס־

קייט און אָרענטליכקייט. אַך, ווען די מאַמעס און די שוועסטער וואָלטען זעהען דיעזע יונגע לייט, ווי זיי פיהרען זיך אויף אין מיטען גאַס !

איך גלויב אז ווען איינער פון דיעזע יונגע לייט וואָלט געזעהן אַ פרעמדען מענשען בעליידיגען אויף אַזאַ אופן זיין מוטער אָדער שוועס־טער, וואָלט ער גלייך אויף איהם אַרויפגעפאַלען מיט זיין שפּאַציער שטעקעל, אָדער מיט די פויסטען און וואָלט יענעם גוט צובראָכען די ביינער. וואָס וואָלטען געזאָגט די זעלבע יונגע לייט ווען אַ מאַן פון די פרויען, אָדער אַ ברודער פון די שוועסטער וועלכע זיי האָבען בע־ליידיגט אין גאַס, וואָלט זיי געזעהען און וואָלט זיך מיט זיי אָב־רעכנען אויף אַזאַ אַרט ?

בעליידיגען אַ פרוי הייסט ניט גראָדע ריידען צו איהר אונאָנ־שטענדיגע ווערטער. מען קען בעליידיגען מיט אַ בליק, מיט אַ נייג, מיט אַ וואונק.

איך האָב געזעהן ווי דיעזע דריי יונגע לייט זיינען נאָכגעגאַנגען אַ יונגע מיידעל, צווישען 17 און 18, וועלכע איז געגאַנגען שנעל, אָהן אַ הוט, די האָאר אַ ביסעל צו־וואָרפען און די אויגען אַ ביסעל צומישט. ווען די מיידעל האָט דערזעהען ווי די יונגע לייט געהען איהר נאָך, האָט זי געמאַכט שנעלע שריט. די יונגע לייט האָבען אָנגעהויבען געהען נאָך שנעלער. זיי האָבען געמיינט אז די מיידעל קאָקעטירט מיט זיי. די מיידעל איז אריינגעלאָפען אין אַ זייטיגער סטריט און זיך קוים אריינגעכאַפּט אין אַ הויז. די יונגע לייט זיינען געבליעבען שטעהן ביי׳ם הויז אַ היבשע ווייל און זיינען אוועק ענט־טוישט. מיר וואָלטען שווערען אז די מיידעל איז געלאָפען פון אַן אַפּטייק נעהמען אַ רפואה פאר אַ קראַנקען טאַטען, אָדער אַ קראַנקע מאַמען און זי האָט קיין צייט געהאַט אָנצוטהאָן אַ הוט. מיר האָבען זי אַליין געזעהען ארויסגעהענדיג פון איין אַפּטייק מיט אַ פלעשעל אין האַנד. אָבער די צולאָזענע יונגע לייט אין זייער בלינדע ווילדקייט האָבען דאָס ניט געזעהען. זיי האָבען געמיינט אז דער צופאַל האָט זיי צוגעשיקט אַ קרבן.

מיר האָבען געזעהען ווי זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט נעבען אַ פרוי וואָס איז געשטאַנען אויף אַ קאָרנער און געוואַרט אויף אַ קאַר. זיי האָבען זיך ארום איהר ארומגעדרעהט, געהוסט, געוואונקען מיט

די אויגען, עס איז געווען א חרפה אנצוקוקען. די פרוי איז אויך געווען קיין יונגע. זי האט וואהרשיינליך געהאט קינדער אזוי אלט ווי די דריי יונגע לייט. זי האט זיך געפיהלט זעהר ניט בעקוועם און האט זיך געשראקען. ענדליך האט זי בעמערקט אויף דער אנדער זייט א פאליסמאן. זי האט געמאכט א פאאר שריט צו דער זייט וואו דער פאליסמאן איז פערבייגעגאנגען. ווען די דריי חברה־לייט האבען דאס דערזעהן האבען זיי זיך אבגעטראגען אין א זייטיגע געסעל, אנט־לאפען ווי פייגלינגע.

דאן האבען מיר זיי פערלארען פון אויג.

דיעזע שענדליכע אויפפיהרונג פון „מעשען" ווערט פראקטיצירט פון א סך יונגע לייט, וועלכע מיינען אז דאס איז א שעהנע ספארט.

מיר ווייסען פון א פאל, ווי א יונגער מאן האט איינמאל בע־קומען א מיאוס'ען פסק. ער איז געגאנגען דורך הענרי סטריט. ארום 12 אוהר ביינאכט. א מיידעל איז פערבייגעגאנגען און האט צו איהם א לייכטען נייג געטהאן מיט'ן קאפ. דער יונגען מאן האט זיך אומ־געקעהרט איז נאכגעגאנגען די מיידעל פון הינטען, האט פאוואלינקע אונטערגעפייפט און „געסיקעט". די מיידעל האט זיך אומגעקעהרט, איז צו איהם צוגעלאפען און אויסגערופען מיט א פלאמענדען פנים:

„וואס איז דער מעהר מיט אייך? איהר דערקענט מיך ניט? איך בין מיסס סא־ענד־סא, די טאכטער פון רעווערענד סא־ענד־סא, מיר האבען זיך בעקאנט אויף אייער שוועסטער'ס חתונה. וואו מיין טאטע איז געווען דער מסדר קידושין".

דער יונגער מאן איז אנטלאפען. די מיידעל איז געווען בארעמ־הערציג און האט די געשיכטע קיינעם ניט דערצעהלט. דער יונגער מאן האט דאס אונז אליין דערצעהלט און געזאגט אז זייט דאן פיהרט ער זיך אויף אנשטענדיג. ער האט אונז ערלויבט דיעזען פאקט צו בע־שרייבען, אום עס זאל דיענען אלס א לעסאן פאר אנדערע.

עס איז איבריג צו פערשפרייטען זיך מיט א לאנגע מוסר־רעדע מיר האבען די פאקטען פארגעלעגט קלאהר און דייטליך.

יונגע לייט קוקט זיך צו אין דיעזען שפיעגעל און אויב איהר זעהט אין דעם זיך אליין, דאן ענדערט אייערע וועגען. ווערט אנ־שטענדיגער, בעליידיגט ניט די עהרע פון אייער שוועסטער!